

Тетяна Талашко-Дідук

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ІІ
ПОЛОВИНИ ХХ
СТОЛІТТЯ – ПОЧАТКУ
ХХ СТ.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК ДЛЯ
СТУДЕНТІВ ІV КУРСУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014
«СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ)»

УДК 37.2.894

ББК 74.263.1

Г-15

Галицька-Дідух Т.В. Історія України II половини XX століття. Навчально-методичний посібник для студентів ІУ курсу спеціальності 014 «Середня освіта (історія)». Івано-Франківськ, 2024. 166 с.

Рецензенти:

Островський Валерій Васильович,

завідувач відділом суспільних дисциплін
лабораторії суспільно-філологічних дисциплін
Івано-Франківського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

кандидат історичних наук, доцент

Міщук Андрій Івнович,

доцент кафедри історії України і
Методики викладання історії

**Рекомендовано до друку Вченою Радою факультету історії, політології і міжнародних
відносин
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
(протокол №_ від “_” ___ 2024 р.)**

© Галицька-Дідух Т., 2024 рік
© ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника», 2024
рік

Зміст

Вступ	3
Система оцінювання курсу	5
Теми семінарських занять і самостійної роботи. Методичні рекомендації.	19
Тематика контрольних робіт. Програмові вимоги.	101
Рекомендована література	147
Рекомендації до навчання	155

Вступ

Період другої половини ХХ століття – початку ХХІ ст. є важливою складовою частиною загального курсу вітчизняної історії не тільки у вузі, але і в загальноосвітніх школах (11 клас). Хронологічно він охоплює події становлення і розвитку модерної української нації, зокрема, добу визвольних змагань 1939- 1991 рр., період здобуття незалежності України та її становлення. Особливістю курсу новітньої історії України є багатоплановість і дискусійність теоретичних проблем, синкретичний характер розглядуваних подій та явищ, пропонування студентам до засвоєння. Історія України II-ої пол. ХХ – поч. ХХІ ст. – це дисципліна, яка вивчає політичні, соціокультурні, економічні процеси в конкретних формах і просторово-часових вимірах. Важливою особливістю курсу є те, що він зорієнтований на засвоєння і застосування студентами спеціальності 014.03 – середня освіта (історія) теоретичних знань з новітньої історії України, усвідомлених умінь і навичок, необхідних для роботи в навчальних закладах середньої освіти.

Мета викладання дисципліни – засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок студентів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) з фундаментальної дисципліни «Історія України II-ої пол. ХХ – поч. ХХІ ст.», вміти їх використовувати у шкільному курсі «Історія України» (11 клас); опанування і застосування ключових теоретико-методологічних засад і методів вивчення та інтерпретації історичного минулого України; забезпечити набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок, достатніх для ефективного розв'язування стандартних і нестандартних комплексних задач у професійній педагогічній діяльності в навчальних закладах середньої освіти, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов; виховання високоморальних, патріотичних, освічених особистостей, спроможних вносити істотний вклад у майбутнє як регіону, так й України. Завдання: ознайомити студентів із політичною, соціально-економічною, освітньо-культурною, релігійною історією України другої половини ХХ ст.; навчити використовувати в професійній і соціальній діяльності знання з історії України, порівнювати їх із всесвітньою історією; виробити в студентів навички самостійних оцінок і власних суджень щодо розглянутих історичних проблема, вміти використовувати навчальний матеріал в шкільному курсі «Історії України». Одним з головних завдань курсу є формування в молодого покоління суспільної свідомості, культури, моралі, самостійного творчого мислення, вироблення соціальних навичок, вироблення патріотичної орієнтації, соціальних навичок, прагнення до самореалізації.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: політичні, соціокультурні, економічні процеси історичного розвитку українського народу в даний період, вплив зовнішньополітичних чинників на результати українського державотворення; основні тенденції і закономірності історичного поступу України в 1939-2019 рр. (D1); 4 –термінологію і наукову періодизацію з курсу («дисиденство», «еволюційний тоталітаризм», «неосталінізм», «непотизм» ін.) (D5); – діяльність історичних осіб, розуміти їх роль і місце в національно-визвольному русі 2-ої ХХ – поч. ХХІ ст., революцій періоду незалежності, Героїв Небесної Сотні, героїв АТО ін. (D6).

вміти: – чітко і логічно відтворювати базові історичні знання з новітньої історії України 2-ої пол. ХХ ст. – початку ХХІ ст., оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування цілісної історичної картини України (D1); – правильно коментувати, анутовати або редагувати тексти і документи; спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, вміння правильно розмовляти та писати різними комунікативними стилями, а саме неофіційним, офіційним та науковим (D15); – розбивати історичну інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки в логіці міркувань, виявляти помилки, фальсифікації та стереотипи; а також вміти складати таблиці, схеми, графіки; синтезувати історичну інформацію, щоб одержати ціле з новою системною властивістю, користуючись структурно-логічними схемами; орієнтуватися в історичному часі і просторі, розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного

часу, співвідносити історичні події, явища в історії України і всесвітній історії, використовувати міждисциплінарний підхід (D11); – володіти категоріально-понятійним апаратом (D5); – порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб, соціальних груп (D6); – оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні 2-ої пол. ХХ – поч. ХХ ст., дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, будувати переконливу аргументацію (D22); – брати участь у груповій роботі, розвивати соціальні навички, застосовувати оптимальну стратегію діяльності і приймати обґрунтовані рішення, усвідомлювати власну відповідальність і поважати думку інших (D29); – знати українську культуру, бачити внесок інших національностей у її розвиток, поважати різноманіття та мультикультурність світу і керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва (D30).

Компетентності

Інтегральна компетентність – виробити на основі засвоєних знань, умінь і навичок із дисципліни «Історія України II пол. ХХ – поч. ХХІ ст.» здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в навчальних закладах середньої освіти та у процесі навчання за спеціальністю, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов (C1).

Загальні:

здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською – державною мовою; користуватися вербальними і невербальними засобами передачі історичної інформації (усна відповідь, реферат, есе, доповідь на науково-звітній конференції ін.) (C2). здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, що відображається у вмінні складати таблиці, логічні схеми, робити аргументовані висновки (C5). здатність забезпечувати особисту та групову відповідальність за під час групової роботи, вміння визначати і наполегливо реалізовувати поставлені завдання і взяті обов'язки (C9).

Фахові (предметні) компетентності: Здатність чітко і логічно відтворювати базові історичні знання з новітньої історії України II-ої пол. ХХ ст. – початку ХХІ ст., оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування цілісної історичної картини України, необхідних для роботи в навчальних закладах середньої освіти (C10). Здатність усвідомлювати та інтерпретувати вивчений матеріал з історії України, формувати й науково аргументувати власну позицію, вміти її презентувати, брати активну участь у дискусіях, поважаючи думку інших (C11). Здатність володіти термінологією і науковою періодизацією з історії України II-ої пол. ХХ ст. – початку ХХІ ст. (C14). Розуміти і застосовувати внутрі і міжпредметні зв'язки, мати синтетичне мислення (C12). Здатність усвідомлювати та інтерпретувати вивчене, аналізувати і систематизувати, порівнювати, формувати й науково аргументувати власну позицію, брати активну участь у дискусіях (C17). Вербально і невербально презентувати вивчений навчальний матеріал, дотримуючись грамотності (C24). Здатність порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей (зокрема, діячів УПА, дисидентів, героїв Небесної Сотні і АТО ін.) (C25). Здатність до усвідомлення призначення професійної діяльності вчителя історії і суспільствознавчих предметів, важливості збагачення професійних якостей відповідно до нових суспільно-політичних реалій (розсекречення архівів); усвідомлення необхідності подальшого навчання (C21). Самостійно оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості. Зокрема, на основі вивченого матеріалу з історії національно-визвольного руху у II-ої пол. ХХ ст., «Революції на граніті», «Помаранчевої революції», «Революції гідності», ін.); на основі усвідомлення історії України II-ої пол. ХХ ст. – початку ХХІ ст. формувати високу історичну й громадянську свідомість, національну гідність, політичну культуру та історичну національну пам'ять (C28). Здатність на основі вивчення історії української культури

формувати почуття толерантності, співробітництва поваги і взаєморозуміння, вміння бачити внесок інших національностей в історичну скарбницю України (С30).

Розподіл балів, які отримують студенти

Денна і заочна форма навчання

Підсумковий бал з навчальної дисципліни складається з підсумкового семестрового балу та балу за екзамен. Упродовж семестру студент отримує бали за різні види робіт, які сумуються в підсумкові семестрові бали. Підсумковий семестровий бал складається з суми балів, отриманих студентом денної форми навчання за свою навчальну діяльність протягом семестру і дорівнює сумі підсумкового балу за семінарські (практичні) заняття (максимально 20 балів), балу за 2 модульні контрольні роботи (20 балів) і балу за індивідуальну роботу (10 балів) та в сукупності може складати максимальну 50 балів.

Вид контролю	Поточний контроль	Контр. робота №1	Контр. робота №2	Індивідуальне завдання (конспект і захист монографії, проект тощо)	Сума балів за модулями	Екзамен	Підсумкова оцінка у 100-бальній шкалі
Максимальна кількість балів, яку може набрати студент	20	10	10	10	50	50	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Школа оцінювання та ECTS		
університетська	національна	Шкала ECTS
90-100	відмінно	A
80-89	добре	B
70-79		C
60-69	задовільно	D
50-59		E
26-49	незадовільно	FX

При поточному контролі оцінюються: систематичність роботи на семінарських заняттях, рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах, знання джерельного та історіографічного матеріалу, активність при обговоренні питань, самостійне опрацювання тем, виконання індивідуального завдання, контрольної роботи.

Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Участь у семінарських заняттях може проходити у таких формах: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії.

При обчисленні підсумкового семестрового балу враховується: Поточні оцінки успішності (5 – «відмінно», 4 – «добре», 3 – «задовільно», 2 – «незадовільно») – виставляються під час проведення семінарських занять; Підсумкова оцінка за семінарські заняття виставляється

студенту в кінці семестру за результатами роботи на семінарських заняттях і є середнім арифметичним (заокругленим до сотих) всіх отриманих оцінок за семінарські заняття. Отримані «незадовільні» оцінки враховуються при додаванні оцінок і входять у загальну кількість отриманих оцінок. Приклад обрахунку підсумкової оцінки за семінарські (практичні) заняття: З навчальної дисципліни студент протягом семестру отримав 4, 4, 3. Підсумкова оцінка за семінарські заняття за семестр складає: $(4+4+3) : 3 = 3,66667 \approx 3,67$. Підсумковий бал за семінарські заняття (максимально 20 балів) – підсумкова оцінка за семінарські заняття, помножена на коефіцієнт 4, заокруглена до цілого (наприклад, якщо підсумкова оцінка за семінарські заняття 3,67, то підсумковий бал за семінарські заняття буде становити $3,67 \times 4 = 14,68 \approx 15$ балів); Бал за модульну контрольну роботу (максимально 20 балів). З навчальної дисципліни передбачено написання двох контрольних робіт, тому остаточні бали за модульну контрольну роботу визначаються як середнє арифметичне, заокруглене до цілого (наприклад, за першу контрольну студент отримав 10 балів, а за другу – 8, то остаточний бал за контрольну роботу буде становити $10+8= 18$ балів); Бал за індивідуальну роботу (максимально 10 балів) – бали за виконані індивідуальні (індивідуально-дослідні) завдання. *студенту, який має наукові публікації, виступи на наукових конференціях, бере активну участь в роботі студентського наукового гуртка, був учасником олімпіад, конкурсів з відповідної (чи суміжної) дисципліни за поданням наукових керівників чи керівників наукових гуртків та рішенням кафедри в підсумковий семестровий бал може додаватись максимально 10 балів за участь в науковій роботі (за умови, що підсумковий семестровий бал не перевищує 50 балів) Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічним працівником та студентами у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічним працівником для коригування методів і засобів навчання, так і студентами для планування самостійної роботи. Особливим видом поточного контролю є колоквиум. Поточний контроль може проводитись у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на практичних заняттях та лекціях, у формі виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Результати поточного контролю враховуються при визначенні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

ться при визначенні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни. Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях. Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставляння балів від «1» до «5». Позначення «0» виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через непередготовленість, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Кожен студент зобов'язаний взяти участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру. Пропущене заняття або негативну оцінку студент зобов'язаний «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем. При цьому може виставлятися оцінка, а попередня не впливатиме на середній бал студента. Завдання контролю знань студентів під час проведення семінарських занять зводяться до того, щоб: - виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається; - визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення; - виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи; - стимулювати інтерес студентів до предмета і їх активність у пізнанні.

Контроль знань студентів під час проведення семінарських занять може відбуватись в наступних формах: - детальний усне опитування; - дискусійне обговорення питань (в групах); - індивідуальне розв'язування проблемних запитань чи завдань; - тести; - письмова (до 30 хв.) самостійна робота по варіантах тощо.

❖ Критерії поточної оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»)

Оцінка «п'ять» ставиться, якщо студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена, у письмовій роботі не повинно бути помилок. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, вміє ставити під сумнів сталі принципи та ідеї. Знає історичну термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, відмінно орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Повною мірою володіє історичним критичним мисленням, аналізом (вміє розбивати історичну інформацію на компоненти, розуміючи їх взаємозв'язки та організаційну структуру. Наприклад, вивчення окремих елементів дисиденства (партій, організацій, форм, методів ін.) і синтезом (поєднати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю. Наприклад, розгляд дисиденства як єдиного, складного цілого, як цілісну систему, ін.). Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем; буде переконливою аргументацією, застосовує оптимальну стратегію діяльності, бере на себе відповідальність і поважає думку інших; проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності, рецензує відповіді ровесників. Бере активну участь у груповій роботі, висловлює аргументовану думку, використовуючи джерела, має сформовані соціальні навички. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Знає культурну спадщину українського народу, бачить внесок інших національностей у неї.

Оцінка «чотири» ставиться, якщо студент(ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, здатен (на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена, у письмовій роботі є незначні помилки. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Знає історичну термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати певні способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних проблем; буде аргументацією на основі 2-3 доказів, може рецензувати відповіді ровесників. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, однак не може розкрити внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Має певний рівень синтетичного мислення. Бере участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях, формує аргументацію (в аргументації зустрічаються окремі неточності), базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях; застосовує оптимальну стратегію діяльності; проводить самооцінку пізнавальної діяльності, поважає думку інших. Добре знає історію

української культури вказаного періоду, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «три» ставиться, якщо у студента (ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50%), елементарні уміння і навички; не здатен (на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь не чітка і спрощена, у письмовій роботі є суттєві помилки. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, але не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, а просто перераховує. По-середньо знає історичну термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології, не достатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) по середньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати, рецензії відповідей ровесників поверхові. Знає історичну персоналістику, але не може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Не має синтетичного мислення. Бере пасивну участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях; не застосовує оптимальну стратегію діяльності, не бере на себе відповідальність; не проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності. Не має системних знань з історії української культури, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «два» ставиться, якщо у студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; відповідь не змістовна і не доречна, у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75%). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Практично не знає історичну термінологію (до 25%), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25%), не володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не здатен (на) оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація, самооцінка і оцінка інших. Знає історичну персоналістику на рівні переліку історичних постатей. У групових формах роботи тільки присутній (я) без особистої відповідальності, стратегії; не дотримується норм професійної етики

❖ Критерії оцінювання індивідуального завдання.

Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень
1-2	Кейс виконаний незадовільно, оскільки відтворити його зміст самостійно не може, відповідь недолуга, із значними помилками. Немає навичок командної роботи, не бере на себе відповідальність. Захист кейсу спрощений, із значними помилками. Не здійснював (ла) пошук інформації. Відсутня будь-яка аргументація. Відсутні самостійні висновки і синтетичні зв'язки. Не здатен використати наявний матеріал для роботи в школі.
3-6	Кейс виконано задовільно. Студент може репродуктивно відтворити змісту кейсу, однак у його відповіді є помилки. Відсутні окремі складові кейсу. Може використати наявний у кейсі навчальний матеріал, але його зміст не достатній; відповідь не чітка і спрощена. Здатен (на) по середньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати. Вміє організовувати пошук історичної інформації, але не може її критично проаналізувати. Визначає роль людського фактора в історії, однак без необхідної аргументації. Не має синтетичного мислення. Бере пасивну участь у кейс-технології; не застосовує оптимальну стратегію діяльності, не бере на себе відповідальність. Демонструє на посередньому

	рівні здатність використати знання, уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти.
7-8	Кейс виконаний добре. Помилки під час захисту незначні. Є самостійні висновки на основі сформованих ціннісних орієнтирів і принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонуються певні способи розв'язання суспільних проблем, що дозволяє в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних і суспільних проблем; аргументація є, але не повна (75%). Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, однак не може розкрити внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Має добрі знання з історії української культури. Має певний рівень синтетичного мислення. Бере участь у роботі підготовки і захисту кейсу в межах етики професійних взаємин, застосовує оптимальну стратегію під час захисту, чітко дає відповіді на запитання однокласників; може приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставиться до інших.
9-10	Здатність презентувати власну творчу інтерпретацію (версію, розуміння, оцінку) історичних явищ на основі захисту кейсу, ставити під сумнів усталені погляди, спростовувати стереотипи, при захисті використовує значний обсяг джерел і літератури, висновки самостійні, тези здійснені на високому рівні, студент створив значну кількість роздаткового матеріалу тощо. Підготовлений у кейсі матеріал здатен використати на практиці; відповідь чітка і завершена. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем; будує переконливу аргументацію, рецензує відповіді ровесників. Вміє організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичної інформації; може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси під час підготовки кейсу. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Має синтетичне мислення. Бере активну участь у кейсі на всіх етапах його підготовки і презентації в межах етики професійних взаємин, формує аргументацію, базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях; застосовує оптимальну стратегію діяльності, бере на себе відповідальність; проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності; вміє долати труднощі; приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів. Знає історію української культури, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

❖ **Критерії оцінки виконання контрольної роботи (Колоквіуму)**

❖ 2+1+1+6=10 балів 1 контрольна (10 балів) +2 контрольна(10 балів) = 20 балів (максимальна кількість) Тести на знання хронології (1 повністю правильна відповідь – 0,2 бали, частково правильна – 0,1. 10 тестів*0,2= 2 бали (максимальна кількість) Тести на знання історичних постатей (1 повністю правильна відповідь - 0,2 бали, частково правильна – 0,1. 5 тестів*0,2= 1 бал (максимальна кількість) Тести на знання історичних

джерел (або історіографії) (1 повністю правильна відповідь - 0,2 бали, частково правильна – 0,1. 5 тестів*0,2= 1 бал (максимальна кількість) [Або заповнення контурних карт (1 повністю правильна відповідь - 0,2 бали, частково правильна – 0,1. 5 завдань*0,2= 1 бал (максимальна кількість)] 2 теоретичні завдання максимальна кількість 6 балів (оцінки сумуються і діляться на 2).

Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень за теоретичне завдання
1-2	у студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75%). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Практично не знає історичну термінологію і наукову періодизацію (до 25%), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25%), не володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом Не здатен (на) оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація. Знає історичну персоналістику на рівні переліку історичних постатей. Не має синтетичного мислення.
3	у студента (ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50%), елементарні уміння і навички; не здатен (на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь не чітка і спрощена, є суттєві помилки. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії на рівні їх перерахунку. По-середньо знає історичну термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології, не достатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом.Здатен (на) по середньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати. Знає історичну персоналістику, але не може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Не має синтетичного мислення, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні, але української культури не знає. Демонструє вдосконалення з низьким рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції.
4-5	студент(ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички з навчальної дисципліни; відповідь чітка і практично завершена, є незначні помилки (не більше 4). Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Знає історичну термінологію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й

	неупередженості, пропонувати певні способи розв'язання суспільних проблем; буде аргументацію (75%). Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, однак не може розкрити внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Виявляє певний рівень синтетичного мислення; знає історію української культури, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні
б	студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена, у відсутні помилки (не більше 2). Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної, вмie їх використовувати під час відповіді на запитання, вмie ставити під сумнів сталі принципи та ідеї. Знає історичну термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, відмінно орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вмie систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. На високому рівні володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем; буде переконливу аргументацію. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб, знає історію української культури, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Зміст питань, що виносяться на екзамен, форма та структура завдань та їх оцінювання визначається керівником курсу, затверджується на засіданні кафедри. Отриманий в результаті здачі екзамену бал додається до виставлених балів за семінарські заняття і складає підсумковий семестровий бал.

Семестровий підсумковий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента.

Він проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену у терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою дисципліни.

Екзамен – форма підсумкового контролю, яка передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу з усієї дисципліни, здатності творчо використовувати здобуті знання та вміння, формувати власне ставлення до певної проблеми тощо. Зміст екзаменаційних завдань та критерії оцінювання встановлюються кафедрою історії України. Семестровий екзамен оцінюється від 1 до 50 балів. Зміст питань, що виносяться на екзамен, форма та структура завдань та їх оцінювання визначається керівником курсу, затверджується на засіданні кафедри. Отриманий в результаті здачі екзамену бал додається до виставлених балів за семінарські заняття та індивідуальні завдання, виконані в результаті самостійної роботи, і складає підсумковий семестровий бал. Критерії оцінювання завдань на екзамені (наведено максимальну кількість балів, яку можна здобути за відповідь на кожне завдання):

Завдання	Кількість балів
1 теоретичне	13 балів
2 теоретичне	13 балів

3 теоретичне	13 балів
5 знання хронології	0,5 бал•5=2,5 балів
4 знання історичних постатей	0,5 бал•4= 2 бали
3 знання історичних термінів	0,5 бал•3=1,5 бали
1 практичне (характеристика історичного джерела)	5бали
Разом	50 балів

Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень за теоретичне завдання
1-3	у студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75%). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Практично не знає історичну термінологію (до 25%), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25%), не володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом Не здатен (на) оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація. Знає історичну персоналістику на рівні переліку історичних постатей. Не має синтетичного мислення, не знає історію української культури.
4-6	у студента (ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50%), наявні помітні прогалини у формуванні умінь і навичок, що не дозволить повною мірою використати їх у професійній діяльності; використанні знань, умінь і навичок на практиці; відповідь не чітка і спрощена, є суттєві помилки. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії на рівні їх перерахунку. По-середньо знає історичну термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології, не достатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Здатен (на) по середньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати. Знає історичну персоналістику, але не може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Не має синтетичного мислення, не знає історію культури в Україні. Демонструє елементарне вдосконалення здобутих під час навчання компетенцій.
7-10	студент(ка) має добрі знання програмного матеріалу (75%), сформовані уміння і навички, здатен (на) застосовувати знання, уміння і навички у професійній діяльності; відповідь чітка і практично завершена, є незначні помилки (не більше 4). Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної, вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Знає історичну термінологію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити,

	порівнювати історичний матеріал. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати певні способи розв'язання суспільних проблем; буде аргументацію (75%). Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, однак не може розкрити внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб, знає культурні процеси в Україні. Виявляє певний рівень синтетичного мислення.
11-13	студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена, у відсутні помилки (не більше 2). Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, вміє ставити під сумнів сталі принципи та ідеї. Знає історичну термінологію, володіє понятійним апаратом, відмінно орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем; буде переконливу аргументацію. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб, знає історію української культури. Виявляє синтетичне мислення; поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Зміст питань, що виносяться на екзамен, форма та структура завдань та їх оцінювання визначається керівником курсу, затверджується на засіданні кафедри. Отриманий в результаті здачі екзамену бал додається до виставлених балів за семінарські заняття і складає підсумковий семестровий бал.

Політика курсу передбачає перездачу усіх невиконаних завдань в силу серйозних запізнь на заняття або пропущених пар без поважних причин. За умови відсутності студента (-ки) на лекції чи семінарського заняття, отримання негативної оцінки на семінарських заняттях або ж невчасного виконання індивідуальної роботи визначений день для відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та подачі індивідуальних робіт – середа, 14.00 год. – 16.00 год. У випадку запозичених робіт, випадків плагіату, виявів академічної недоброчесності (списування), недобрпорядної поведінки в аудиторії викладач пропонує студентові (-ці) повторно виконати необхідний вид роботи.

Період другої половини ХХ століття – початку ХХІ ст. є важливою складовою частиною загального курсу вітчизняної історії не тільки у вузі, але і в загальноосвітніх школах (11 клас). Хронологічно він охоплює події становлення і розвитку модерної української нації, зокрема, добу визвольних змагань 1939-1991 рр., період здобуття незалежності України та її становлення. Особливістю курсу новітньої історії України є багатоплановість і дискусійність теоретичних проблем, синкретичний характер розглядуваних подій та явищ, пропонованих студентам до засвоєння.

Історія України II-ої пол. ХХ – поч. ХХІ ст. – це дисципліна, яка вивчає політичні, соціокультурні, економічні процеси в конкретних формах і просторово-часових вимірах. Важливою особливістю курсу є те, що він зорієнтований на засвоєння і застосування

студентами спеціальності 014.03 – середня освіта (історія) теоретичних знань з новітньої історії України, усвідомлених умінь і навичок, необхідних для роботи в навчальних закладах середньої освіти.

Мета викладання дисципліни – засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок студентів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) з фундаментальної дисципліни «Історія України II пол. XX – поч. XXI ст.»; опанування і застосування ключових теоретико-методологічних засад і методів вивчення та інтерпретації історичного минулого України; формування інтегральної, загальних, фахових компетентностей, достатніх для ефективного розв’язування стандартних і нестандартних комплексних задач у професійній педагогічній діяльності в навчальних закладах середньої освіти, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Завдання: ознайомити студентів із політичною, соціально-економічною, освітньо-культурною, релігійною історією України другої половини XX ст.; навчити використовувати в професійній і соціальній діяльності знання з історії України, порівнювати їх із всесвітньою історією; виробити в студентів навички самостійних оцінок і власних суджень щодо розглянутих історичних проблемах. Одним з головних завдань курсу є формування в молодого покоління суспільної свідомості, культури, моралі, самостійного творчого мислення, вироблення патріотичної орієнтації, прагнення до самореалізації.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- основні теорії та концепції сучасної історіографії, джерелознавства, здійснювати джерелознавчий та історіографічний аналіз зібраної інформації;
- термінологію і наукову періодизацію;
- політичні, соціокультурні, економічні процеси історичного розвитку українського народу в даний період, вплив зовнішньополітичних чинників на результати українського державотворення; основні тенденції і закономірності історичного поступу України в 1939-2019 рр.;
- діяльність історичних осіб.

вміти:

- чітко і логічно відтворювати базові історичні знання з новітньої історії України 2-ої пол. XX ст. – початку XXI ст., оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування цілісної історичної картини України (D1);
- розуміти та інтерпретувати вивчений матеріал, володіючи сучасними методами історичного дослідження, у вербальній і невербальній формах різного обсягу й складності;
- розбивати історичну інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв’язки та організаційну структуру, бачити помилки в логіці міркувань, виявляти помилки, фальсифікації та стереотипи; а також вміти складати таблиці, схеми, графіки;
- синтезувати історичну інформацію, щоб одержати ціле з новою системною властивістю, користуючись структурно-логічними схемами;
- орієнтуватися в історичному часі і просторі, розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу, співвідносити історичні події, явища в історії України і всесвітній історії, використовувати міждисциплінарний підхід;
- володіти категоріально-понятійним апаратом;
- порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб, соціальних груп;
- переносити систему наукових історичних знань, умінь і навичок у площину навчального предмета «Історія України»;
- організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами);

- використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності;
- об'єктивно аналізувати праці вітчизняних і зарубіжних вчених із проблемних питань історії України, усвідомлюючи дискусійність ряду питань вітчизняної історії;
- впроваджувати під час навчання інноваційні технології (кейс-технології, технологію Шаталова ін.).
- самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем; будувати переконливу аргументацію;
- організовувати ефективну міжособистісну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях; застосувати оптимальну стратегію діяльності і приймати обґрунтовані рішення у складних і часом непередбачуваних професійних і життєвих ситуаціях, що потребує застосування нових підходів і прогнозування та усвідомлення власної відповідальності; проводити рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності; вміти розв'язувати проблеми, долати труднощі, вдосконалюватися з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції тощо.
- проводити діяльність, спрямовану на використання історико-культурної спадщини України під час вивчення дисципліни і пропагувати її через просвітницьку діяльність;
- вести пошукову роботу, а також здійснювати наукові і науково-педагогічні дослідження в галузі історії України;

керуватися моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховувати гендерний підхід, розуміти значення культури поважати різноманітність та мультикультурність в Україні. Навчання є тяглим у часі процесом здобування нових знань, умінь, навичок. Ефективність навчання залежить не тільки від запам'ятовування і розуміння, але в значній мірі від організації навчання, створення ефективного графіку роботи, що передбачає тривалість та інтенсивність періодів роботи і відпочинку (на кожні дві години інтелектуальної роботи має припадати 30 хв. відпочинку).

Навчальний процес вимагає від студента опрацювання великої кількості спеціальної літератури. Частина студентів сумнівається, що вони можуть опрацювати все, що їм рекомендує викладач. Ви можете позбавитися таких сумнівів шляхом розвитку навичок інтенсивного читання. Швидкість читання спеціального тексту старшокласниками становить в середньому 90-100 слів в хвилину, студентами – 120-180, спеціалістами з вищою освітою – 200-250 слів. Розвиваючи навички інтенсивного читання, показники зростають. Одночасно при збільшенні швидкості читання, зростає якість розуміння тексту, оскільки цей процес вимагає повної концентрації уваги.

Есе – це аргументований текст, присвячений якійсь проблемі, в якому важливі індивідуальні враження й міркування на певну тему, можливі яскраві приклади (зокрема з особистого досвіду), публіцистичні елементи й художні метафори. Есе має бути логічним і доказовим. Есе спрямовано на спів-переживання, спів-участь, сформування навичок гуманітарного мислення, сприяє формуванню критичного мислення. Джерелом для підготовки академічного есе є наукові, науково-популярні джерела, приклади з реального життя.

Алгоритм роботи:

1. Вибір теми і типу есе.
2. Складання плану.
3. Інформаційний пошук джерел.
4. Осмислення зібраного матеріалу. Уточнення плану.
5. Підготовка тексту, робота над його стилістикою.
6. Самоперевірка тексту відповідно до критеріїв оцінювання, типових помилок.

Критерії оцінювання

- ✓ Змістовність.

- ✓ Чіткість і логічність, переконливість.
- ✓ Ознаки творчого мислення, що дозволить проявити свою особистість (висловити оригінальних ідей та нестандартних поглядів на проблему)
- ✓ Аргументованість і доказовість, на основі об'єктивності і науковості.
- ✓ Використання професійно-педагогічної термінології.
- ✓ Логіка структурування доказів; висунуті тези супроводжуються грамотною аргументацією
- ✓ Наявність висновків.
- ✓ Грамотність.

Теза – це судження, яке потрібно довести. **Висновок** – це думка, заснована на аналізі фактів. **Аргументи** – це категорії, якими користуються при доказі істинності твердження; це факти, явища суспільного життя, наукові позиції та докази, покликання на думки науковців, життєві ситуації та ін. **Оцінювальні судження** – це думки, засновані переважно на наших переконаннях, віруваннях або поглядах, які виражаються в емоційно-експресивній формі.

Навчальна презентація – це форма представлення навчального матеріалу за допомогою сучасних програмних засобів, логічно пов'язана послідовність слайдів, що об'єднані однією тематикою.

Класифікація:

за структурою: лінійні та розгалужені.

за способом організації– слайдові та потокові презентації. Слайдова презентація розробляється й демонструється як послідовність слайдів. Поточкові презентації призначені для неперервного відтворення послідовності (поточку) об'єктів із заздалегідь визначеним часом показу кожного з них.

за структурою презентації поділяють на лінійні та розгалужені. Презентації лінійної структури створюються для послідовного викладання матеріалу з використанням мультимедійних засобів. Презентації розгалужені містять гіпертекстові покликання.

за способом функціонування: презентація зі сценарієм (традиційна презентація зі слайдами, доповнена засобами кольорової графіки й анімації з виведенням відеоматеріалу на великий екран або монітор); інтерактивна презентація (діалог користувача з комп'ютером, користувач приймає рішення, який матеріал для нього важливий, і здійснює вибір на екрані потрібного об'єкта за допомогою миші чи натисненням на клавіші).

Програми ідодатки, орієнтовані і на професійну роботу, і на роботу менш кваліфікованих користувачів: Corel Presentation (у складі Word Perfect Office), Lotus Freelance Graphics (у складі Smart Suite), Macromedia Director Shockwave Studio, Microsoft PowerPoint XP.

Вимоги до навчальних презентацій

- ✓ Не більше 15– 20 слайдів.
- ✓ Структурованість інформації.
- ✓ Стислий виклад матеріалу.
- ✓ Єдине стильове оформлення презентації.
- ✓ Естетичність та гармонійність оформлення.
- ✓ Дотримання правил використання шрифтів. У презентації не рекомендується використовувати більше 2-х шрифтів різного написання та зловживати розмірами шрифтів (тобто кеглем) і різними їх написаннями, тобто курсивом, підкресленнями та жирним шрифтом. Оптимальне сполучення кольорів.
- ✓ Ілюстрації та графічні елементи мають органічно доповнювати текст.
- ✓ Дотримання норм літературної мови.
- ✓ Науковість.
- ✓ Наявність висновків.
- ✓ Можливість використання на практиці.

- ✓ Поєднаність на одному слайді різнотипної інформації (текст, ілюстрація, схема тощо).

✓ Що таке самостійна робота???

Самостійна робота студента – це форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Відповідно до п. 3.10.1 Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженого наказом МОН України від 2.06.1993 р., самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

У ході самостійної роботи студент: - засвоює теоретичний матеріал з навчальної дисципліни, що вивчається (засвоєння лекційного курсу, а також окремих його розділів, тем, положень і т. д.); - закріплює знання теоретичного матеріалу, використовуючи необхідний інструментарій практичним шляхом (виконання контрольних робіт, тестів для самоперевірки, тестів з фізичної підготовленості); - застосовує отримані знання і практичні навички для аналізу ситуацій і вироблення правильного рішення (підготовка до групової дискусії, підготовча робота в рамках ділової гри, письмовий аналіз конкретної ситуації, розробка мистецьких проєктів, під час участі та організації спортивних заходів тощо); - застосовує отримані знання та уміння для формування власної позиції, теорії, моделі (написання наукової доповіді, статті, науково-дослідної роботи).

Базова самостійна робота забезпечує підготовку студента до аудиторних занять і контрольних заходів з усіх навчальних дисциплін навчального плану. Результати цієї підготовки виявляються в активності студента на заняттях, при виконанні ним контрольних робіт, тестових завдань й інших видів робіт.

Базова самостійна робота студентів може включати такі види робіт:

- опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури;
- пошук (підбір) і огляд літератури і електронних джерел інформації з індивідуально заданої проблеми навчального курсу;
- виконання домашніх завдань;
- вивчення матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання;
- підготовка до лабораторних робіт, практичних (семінарських) занять;
- підготовка до написання контрольних робіт, інших форм поточного контролю;
- систематизація вивченого матеріалу перед семестровим екзаменом.

Додаткова самостійна робота спрямована на поглиблення і закріплення знань студента, розвиток аналітичних навичок з проблематики навчальної дисципліни. Вона може включати такі види робіт: - науково-дослідницька робота, участь у наукових студентських конференціях, турнірах, семінарах і олімпіадах; - аналіз наукових публікацій з визначеної викладачем теми; - написання реферату, есе за заданою проблематикою; - бібліографічний огляд літератури за заданою проблематикою; - розробка мультимедійної презентації; - розробка системи вправ, практичних задач, ситуативних завдань (діалоги, полілоги, монологи, проєкти, дискусія); - підготовка хронологічних таблиць; - оформлення карт, таблиць і схем; - підготовка термінологічних словників; та ін.

Самостійна робота забезпечується: інформаційними ресурсами (довідники, підручники, навчальні посібники, банки індивідуальних завдань тощо); бібліотечними приміщеннями і ресурсами, методичними матеріалами (вказівки, практикуми, рекомендаціями і т.п.); матеріалами для здійснення контролю (екзаменаційні білети, контрольні завдання, тести і т.п.); консультаціями з боку викладача; можливістю публічного обговорення теоретичних або практичних результатів, отриманих студентом самостійно (диспути, круглі столи, наукові семінари, конференції, олімпіади, конкурси).

Контроль самостійної роботи і оцінка її результатів включає: - самоконтроль і самооцінку студента; - контроль і оцінку з боку викладача, кафедри, дирекції/деканату, ректорату, державних екзаменаційних і атестаційних комісій, державних інспекцій та ін.

Основними формами контролю самостійної роботи є: - проведення екзамену; - тестування; - колоквіум; - проведення контрольних робіт; - письмові чи усні опитування студентів; - перевірка домашніх завдань; - перевірка індивідуальних завдань; - перевірка творчих завдань; - захист реферату; та інше.

Питання, які виносяться на самостійну роботу, є обов'язковими і входять до самостійних і контрольних робіт, колоквіумів, тестів ін. Порядок їх виконання, критерії оцінювання визначені РПД і силабусом.

ТЕМА1: Нацистський режим на території України

1. Дискусійні питання.
2. Расистська теорія та місце в ній слов'ян загалом та українців, зокрема (до початку II радянсько-німецької війни). Державно-адміністративний устрій на Україні та особливості окупаційної адміністрації на українській території. Органи управління.
3. Репресії проти українського населення. Еволюція відношення українців до нацистської окупації.
4. Проблеми колабораціонізму в Україні.

Практичне завдання 6 створіть НМК (інтелект-карту обов'язково!, робота з датами, постатми, джерелами, картою ін.)

Джерела

Левченко Ю. І. Л 34 Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр. : монографія. Київ : Видво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 402 с. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/25258/Levchenko.pdf;jsessionid=46EB7F2F325BBA791114650CD0CFC32E?sequence=1>

Каліщук, О. (2023). ФЕНОМЕН КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ. *Літопис Волині*, (28), 108-113. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.14>

Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії // *Військово-історичний меридіан*. Електронний науковий фаховий журнал. Вип.1(23).2019.С. 5-25. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Honcharenko_Oleksii/Problemy_instytutsiinoho_vyznachennia_termina_kolaboratsionizmu_ioho_vydiv_ta_oznak.pdf

Іваненко А.О. Місцеві судові установи, адвокатура та нотаріат у системі окупаційного апарату влади Райхскомісаріату «Україна» та військової зони окупації (1941–1944 рр.): соціально-правові виміри: монографія. Чернігів ПАТ «ПВК»Десна», 2020. 486 с. Режим доступу:

<https://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/6490/1/Місцеві%20судові%20установи%20та%20адвокатура%20та%20нотаріат%20в%20системі%20окупаційного%20апарату.pdf>

Лисенко О.Є. Соціальні аспекти окупації України: методологія проблеми. *Сторінки Воєнної історії України*. Вип. 11. 2008.

Рекотов П. Адміністративний, судовий та поліцейський апарат Райхскомісаріату "Україна" (1941-1944 рр.) *Нова Політика*. 1997. №3.

Рекотов П. Органи управління на окупованій території України (1941-1944 рр.) <http://history.org.ua/JournALL/journal/1997/3/8.pdf>

Олійник Ю.В., Завальнюк О.М. Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941-1944 рр.). Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012. 320 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-1502-55-9/978-966-1502-55-9.pdf>

Вронська Т.В. В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943-1945) / Вронська Т.В. // В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943-1945). 1995. 1. С. 1-82. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Preprint_1995_1_1

Гінда В. Інтимні стосунки та сексуальне насильство під час німецько-радянської війни в окупації і на фронті / Відп. ред. О. Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2021. 409 с.

Адамович С. Злочини нацистської Німеччини в м. Калуші (1941-1944 рр.) *Українознавчі студії*. 2018. №19. С.213-227.

Боротьба за Україну в 1943–1944 рр.: влада, збройні сили, суспільство. Зб. наук. праць / Відп. ред. О.Є. Лисенко. К.: Інститут історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941– 1945 років», Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2014. 622 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/liberua/978-966-02-7373-3/978-966-02-7373-3.pdf>

О. В. Тішин НОВІТНЯ УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ НАЦИСТСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО"СХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2014, вип. 40. С. 221-228.

Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. – Вип. 4 (22) / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. К., 2018. 224 с.

Гончаренко О. М., Куницький М. П., Лисенко О. Є. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату "Україна" та "військової зони". 1941–1944 рр. / Ред. кол.: В. А. Смолій (гол. ред.), Г. В. Боряк, О. П. Реєнт, О. Є. Лисенко (відп. ред.), В. В. Стецкевич, О. В. Потильчак, М. Р. Литвин, В. К. Баран, О. С. Рубльов, Т. В. Заболотна (відп. секр.) НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2014. 151 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5635-4/978-966-02-5635-4.pdf>.

Вронська Т.В. Тюрми в нацистській карально-репресивній системі на окупованій території України. *Український історичний журнал*. 2013. № 1. С. 92-105. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2013_1_92

Глушенко Н.М. Аграрна політика Німеччини в рейхскомісаріаті «Україна» (1941-1944 рр.): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» К., 2005. 16 с.

Рекотов П. Органи управління на окупованій території України (1941-1944 рр.). *Укр. іст. журн*. 1997. № 3.

Ветров І.Г. "Фінансова війна" третього рейху на окупованій території України в 1941-1944рр. *Укр. іст. журн*. 1995. № 3.

Курилишин К. Українське життя в умовах німецької окупації (1939-1941 рр.). Львів, 2010.

Дем'яненко БЛ. Запланований злочин небаченого масштабу. До питання про генеральний план "Ост" щодо окупованих територій колишнього СРСР. *Сторінки воєнної історії України*. Вип. 10. Частина I. -К., 2006.

Дерейко І.І. Структура окупаційних органів Райхскомісаріату Україна. *Сторінки Воєнної історії України*. Вип. 8. Частина I. 2004.

Іржавська А. Злочинні плани гітлерівської Німеччини щодо України напередодні та в роки II св війни. *Сторінки воєнної історії України: збірник наукових статей*. К., 2004. Вип.8., Ч.1. С.175-178

Ветров І.Г. "Фінансова війна" третього рейху на окупованій території України в 1941-1944рр. *Укр. іст. журн*. 1995. № 3.

Дерейко І.І. Місцеві формування німецької армії та поліції у Райхскомісаріаті «Україна» (1941–1944 роки). / Іван Дерейко; Ін-т історії України НАН України. К., 2012. 174 с. Бібліогр.: 125–144. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6312-3/978-966-02-6312-3.pdf>

Заболотна Т.В. Вплив нацистської окупації на повсякденне життя киян. *Сторінки Воєнної історії України*. Вип. 11. 2008.

Грідіна І. Вплив нацистської пропаганди на духовне життя населення України (технології, механізми та ефективність) *УІЖ*. 2009. №3. С.123-132.

Беркгоф, К. Жнива розпачу : життя і смерть в Україні під нацистською владою : монографія : пер. з англ. Київ : Критика, 2011. 455 с.

Косик, В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. Париж, Нью-Йорк, Л. : б/в, 1993. 659 с. Політична історія України : ХХ століття : у 6-ти т. Т. 4 : Україна у Другій світовій війні, 1939-1945 / авт. В. І. Кучер, В. А. Гриневич, В. С. Коваль ; ред. В. І. Кучер. Київ : Генеза, 2003. 584 с.

Іванчук, . В., & Новікова, В. (2020). НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКА ВІЙНА 1941–1945 рр.: БЕЗПОВОРОТНІ ЛЮДСЬКІ ВТРАТИ УКРАЇНИ. *Воєнно-історичний вісник*, 37(3), 55–69. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2020-37-3-55-69>

Каліщук О. Українсько-польські взаємини в роки Другої світової війни: інтерпретації минулого в умовах зміни геополітичних реалій. *Український історичний журнал*. 2023. Число 4. С. 98. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_4_7

Тарнавський, І. (2017). МІСЦЕВА ДОПОМІЖНА ПОЛІЦІЯ ДОНЕЧЧИНИ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1943 рр.). *Київські історичні студії*, (1(4), 110–119. Режим доступу: <https://doi.org/10.28925/2524-0754.2017.1.1109>

Гетьманчук, М. (2022). СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИСВІТЛЕННЯ ПРИРОДИ, ПРИЧИН ТА ПРОЯВІВ РАДЯНСЬКОГО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939–1945 РР.). *Літопис Волині*, (27), 142-148. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.23>

Тарнавський, І. С. ПРАЦЕВИКОРИСТАННЯ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ ДОНБАСУ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941 – 1943 рр.). *Сторінки історії*, 2019. (48). Режим доступу: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.48.2019.176389>

Потильчак, О. УКРАЇНА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: «ПРОБЛЕМА ВИБОРУ» НА ТЛІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-СВІТОГЛЯДНОГО ПРОТИСТОЯННЯ (ОКРЕМІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ НА МІКРОРІВНІ СОЦІАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ). *Київські історичні студії*, 2016. (1 (2), 97–101. Режим доступу: <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2016.1.12>

Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941-1944 рр.) / Ю.В. Олійник, О.М. Завальнюк. Хмельницький: *Поліграфіст-2*, 2012. 320 с.

Ісаюк О. Українці в Аушвіці: варіанти етнокультурної самоідентифікації в умовах загрози. Україна модерна. 20.10.2020. URL: <https://uamoderna.com/md/ukrainczi-vaushviczi-varianti-etnokulturnoi-samoidentifi-kaczii-v-umovax-zagrozi/>

Папакін А. Українці — в'язні концтабору Флоссенбюрг (1940-1945). Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги). Матеріали міжнародної наукової конференції / Відп. ред. Л.В. Легасова. Київ, 2011. С. 433-437.

Гончаренко О. Ключові антиросійські наративи у пропагандистському дискурсі періодичних видань німецьких окупаційних зон України (1941–1944 рр.) / О. Гончаренко // *Український історичний журнал*. - 2022. - Число 6. - С. 108-119. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.06.108>

Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. – Кривий Ріг, 2010.

Щупак І. Нацистська антисемітська пропаганда серед місцевого населення України. Проблеми історії Голокосту. Вип.3. Дніпропетровськ, 2006. С.147–175.

Кашеварова Н. Документи німецьких окупаційних структур періоду Другої світової війни: особливості археографічного опрацювання та публікації. *Український історичний журнал*. 2022. Число 4. С. 204-213. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.204>

Боднар Г. "Вивезені німцями невідомо куди": Голокост у текстах влади середини 1940-х рр. (на прикладі Львова) *Український історичний журнал*. 2023. Число 6. С. 214-234. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.06.214>

Боднар Г. Жіночий досвід війни: біографічні наративи жінок у листах до влади міста Львова другої половини 1940-х рр. *Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск*. 2019. С. 391-409. doi: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2019.0.9860>

Боляновський А. Розстріли польських професорів у Львові в липні 1941 р.: історичні факти, юридичні звинувачення, політичні інсинуації. *Україна — Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. 2010-2011. Вип. 3-4. С. 107-146.

Wylegała, A. (2016). About “Jewish Things”: Jewish Property in Eastern Galicia During World War II. *Yad Vashem Studies*. 44 (2): 83-119.

Подольський А. Місця пам'яті жертвам Голокосту в Україні: тоталітарна спадщина та історико-політичні виклики сьогодення. *Політичні дослідження*. 2021. № 1. С. 106-122. doi: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-221-1-7>

Вронська Т.В. В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943-1945) / Вронська Т.В. // *В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943-1945)*. - 1995. - 1. - С. 1-82. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Preprint_1995_1_1

Гінда В. Інтимні стосунки та сексуальне насильство під час німецько-радянської війни в окупації і на фронті / Відп. ред. О. Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2021. – 409 с.

Адамович С. Злочини нацистської Німеччини в м. Калуші (1941-1944 рр.) Українознавчі студії. 2018. №19. С.213-227.

О. В. Тішин НОВІТНЯ УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ НАЦИСТСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО"СХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2014, вип. 40. С. 221-228.

Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. Вип. 4 (22) / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. К., 2018. 224 с.

Гончаренко О. М., Куницький М. П., Лисенко О. Є. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату "Україна" та "військової зони". 1941–1944 рр. / Ред. кол.: В. А. Смолій (гол. ред.), Г. В. Боряк, О. П. Реєнт, О. Є. Лисенко (відп. ред.), В. В. Стецкевич, О. В. Потильчак, М. Р. Литвин, В. К. Баран, О. С. Рубльов, Т. В. Заболотна (відп. секр.) НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2014. 151 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5635-4/978-966-02-5635-4.pdf>.

Вронська Т.В. Тюрми в нацистській карально-репресивній системі на окупованій території України. Український історичний журнал. 2013. № 1. С. 92-105. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2013_1_92

Проаналізуйте історіографію проблеми.

Історичні терміни (самостійно виписуйте!):

Історичні постаті (самостійно виписуйте!):

Історичні джерела(самостійно виписуйте!):

Які дискусійні питання є по цій темі.

Зовнішньополітична програма націонал-соціалізму була викладена А.Гітлером у 1925 р., коли з'явилася його книга «Майн кампф» («Моя боротьба») (проаналізуйте). А.Розенберг – міністр у справах окупованих територій на Сході. Чому були присвячені книги нацистського ідеолога Альфреда Розенберга «Майбутній шлях німецької зовнішньої політики» (1927) і «Міф ХХ століття» (1928)? Що розумів Розенберг під словами: «Німеччина повинна залишатися відкритою можливістю союзу з Києвом»? Дайте характеристику пам'ятці-меморандуму Розенберга, датованій 2 квітня 1941 р. Лебенераум. Кому належать слова: «Після нашої перемоги я відправляю українців хоч на фарш»?

Доведіть, що Німеччина не мала жодних намірів щодо відновлення української самостійності, навпаки, ставила метою колонізацію краю та уярмлення населення. Наведіть причини загравань нацистів з українськими націоналістами. **Проблемне питання: «Зелена папка» Герінга. «Коричнева папка».**

У другому питанні дослідіть державно-адміністративний устрій на Україні та особливості окупаційної адміністрації на українській території. Відповідно до одержаних установак начальник штабу Верховного головнокомандування вермахту (ОКВ) В.Кейтель 13 березня 1941 р. підписав директиви про характер режиму в окупованих у майбутньому місцевостях Радянського Союзу (передайте зміст). Проаналізуйте підготовлену Розенбергом у квітні-травні 1941 р. інструкцію для всіх рейхскомісарів східних територій і окремі інструкції для кожного рейхскомісаріату. Наведіть документальні свідчення про плани «остаточного», тобто на післявоєнний період, врегулювання українського питання. Прокоментуйте заяву

А.Гітлера 22 вересня 1941 р: «Ми з трудом вириваємо у моря кілька метрів землі, ми мучимося, освоюючи болота, тоді як на Україні безмежно родюча земля, гумус якої місцями має товщину десяти метрів, і ця земля чекає на нас».

Чому у липні 1941 р. Гітлер підписав наказ про передачу Східної Галичини до Генерального губернаторства? Прокоментуйте заяву генерал-губернатора Франка (у 1946 р. повішений у Нюрнберзі) від 16 грудня 1946 р.: «Стосовно дистрикту Галичина треба зазначити, що тут ідеться про складову частину Великого німецького рейху... Повинна передусім панувати така думка: ця територія Генерального губернаторства безпосередньо після процесу регерманізації східних територій рейху буде найближчою до Європи частиною і зазнає повного онімечення». Зробіть висновок щодо вирішення німцями українсько-польської суперечки за цю територію?

Передайте зміст німецько-румунської угоди, укладеної 19 липня 1941 р. Яка українська територія відійшла до «Трансністрії»? Рейхскомісаріат «Україна» складався з шести генеральних округів (генеральбецирків) (яких?). По якому кордону проходила межа між рейхскомісаріатами «Остланд» та «Україна»? На пропозицію Герінга рейхскомісаром було призначено гауляйтера Східної Пруссії Е.Коха (дайте оцінку діяльності). Які українські території перебували у прямому управлінні військових властей?

<i>Назва адміністративно-територіальної одиниці та її центр</i>	<i>Території, що входять до складу адміністративно-територіальної одиниці</i>

Заповніть таблицю:

Назва адміністративно-територіальної одиниці та її центр	Органи управління	Економічна політика	Соціальна політика
Дистрикт «Галичина»			
Губернаторство "Буковина"			
Губернаторство "Трансністрія"			
Рейхскомісаріат "Україна"			

Органи управління. **Структура місцевих органів влади в роки окупації.** Кадрова політика.

Реконструйте систему поліційних, судових і каральних органів на окупованій території України.

Проблемне питання «Відмінності та особливості нацистського урядування у різних зонах окупації».

Проблемне питання Особливості німецького адміністративного управління в Галичині.

Нацистський окупаційний режим в Україні ставив перед собою три основні завдання (які?). Чому гітлерівська адміністрація, знищуючи радянські установи, між тим в повному обсязі зберегла колгоспну систему? У лютому 1942 р. окупаційна влада проголосила новий аграрний закон (дайте йому характеристику).

Які економічні ресурси були використані нацистами в Україні?

Як це вплинуло на місцеву економіку та життєві умови населення? Доведіть, що аграрна політика нацистів була спрямована на організацію масового голоду. Трагедія міського населення України. **«Економічна політика нацистів».**

Справжньою трагедією для України стало вивезення людей, в першу чергу молоді, на роботу до Німеччини. Чому спочатку окупаційна влада намагалася вербувати добровольців? Прослідкуйте роль засобів масової інформації. Чому незабаром депортації до Німеччини набули примусового характеру? Скільки українців вивезено на каторжні роботи до Німеччини?

Проаналізуйте використання українців на спорудженні оборонних укріплень, на шахтах, знешкодженні мінних полів.

Проблемне питання «Умови життя та роботи в таборах примусової праці та ставлення до остарбайтерів після повернення на Батьківщину»

Доведіть, що соціальна політика нацизму, будучи складовою частиною внутрішньої політики Третього рейху, реалізовувала інтереси правлячої верхівки. Доведіть, що соціальна політика, поряд з терором і пропагандою, була одним з вирішальних інструментів зміцнення гітлерівського режиму. Яку увагу приділяли нацисти демографічній політиці, перетворивши її на найважливіший інструмент реалізації цілей режиму? У зв'язку з цим ними було створено механізм регулювання народжуваності, укладення шлюбів, абортів, розлучень тощо, що діяв під тотальним контролем держави. Визначте особливості соціальної структури українського суспільства. Причини поширення корупції та спекуляції у той час слід вважати слабку централізацію влади.

Дослідіть розвиток української культури (освіти, науки, літератури, мистецтва) в піднімецький період. Одним із заходів «нового порядку» стало тотальне привласнення культурних цінностей (доведіть).

Проаналізуйте зміст пропагандистської друкованої продукції, яку нацистське керівництво вважало основним засобом ведення психологічної війни. Якими гаслами оперувала німецька адміністрація? З якою метою нацисти духовенству наполегливо рекомендували у проповідях та під час церковних церемоній демонструвати прихильне ставлення щодо Райху? Із завоюванням території України окупанти попервах не забороняли існування різноманітних культурно-освітніх закладів і навіть сприяли їх відкриттю (назвіть причини). Захопивши Україну, німецька окупаційна влада запровадила на її території так званий «новий порядок», що передбачав ліквідацію українського суверенітету і державності, економічне пограбування й використання українських ресурсів, здійснення терористично-репресивних акцій проти місцевого населення, вивезення і знищення вітчизняних культурних пам'яток (доведіть).

Проблемне питання «Повсякденне життя українців під час нацистської окупації 1941–1944 рр.»

Дайте характеристику репресивно-каральній системі нацистського окупаційного режиму. Панування окупаційного режиму завдало українському населенню значних втрат (доведіть). **Проблемне питання «Концтабори на території України».**

Що означав гітлерівський термін «зনেгоджування» підкорених територій? Прокоментуйте вислів Гітлера: «...по можливості швидко довести слов'ян, зібраних у резервації, до такого стану, щоб вони покинули батьківщину або померли. Інші, більш позитивні завдання, починаючи з будівництва доріг і колоній, перейшли б до обов'язків уповноваженого з питань зміцнення німецької нації». Відомство Гімmlера підготувало в липні 1941 р. генеральний план «Ост», який складався з двох фаз – короткочасної і розрахованої на тривалу перспективу (проаналізуйте). Охарактеризуйте другий варіант генерального плану «Ост», який був представлений Гімmlеру у квітні 1942 р.

Назвіть причини переведенням штабу верховного командування вермахту (ОКВ) з Раценбурга (Східна Прусія) в район під Вінницею у липні 1942 р. – Гегевальд. Як функціонувала правова система під час нацистської окупації? Які правові норми та інституції були запроваджені окупаційною владою? **Проблемне питання «Дослідіть діяльність нацистських каральних органів».** З якою метою були створені чотири айнзацгрупи – «А», «Б», «С» і «Д»? На території України діяли дві айнзацгрупи (АЗГ) (охарактеризуйте їх діяльність). Чому айнзацгрупи були ліквідовані наприкінці 1942 р.? Трагедія Бабиного Яру. Голокост.

Проблемне питання «Знищення місцевого єврейського населення».

Командуючий 6-ю німецькою армією генерал-фельдмаршал В. Рейхенау 10 жовтня 1941 р. видав спеціальний наказ «Про поведінку військ на Сході», 16 грудня 1942 р. – В. Кейтель (проаналізуйте).

Прокоментуйте слова Еріха Коха: «Немає ніякої вільної України. Мета нашої роботи полягає в тому, що українці повинні працювати на Німеччину, що ми тут не для того, щоб ошчасливити цей народ. Україна може дати те, чого не вистачає Німеччині».

Проаналізуйте ставлення українського населення до німецької влади. Чому ставлення до населення в кожному рейхскомісаріаті було іншим? Чи могли німецькі окупанти схилити на свій бік місцеве населення? Під впливом яких факторів відбувалася еволюція відношення українців до нацистської окупації?

Проблемне питання «Українці в інземних легіонах в період Другої світової війни»

Визначте суть поняття «колабораціонізм». Проаналізуйте види співпраці українців із окупантами, визначте їх причини. Як примус, економічні вигоди, політичні та ідеологічні мотиви впливали на рішення співпрацювати з нацистами? Як колаборанти виправдовували співпрацю з окупантами з моральної точки зору? Які були моральні дилеми, з якими стикалися колаборанти?

Проаналізуйте колабораційні структури в Україні. Яку роль грали українці в органах окупаційної адміністрації? Як їх участь впливала на ефективність управління та відносини з місцевим населенням?

Які українські підрозділи були сформовані для служби у Вермахті та СС? Які мотиви та обставини призвели до такої співпраці? Дружини українських націоналістів. Допоміжна поліція. Охоронна поліція. У чому полягає суперечливість проблеми колабораціонізму в Україні в роки Другої світової війни? Українські військові формування у складі німецької армії: причини, хронологія, наслідки. Які були наслідки для українців, які співпрацювали з окупантами, після завершення війни?

Проблемне питання «У чому полягає суперечливість проблеми колабораціонізму в Україні в роки Другої світової війни? Проаналізуйте види співпраці українців із окупантами, визначте їх причини. Доведіть, що для України характерна стабільна схильність до автаркії. Проаналізуйте колабораційні структури в Україні».

Запитання

- Як нацистська окупація вплинула на територію України під час Другої світової війни?
- Яку роль відіграли українські колабораціоністи в нацистському режимі в Україні?
- Як нацистська влада намагалася реалізувати свої ідеологічні та військові цілі на території України?
- Що сталося з українським єврейським населенням під час нацистської окупації?
- Які були основні форми спротиву нацистському режиму в Україні?
- Як українські націоналістичні організації співпрацювали або протистояли нацистському режиму?
- Що включала нацистська політика щодо "українських земель" в рамках їхньої стратегії "Lebensraum"?
- Як війна на території України змінила соціально-економічну ситуацію в країні?
- Які наслідки нацистської окупації для культурної спадщини України?
 - Як нацистська політика щодо України співвідносилася з національними рухами в країні?

Самостійна робота

Тема 1. *Нацистський режим на території України (10 год.)*

Левченко Ю. І. Л 34 Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр. : монографія. Київ : Видво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 402 с. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/25258/Levchenko.pdf;jsessionid=46EB7F2F325BBA791114650CD0CFC32E?sequence=1>

Каліщук, О. (2023). ФЕНОМЕН КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ. *Літопис Волині*, (28), 108-113. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.14>

Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії // *Військово-історичний меридіан*. Електронний науковий фаховий журнал. Вип.1(23).2019.С. 5-25. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Honcharenko_Oleksii/Problemy_instytutsiinoho_vyznachennia_termina_kolaboratsionizmu_i_oho_vydiv_ta_oznak.pdf

Іваненко А.О. Місцеві судові установи, адвокатура та нотаріат у системі окупаційного апарату влади Райхскомісаріату «Україна» та військової зони окупації (1941–1944 рр.): соціально-правові виміри: монографія. Чернігів ПАТ «ПВК»Десна», 2020. 486 с. Режим доступу:

<https://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/6490/1/Місцеві%20судові%20установи%20та%20адвокатура%20та%20нотаріат%20в%20системі%20окупаційного%20апарату.pdf>

Лисенко О.Є. Соціальні аспекти окупації України: методологія проблеми. *Сторінки Воєнної історії України*. Вип. 11. 2008.

Рекотов П. Адміністративний, судовий та поліцейський апарат Райхскомісаріату "Україна" (1941-1944 рр.) *Нова Політика*. 1997. №3.

Рекотов П. Органи управління на окупованій території України (1941-1944 рр.) <http://history.org.ua/JournALL/journal/1997/3/8.pdf>

Олійник Ю.В., Завальнюк О.М. Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941-1944 рр.). Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012. 320 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-1502-55-9/978-966-1502-55-9.pdf>

Вронська Т.В. В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943-1945) / Вронська Т.В. // В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943-1945). 1995. 1. С. 1-82. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Preprint_1995_1_1

Гінда В. Інтимні стосунки та сексуальне насильство під час німецько-радянської війни в окупації і на фронті / Відп. ред. О. Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2021. 409 с.

Адамович С. Злочини нацистської Німеччини в м. Калуші (1941-1944 рр.) *Українознавчі студії*. 2018. №19. С.213-227.

Боротьба за Україну в 1943–1944 рр.: влада, збройні сили, суспільство. Зб. наук. праць / Відп. ред. О.Є. Лисенко. К.: Інститут історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941– 1945 років», Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2014. 622 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/liberua/978-966-02-7373-3/978-966-02-7373-3.pdf>

О. В. Тішин НОВІТНЯ УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ НАЦИСТСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО"СХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2014, вип. 40. С. 221-228.

Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. – Вип. 4 (22) / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. К., 2018. 224 с.

Гончаренко О. М., Куницький М. П., Лисенко О. Є. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату "Україна" та "військової зони". 1941–1944 рр. / Ред. кол.: В. А. Смолій (гол. ред.), Г. В. Боряк, О. П. Реєнт, О. Є. Лисенко (відп. ред.), В. В. Стецкевич, О. В. Потильчак, М. Р. Литвин, В. К. Баран, О. С. Рубльов, Т. В. Заболотна (відп. секр.) НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2014. 151 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5635-4/978-966-02-5635-4.pdf>.

Вронська Т.В. Тюрми в нацистській карально-репресивній системі на окупованій території України. *Український історичний журнал*. 2013. № 1. С. 92-105. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2013_1_92

Глушенок Н.М. Аграрна політика Німеччини в рейхскомісаріаті «Україна» (1941-1944 рр.): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» К., 2005. 16 с.

Рекотов П. Органи управління на окупованій території України (1941-1944 рр.). *Укр. іст. журн*. 1997. № 3.

Ветров І.Г. "Фінансова війна" третього рейху на окупованій території України в 1941-1944рр. *Укр. іст. журн*. 1995. № 3.

Курилишин К. Українське життя в умовах німецької окупації (1939-1941 рр.). Львів, 2010.

Дем'яненко БЛ. Запланований злочин небаченого масштабу. До питання про генеральний план "Ост" щодо окупованих територій колишнього СРСР. *Сторінки воєнної історії України*. Вип. 10. Частина I. -К., 2006.

Дерейко І.І. Структура окупаційних органів Райхскомісаріату Україна. *Сторінки Воєнної історії України*. Вип. 8. Частина I. 2004.

Іржавська А. Злочинні плани гітлерівської Німеччини щодо України напередодні та в роки II св війни. *Сторінки воєнної історії України: збірник наукових статей*. К., 2004. Вип.8., Ч.1. С.175-178

Ветров І.Г. "Фінансова війна" третього рейху на окупованій території України в 1941-1944рр. *Укр. іст. журн.* 1995. № 3.

Дерейко І.І. Місцеві формування німецької армії та поліції у Райхскомісаріаті «Україна» (1941–1944 роки). / Іван Дерейко; Ін-т історії України НАН України. К., 2012. 174 с. Бібліогр.: 125–144. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6312-3/978-966-02-6312-3.pdf>

Заболотна Т.В. Вплив нацистської окупації на повсякденне життя киян. *Сторінки Воєнної історії України*. Вип. 11. 2008.

Гридіна І. Вплив нацистської пропаганди на духовне життя населення України (технології, механізми та ефективність) *УІЖ*. 2009. №3. С.123-132.

Беркгоф, К. Жнива розпачу : життя і смерть в Україні під нацистською владою : монографія : пер. з англ. Київ : Критика, 2011. 455

Король В. Трагедія військовополонених на території України у 1941-1945 роках. К. : Генеза, 2002. 208 с.

Шайкан В. О. Колабораціонізм на території рейхскомісаріату "Україна" та військової зони в період Другої світової війни / О. Є. Лисенко (відп.ред.). Кривий Ріг : Мінерал, 2005. 468 с.

Шайкан В. Колабораціонізм в Україні в роки Другої світової війни: характерні риси та особливості. *Сторінки воєнної історії України [Текст]: збірник наукових статей /НАН України. Ін-т історії України. К.,2006. Вип.10. Ч.1. С.484-494.*

Олійник Ю.В., Завальнюк О.М. Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941-1944 рр.). Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012. 320 с.

Україна у Другій світовій війні: погляд з XXI ст. Історичні нариси: у 2-х т. Т. 1 / Ред. О. Є. Лисенко. К. : Наукова думка, 2011. 734 с.

Себта Т. Адміністративно-територіальний устрій Райхскомісаріату Україна у термінах і назвах: походження та сучасне бачення. Наукові записки Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Т. 19. Кн. II. Ч. 2. К., 2009. С. 116-125.

Гончаренко О. Система управління окупованими територіями України. Україна у Другій світовій війні: погляд з XXI ст. Історичні нариси. Т. 1. К. : Наукова думка, 2010. С. 321–368.

Гончаренко О. М. Функціонування окупаційної адміністрації Рейхскомісаріату «Україна»: управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941–1944). К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 600 с.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст. К.: «Генеза», 2000. 360 с.

Політичний терор і тероризм в Україні XIX-XX ст.: Історичні нариси / відп. ред. В. Смолій. К. : Наук. думка, 2002. 952 с.

Ісаюк О. Українці в Аушвіці: варіанти етнокультурної самоідентифікації в умовах загрози. Україна модерна. 20.10.2020. URL: <https://uamoderna.com/md/ukrainczi-vaushviczi-varianti-etnokulturnoi-samoidentifi-kaczii-v-umovax-zagrozi/>

Папакін А. Українці — в'язні концтабору Флоссенбюрг (1940-1945). Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги). Матеріали міжнародної наукової конференції / Відп. ред. Л.В. Легасова. Київ, 2011. С. 433-437.

Гончаренко О. Ключові антиросійські наративи у пропагандистському дискурсі періодичних видань німецьких окупаційних зон України (1941–1944 рр.) / О. Гончаренко // *Український історичний журнал*. - 2022. - Число 6. - С. 108-119. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.06.108>

Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. – Кривий Ріг, 2010.

Щупак І. Нацистська антисемітська пропаганда серед місцевого населення України. Проблеми історії Голокосту. Вип.3. Дніпропетровськ, 2006. С.147–175.

Кашеварова Н. Документи німецьких окупаційних структур періоду Другої світової війни: особливості археографічного опрацювання та публікації. Український історичний журнал. 2022. Число 4. С. 204-213. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.204>

Боднар Г. "Вивезені німцями невідомо куди": Голокост у текстах влади середини 1940-х рр. (на прикладі Львова) Український історичний журнал. 2023. Число 6. С. 214-234. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.06.214>

Боднар Г. Жіночий досвід війни: біографічні наративи жінок у листах до влади міста Львова другої половини 1940-х рр. Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск. 2019. С. 391-409. doi: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2019.0.9860>

Боляновський А. Розстріли польських професорів у Львові в липні 1941 р.: історичні факти, юридичні звинувачення, політичні інсинуації. Україна — Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. 2010-2011. Вип. 3-4. С. 107-146.

Wylegała, A. (2016). About "Jewish Things": Jewish Property in Eastern Galicia During World War II. *Yad Vashem Studies*. 44 (2): 83-119.

Подольський А. Місця пам'яті жертвам Голокосту в Україні: тоталітарна спадщина та історико-політичні виклики сьогодення. Політичні дослідження. 2021. № 1. С. 106-122. doi: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-221-1-7>

Вронська Т.В. В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943-1945) / Вронська Т.В. // В умовах війни: життя та побут населення міст України (1943-1945). - 1995. - 1. - С. 1-82. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Preprint_1995_1_1

Гінда В. Інтимні стосунки та сексуальне насильство під час німецько-радянської війни в окупації і на фронті / Відп. ред. О. Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2021. – 409 с.

Адамович С. Злочини нацистської Німеччини в м. Калуші (1941-1944 рр.) Українознавчі студії. 2018. №19. С.213-227.

О. В. Тішин НОВІТНЯ УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ НАЦИСТСЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО"СХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2014, вип. 40. С. 221-228.

Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. Вип. 4 (22) / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України НАН України. К., 2018. 224 с.

Гончаренко О. М., Куницький М. П., Лисенко О. Є. Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату "Україна" та "військової зони". 1941–1944 рр. / Ред. кол.: В. А. Смолій (гол. ред.), Г. В. Боряк, О. П. Реєнт, О. Є. Лисенко (відп. ред.), В. В. Стецкевич, О. В. Потильчак, М. Р. Литвин, В. К. Баран, О. С. Рубльов, Т. В. Заболотна (відп. секр.) НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2014. 151 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5635-4/978-966-02-5635-4.pdf>.

Вронська Т.В. Тюрми в нацистській карально-репресивній системі на окупованій території України. Український історичний журнал. 2013. № 1. С. 92-105. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2013_1_92

Методичні рекомендації

1. Відмінності та особливості нацистського урядування у різних зонах окупації.

Важливим інструментом здійснення окупаційної політики на захоплених нацистами територіях України в роки Другої світової війни стали цивільні органи влади (дослідіть їх). Висвітліть адміністративно-територіальний устрій окупованої території України. Доведіть, що головними постулатами окупаційної політики стали: німецька колонізація, фізична ліквідація визначених нацистами расових і політичних ворогів та деінтелектуалізація.

Остарбайтери: приречені. Дослідіть особливості примусового використання праці українських робітників у промисловості Німеччини. Проаналізуйте спектр використання

праці східних робітників: у промисловості, дрібному приватному секторі, сільському господарстві, на залізничних станціях, на будівництві оборонних укріплень, бараків, у шахтах, а також приводили до ладу вулиці міст і сіл, які зазнали руйнувань унаслідок військових дій тощо. Основним документом, що засвідчував особу оstarбайтерів, була робоча картка (arbeitskarte), завірена печаткою установи праці, що містила основну інформацію про особу, її фото та відбитки пальців (знайдіть в інтернеті). Охарактеризуйте умови життя та роботи в таборах примусової праці та ставлення до оstarбайтерів після повернення на Батьківщину.

Каральні органи нацистської Німеччини на Україні. Головні плани нацистської Німеччини щодо України зводилися до наступного: 1. Україна розглядалася в контексті нацистських планів щодо Радянського Союзу як одна із його складових. Україні в цих планах війни Німеччини з СРСР відводилося одне з важливих місць у військовому, економічному та колонізаційному відношеннях; 2. Політичні та воєнно-економічні завдання зводилися до захоплення Москви, Ленінграду, оволодіння джерелами сировини в Україні, зокрема в Донбасі, а також нафтовими промислами Кавказу. В перші тижні війни планувалося знищити на Правобережній Україні всі радянські війська, захопити значні продовольчі запаси та завладати Донецьким басейном; 3. Україна мала перетворитися на аграрно-сировинний придаток нацистської Німеччини. Сільське господарство України спочатку повинно було забезпечити сільськогосподарськими продуктами Вермахт, а після війни всю нацистську Німеччину; 4. За планом «Ост» Україна повинна була перетворитися на зону колонізації німецькими переселенцями. Українська земля мала передатися німецьким колоністам, а доля українського населення була страшною. Одну частину планувалося знищити в ході військових дій, другу – виселити до Західного Сибіру, а третю – перетворити на рабів для німецьких колоністів. Повна колонізація української території представниками німецької нації виступала кінцевою метою усієї окупаційної політики нацистського Рейху в Україні. Дослідіть діяльність нацистських каральних органів.

Українці в інземних легіонах в період Другої світової війни. Висвітліть бойовий шлях українців в іноземних легіонах і їх внесок у перемогу над нацизмом.

Колабораціонізм в Україні. Висвітліть найважливіші тенденції наукового трактування проблеми колабораціонізму в роки Другої світової війни у сучасній історіографії. Систему цивільного нацистського управління доповнювали колаборантська місцева допоміжна адміністрація, сформована ще у період військової влади (за винятком обласних управлінь, які були розпущені). Вона не користувалася жодною самостійністю, а лише виконувала розпорядження німців.

Висвітліть процес формування української місцевої поліції у структурі допоміжної української адміністрації. Доведіть, що українська допоміжна поліція була повністю позбавлена впливу обох ОУН, «вмонтована» в окупаційні структури та мала здійснювати ту чорнову роботу, на яку в нацистів бракувало кадрів та засобів. У чому полягає суперечливість проблеми колабораціонізму в Україні в роки Другої світової війни? Проаналізуйте види співпраці українців із окупантами, визначте їх причини. Доведіть, що для України характерна стабільна схильність до автаркії. Проаналізуйте колабораційні структури в Україні.

Запитання

- Висвітліть динаміку, масштаби, організаційні характеристики примусового вивезення населення у період німецького окупаційного режиму.
- Охарактеризуйте особливості акцій гітлерівців зі знищення місцевого населення та військовополонених.
- Висвітліть основні напрямки господарсько-колоніальної політики окупантів і повсякденне життя місцевого населення.
- Охарактеризуйте правове становище оstarбайтера.
- В яких умовах працювали оstarбайтери?
- Як їх зустріли на батьківщині?
- Проаналізуйте види співпраці українців із окупантами, визначте їх причини.

Тема 2. Україна на завершальному етапі радянсько-німецької війни. 5 год.

1. Дискусійні проблеми.
 2. Воєнні операції (кін. 1942-кін. 1943 рр.).
 3. Воєнні операції 1944 р. 4. Львівсько-Сандомирська та Ясько-Кишинівська наступальні операції.
 5. Перші кроки радянської влади на звільнених українських територіях.
 6. Наслідки, історичне значення II світової для України
- Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі.

Література

- Грицюк В.М., Сидоров С.В. Стратегічні, фронтові армійські операції (до питання військової термінології в історичних працях). Сторінки воєнної історії України: зб. наук. статей. 2019. Вип. 21. С. 94-104.
- Кидонь В.І. Київська наступальна операція 1943 р.: історіографія. Дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2018.
- Лисенко та ін. Стратегічні та фронтові операції на території України у 1943–1944 рр. : монографія. К. : Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського ; Ін-т історії України НАН України. 2015. 508 с.
- Вронська Т. Цивільне населення радянської України в полі зору військових трибуналів: регламентація каральних практик (1918–1959 рр.) Український історичний журнал. 2021. Число 2. С. 112. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2021_2_10
- Вронська Т. Повноваження та каральна практика Особливої наради при НКВС СРСР у роки Другої світової війни. Сторінки воєнної історії України. 2023. Вип. 27. С. 28. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2023_27_4
- Боротьба за Україну в 1943–1944 рр.: влада, збройні сили, суспільство. Зб. наук. праць / Відп. ред. О.Є. Лисенко. К.: Інститут історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років», Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2014. 622 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/liberua/978-966-02-7373-3/978-966-02-7373-3.pdf>
- Пилявець Р. “ЧОРНА ПІХОТА” ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ В РОКИ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ (1941–1945 рр.). Воєнно-історичний вісник, 2019. 31(1), 156–174. Режим доступу: <http://viv.nuou.org.ua/article/view/193717/193966>
- Махортих М.С. ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ КИЄВА ВІД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ У СТРУКТУРІ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ПАМ'ЯТІ. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/19667561.pdf>
- Боротьба за Україну в 1943–1944 рр.: влада, збройні сили, суспільство. Зб. наук. праць / Відп. ред. О.Є. Лисенко. К.: Інститут історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років», Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2014. 622 с. https://shron2.chtyvo.org.ua/Zbirnyk_statei/Borotba_za_Ukrainu_v_19431944_rr_vlada_zbroini_syly_suspilstvo_Zbirnyk_naukovykh_prats.pdf
- СІМПЕРОВИЧ В. М. БОЙОВІ ДІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В 1943–1944 рр. У ВІТЧИЗНЯНИХ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ПУБЛІКАЦІЯХ <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/13-5.pdf>
- Докаш О. Радянська стратегія та практика політичної мобілізації населення Західної України в умовах військово-політичного протистояння на завершальному етапі Другої світової війни / О. Докаш // Studia Politologica Ucraino-Polona. 2014. Вип. 4. Житомир-Київ-Краків : ФОП Євенок О. О., 2014. С. 224-233.
- Офіцінський Р. Закарпаття в Другій світовій війні. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Ofitsynskyi_Roman/Zakarpattia_v_Druhii_svitovii_viini.pdf
- Щербатюк В. Корсунь-Шевченківська битва: історична ретроспектива: [1944 р.]. Сторінки воєнної історії України [Текст]: збірник наукових статей / НАН України. Ін-т історії України.

К., 2005. Вип.9. Ч.2. С.145-150.

Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI ст.: Історичні нариси: у 2-х кн. Київ : Наукова думка, 2011. Кн. 2.

Сергійчук В. До питання про дату остаточного звільнення українських земель від гітлерівських загарбників. Сторінки воєнної історії України [Текст]: збірник наукових статей / НАН України. Ін-т історії України. К., 2005. Вип.9. Ч.2. С.111-116.

Брицький П.П. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Чернівці, 1995.

Патриляк І. К. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / І. К. Патриляк, М. А. Боровик. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. 590 с.

Київ у дні нацистської навали. За документами радянських спецслужб. До 60-річчя визволення України від гітлерівських загарбників. Науководокументальне видання / Упоряд.: Т. В. Вронська та ін. Київ-Львів, 2003. 528 с

Сергійчук В. Депортація поляків з України: Невідомі документи про насильницьке переселення більшовицькою владою польського населення з УРСР в Польщу в 1944 – 1946 роках. Київ, 1999. 191 с.

Сергійчук В. Десять буремних літ: Західноукраїнські землі у 1944 – 1953 рр.: Нові док. і матеріали. Київ, 1998. 944 с.

Поховання німецьких військовополонених часів Другої Світової війни на території України : зб. док. / Упоряд. В. Левикін. Київ, 2002. 102 с. Україна. Хроніка визволення: дослідження, документи, свідчення / Редкол.: Л. В. Легасова (кер. проекту) та ін. Київ, 2014. 324 с.

Поховання німецьких військовополонених часів Другої Світової війни на території України : зб. док. / Упоряд. В. Левикін. Київ, 2002. 102 с.

Україна. Хроніка визволення: дослідження, документи, свідчення / Редкол.: Л. В. Легасова (кер. проекту) та ін. Київ, 2014. 324 с.

Лисенко та ін. Стратегічні та фронтові операції на території України у 1943–1944 рр. : монографія. К. : Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського ; Ін-т історії України НАН України. 2015. 508 с.

Вронська Т. Цивільне населення радянської України в полі зору військових трибуналів: регламентація каральних практик (1918–1959 рр.) *Український історичний журнал*. 2021.

Число 2. С. 112. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2021_2_10

Вронська Т. Повноваження та каральна практика Особливої наради при НКВС СРСР у роки Другої світової війни. *Сторінки воєнної історії України*. 2023. Вип. 27. С. 28. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2023_27_4

Боляновський А. Український повстанський рух і німецькі окупаційні інстанції на Волині на початку 1944 року: між протистоянням і нейтралітетом [Електронний ресурс]. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів. 2014. Вип. 24. С. 181-210. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2014_24_16.

Методичні рекомендації

Висвітліть перші операції по визволенню України від нацистських окупантів. Проаналізуйте лютнево-березневі бої 1943 р. Звільнення Донбасу. Як вплинула перемога на Курській дузі на перебіг Другої світової війни? Розгляньте перебіг операцій: Ізюмсько-Барвінківської (17-25 липня 1943 р.), Міуської (17 липня-2 серпня 1943 р.), Белгород-Харківської (3-23 серпня 1943 р.), Донбаської (13 серпня-22 вересня 1943 р.), Чернігово-Прип'ятівської (26 серпня-1 жовтня 1943 р.), битви за Дніпро (серпень-грудень 1943 р.), Мелітопольської (26 вересня-5 листопада 1943 р.), Запорізької (10-14 жовтня 1943 р.), Дніпропетровської (жовтень 1943 р.), Керчинсько-Ельтигенської (31 жовтня-11 грудня 1943р.). Заповніть таблицю «Визволення України від нацистських загарбників у 1943-1944 рр.»:

Дата	Назва операції	Хід бойових дій	Результат

Із середини 1943 р. майже за всіма показниками (жива сила, техніка ін.) радянські війська переважали війська вермахту (доведіть). Що сприяло зростанню рівня радянської військової стратегії? Історично склалося так, що центр боїв на Східному фронті в кінці 1943 р. зосереджується на території України; тут бойові дії здійснювалися практично чотирма фронтами, які отримали назву Українських, відповідно з наказом Ставки Верховного командування. 24 грудня 1943 року розпочалася Дніпровсько-Карпатська стратегічна операція. Ведуться активні безперервні наступальні дії, відбуваються тяжкі виснажливі бої по звільненню Правобережної України. а часом проведення дана стратегічна операція здійснювалась фактично протягом п'яти місяців, до 6 травня 1944 року. Її складовими частинами стали одинадцять тактичних операцій, таких, як Корсунь-Шевченківська, що ввійшла в історію Другої світової війни як другий Сталінград, Житомирсько-Бердичівська, Кіровоградська, Нікопольсько-Криворізька, Луцько-Рівненська, Проскурівсько-Чернівецька, Умансько-Батушанська, Березногувато-Снігурівська, Поліська, Львівсько-Дрогобицько-Сандомирська, Одесько-Ізмаїльська.

Практичне завдання

Чому разом з тим незважаючи на кількісні і якісні переваги Червоної армії, її втрати продовжували значно перевищувати німецькі?

Вихід на землі України військ Червоної Армії спричинив утворення трьох Українських фронтів, а незабаром і четвертого. Полководці: М.Ватутін, І.Конєв, Р.Малиновський, М.Толбухін. Чому наступальні операції радянських військ супроводжувалися масовими жертвами? Поповнення фронтових підрозділів і частин. Особливості мобілізацій в Україні.

Проблемне питання «Чорносвітники».

Коронна фраза Жукова: «Зачем мы, друзья, здесь головы морочим. Нахрена обмундировывать и вооружать этих хохлов? Все они – предатели! Чем больше в Днепре потопим, тем меньше придется в Сибирь после войны ссылать». Із щоденника Олександра Довженка: «Я був учора на параді Перемоги... Перед Мавзолеєм стояло військо і народ. Маршал Жуков прочитав урочисту й грізну промову Перемоги. Коли згадав він про тих, що впали в боях у величезних незраних в історії кількостях, я зняв з голови вбрання. Оглянувшись, я помітив, шапки більше ніхто не зняв. Тридцять, якщо не сорок, мільйонів жертв і героїв ніби провалилися в землю, або й зовсім не жили, про них згадали, як про поняття... Перед величчю їх пам'яті, перед кров'ю і муками не стала площа на коліна, не замислилась, не зітхнула, не зняла шапки. Мабуть, так і треба. Чи може ні?».

Орден Богдана Хмельницького - єдина радянська нагорода, напис на якій було зроблено не російською мовою. Герої Радянського Союзу. Степан Вайда – член ОУН і Герой Радянського Союзу. За відвагу і мужність, виявлені у боях із німецькими загарбниками, українці та мешканці України у складі всіх радянських фронтів удостоєні 2,5 млн орденів та медалей із кількості понад 7 млн нагород, що були вручені воїнам радянських Збройних Сил загалом. Серед Героїв Радянського Союзу — вищої відзнаки СРСР — українці становили 18,2% — 2072 чоловіки (для порівняння: росіяни — 71%, білоруси — 3,3%, представники ще 40 національностей — 7,4%).

Із 115 двічі Героїв Радянського Союзу, удостоєних цього звання під час війни, — 32 українці та уродженці України, а Іван Микитович Кожедуб — тричі Герой Радянського Союзу. Серед 800 тисяч жінок, що служили в Червоній армії на різних фронтах, нараховувалось 127 тис. представниць України.

Проблемне питання «Кримська стратегічна наступальна операція 1944 р. та її значення».

Львівсько-Сандомирська та Ясько-Кишинівська наступальні операції. Визволення Станіславу. Завершення вигнання нацистів з України. Висвітліть перші кроки радянської влади на звільнених українських територіях. Мобілізаційні заходи радянського керівництва. Що означає «спокутувати кров'ю ганьбу перебування в окупації»? Чи можна виправдати насильницьке вилучення у населення хліба і провіанту?

Проблемне питання «Настрої українського населення в умовах відновлення радянського режиму. З якою метою відбувалося нагнітання атмосфери страху?».

Прослідуйте процеси відбудови народного господарства на західноукраїнських землях. Доведіть, що відновлення радянської влади на Західній Україні мало інші наслідки, ніж на Східній. Труднощі радянської влади в Україні й спроби їх подолання.

Які людські та матеріальні втрати України в II світовій війні. Визначте наслідки, історичне значення II світової для України.

Втрати України в роки війни

Цивільне населення	
Армія	
Військовополонені	
Вивезені до Німеччини	
Міста і села	
Промисловість	
Сіл господарство	

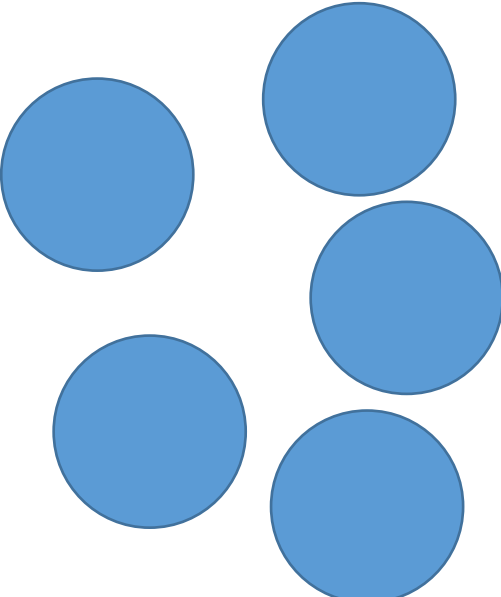
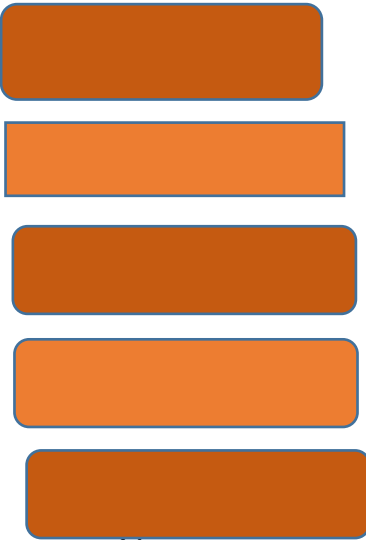
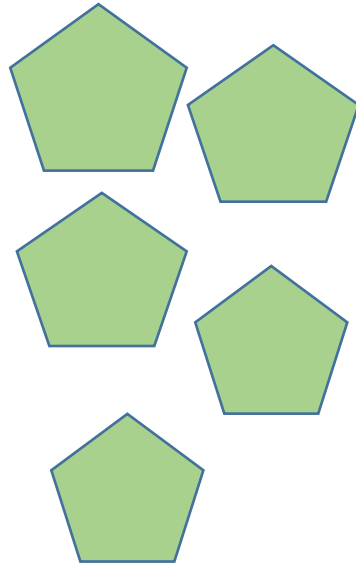
Індивідуальне завдання

Що означає «спокутувати кров'ю ганьбу перебування в окупації»?

Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі.

Складіть навчально-методичний комплекс для використання в школі: робота з історичними термінами, історичними постатями, історичними джерелами.

Історичні терміни (встановіть взаємозв'язки)

Політична сфера	Економічна сфера	Військова сфера
		

Історичні постаті:

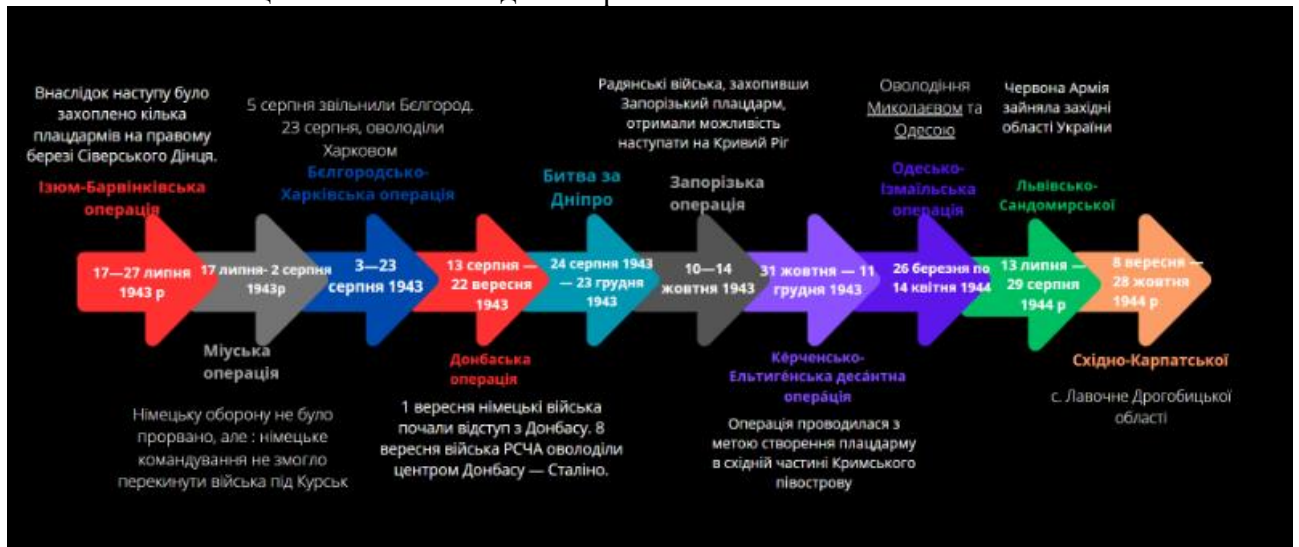
УРСР і СРСР		Німеччина	

Історичні джерела

Назва джерела і дата створення	Уривки з джерела	Позначки роздуми

Запитання

- Проаналізуйте визвольні операції 1943 р. В чому суть «київської катастрофи»?
- Як відбувалося визволення західних областей України і Криму у 1944 р.
- Доведіть, що депортація кримськотатарського народу є проявом злочинної сутності національної політики сталінізму й переконливим їй обвинувальним актом.
- Яке ставлення місцевого населення до повернення ЧА?

Самостійна робота

Тема 2. Україна на завершальному етапі радянсько-німецької війни (5 год)

Грицюк В.М., Сидоров С.В. Стратегічні, фронтові армійські операції (до питання військової термінології в історичних працях). Сторінки воєнної історії України: зб. наук. статей. 2019. Вип. 21. С. 94-104.

Кидонь В.І. Київська наступальна операція 1943 р.: історіографія. Дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2018.

Лисенко та ін. Стратегічні та фронтові операції на території України у 1943–1944 рр. : монографія. К. : Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняхівського ; Ін-т історії України НАН України. 2015. 508 с.

Вронська Т. Цивільне населення радянської України в полі зору військових трибуналів: регламентація каральних практик (1918–1959 pp.) *Український історичний журнал*. 2021. Число 2. С. 112. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2021_2_10

Вронська Т. Повноваження та каральна практика Особливої наради при НКВС СРСР у роки Другої світової війни. *Сторінки воєнної історії України*. 2023. Вип. 27. С. 28. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2023_27_4

Лисенко та ін. Стратегічні та фронтові операції на території України у 1943–1944 pp. : монографія. – К. : Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняхівського ; Ін-т історії України НАН України. – 2015. – 508 с.

Вронська Т. Цивільне населення радянської України в полі зору військових трибуналів: регламентація каральних практик (1918–1959 pp.) / Т. Вронська, В. Пилипчук, М. Беланюк // *Український історичний журнал*. - 2021. - Число 2. - С. 112. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2021_2_10

Вронська Т. Повноваження та каральна практика Особливої наради при НКВС СРСР у роки Другої світової війни / Т. Вронська // *Сторінки воєнної історії України*. - 2023. - Вип. 27. - С. 28. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2023_27_4

Пилявець Р. “ЧОРНА ПІХОТА” ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ В РОКИ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ (1941–1945 pp.). *Воєнно-історичний вісник*, 2019. 31(1), 156–174. Режим доступу: <http://viv.nuou.org.ua/article/view/193717/193966>

Щербатюк В. Корсунь-Шевченківська битва: історична ретроспектива:[1944 р.]. *Сторінки воєнної історії України [Текст]: збірник наукових статей / НАН України. Ін-т історії України*. К., 2005. Вип.9. Ч.2. С.145-150.

Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI ст.: Історичні нариси: у 2-х кн. Київ : Наукова думка, 2011. Кн. 2.

Сергійчук В. До питання про дату остаточного звільнення українських земель від гітлерівських загарбників. *Сторінки воєнної історії України [Текст]: збірник наукових статей / НАН України. Ін-т історії України*. К.,2005. Вип.9. Ч.2. С.111-116.

Брицький П.П. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Чернівці, 1995.

Патриляк І. К. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / І. К. Патриляк, М. А. Боровик. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. 590 с.

Київ у дні нацистської навали. За документами радянських спецслужб. До 60-річчя визволення України від гітлерівських загарбників. Науководокументальне видання / Упоряд.: Т. В. Вронська та ін. Київ-Львів, 2003. 528 с

Сергійчук В. Депортація поляків з України: Невідомі документи про насильницьке переселення більшовицькою владою польського населення з УРСР в Польщу в 1944 – 1946 роках. Київ, 1999. 191 с.

Сергійчук В. Десять буремних літ: Західноукраїнські землі у 1944 – 1953 pp.: Нові док. і матеріали. Київ, 1998. 944 с.

Поховання німецьких військовополонених часів Другої Світової війни на території України : зб. док. / Упоряд. В. Левикін. Київ, 2002. 102 с. Україна. Хроніка визволення: дослідження, документи, свідчення / Редкол.: Л. В. Легасова (кер. проекту) та ін. Київ, 2014. 324 с.

Поховання німецьких військовополонених часів Другої Світової війни на території України : зб. док. / Упоряд. В. Левикін. Київ, 2002. 102 с.

Україна. Хроніка визволення: дослідження, документи, свідчення / Редкол.: Л. В. Легасова (кер. проекту) та ін. Київ, 2014. 324 с.

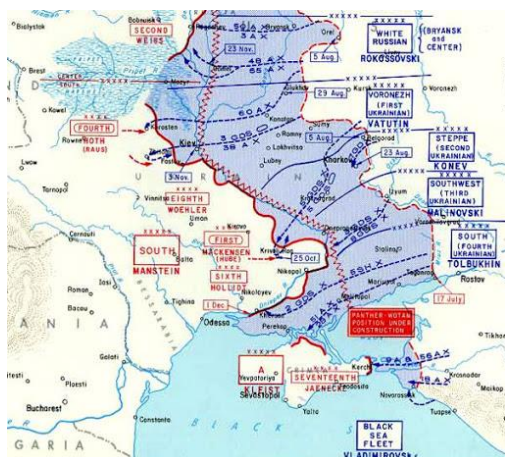
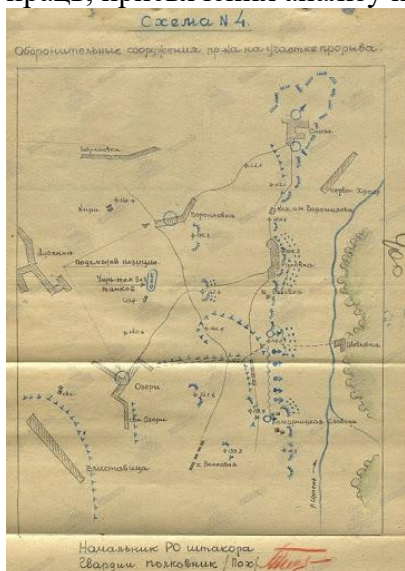
Лисенко та ін. Стратегічні та фронтові операції на території України у 1943–1944 pp. : монографія. К. : Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняхівського ; Ін-т історії України НАН України. 2015. 508 с.

Вронська Т. Цивільне населення радянської України в полі зору військових трибуналів: регламентація каральних практик (1918–1959 pp.) *Український історичний журнал*. 2021. Число 2. С. 112. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2021_2_10

Вронська Т. Повноваження та каральна практика Особливої наради при НКВС СРСР у роки Другої світової війни. *Сторінки воєнної історії України*. 2023. Вип. 27. С. 28. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2023_27_4

1. Чи виправдані втрати радянської армії? Висвітліть масштаби втрат радянських армій. Чому незважаючи на кількісні і якісні переваги Червоної армії, її втрати продовжували значно перевищувати німецькі?

2. Визволення Києва: свято звільнення чи День жалоби? Чи виправдана тактика під час воєнної операції? Дослідіть еволюцію історичних знань вітчизняних та зарубіжних науковців про Київську наступальну операцію 1943 р. та відсутність узагальнюючих історіографічних праць, присвячених аналізу наукових доробок з цієї проблематики.

3. Масова депортація татар, греків, вірменів, болгар з півострова: як факти етноциду.

Є злочини проти людяності, що навіки вписуються в світову історію: геноцид вірменів в Османській імперії за часів Першої світової війни і Голодомор 1932-1933 рр. в Україні, Голокост євреїв у Європі під час Другої світової війни та, звичайно ж, насильницька сталінська депортація сотень тисяч людей з політичних і етнічних міркувань. Існує чимало версій щодо дійсних мотивів Кремля стосовно примусового переселення кримських татар з їхньої історичної батьківщини – Кримського півострова до степів Центральної Азії, Сибіру й на Урал. Вкажіть причини депортацій кримських татар та ін. національностей в період війни. Фільтраційні табори.

Кількість депортованих кримських татар

Ув'язнені
(загалом 5989 осіб)

Спецпереселенці
(загалом 194 185 осіб)

191 044
переселення на 20 травня
180 014 + 5 000 + 6 030

183 155
засланих на «загальне»
спецпоселення до 28 червня
180 014 + 3 141

*Основна фаза депортації кримських татар тривала з 18 до 20 травня 1944 року
*Кримських татар, які залишилися, виселили під час депортації вірменів, болгар і греків 27-28 червня 1944 року
*На графіку не позначені 8995 кримських татар, демобілізованих з Радянської армії та засланих на спецпоселення 1945-46 рр.

Запитання

- Чим викликані масштабні втрати радянської армії під час наступальних операцій?
- У чому трагедія визволення Києва?
- Висвітліть заходи щодо підготовки, проведення та результатів Київської наступальної операції 1943 р.
- Доведіть, що депортація кримськотатарського народу є проявом злочинної сутності національної політики сталінізму й переконливим їй обвинувальним актом

Депортація етносів Криму 27-28 червня 1944 року

Депортовано радянських громадян: греків – 36 006, болгар – 32 628, вірмен – 9 821, німці, таїґаїці, румуні, роми, етнічні сім'ї зрадників – 3 634.
Депортовано іноземців: греків – 3 931, турків – 165, франців – 16.
1945 року загальна кількість жертв серед вірмен, болгар і греків досягла 20%.

Частка вірмен, болгар і греків у населенні Криму

Тема 3. Розвиток української культури в період Другої світової війни.

1. Евакуація закладів освіти і науки у 1941 р. Робота в евакуації.
2. Радянський патріотизм в роки Другої світової війни: тоталітарний механізм впровадження в Україні. Використання пропаганди нацистами в окупованій Україні.
3. Література, мистецтво, кінематограф. Наука. Радянська музика і театральне мистецтво.
4. Розвиток української культури (освіти, науки, літератури, мистецтва) в піднімецький період. Релігійне життя.
5. Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі

Грідіна І. ДУХОВНЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ДО ІСТОРИОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ. <http://politics.ellib.org.ua/pages-4900.html>

Черняков Б. Окупаційна преса Райхскомісаріату України: розбудова і функціонування (1941 – 1943 рр.) *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]*. 2006. Вип. 31. С. 51-68. Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/cherniakov_okupatsiina.pdf

Боротьба за Україну в 1943–1944 рр.: влада, збройні сили, суспільство. Зб. наук. праць / Відп. ред. О.Є. Лисенко. К.: Інститут історії України НАН України, Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941– 1945 років», Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 2014. 622 с. Режим доступу: <http://history.org.ua/liberua/978-966-02-7373-3/978-966-02-7373-3.pdf>

Проценко Є.О. Культурні процеси на Донбасі в роки Другої світової війни. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 «Історія України». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2019 / Маріупольський державний університет, Маріуполь, 2019. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Protsenko_Yevheniia/Kulturni_protsezy_na_Donbasi_v_roky_Druhoi_svitovoi_viiny.pdf

Демідко О. Театри Надазов'я в роки Другої світової війни. ВІСНИК МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО

УНІВЕРСИТЕТУ СЕРІЯ: ФІЛОСОФІЯ, КУЛЬТУРОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, 2023, ВИП. 26.

Режим доступу: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/culturology/article/view/80/78>

Дацків, Ігор Богданович. Втрати Україною історико-культурних цінностей під час Другої світової війни [Текст] : дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Дацків Ігор Богданович ; Тернопільська академія народного господарства. - Т., 2001. - 167 с. Режим доступу: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/15528/1/%d0%94%d0%b8%d1%81_%d0%9a%d0%b0%d0%bd%d0%b4.pdf

Антонюк Н.В. Українське культурне життя в Генеральній губернії (1939-1944 рр.). Львів, 1997. 232 с.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України. К., 1998.

Боляновський А.В. Національна політика нацистської Німеччини в Галичині у 1941-1944 рр. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 32. Львів, 1998. С.136-15.

Волошин Ю. УАПЦ, 1941-1944: Короткий історичний досвід. Полтава, 1999.

Гаврюшенко О. Історія культури : Навчальний посібник/ Олександр Гаврюшенко, Василь Шейко, Любов Тишевська,; Наук. ред. Василь Шейко. К.: Кондор, 2004. 763 с.

Гінда В. Спорт як один з інструментів політики в окупованій Україні. *Історія України*. 2010. №17-18. С.22-26.

Гордієнко В.В. Німецько-фашистський окупаційний режим і православні конфесії в Україні. *Укр. іст. журн.* 1998. № 3. С.107-119.

Гриневич В. Про історію творення та політико-ідеологічне звучання державних гімнів СРСР та УРСР. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. К., 2003. №9. С.295-312.

- Грідина І. Вплив нацистської пропаганди на духовне життя населення України (технології, механізми та ефективність). *УІЖ*. 2009. №3. С.123-132. Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4900.html>
- Історія української літератури: У 2 т. К., 1988.
- Коваль М. Доля української культури за «нового порядку» (1941-1944): Методологія та методика історичного дослідження. *УІЖ*. 1993. №11. С.13-28.
- Кучер В. Радянські військовополонені: сталінські «зрадники» батьківщини. *УІЖ*. 2009. №6. С.35-47.
- Лисенко О.Є. Друга світова війна і доля українських церков. *Сторінки воєнної історії України*. Зб. наук. ст. Вип. 4. К., 2000. С.101-108; Його ж. Релігійне питання у теорії та практиці українського націоналізму в першій половині ХХ ст. *Укр. іст. журн.* 2000. № 6. С.29-50; Його ж. Церковне життя в Україні. 1943-1946. К., 1998.
- Офіцинський В. Східногалицька періодика 1941-194 рр.: політичні та культурні аспекти. Ужгород, 1997. 59 с.
- Стоколос Н.Г. Конфесійна політика окупаційної адміністрації рейхскомісаріату «Україна» в 1941-1942 рр. *Укр. іст. журн.* 2004. № 3. С.91-111.
- Стяжкіна О.В. Жінки в історії української культури другої половини ХХ століття. Донецьк, 2002.
- Вронська Т.В. До питання про мораль воєнного часу. *Сторінки воєнної історії України*. 2002. Вип. 6. -С. 191. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2002_6_48
- Лисенко О. Феномени насильства, тероризму і терору в роки Другої світової війни: від термінів до явищ / Лисенко Олександр, Вронська Тамара // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. - 2003. - 10. - С. 116.
- Гінда В. В. Освіта в роки німецької окупації у генеральному окрузі «Житомир» (1941-1944 рр.): авторефер. дис. на здобуття наук. ступ. канд. істор. наук: 07.00.01 / В.В. Гінда.- Черкаси, 2007. 20 с
- Шевченко Н.В. Політика німецько-румунської влади у сфері освіти на окупованій території Півдня України. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Запоріжжя: Просвіта, 2007. Випуск ХХІ. С.230-233.
- Лисенко О.Є. Друга світова війна і доля українських церков. *Сторінки воєнної історії України*. 2000. Вип. 4. С. 101. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2000_4_19
- Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. Кривий Ріг, 2010.

Історичні терміни (самостійно виписуєте!):

Історичні постаті (самостійно виписуєте!):

Історичні джерела(самостійно виписуєте!):

У першому питанні висвітліть евакуацію закладів освіти і науки у 1941 р. Дайте аналіз роботи українських вищих навчальних закладів та наукових установ в евакуації.

У наступному питанні дослідіть літературу, мистецтво, кінематограф. Наука.Радянська музика і театральне мистецтво. Пропагандистська продукція.

У четвертому питанні висвітліть розвиток української культури (освіти, науки, літератури, мистецтва) в піднімецький період. **Доля української культури за «нового порядку»** **Проблемне питання «Питання долі культурних цінностей, їх розграбування, вивезення та знищення на окупованій території України під час Другої світової війни».** Заповніть таблицю

Сфера культури	Прізвища	Досягнення

Заповніть таблицю «Спільне і відмінне у розвитку культури в період Другої

світової війни»

Сфера культури	Відмінне Радянська	СПІЛЬНЕ	Відмінне Німецька
Освіта			
Наука			
Література			
Мистецтво			
Спорт			
Релігія			

1. Репресії радянської влади проти релігійних організацій

До початку війни релігійне життя в Україні вже було ослаблене репресивною політикою Радянського Союзу, спрямованою на викорінення релігії. Більшість церковних структур, зокрема православні церкви, були піддані жорстким репресіям: храми закривалися або використовувалися не за призначенням, священнослужителі піддавалися арештам і репресіям, а діяльність релігійних громад була суворо обмежена.

2. Зміни під час німецької окупації

З початком німецької окупації в 1941 році ситуація в релігійному житті України дещо змінилася. Німецька влада, на відміну від радянської, дозволила відкриття деяких храмів і навіть сприяла діяльності певних релігійних організацій, зокрема православної церкви, яка в деяких регіонах була відновлена. Виникали нові парафії, а також збільшувалася кількість священнослужителів. Проте це було обумовлено пропагандистськими і політичними цілями окупаційної влади, яка прагнула завоювати прихильність місцевого населення та послабити вплив радянської ідеології.

3. Суперництво релігійних конфесій

На окупованих територіях, особливо в Західній Україні, спостерігалось зростання суперництва між релігійними конфесіями. Українська Греко-Католицька Церква в Галичині та Православна Церква в різних частинах України намагалися зміцнити свої позиції. Українська Автокефальна Православна Церква, яка була заснована в Києві, а також інші православні організації намагалися об'єднатися, однак через національні та політичні розбіжності їм не вдалося створити єдину православну структуру в Україні.

4. Роль релігії у житті населення

В умовах війни, окупації та загального занепаду релігія мала важливе значення для багатьох українців, які зверталися до духовних цінностей у пошуках розради і надії. Релігійні служби і обряди стали важливою частиною життя українців, особливо в періоди жакливих подій, голоду та бойових дій. Також відомо, що деякі священнослужителі та представники церков допомагали місцевому населенню під час окупації та брали участь у підпільному русі, надаючи допомогу українським націоналістам або підтримуючи їх.

Запитання

1. Як Друга світова війна вплинула на культурне життя України в умовах окупації та війни?
2. Які форми культурного спротиву були характерні для українського населення під час нацистської окупації?
3. Яким чином нацистська і радянська влада намагалися контролювати культурне життя на території України?
4. Як війна вплинула на українське письменство та літературну традицію? Які теми були актуальними для українських авторів у цей період?
5. Як змінилася роль української мови в культурному просторі під час війни, зокрема на окупованих територіях?
6. Що відомо про український кінематограф в період Другої світової війни? Які фільми були створені і як вони відображали wartime реалії?
7. Як культурні установи та організації (музеї, театри, бібліотеки) функціонували в умовах війни та окупації?
8. Яку роль відіграли українські художники в збереженні та розвитку національної ідентичності під час війни?
9. Як війна відобразилася в українському музиці? Які жанри та стилі були популярні під час Другої світової війни?
10. Як культурне життя України змінювалося після визволення від нацистської окупації і до кінця війни? Які нові культурні ініціативи та рухи виникли в повоєнний час?

Ці запитання допоможуть розкрити багатогранність культурного розвитку в Україні в умовах Другої світової війни, враховуючи як вплив зовнішніх сил (нацистська і радянська окупації), так і внутрішні процеси національного спротиву та відновлення.

Самостійна робота.

Тема. Розвиток української культури в період Другої світової війни. Українська повстанська армія: культурний вимір.

Пагіря О. СТРУКТУРА, ФОРМИ ТА ВИДИ ПРОПАГАНДИ В УПА. Режим доступу:

<https://museumterror.com/publications/структура-форми-та-види-пропаганди-в-у/>

Виноградов С. (2019). ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН(Б) І УПА СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ. Київські історичні студії, (1 (8), 67–73. <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2019.1.9>

Малюга В. , Костенко Ю. (2020). ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА РОБОТА ОУН І УПА СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В 1941–1944 РОКАХ. Воєнно-історичний вісник, 36(2), 201–218. <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2020-36-2-201-218>

Малюга В. Антинімецька інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН і УПА серед населення окупованої України (1941-1944 рр.) : дис... канд. іст. наук: 20.02.22 / Національна академія оборони України. — К., 2006. — 215арк. — Бібліогр.: арк. 178-215.

Антонюк Н.В. Українське культурне життя в Генеральній губернії (1939-1944 рр.). Львів, 1997. 232 с.

Гінда В. Спорт як один з інструментів політики в окупованій Україні. *Історія України*. 2010. №17-18. С.22-26.

Коваль М. Доля української культури за «нового порядку» (1941-1944): Методологія та методика історичного дослідження. *УІЖ*. 1993. №11. С.13-28.

Кучер В. Радянські військовополонені: сталінські «зрадники» батьківщини. *УІЖ*. 2009. №6. С.35-47.

Офіцинський В. Східногалицька періодика 1941-1944 рр.: політичні та культурні аспекти. Ужгород, 1997. 59 с.

Вронська Т.В. До питання про мораль воєнного часу. *Сторінки воєнної історії України*. 2002. Вип. 6. -С. 191. -Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2002_6_48

Малюга В.М. Антифашистська інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН-УПА в 1941–1944 рр. Історія слов'янських народів: дослідження актуальних проблем. К., 2005. Вип. 8. С. 144–156.

Літопис Української повстанської армії: в 32 т. / ред. Ю. Маївський, Є. Штендера. Торонто; Львів, 1996. Т. 24. Ідея і чин: Орган Проводу ОУН, 1942–1946. 342 с.

Лисенко О.Є. Збройна боротьба ОУН(М), ОУН(Б) та Української повстанської армії // Лисенко О.Є. Військове будівництво в Україні у ХХ столітті. К. : «Ін Юре», 2001. 448 с.

Літопис Української Повстанської Армії. Т. 2.: Волинь і Полісся: УПА та Запілля 1943–1944. Документи і матеріали. Київ; Торонто, 1999. 784 с.

Літопис Української повстанської армії: в 32 т. / відп. ред. Є. Штендера. Торонто, 1985. Т. 2. Волинь і Полісся: німецька окупація. Кн. 2: Початки УПА. 256 с.

Малюга В.М. Пропагандистські осередки ОУН і УПА, їх структура та діяльність у 1941–1944 рр. *Вісник Київського славистичного університету. Серія: історія*. К.: КСУ, 2005. Вип. 20. С. 119–128.

Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. Кривий Ріг, 2010.

Методичні рекомендації

Інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН-УПА. Референти пропаганди. Публіцистика ОУН і УПА. Плакати, листівки та облігації.

Дослідіть програму ОУН б у сфері культури. Дослідіть інформаційно-пропагандистську діяльність ОУН(Б) і УПА серед населення України проти нацистських окупантів в роки Другої світової війни (червень 1941–1944 рр.). Доведіть, що антинімецька пропаганда мала свої особливості, які відрізняли її від інших пропагандистських напрямків українських націоналістів, а зміст пропагандистської діяльності відповідав кожному конкретному етапові боротьби ОУН і УПА з урахуванням особливостей національних спільнот, на які розповсюджувався інформаційно-пропагандистський вплив.

У підпіллі ОУН агітаційно-пропагандистською роботою керував Головний осередок пропаганди (ГОСП) або Головний осередок пропаганди і інформаційної служби (ГОПС) на чолі з Головним референтом пропаганди. Члени ГОСП визначали основні напрями пропагандистсько-видавничої роботи, окреслювали пріоритетну тематику періодичних видань, виготовляли ключові зразки пропагандивних матеріалів. Рішення ГОПС були обов'язковими і для пропагандивних осередків ОУН, і для політвиховних структур УПА. Друковані засоби пропаганди посідали безумовну першість серед усіх форм популяризації ідей визвольного руху.

Поширення підпільної літератури дозволяло при мінімальній кількості пропагандистів охопити значно більшу аудиторію, ніж міг зібрати будь-який мітинг. Політично-пропагандистська робота на охоплених повстанським і підпільним рухом територіях у 1943-1944 рр. провадилася, окрім інших засобів, шляхом поширення періодичних і неперіодичних видань, які друкувались у підпільних друкарнях ОУН та воєнних округ УПА. Для повстанської пропаганди активно використовувались також візуальні засоби. Найкращим прикладом візуальної пропаганди в УПА були бофони – грошові документи (квитанції), які уповноважені особи від імені ОУН чи УПА видавали населенню за добровільно внесені, стягнуті як контингент, реквізовані кошти, у вигляді готівки, іноді продуктів харчування, одягу тощо.

Бандерівські пропагандисти нерідко кваліфікували бофони як мініатюрні листівки-плакати і вважали їх одним із засобів поширення визвольних ідей, як зброю у боротьбі з окупантами. За підрахунками історика О. Клименко, за період 1939-1954 рр. підпілля випустило у світ близько 500 різновидів бофонів, які використовувались щонайменше у 12-ти областях України. У період Другої світової війни ОУН робила спроби створити власну службу

радіозв'язку. Через відсутність достатньої матеріально-технічної бази, досвідчених кадрів та масову неграмотність населення одним із основних напрямків підпіллі ОУН та УПА була усна пропаганда. Її формами виступали індивідуальні та групові бесіди, таємні збори, «шептана пропаганда» (поширення чуток). Усна пропаганда не вимагала використання якихось технічних засобів, давала можливість перебувати у безпосередньому контакті з населенням і швидко реагувати на його запити і потреби.

З Різдом Христовим! Як блага звістка про народження Ісуса колись осяяла світ, так нехай світло цього великого свята сьогодні осяє душі та наповнює їх щирою вірою, благодаттю, спокоєм і гармонією. Тепла у Ваш будинок, затишку і добра. Хай прийдуть в душу Віра, Надія і Любов, а кожен день прикрашають посмішки близьких і друзів! Я бажаю вам щастя! Хай Різдво подарує вам його, а ви втримаєте щастя міцно і будете насолоджуватися ним все життя!

Вифлеєм – це ліки від страху, бо незважаючи на людське «ні», Бог там каже «так» назавжди: Він назавжди буде Богом-з-нами. І щоб Його присутність не викликала страху, стає ніжним немовлям. Не бійтеся: ці слова не сказані святим, але пастухам, простим людям, які в той час не вирізнялися манерами та побожністю. Давидів Син народжується між пастухами, щоб сказати нам, що вже ніколи більше ніхто не є самотнім; маємо Пастиря, Який перемагає наші страхи та любить усіх нас без винятку.

Немає іншого свята в році, яке б з такою радістю і надією ми чекали, як народження Ісуса Христа – Різдво Христове. «Бог Предвічний народився...», щоб небо відкрити для нас, а за наше спасіння життя своє віддати. Щоб нас зблизити до Бога Творця. Він народжується між пастухами, щоб сказати нам, що вже ніколи більше ніхто не буде самотнім і незважаючи на людське «ні», Бог там каже «так». Це — Божа універсальність унікальної неперевершености.

Візуальний образ УПА. Хасевич.Медична опіка в УПА. Інститут капеланства.Повстанський фольклор.

Проблемне питання «Як будували схрони, криївки і бункери ОУН-УПА».

Порівняйте методи радянської пропаганди і ОУН. Які методи використовували сторони у боротьбі за українські серця?

Запитання

- Доведіть, що протистоячи двом тоталітарним системам, підпілля ОУН та УПА у роки війни розгорнули власну пропагандистську та видавничу мережу, налагодили масовий випуск друкованих видань, розпочали підготовку пропагандистських кадрів, започаткували власну пресову та радіослужбу, вели активну усну пропаганду та запровадили новий вид масової акції – агітаційно-пропагандистські рейди УПА.
- Яку мету переслідувала УПА за допомогою усного та друкованого слова?
- Чи могли українські повстанці на рівні змагатися зі значно потужнішими пропагандистськими машинами нацистського та радянського режимів?
- Чи є криївки у вашому районі?

Тема 4. Друга світова війна і Україна. Семінар узагальнення. КОЛОКВІУМ

Повторюємо усі теми по Другій світовій війні.

1. Українське питання у міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни.
2. Західноукраїнські землі в політичних концепціях Німеччини та Радянс. Союзу.
3. Приєднання західноукраїнських земель, Північної Буковини, Бессарабії до складу УРСР, встановлення радянського режиму.
4. Становище українського населення у Генеральній губернії і радянській Україні: порівняльний аналіз.

5. Роль німецького фактора у планах бандерівського і мельниківського керівництва. Еволюція поглядів ОУН (б) щодо нацистської Німеччини.
6. Створіть хронологію українсько-німецьких стосунків 1939-1942 рр.
7. Расистська теорія та місце в ній слов'ян загалом та українців, зокрема (до початку II радянсько-німецької війни). Порівняйте концепції Розенберга і Коха щодо українського питання.
8. Діяльність ОУН б і ОУН м в 1941-1942 рр.
9. Акт відновлення державності України: причини, зміст наслідки.
10. Українські військові формування у складі німецької армії: причини, хронологія, наслідки.
11. Початок німецької окупації України. Причини поразок радянських військ у 1941р.
12. Створіть хронологічну таблицю наступу німецьких військ на території України в 1941 р.
13. Воєнні дії на території України в 1942 рр. Перші радянські перемоги. Радянський патріотизм як система тоталітарної ідеології.
14. Державно-адміністративний устрій на Україні та особливості окупаційної адміністрації на українській території.
15. Органи управління. Правова система. Ставлення укр населення до нім. окупації.
16. Економічна та соціальна політика нацистів. Культурно-духовне життя на окупованій території.
17. Репресії нацистів проти українського населення. Концтабори. Голокост.
18. Повсякдення життя українців в період Другої світової війни.
19. Проблеми колабораціонізму в Україні. Колобораційні структури в Україні.
20. Партизанський рух на Україні в 1941- сер. 1942 рр. Партизанські рейди: завдання, методи проведення, наслідки.
21. Поліська Січ: історія.
22. Діяльність ОУН б в 1943 р. Рішення III конференції і III Надзвичайного великого збору ОУН-б.
23. Діяльність ОУН (б) і УПА в 1943-1944 рр.
24. Діяльність ОУН-м в період II світової війни.
25. Українсько-польське протистояння в 1942-1943 рр. Волинська трагедія: причини, хронологія, наслідки. Укр.-польські відносини. Рад, німецький чинники у конфлікті.
26. ОУН-УПА та Армія Крайова на Закарпатті 1945-1947 рр. Операція "Вісла".
27. Хронологія воєнних подій на Україні в 1943-1944 рр. Складіть хронологічну таблицю
28. "Основні наступальні операції Червоної армії на Україні в 1944 р.
29. Битва за Дніпро.
30. Звільнення Криму.
31. Встановлення радянського тоталітарного режиму. Боротьба ОУН і УПА проти рад. режиму.
32. Мобілізаційні заходи радянського керівництва. Настрої українського населення в умовах відновлення радянського режиму. Труднощі радянської влади в Україні й спроби їх подолання.
33. Виселення татарів, греків, вірменів. Репресії в Західній Україні.
34. Радянський патріотизм в роки Другої світової війни: тоталітарний механізм впровадження в Україні. Використання пропаганди нацистами в окупованій Україні.
35. Розвиток української культури (освіти, науки, літератури, мистецтва): радянський і німецький виміри.
36. Релігійне життя.
37. Людські та матеріальні втрати України в II світовій війні. Наслідки, історичне значення II світової для України.

Тема 5. Україна у повоєнний період (1944-1953 рр.) 2 год

1. Дискусійні проблеми української історії.
 2. Зовнішньо і внутрішньополітичне становище України:
А) Вихід УРСР на міжнародну арену. Б) Відновлення сталінського тоталітаризму. Завершення радянської заходніх областей УРСР. Депортації українців.
 3. Економічне та життя в Україні (сільське господарство, промисловість, фінанси). Голод 1946-1947 рр. в Україні.
 4. Культура повоєнних років. Державно-церковні відносини.
 5. Повсякденне життя
- Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі.

Література

- ПОЛІТИЧНА історія України. ХХ століття: У 6 т. / Редкол.: І.Ф. Курас (голова) та ін.; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень. К.: Генеза, 2002 – 2003.
- Т.6: Від тоталітаризму до демократії (1945-2002) / О.М. Майборода, Ю.І. Шаповал, О.В. Гарань та ін. К., 2003. 646с.
- Баран В.К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: *Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*, 2003. 667 с.
- ШАПОВАЛ Ю. І. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії. К.: Наук. думка, 1993. 349 с.
- Нікольський В. М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х — 1950-ті рр.). Історико-статистичне дослідження. Донецьк, 2003.
- Рубльов О. С., Черченко Ю. А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції, 20–50-ті роки ХХ ст. К.: *Наук. думка*, 1994. 350 с.
- Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. У 3 т. / Ред. Юрій Сливка. Т. 1(1939-45 рр.). Львів, 1996. 752 с.
- Депортації: західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. У 3 т. / Ред. Юрій Сливка. Т. 2: 1946-1947 рр. Львів, 1998. 540 с.
- Старжець В. І. Студентство Західної України під тиском радянської тоталітарної системи (1944–1953 рр.). *Гілея: науковий вісник*. Київ: Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 134. С. 103–107.
- БІЛАС І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953: Сусп.- політ. та іст.-прав. аналіз: У 2 кн. К.: Либідь: Військо України, 1994. Кн. 2. 688с.
- Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. К., 1999.
- Баран В. Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 1996. 260 с.
- ЧИСНИКОВ В. Керівники органів державної безпеки Радянської України (1918-1953рр.) *З архівів ВУЧК – ГПУ – НКВД – КГБ*. 2000. № 2/4. С. 362-373.
- ШАПОВАЛ Ю. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи: [Матеріали про долі відп. працівників ЧК-ГПУ-НКВД] / Ю. Шаповал, В. Пристайко, В. Золотарьов; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Служба безпеки України. – К: ВГЛ "Абрис", 1997. – 605.
- Марусик Т. В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя та діяльності (40 – 50-ті рр. ХХ ст.). Чернівці: Видавництво «Рута» ЧНУ, 2002. 46 с. Нагірняк М. Я., Лаврецький М. Я. Політична та ідеологічна боротьба органів Комуністичної партії у процесі утвердження режиму в Західній Україні (1944 – 1945 рр.). *Військово-науковий вісник*. 2013. Вип. 20. С. 66–80.
- КОВАЛЬ М.В. Сталінський тоталітаризм і українська історіографія (30-40-і рр.) *Сторінки воєнної історії України*: Зб. наук. ст. Вип.1. К., 1997. С.16-26.
- Рубльов О. С. Черченко Ю. А Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20 – 50-ті роки ХХ ст. Київ: Наук. думка, 1997. 349 с.

Русначенко А. Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940 – 50-х роках. Київ: Університетське видавництво «Пульсари», 2002. 519 с.

ШАПОВАЛ Ю. Політичний терор в Україні: 30-50-ті рр.: (Роздуми над сторінками публікації німецького дослідника) *Наук. зап. / Ін-т політ. і етнонац. досліджень*. К., 1999. Вип. 9. С. 157-176.

ВЕСЕЛОВА О. Українське суспільство в 1945-1953 рр.: ідеологізація по-сталінськи. *Укр Іст. журн.* 2005. № 1. С. 86-97

Малярчук О. М. Тоталітаризм проти західноукраїнського села. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. 228 с.

Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940- х – середина 1950-х рр.) / Відп. ред. В.М. Даниленко. Ч. 1, 2. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. 351 с.

Дрозд Р. Проблеми взаємовідносин поляків та українців у ПНР (1947–1989 рр.). *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 6.

БАРАН В. Цензура та ідеологічний контроль в Україні (1946-1960-ті роки) *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. пр.* Львів, 2000. Вип.7: Зб. на пошану професора Юрія Сливки. С. 497-509.

ТКАЧЕНКО Ю. Ластівка, якій обрізали крила: До 50-річчя журналу „Сучасне і майбутнє!»: [1945-1952рр.] *Політика і час*. 1995. №3. С. 77- 82.

Вегеш М., Концур-Карабінович Н. Львівський церковний собор 1946 року в джерелах.

Нариси історії Української Греко-Католицької Церкви. В двох томах. Т. 1 / За загальною редакцією доктора історичних наук, професора Миколи Вегеша; авторський колектив: М. М. Вегеш, Н. М. Концур-Карабінович, В. В. Марчук, М. М. Палінчак; передмова В. В. Гудзя, О.

Режим доступу: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001611

О.В.Романець НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ЛИСЕНКІВЩИНИ НА ГЕНЕТИЧНУ НАУКУ .

Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37983/06-Romanets.pdf>

Вронська Т. Життя та побут родин учасників національно-визвольного руху в місцях спецпоселень (1944–1952 рр.) *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. 2009. №15. С. 208-224. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/xxx_2009_15_1_208

Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції : матеріали круглого столу, 19 груд. 2013 р., м. Київ / [упоряд.: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур ; редкол.: В. А. Смолій та ін.]; Ін-т історії України НАН України, Голов. редкол. наук.-докум. серії кн. "Реабілітовані історією", Від. по розроб. архівів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. 469 с.

Дроздов В. Проблеми радянської монументальної пропаганди на західноукраїнських землях у 1944–1953рр. Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», вип. 2(49), 2023. С. 39-49. Режим доступу: <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/issue/view/17226/10082>.

Стасюк О. [Роль місцевих рад у політичних та економічних трансформаціях західних областей УРСР повоєнного періоду](#). *Український історичний журнал*. 2020. Число 4. С. 97.

Березницька І., Коціра Х., Оксана Левантович О.Сила опору. Українці в радянських таборах. К., 2024.

Вронська Т. Виконавці депортацій у Західній Україні (1944–1953 рр.) *Сторінки воєнної історії України*. 2023. Вип. 26. С. 55. - Режим

доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2023_26_6

Кульчицький С. [Голод 1946–1947 рр. на Донбасі](#) // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. 2017. Вип. 22. С. 244. Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/eiu/images/pdf.jpg>

Вронська Т. "Іноземцям — заборонено": просторові обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 112-132. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.112>

Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. Кривий Ріг, 2010.

Вронська Т.В. До питання про мораль воєнного часу / Т.В. Вронська // Сторінки воєнної історії України. - 2002. - Вип. 6. - С. 191. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2002_6_48

Лисенко Олександр Феномени насильства, тероризму і терору в роки Другої світової війни: від термінів до явищ / Лисенко Олександр, Вронська Тамара // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. - 2003. - 10. - С. 116.

Гінда В. В. Освіта в роки німецької окупації у генеральному окрузі «Житомир» (1941-1944 рр.): авторефер. дис. на здобуття наук. ступ. канд. істор. наук: 07.00.01 / В.В. Гінда.- Черкаси, 2007. - 20 с

Шевченко Н.В. Політика німецько-румунської влади у сфері освіти на окупованій території Півдня України / Н.В.Шевченко // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2007. – Випуск XXI. – С.230-233.

Лисенко О.Є. Друга світова війна і доля українських церков / О.Є. Лисенко // Сторінки воєнної історії України. 2000. Вип. 4. С. 101. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2000_4_19

Тема 5. Україна у повоєнний період (1944-1953 рр.)

Данилиха Н. Політичні мотиви та наслідки переселення українців із Польщі в УРСР у 1944–1950-х рр. (на матеріалах західноукраїнських областей) Український історичний журнал. 2021. Число 3. С. 103-113. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.03.103>

Вронська Т. Цивільне населення радянської України в полі зору військових трибуналів: регламентація каральних практик (1918–1959 рр.) Український історичний журнал. 2021. Число 2. С. 112-128. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.112>

Малярчук О. Індустріальні процеси у Західному регіоні Української РСР: здобутки та прорахунки. Український історичний журнал. 2022. Число 2. С. 91-107. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.02.091>

Малярчук О.М., Гнип І.Я., Давидович С.Н., Когут О.В. Індустріалізація західного регіону УРСР (на прикладі Львівської та Івано-Франківської областей) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія «Історія». – Вип.1. – Ч.1. – Тернопіль, 2019. – С.164.

Генега Р. "Сільське в міському": аграрний сектор Львова та його внесок у повоєнну економіку міста. Український історичний журнал. 2021. Число 6. С. 58-72. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.06.058>

Вронська Тамара Життя та побут родин учасників національно-визвольного руху в місцях спецпоселень (1944–1952 рр.) / Вронська Тамара // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. - 2009. - 15. - С. 208-224. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/xxx_2009_15_1_208

Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції : матеріали круглого столу, 19 груд. 2013 р., м. Київ / [упоряд.: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур ; редкол.: В. А. Смолій та ін.]; Ін-т історії України НАН України, Голов. редкол. наук.-докум. серії кн. "Реабілітовані історією", Від. по розроб. архівів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. 469 с. Дроздов В. Проблеми радянської монументальної пропаганди на західноукраїнських землях у 1944–1953рр. Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», вип. 2(49), 2023. С. 39-49. Режим доступу: <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/issue/view/17226/10082>.

Стасюк О. [Роль місцевих рад у політичних та економічних трансформаціях західних областей УРСР повоєнного періоду](#) . Український історичний журнал. 2020. Число 4. С. 97.

Бондарчук П. Римо-католики в УРСР: особливості й тенденції змін у релігійності (друга половина 1940 – перша половина 1980-х рр.) Український історичний журнал. 2021. Число 1. С. 57-72. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.01.057>

Методичні рекомендації

У першому питанні дискусійні проблеми української історії 1944-1953 рр., висвітліть їх бачення українськими і зарубіжними істориками. Підготуйте аргументи сторін.

Людські втрати України у війні були величезні. Населення республіки в 1960 р. кількість мешканців УРСР досягла рівня 1940 р. – 42 млн. Повоєнне відновлення населення відбувалося в умовах докорінно зміненої етнодемографічної структури. Масові депортації, виселення та переселення суттєво змінили етнодемографічну картину повоєнної України. Збільшилася частка етнічних українців, натомість зменшилася чисельність етнопонаціональних меншин. Зокрема, у результаті Голокосту частка євреїв зменшилася з п'яти до заледве двох відсотків. Після війни багатьох поляків, угорців, румунів, які віддавна жили в Україні, було примусово переселено в країни «народної демократії». Зате швидко зростала в Україні кількість російського населення. Зростання відбувалося завдяки кільком чинникам, як-от відносно низькій народжуваності серед українців, міграції на територію України росіян, асиміляції українців у російську ідентичність, міграції українців за межі України. Повоєнний устрій світу. Докорінні зміни в міжнародному житті після Другої світової війни. Політика "холодної війни". Сусідні з Україною держави Східної і Південно-Східної Європи у післявоєнні роки. Формування кордонів Україна у міжнародних відносинах. Радянсько-чехословацький договір від 29 червня 1945 р. про входження Закарпаття до складу УРСР. Врегулювання територіальних питань між СРСР і Польщею. Україна - засновник і член ООН та ін міжнародних організацій. Ступінь повновладності України.

Чим обумовлювалося рішення про створення в УРСР зовнішньополітичного відомства?

Міжнародна діяльність УРСР – фікція чи перемога?

Хоча на території України, які відомо, функціонували окремі іноземні консульства. Але, як відомо, їх акредитовано при Міністерстві закордонних справ СРСР, а не при Міністерстві закордонних справ Української РСР. Також Україна не обмінювалася дипломатичними і консульськими представництвами з жодною країною світу. Як Ви думаєте чому?

«Кінець війни, хоч коли б він не настав, завжди несе із собою моторошну тишу. Енн.Епломб. Прокоментуйте. Перехід до мирного життя. Політичні, соціальні і демографічні наслідки війни. Стан економіки. Відбудова і розвиток промисловості. Становище в сільському господарстві. Колгоспна система в повоєнні роки. Грошова реформа. Повоєнні умови життя та праці населення. Голод в Україні 1946-1947 рр. Проблемне питання: «Роль праці ув'язнених системи ГУЛАГУ у відбудові народного господарства УРСР». Доля військовополонених і «переміщених осіб». Повстання у таборах.

Порівняйте становище українського населення і жителів Західної Європи у повоєнні роки

Заповніть хронологічну таблицю «Політичний, соц-ек, культурно-духовний розвиток України у повоєнні роки».

дати	події

Радянська заходних областей. Проблемне питання «Законодавча база радянської заходних областей». Насильницька колективізація та її вплив на політичну ситуацію в краї.

Проблемне питання: «Доведіть, що здійснювані реформи, що опирались на потужну карально-репресивну систему, призвели до втрат загальноєвропейських

цінностей нівелювання національно-культурних та релігійних особливостей західноукраїнських земель».

Репресивні дії радянських каральних органів. З'ясуйте механізм застосування репресивних дій під час повернення громадян, які в результаті воєнних конфліктів опинилися поза межами держави. **Проблемне питання: «Висвітліть заходи комуністичного режиму проти мирного населення, зокрема проведення депортацій, примусових переселень та переміщень».** Порівняйте депортації із Західної України напередодні і в післявоєнний період.

Партійно-тоталітарний режим і суспільне життя в Україні. **Проблемне питання «Законодавча база репресій».**

Кампанії викриття "ворогів народу". "Чистка" національних кадрів. "Жданівщина" в Україні. Звинувачення українських вчених, діячів культури, мистецтва в націоналізмі. Боротьба з "націоналізмом" і "космополітизмом" у 40-і роки в Україні, жертви "лисенківщини" на Україні. Боротьба з найсучаснішими напрямками в науці в кінці 40-х - на початку 50-х рр. Вплив культу особи на гуманітарні науки. Репресивні дії тоталітарного режиму проти західноукраїнської інтелектуальної еліти. Депортації. Загалом із західних областей України (Рівненської, Волинської, Львівської, Тернопільської, Станіславської, Чернівецької, Дрогобицької у Закарпатській області операцію не проводили) було виселено 26 332 сімей (77 791 осіб, з них 18 866 чоловіків, 35 685 жінок і 23 240 дітей). Під час операції було заарештовано 28 і вбито 15 осіб. Уникли виселення 8 330 осіб. Серед депортованих переважали середняцькі селянські родини, які становили економічну основу західноукраїнського села, що призвело до руйнації традиційної для регіону соціальної структури. Більшість депортованих було скеровано на роботу у вугільну промисловість східних районів СРСР, решту відправили в Омську область, де надалі використовували на промислових підприємствах та в сільському господарстві.

Проаналізуйте шляхи та засоби реалізації державної політики щодо церкви та релігійних організацій.

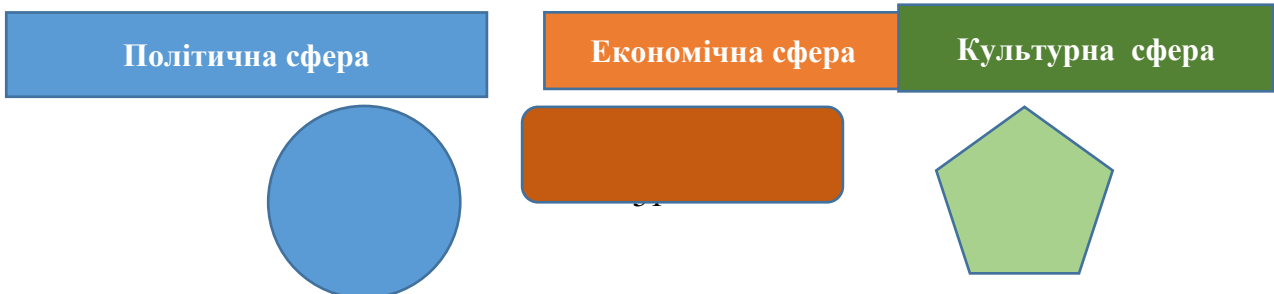
Особливості діяльності радянських спецслужб у релігійній сфері на визволеній території України (1943–1945 рр.) **Проблемне питання: Львівський церковний собор 1946 р. та його неканонічність. Репресії проти УГКЦ.** Львівський собор: боротьба за душу.

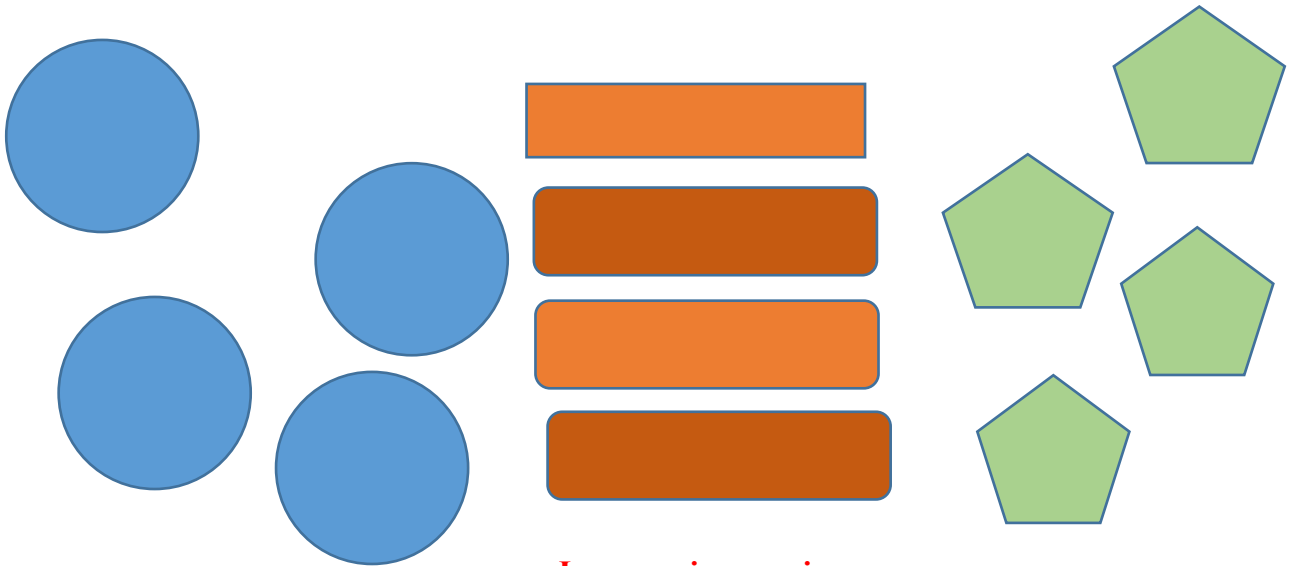
Заповніть таблицю «Політика радянського уряду у довоєнний і повоєнні роки»

Вид сусп. розвитку	Довоєнний період	спільне	Повоєнний період
Сільське госп			
Промисловість			
Соціальна політика			
Зовн політика			
Внутр. політика			
Освіта			
Наука			
Література			
Мистецтво, архітектура, театр...			
Релігія			

Складіть навчально-методичний комплекс для використання в школі: робота з історичними термінами, історичними постатями, історичними джерелами.

Історичні терміни (встановіть взаємозв'язки)

Історичні постаті:

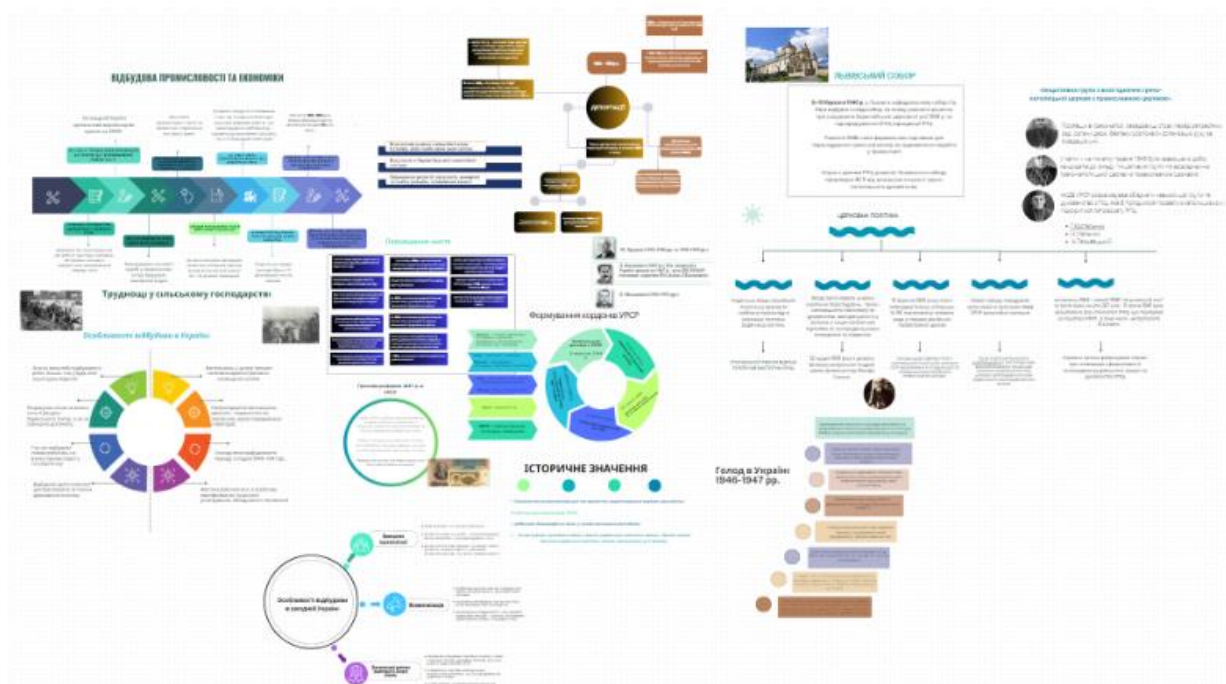
Прізвище	Характеристика

Історичні джерела

Назва джерела і дата створення	Уривки з джерела	Позначки роздуми

Запитання

- УРСР на міжнародній арені. Чи є УРСР самодостатнім міжнародним чинником?
- Висвітліть проблему врегулювання кордонів. На чию користь вони вирішувалися?
- Дослідіть внутрішньополітичне життя України у повоєнні роки.
- Яка доля військовополонених і «переміщених осіб»?
- Чому повернулися репресії?
- Висвітліть процес т.зв. «відбудови».
- Причини, хід і наслідки повоєнного голоду. Порівняйте з попередніми.
- Висвітліть перетворення у сфері культури та освіти.
- Боротьба з «безрідним космополітизмом».
- Жданівщина.Лисенківщина.

Самостійна робота. Тема 6. Україна у повоєнний період (1944-1953 рр.) 2 год.

Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. Кривий Ріг, 2010.

Вронська Т.В. До питання про мораль воєнного часу / Т.В. Вронська // Сторінки воєнної історії України. - 2002. - Вип. 6. - С. 191. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2002_6_48

Лисенко Олександр Феномени насильства, тероризму і терору в роки Другої світової війни: від термінів до явищ / Лисенко Олександр, Вронська Тамара // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. - 2003. - 10. - С. 116.

Гінда В. В. Освіта в роки німецької окупації у генеральному окрузі «Житомир» (1941-1944 рр.): авторефер. дис. на здобуття наук. ступ. канд. істор. наук: 07.00.01 / В.В. Гінда.- Черкаси, 2007. - 20 с

Шевченко Н.В. Політика німецько-румунської влади у сфері освіти на окупованій території Півдня України / Н.В.Шевченко // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2007. – Випуск XXI. – С.230-233.

Лисенко О.Є. Друга світова війна і доля українських церков / О.Є. Лисенко // Сторінки воєнної історії України. 2000. Вип. 4. С. 101. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2000_4_19

Тема 5. Україна у повоєнний період (1944-1953 рр.)

Данилиха Н. Політичні мотиви та наслідки переселення українців із Польщі в УРСР у 1944–1950-х рр. (на матеріалах західноукраїнських областей) Український історичний журнал. 2021. Число 3. С. 103-113. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.03.103>

Вронська Т. Цивільне населення радянської України в полі зору військових трибуналів: регламентація каральних практик (1918–1959 рр.) Український історичний журнал. 2021. Число 2. С. 112-128. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.112>

Малярчук О. Індустріальні процеси у Західному регіоні Української РСР: здобутки та прорахунки. Український історичний журнал. 2022. Число 2. С. 91-107. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.02.091>

Малярчук О.М., Гнип І.Я., Давидович С.Н., Когут О.В. Індустріалізація західного регіону УРСР (на прикладі Львівської та Івано-Франківської областей) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія «Історія». – Вип.1. – Ч.1. – Тернопіль, 2019. – С.164.

Генега Р. "Сільське в міському": аграрний сектор Львова та його внесок у повоєнну економіку міста. Український історичний журнал. 2021. Число 6. С. 58-72. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.06.058>

Вронська Тамара Життя та побут родин учасників національно-визвольного руху в місцях спецпоселень (1944–1952 рр.) / Вронська Тамара // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. - 2009. - 15. - С. 208-224. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/xxx_2009_15_1_208

Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції : матеріали круглого столу, 19 груд. 2013 р., м. Київ / [упоряд.: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур ; редкол.: В. А. Смолій та ін.]; Ін-т історії України НАН України, Голов. редкол. наук.-докум. серії кн. "Реабілітовані історією", Від. по розроб. архівів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. 469 с. Дроздов В. Проблеми радянської монументальної пропаганди на західноукраїнських землях у 1944–1953рр. Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», вип. 2(49), 2023. С. 39-49. Режим доступу: <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/issue/view/17226/10082>.

Стасюк О. Роль місцевих рад у політичних та економічних трансформаціях західних областей УРСР повоєнного періоду . Український історичний журнал. 2020. Число 4. С. 97.

Бондарчук П. Римо-католики в УРСР: особливості й тенденції змін у релігійності (друга половина 1940 – перша половина 1980-х рр.) Український історичний журнал. 2021. Число 1. С. 57-72. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.01.057>

Жупник В.В. Політика радянського режиму в системі освіти на західноукраїнських землях (1944-1953 рр.): історіографічний аспект. *Вісник Прикарпатського університету. Сер. Історія* [Текст]. Ів.-Франківськ:ВДВ ЦІТ,2007. XII-XIII . С.132-138.

Соціально-економічні перетворення в західних областях України, їх наслідки. Сталінська кадрова політика спонукала до того, що в західноукраїнські області масово скеровували політичних функціонерів та радянських господарських, правоохоронних працівників, а також спеціалістів із медицини, освіти і культури. Відряджені на роботу з інших областей УРСР та СРСР, вони, як правило, не розуміли специфіки регіону, не володіли українською мовою. За таких обставин це викликало негативне ставлення корінного населення, що позначалося загалом на соціально-економічних процесах. Доведіть, що під гаслами соціалістичних перетворень відбувався спланований наступ на національні, господарські, культурні, духовні звичаї та традиції українського народу.

Чи був голод в Зах Україні? Опишіть депортації з регіону.

Завдання парторганізацій та органів влади у перші повоєнні роки полягали в тому, щоб ...Яким чином зростала чисельність промислових робітників. Нестача кваліфікованих кадрів примусила уряд відкривати школи, ВНЗ, дослідні інститути, філіали АП України. Можновладці вважали, що їх марксистсько-ленінська система освіти швидко, як у східних областях, русифікує місцевий пролетаріат і створить вірнопіддану інтелігенцію. Дедалі частіше представників останньої приймали в лави компартії. Однак остаточно їй такі не повірили. Ніколи в західних областях не було місцевого першого секретаря обкому компартії, одиниці з місцевих вихідців очолювали райкоми. Доведіть, що створення атмосфери недовіри відштовхувало значну частину місцевого населення від комуністичної влади.

Індивідуальне завдання

Уявіть себе жителем зах-укр. міста чи села. Опишіть ваше повсякденне життя.

Висвітліть релігійна політика радянської влади, її вплив на релігійне життя греко-католиків. Визначте причини ліквідації УГКЦ. 10 тис. примірників звернення Патріарха Московського і всієї Русі Алексія «Пастирям і віруючим греко-католицької церкви, жителям західних областей Української РСР» було надіслано до нещодавно призначеного єпископа Львівського і Тернопільського Макарія (Оксіюка). Проаналізуйте текст. Доведіть, що існування потужного релігійного об'єднання в Західній Україні, що підпорядковувався закордонному центрові,

перешкоджало радянзації цього регіону. Тому радянська влада здійснила низку кроків, спрямованих на ліквідацію діяльності греко-католицької церкви і приєднання її структур до РПЦ. Хоча рішення Львівського собору 1946 року та дії влади й завдали важких ударів по греко-католицизму в Україні, однак не змогли його знищити повністю. Чому? Частина пересічних греко-католиків і духовенства залишалася вірна своїм релігійним традиціям і відтак греко-католицькі структури продовжували своє існування, мережа греко-католицьких організацій, кількісний склад вірян і духовенства. Здійсніть аналіз релігійної поведінки віруючих: відвідування віруючими богослужінь.

Індивідуальне завдання

Реферат «Львівський собор».

Ідеологізація в сфері освіти.

Запитання

- Які "соціалістичні перетворення" відбулися в західних областях України, їх наслідки.
- Визначте масштаби ліквідації приватної власності.
- Зміни у зах-укр містах.
- Опишіть умови життя і праці населення.
- Визначте причини, хід і наслідки Львівського собору.
- Які заходи здійснював тоталітарний режим для ідеологізації освіти?

Тема 6. Український визвольний рух і його придушення у повоєнне десятиліття 2 год.

1. Дискусійні проблеми української історії.

2. Український національно-визвольний рух 1944-1956 рр. Етапи боротьби.

3. Терор з боку сталінських каральних органів.

4. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті (на прикладі конкретного села).

Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі.

Література

Літопис УПА. Нова серія. Київ ; Торонто.

Федун Петро – “Полтава”. Концепція Самостійної України / упор. і відп. ред. М. Романюк. Львів, 2008. Т. 1 : Твори. 720 с.

Понипаляк, А. Останній командир УПА. Життя і боротьба Василя Кука / А. Понипаляк ; кер. проекту С. Куцан. Київ : Наш Формат, 2021. 256 с.

Сергійчук В. Український звиг. Закерзоння. 1939-1947. Київ, 2004, 840 с.

Сергійчук В. Український звиг Волинь. 1939-1955. Київ, 2005, 840 с.

Український здвиг : [у 5 т.] / Володимир Сергійчук ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Центр українознавства. - Київ : Укр. Вид. Спілка, 2004 - 2005. Т. 3 : Прикарпаття. 1939-1955, 2005. 838 с.

Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953: суспільнополітичний та історико-правовий аналіз. У двох книгах. К. : Либідь; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.

Кентій А. Нарис боротьби ОУН-УПА в 1946-1956 рр. К., 1999; Русначенко А. Розумом і серцем. К., 1999.

Русначенко А. Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940-50-х роках. К., 2002.

Паньків М. Схрони, криївки і бункери ОУН-УПА. Коломия: Вік, 2012. 192 с.

В'ятрович В. Історія з грифом “Секретно”. Львів: *Центр дослідження визвольного руху*, 2011. 204 с.

Патриляк І. К. “Встань і борись слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): Монографія. Центр дослідження визвольного руху. Львів : *Часопис*, 2012. 592 с.

Стасюк О. Облаштування та оснащення підпільних друкарень ОУН. *Український визвольний рух*. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2011. Збірник 15. С. 61–118.

Ішук О. Застосування радянськими спецслужбами допоміжних засобів у боротьбі з підпіллям ОУН та УПА. *Український визвольний рух : наук. зб.* Львів, 2008. Збірник 12. С. 134–162.

Кентій А. Українська Повстанська Армія в 1944-1945 рр. К., 1999.

Деревінський В. Агітаційно-пропагандивна діяльність ОУН і УПА під час виборів до Верховної Ради СРСР у 1946 році// *Визвольний шлях*. Суспільно-політичний, науковий і літературний місячник. 2001. Кн.12. С.64-71.

Дмитерко О. Організація та матеріально-технічне забезпечення видавничої діяльності ОУН і УПА в 1944-1950-х рр. *Наукові записки Національного університету „Острозька академія”*: Історичні науки. Острог, 2004. Вип. 4. С.290-297.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті: Документи і матеріали. – Том 2. – Книга 3: (1947–1957) / Відп. ред. М. Кугутяк; Упорядн.: І. Андрухів, М. Вітенко, Т. Галицька-Дідух, І. Гурак, О. Жерноклеєв, М. Кугутяк, О. Лисенко, О. Марущенко, А. Мішук, Г. Пославська, В. Сергійчук, Т. Ходак. Івано-Франківська обласна державна адміністрація; Івано-Франківська обласна рада; Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника; Інститут історії і політології; Державний архів Івано-Франківської області; Науково-дослідний інститут історії, етнології і археології Карпат; Науковий центр дослідження українського національно-визвольного руху Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. В. Кураса НАН України. Івано-Франківськ: КПФ "ЛІК", 2011. 768 с.

Галицька-Дідух Т.В. ВІЙСЬКОВЕ Й ІДЕОЛОГО-ПОЛІТИЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ УПА ТА ОУН (б) І РАДЯНСЬКИХ КАРАЛЬНИХ СТРУКТУР У 1944–1945 рр. (НА ПРИКЛАДІ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ). Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nikp_2013_22-23_32.pdf

В'ятрович В., Забілий Р., Дерев'яний І., Содоль П. УПА. Історія нескорених. 4-те вид. / Відп. ред., упоряд. В. В'ятрович. Центр досліджень визвольного руху. К.: *Наш Формат*, 2023. 352 с.

«До боротьби з агентурою НКВД-НКГБ». – Без дати. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/1207>

Інструкція в справі полонених. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/4354>

Інструкція розвідчої і контррозвідчої служби. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/4324>

Гай-Нижник П. Верховне керівництво і партійно-політична система УССД у державницькій моделі ОУН(б) 1940-х – 1960-х років *Український визвольний рух*. Львів, 2017. Збірник 22. С.57–84.

Щур Ю. Агентурно-оперативні заходи радянських органів державної безпеки з викриття та ліквідації підпілля ОУН на Запоріжжі (1943–1950 рр.) «З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ» (2022). Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=IDP=&S21STR=za_2022_1_8

Березницька І., Коціра Х., Оксана Левантович О. Сила опору. Українці в радянських таборах. К., 2024.

Вронська Т. Виконавці депортацій у Західній Україні (1944–1953 рр.) Сторінки воєнної історії України. 2023. Вип. 26. С. 55.

Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2023_26_6

Вронська Т. "Іноземцям — заборонено": просторові обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 рр.) *Український історичний журнал*. 2024. Число 3. С. 112-132. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.112>

Яблонський В. Взаємини екзильних українського та польського урядів у реаліях Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин наприкінці 1940 — на початку 1990-х рр. / В. Яблонський // Український історичний журнал. - 2024. - Число 4. - С. 140-156. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.04.140>

Jabłonський, W. Kwestia uregulowania relacji polsko-ukraińskich w polityce Centrum Państwowego URL na wychodźstwie w latach 1948-1990. Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej. T. 15. Warszawa, 2022. 229-244.

Володимир В'ятрович, Руслан Забілий, Ігор Дерев'яний - «УПА. Історія нескорених (оновл. вид.). К., 2023.

«До боротьби з агентурою НКВД-НКГБ». – Без дати. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/1207>

Інструкція в справі полонених. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/4354>

Інструкція розвідчої і контррозвідчої служби. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/4324>

Гай-Нижник П. Верховне керівництво і партійно-політична система УССД у державницькій моделі ОУН(б) 1940-х – 1960-х років Український визвольний рух. Львів, 2017. Збірник 22. С.57–84.

Щур Ю. Агентурно-оперативні заходи радянських органів державної безпеки з викриття та ліквідації підпілля ОУН на Запоріжжі (1943–1950 рр.) «3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ» (2022). Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=AS P_meta&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=IDP=&S21STR=za_2022_1__8

Методичні рекомендації

Дослідіть контроверсійні питання історії укр-нац визв руху.

Індивідуальне завдання

Чому політики використовують укр історію у своїх планах? Який вихід бачите Ви?

Загальна декларація прав людини, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. (проаналізуйте). Що таке Права людини? І чи були в українців права?

Розкрийте структуру, чисельність та керівний склад УПА. Становлення і розгортання організаційної діяльності запілля ОУН. Назвіть причини причини трансформації політичних поглядів керівного складу організації, а також нові концепції у визвольному русі наприкінці Другої світової війни. Становлення націоналістичної ідеології та її реалізації у повоєнний період. Контррозвідувальні заходи. Служба безпеки ОУН (б) та УПА.

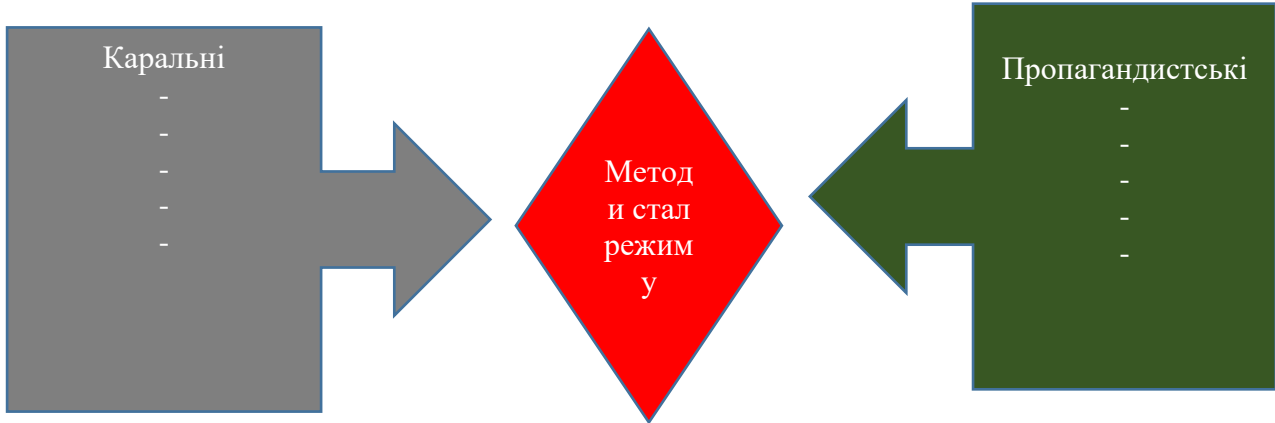
Заповніть таблицю «Етапи боротьби УПА зі сталінським режимом 1944-1953 р.»:

дати	події

Терор з боку сталінських каральних органів. Чому режим так довго не зміг придушити рух опору? Заповніть схему.

Практичне завдання

Проблемне питання: «Дослідіть діяльність ОУН-б і запілля УПА на Прикарпатті: чисельність повстанців Карпатського краю ОУН та ВО УПА “Говерля”; організаційна структура Карпатського краю ОУН та ВО УПА “Говерля”, її зміни; функціонування структурних звен ОУН, штабів і бойових відділів УПА; різні аспекти діяльності підпілля в Карпатському краї ОУН».

Дослідіть форми та методи боротьби радянських силових структур проти українського визвольного руху. Реформування радянських силових органів із метою посилення карально-репресивних функцій. Вплив діяльності радянських каральних органів на суспільно-політичне життя і морально-психологічну атмосферу в області та регіоні. Найпоширенішими формами боротьби з повстанським рухом на території області були агентурно-оперативні заходи, військово-чекістські операції та використання спецгруп, а методами – арешти, ув’язнення, показові страти, виселення та заслання (наведіть приклади).

Складіть навчально-методичний комплекс для використання в школі: робота з історичними термінами, історичними постатями, історичними джерелами.

Історичні терміни (встановіть взаємозв’язки)

Політична сфера	Економічна сфера	Культурна сфера

Історичні постаті:

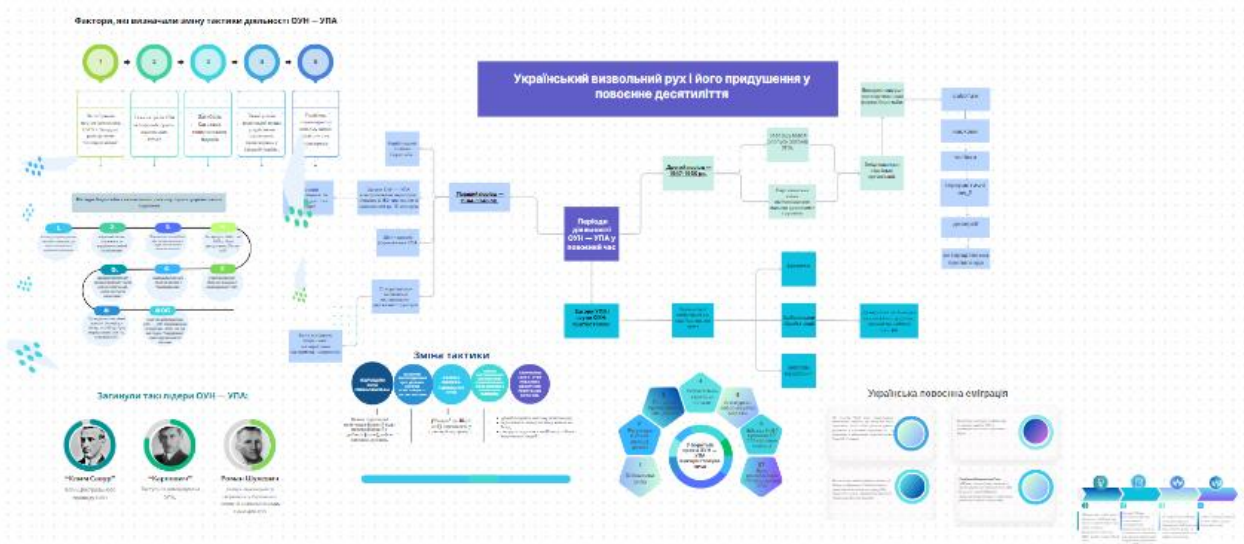
Прізвище	Характеристика

Історичні джерела

Назва джерела і дата створення	Уривки з джерела	Позначки роздуми

Запитання

- Висвітліть етапи боротьби УПА в повоєнні роки. Причини змін форм боротьби.
- Територіальна та функційна структура УПА.
- Що таке запілля?
- Український Червоний Хрест
- Повстанці і ГУЛАГ.
- Чому УПА зазнала поразку?
- Яке історичне значення укр нац-визв руху?

Самостійна робота. Тема 6. Український визвольний рух і його придушення у повоєнні десятиліття 5 год.

Березницька І., Коціра Х., Оксана Левантович О. Сила опору. Українці в радянських таборях. К., 2024.

- Вронська Т. Виконавці депортацій у Західній Україні (1944–1953 рр.) / Т. Вронська // Сторінки воєнної історії України. - 2023. - Вип. 26. - С. 55. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Sviur_2023_26_6
- Вронська Т. "Іноземцям — заборонено": просторові обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 112-132. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.112>
- Яблонський В. Взаємини екзильних українського та польського урядів у реаліях Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин наприкінці 1940 — на початку 1990-х рр. / В. Яблонський // Український історичний журнал. - 2024. - Число 4. - С. 140-156. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.04.140>
- Jabłoński W. Kwestia uregulowania relacji polsko-ukraińskich w polityce Centrum Państwowego URL na wychodźstwie w latach 1948-1990. Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej. T. 15. Warszawa, 2022. 229-244.
- Володимир В'ятрович, Руслан Забілий, Ігор Дерев'яний - «УПА. Історія нескорених (оновл. вид.). К., 2023.
- «До боротьби з агентурою НКВД-НКГБ». – Без дати. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/1207>
- Інструкція в справі полонених. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/4354>
- Інструкція розвідчої і контррозвідчої служби. Електронний архів визвольного руху. Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/4324>
- Гай-Нижник П. Верховне керівництво і партійно-політична система УССД у державницькій моделі ОУН(б) 1940-х – 1960-х років Український визвольний рух. Львів, 2017. Збірник 22. С.57–84.
- Щур Ю. Агентурно-оперативні заходи радянських органів державної безпеки з викриття та ліквідації підпілля ОУН на Запоріжжі (1943–1950 рр.) «З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ» (2022). Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=ASR_meta&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=IDP=&S21STR=za_2022_1__8
- Антонова Т. Жінка, її мирні, напівмирні і воєнні ролі у боротьбі ОУН і УПА. Український визвольний рух. 2007. № 9. С. 138-146.
- Галицька-Дідух Т.В. ВІЙСЬКОВЕ Й ІДЕОЛОГО-ПОЛІТИЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ УПА ТА ОУН (б) І РАДЯНСЬКИХ КАРАЛЬНИХ СТРУКТУР У 1944–1945 рр. (НА ПРИКЛАДІ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ). Режим доступу: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nikp_2013_22-23_32.pdf
- Антонова Т. Жінки в житті романа Шухевича, головного командира Української Повстанської Армії. Український визвольний рух. 2007. № 10. С. 244-254.
- Літопис УПА. Нова серія. Київ ; Торонто.
- Федун Петро – “Полтава”. Концепція Самостійної України / упор. і відп. ред. М. Романюк. Львів, 2008. Т. 1 : Твори. 720 с.
- Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953: суспільнополітичний та історико-правовий аналіз. У двох книгах. К. : Либідь; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.
- Кентій А. Нарис боротьби ОУН-УПА в 1946-1956 рр. К., 1999; Русначенко А. Розумом і серцем. К., 1999; Русначенко А. Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940-50-х роках. – К., 2002.
- Паньків М. Схрони, криївки і бункери ОУН-УПА. Коломия: Вік, 2012. 192 с.
- Патриляк І. К. “Встань і борись слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): Монографія. Центр дослідження визвольного руху. Львів : Часопис, 2012. 592 с.

Русначенко А. М. Народ збурений: Нац.-визвол. в Україні й нац. Рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–1950-х роках. К. : Унів. Вид-во “Пульсари”, 2002. 519 с.

Стасюк О. Облаштування та оснащення підпільних друкарень ОУН. Український визвольний рух. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2011. Збірник 15. С. 61–118.

Іщук О. Застосування радянськими спецслужбами допоміжних засобів у боротьбі з підпіллям ОУН та УПА. Український визвольний рух : наук. зб. Львів, 2008. Збірник 12. С. 134–162.

Кентій А. Українська Повстанська Армія в 1944-1945 рр. – К., 1999.

Іванченко В., Іщук О. Життєвий шлях Галини Голояд — “Марти Гай”. Торонто; Львів: Літопис УПА, 2010. 114 с. (Літопис УПА. Серія “Події і люди”. Т. 10). Дмитерко О. Організація та матеріально-технічне забезпечення видавничої діяльності ОУН і УПА в 1944-1950-х рр. *Наукові записки Національного університету „Острозька академія”*: Історичні науки. Острог, 2004. Вип. 4. С.290-297.

Гавришко М. Гендерні аспекти сексуальної моралі в ОУН і УПА у 1940-1950-х роках. Український визвольний рух. 2015. Зб. 20. С. 199-213.

Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті: Документи і матеріали. – Том 2. – Книга 3: (1947–1957) / Відп. ред. М. Кугутяк; Упорядн.: І. Андрухів, М. Вітенко, Т. Галицька-Дідух, І. Гурак, О. Жерноклеєв, М. Кугутяк, О. Лисенко, О. Марущенко, А. Міщук, Г. Пославська, В. Сергійчук, Т. Ходак. Івано-Франківська обласна державна адміністрація; Івано-Франківська обласна рада; Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника; Інститут історії і політології; Державний архів Івано-Франківської області; Науково-дослідний інститут історії, етнології і археології Карпат; Науковий центр дослідження українського національно-визвольного руху Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. В. Кураса НАН України. – Івано-Франківськ: КПФ “ЛІК”, 2011. – 768 с.

Галицька-Дідух Т. Інформаційно-пропагандистська політика радянської влади в західних областях УРСР 1944–1947 рр. (на прикладі Станіславської області // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. К. : «Видавництво «Гілея», 2017. Вип. 126 (11). С. 57–62. Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nikp_2013_22-23_32.pdf

Проблемне питання: «Повсякденне життя та побут повстанців і підпільників».

Чи могли ви жити життям повстанця?

Як повстанець розпочинав свій день? Відпочинок повстанців під час рейду. Яким було харчування? Доведіть, що командири особливу увагу приділяли здоров’ю своїх підлеглих, їхній особистій гігієні. Український Червоний Хрест.

Проаналізуйте повстанські свята. Нагороди.

Озброєння. Військо було строкате: різне обмундирування, (хто що зміг одягнути та взути), різне озброєння. Зате на головах стрій майже однаковий: або теплі шапки-вушанки, або петлюрівки — всі з однаковими тризубцями. Це було оунівське військо. В архівах зберігся проект повстанського однострою та знаків розрізнення — нашивок і «нараменників» (погонів), що, мабуть, розроблявся наприкінці 1943 — на початку 1944 року. На жаль, ці проекти не вдалося втілити у життя — розгорнути масове виробництво і забезпечити вояків у нових умовах більшовицької окупації було неможливо. Доведіть, що раціональність повстанської амуніції давала переваги у маневрі, менше втомлювала під час маршів, дозволяла більше брати боєприпасів, нести необхідне групове спорядження відділу.

Визначте роль жінки у визвольній боротьбі. Дарія Ребет. Людмила Фоя. Які функції виконували жінки в УПА.

Індивідуальне завдання

Кохання і шлюб в УПА. Знайдіть історії.

Протистояння УПА та окупаційних режимів виливалося не тільки у жорстокі військові сутички, але й у завзяту інформаційну війну. Ворогуючі сторони чітко усвідомлювали, що перемога можлива лише за умови якщо не підтримки, то бодай лояльності більшості цивільного населення, безпосередньо не задіяного у конфлікті. Боротьба велася не тільки за території (села, ліси, гори), але й за «душі людей». Тому інформаційній роботі у середовищі українського підпілля від самих початків приділяли чи не найбільше уваги. Особливо вона посилилася після завершення Другої світової війни, коли стало зрозумілим, що в нових геополітичних умовах годі сподіватися на мілітарну перемогу над СРСР. Саме тоді головною ціллю для атак підпілля поступово стають не стільки конкретні представники окупаційного режиму чи його структури, а принципи та ідейно-політичні засади його функціонування. Стратегічним напрямком діяльності визвольного руху було обрано зміну свідомості українців, їх підготовка до національної революції. Очевидно, що у цій стратегії інформаційний напрямок стає визначальним. Інформаційновидавнича робота підпілля розвивалася в двох напрямках: внутрішньому та зовнішньому. Проаналізуйте їх. Аудиторію, на яку спрямовувалася інформаційна діяльність підпілля, можна поділити на дві категорії: українське населення та представники ворожих визвольному рухові структур. Висвітліть основні засоби донесення інформації до населення. Петро Федун — 'Полтава' (1919—1951). Друкарське обладнання.

Практичне завдання

Концентраційні табори як метод придушення антирадянських рухів та настроїв. Чи має людина право силовим методом захищати власну гідність?

Запитання

- Опишіть день українського повстанця.
- Проаналізуйте харчування повстанців.
- Висвітліть діяльність УЧХ.
- Які функції виконували жінки в УПА?
- Проаналізуйте ідеолого-пропагандистську діяльність УПА.

Тема 7. Україна в «відлиги» (1954-1964).

1. Дискусійні проблеми української історії.
2. Суспільно-політичне становище республіки. Десталінізація. Реабілітація. Нові кордони.
3. Стан промисловості та сільського господарства.
4. Соціальна політика за доби «відлиги»
5. Культура в УРСР. Державно-церковні відносини.

Практичне завдання: **Навчально-методичний комплекс для використання в школі.**

Література

- Політичний терор і тероризм в Україні. XIX – XX ст. Історичні нариси / авторський колектив Д.В. Архирейський, О.Д. Бажан, Т.Б. Бикова та ін. під керівництвом С.В. Кульчицького. К.: Наукова думка, 2002. 950 с.
- Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. К., 1999.
- Баран В. Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 1996. 260 с.
- Баран В.К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: *Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*, 2003. 667 с.
- Тевікова О. Матеріально-побутові умови життя українців у контексті дослідження повсякденності (1953-1964 роки). *Український історичний збірник*. К: Інститут історії України НАН України, 2009. Вип. 12. С. 244-252.
- Кульчицький С. [Каганов Ю. Конструювання "радянської людини" \(1953–1991\) // Український історичний журнал](#). 2019. № 6. С. 206. Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/eiu/images/pdf.jpg>
- Кульчицький С.В. [Спроби реформ \(1956-1964 \) \(1\)](#) *Український історичний журнал*. 1998. № 2. С. 102-114.
- Кульчицький С.В. [Спроби реформ \(1956-1964 \) \(2\)](#) *Український історичний журнал*. 1998. № 3. С. 120-129.
- Кульчицький С.В. [Спроби реформ \(1956-1964 \) \(3\)](#) *Український історичний журнал*. 1998. № 4. -С. 91-102.
- Тевікова О. В. Десталінізація 1953–1964 років в Україні та її вплив на суспільний світогляд. *Історична пам'ять*. 2012. Вип. 27. С. 52–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ip_2012_27_8
- Киридон П. В. Правляча номенклатура Української РСР (1945–1964 рр.). Полтава : АСМІ, 2012. 576 с.
- Киридон П. В. Роль партійно-державної номенклатури Української РСР на останньому етапі хрущовської десталінізації (перша половина 1960-х років) *Уманська старовина*. 2017. URL: <http://usj.udpu.edu.ua/article/view/130418>
- Киридон П. В. Еволюція номенклатурних методів управління в умовах тоталітаризму післявоєнної доби (на прикладі Української РСР). *Уманська старовина*. 2018. URL: <http://usj.udpu.edu.ua/article/view/146418>
- Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його В 86 народження до загибелі. Кн. 2. Київ: Темпора, 2013. 627 с.
- Баран В. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. 667 с.
- Каганов Ю. О. Конструювання "радянської людини" (1953–1991): українська версія / Наук. ред. Турченко Ф. Г. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с. Режим доступу: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/Kahanov_Maket_1.pdf
- Деревінський В. Громадсько-політична діяльність В. Чорновола після першого ув'язнення (1969 – 1972 рр.). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Історичні науки. 2015. Вип. 24. С. 114-118.
- Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції : матеріали круглого столу, 19 груд. 2013 р., м. Київ / [упоряд.: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур ;

- редкол.: В. А. Смолій та ін.]; Ін-т історії України НАН України, Голов. редкол. наук.-докум. серії кн. "Реабілітовані історією", Від. по розроб. архівів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. – 469 с.
- Брегеда М. Процес десталінізації і суспільні настрої українського населення у 1953-1964 рр.: Монографія. Миколаїв: ТОВ «Фірма «Ліон», 2010. 187 с. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Breheda_Mykola/Protses_destalinizatsii_i_suspilni_nastroi_ukrainskoho_naselennia_u_1953-1964_rг.pdf?
- Тевікова О. В. Форми та методи антирелігійної боротьби в Україні (1953-1964 рр.). *Вісник Київського міжнародного університету. Серія «Міжнародні відносини»*. К: КиМУ, 2009. Вип. 8. С. 292-311.
- Україна в ХХ столітті: Збірник документів і матеріалів. (1900-1939 рр.) К., 1997. Україна в ХХ столітті. 1900-2000: Зб. док. і матеріалів. К., 2000.
- Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ – ХХ ст. Історичні нариси / авторський колектив Д.В. Архирейський, О.Д. Бажан, Т.Б. Бикова та ін. під керівництвом С.В. Кульчицького. К.: Наукова думка, 2002. 950 с.
- Білокін С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. К., 1999.
- Баран В. Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 1996. 260 с.
- Тевікова О. Матеріально-побутові умови життя українців у контексті дослідження повсякденності (1953-1964 роки). *Український історичний збірник*. К: Інститут історії України НАН України, 2009. Вип. 12. С. 244-252.
- Кульчицький Станіслав [Входження Криму до складу України](#) // Регіональна історія України. - 2009. - 3. - С. 135-154
- Політична історія України ХХ століття: У 6 т. / Редкол.: І.Ф. Курас (голова) та ін. К.: Генеза, 2002 – 2003: Т. 6: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / О.М. Майборода, Ю.І. Шаповал, О.В. Гарань та ін. 2003. 440 с.
- Баран В.К., Даниленко В.М. Україна крізь віки. Т. 13: Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.). Київ: Альтернатива, 1999. 303 с.
- Баран В.К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. 667 с.
- Даниленко В.М. Спроби «соціалізації» радянської економіки в роки хрущовської «відлиги» (1955–1965 рр.) *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. К., 2011. Вип. 6. С. 5–20.
- Даниленко В.М., Новохатько Л.М. Економіка України в добу десталінізації (1956–1965). Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран, В. К. Баран та ін.]; НАН України, Інститут історії України. Київ: Ніка-Центр, 2011. Т.2. С. 406-456.
- Панич О. І. Міжнародна діяльність євангельських християн-баптистів в умовах радянської політики державного атеїзму (1960–1980-ті рр.) *Український історичний журнал*. Київ. 2017. Вип. 5.
- Алланіязов Т. Українці в особливих таборах ГУЛАГ. *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 2.
- Якубець А. До питання джерельної бази історії радянського повсякдення (на прикладі журналу "Перець") *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 3.
- Стасюк О. Радянські виборчі кампанії як засіб індоктринації суспільства (на прикладі Української РСР повоєнного періоду) *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 4.
- Бондарчук П. Євангельські християни-баптисти в УРСР (середина 1940 – середина 1980-х рр.): взаємини з владою, особливості та трансформації релігійного життя. *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 6.

Матяш І. Культурна дипломатія УРСР (кінець 1940-х – 1982 рр.): особливості формування інструментарію. Український історичний журнал. 2022. Число 6. С. 120-133. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.06.120>

Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його В 86 народження до загибелі. Кн. 2. Київ: Темпора, 2013. 627 с.

Баран В. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. 667 с.

Каганов Ю. О. Конструювання "радянської людини" (1953–1991): українська версія / Наук. ред. Турченко Ф. Г. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с. Режим доступу: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/Kahanov_Maket_1.pdf

Деревінський В. Громадсько-політична діяльність В. Чорновола після першого ув'язнення (1969 – 1972 рр.). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Історичні науки. 2015. Вип. 24. С. 114-118.

Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції : матеріали круглого столу, 19 груд. 2013 р., м. Київ / [упоряд.: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур ; редкол.: В. А. Смолій та ін.]; Ін-т історії України НАН України, Голов. редкол. наук.-докум. серії кн. "Реабілітовані історією", Від. по розроб. архівів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. 469 с.

Вронська Т. "Іноземцям — заборонено": просторові обмеження перебування в радянській Україні (1919—1959 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 112-132. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.112>

Вронська Т., Стяжкіна О. Мінусники: покарані простором. Київ: Темпора, 2021.

Бондарчук П. Римо-католики в УРСР: особливості й тенденції змін у релігійності (друга половина 1940 – перша половина 1980-х рр.) Український історичний журнал. 2021. Число 1. С. 57-72. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.01.057>

У першому питанні дискусійні проблеми української історії періоду «відлиги». Соціальне й культурне життя Західної Європи та США в 1950–1970-х роках визначала атмосфера політичного лібералізму, різноманіття поглядів ставало нормою. Завдяки засобам масової інформації, передусім телебаченню, будь-які прояви традиційних обмежень і дискримінації відразу набували розголосу в суспільстві. Відтак творення глобалізованого світу, розпад колоніальної системи ставили питання про толерантність. Чому СРСР була поза цим процесом?

Висвітліть владні зміни в Україні після смерті Й.Сталіна.

Проблемне питання Беріївська національна політика, спроби розширити права національних республік. Причини усунення Берії.

Вкажіть причини десталінізації:

- 1.
- 2.
- 3.....

Проблемне питання Законодавча база десталінізації, реабілітації

З утвердженням Хрущова при владі було реорганізовано органи державної безпеки і встановлено над ними жорсткий партійний контроль. Прослідкуйте процес реорганізації МВС та МДБ в УРСР, діяльність П.Мешика та С.Мільштейна. Початок процесу десталінізації та реабілітації жертв політичних репресій. Розвінчання культу особи Й.Сталіна, розгортання процесу десталінізації після XX з'їзду КПРС, реабілітація жертв репресій.

Проблемне питання Опір партійного керівництва десталінізації.

	Характеристика етапів реабілітації.
I етап	
II етап	
III етап	

Індивідуальне завдання

Доведіть, що процес десталінізації є політикою подвійних стандартів

Вкажіть наслідки десталінізації:

- 1.
- 2.
- 3.....

Прокоментуйте карикатури

У третьому питанні дослідіть кримське питання.

Проблемне питання Передача Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова основа.

Назвіть причини і суть “українізації” верхівки КПУ, дослідіть діяльність М.Підгорного та П.Шелеста. Україна в міжнародній політиці.

Проаналізуйте економічні реформи періоду Хрущова у четвертому питанні. Визначте причини і суть реорганізації управління промисловістю і утворення раднаргоспів. Україна в роки хрущовської семирічки. Проблеми в сільському господарстві. Освоєння цілинних та перелогових земель Сибіру, Алтаю, Поволжя, Ставропілля, Казахстані. Тваринницька надпрограма (1957 р.). Грошова реформа 1961 р. «Штучні моря».

Висвітліть зміни в соціальній сфері, зростання виробництва продукції для споживання населенням, програма масового житлового будівництва. Хабарництво, кумовство, протекціонізм.

Заповніть таблицю «Реформи Хрущова»:

сфера	рік	суть
Сільське господарство		
Промисловість		
Фінанси		
Управління		
Соціальна сфера		

Заповніть таблицю:

Спільне відмінне для політики Сталіна і Хрущова.		
Сталінський період	спільне	період Хрущова

Проблемне питання Прояви волюнтаризму М.Хрущова.

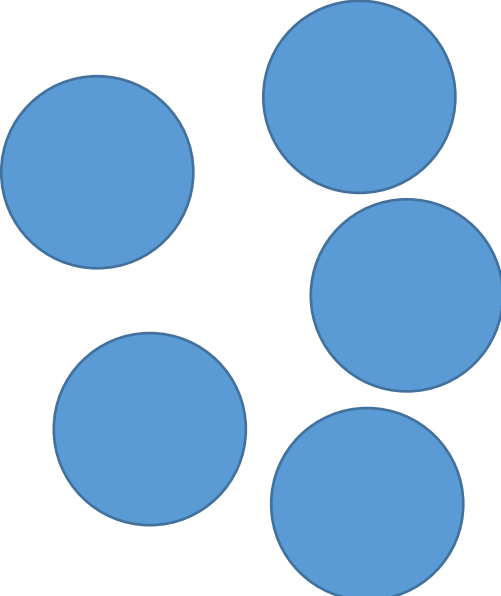
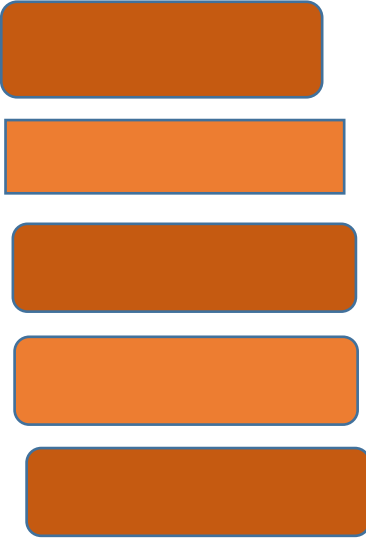
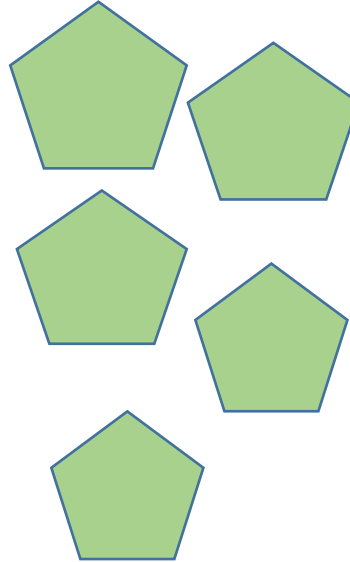
Практичне завдання

Підготуйте інтелект-карту. «Україна через культуру 1950-1960-х рр.»

Хрущовська освітня реформа. У законі 1959 р. крилася нова доктрина національної політики КПРС – злиття націй і культур (під гаслом «зближення та взаємозбагачення»), що в 1961 р. було схвалено на II з'їзді КПРС (проаналізуйте док-т).

Складіть навчально-методичний комплекс для використання в школі: робота з історичними термінами, історичними постатями, історичними джерелами.

Історичні терміни (встановіть взаємозв'язки)

Політична сфера	Економічна сфера	Культурна сфера
		

Історичні постаті:

Прізвище	Характеристика

Історичні джерела

Назва джерела і дата створення	Уривки з джерела	Позначки роздуми

Запитання

- Причини «відлиги»
- Як працював механізм реабілітації?
- Чому процес десталінізації є політикою подвійних стандартів?
- Висвітліть соц-ек реформи.
- Дайте оцінку хрущовській освітній реформі?
- Доведіть, що «відлига» певною мірою врятувала СРСР від серйозних потрясінь.

Самостійна робота. Тема 7. Україна в «відлиги» (1954-1964) 2 год.

Передача Криму до складу УРСР.

Причини обмеженості десталінізації.

Повсякденне життя селян, робітників, інтелігенції.

Марусяк О. Кримський трансфер 1954 р.: формально-юридичний аспект. Режим доступу: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/620/>

Кульчицький Станіслав Вхідження Криму до складу України / Кульчицький Станіслав // Регіональна історія України. - 2009. - 3. - С. 135-154. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/regions_2009_3_135

Баран В. Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 1996. 260 с.

Тевікова О. Матеріально-побутові умови життя українців у контексті дослідження повсякденності (1953-1964 роки). *Український історичний збірник*. К: Інститут історії України НАН України, 2009. Вип. 12. С. 244-252.

Тевікова О. В. Форми та методи антирелігійної боротьби в Україні (1953-1964 рр.). *Вісник Київського міжнародного університету. Серія «Міжнародні відносини»*. К: КиМУ, 2009. Вип. 8. С. 292-311.

Україна в ХХ столітті: Збірник документів і матеріалів. (1900-1939 рр.) К., 1997. Україна в ХХ столітті. 1900-2000: Зб. док. і матеріалів. К., 2000.

Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ – ХХ ст. Історичні нариси / авторський колектив Д.В. Архирейський, О.Д. Бажан, Т.Б. Бикова та ін. під керівництвом С.В. Кульчицького. К.: Наукова думка, 2002. 950 с. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. К., 1999. Баран В. Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 1996. 260 с.

Тевікова О. Матеріально-побутові умови життя українців у контексті дослідження повсякденності (1953-1964 роки). *Український історичний збірник*. К: Інститут історії України НАН України, 2009. Вип. 12. С. 244-252.

Тевікова О. В. Форми та методи антирелігійної боротьби в Україні (1953- 1964 рр.). *Вісник Київського міжнародного університету. Серія «Міжнародні відносини»*. К: КиМУ, 2009. Вип. 8. С. 292-311.

Політична історія України ХХ століття: У 6 т. / Редкол.: І.Ф. Курас (голова) та ін. К.: Генеза, 2002 – 2003: Т. 6: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / О.М. Майборода, Ю.І. Шаповал, О.В. Гарань та ін. 2003. 440 с.

Баран В.К., Даниленко В.М. Україна крізь віки. Т. 13: Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.). Київ: Альтернатива, 1999. 303 с.

Баран В.К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. 667 с.

Даниленко В.М. Спроби «соціалізації» радянської економіки в роки хрущовської «відлиги» (1955–1965 рр.) // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. К., 2011. Вип. 6. С. 5–20.

Даниленко В.М., Новохатько Л.М. Економіка України в добу десталінізації (1956–1965). Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран, В. К. Баран та ін.]; НАН України, Інститут історії України. Київ: Ніка-Центр, 2011. Т.2. С. 406-456.

Панич О. І. Міжнародна діяльність євангельських християн-баптистів в умовах радянської політики державного атеїзму (1960–1980-ті рр.) *Український історичний журнал*. Київ. 2017. Вип. 5.

Алланиязов Т. Українці в особливих таборах ГУЛАГ. *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 2.

Якубець А. До питання джерельної бази історії радянського повсякдення (на прикладі журналу "Перець") *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 3.

Стасюк О. Радянські виборчі кампанії як засіб індоктринації суспільства (на прикладі Української РСР повоєнного періоду) *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 4.

Бондарчук П. Євангельські християни-баптисти в УРСР (середина 1940 – середина 1980-х рр.): взаємини з владою, особливості та трансформації релігійного життя. *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 6.

Передача Криму до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки у 1954 році є складним історичним процесом, який супроводжується низкою проблемних питань: Чи дійсно основними причинами передачі були економічні та адміністративні міркування, або це був політичний хід для зміцнення братських зв'язків між Україною та Росією?

Чи відповідала передача Криму нормам радянського законодавства і чи була вона узгоджена з міжнародним правом?

Наскільки демократичним та прозорим було прийняття рішення про передачу Криму? Чи була врахована думка населення Криму?

Яким чином особиста ініціатива тодішнього лідера СРСР Микити Хрущова вплинула на прийняття цього рішення?

Які позитивні та негативні соціально-економічні наслідки мала передача для Криму та України?

Як змінилося населення Криму після передачі до складу УРСР? Які були міграційні процеси?

Як передача Криму вплинула на культурну ідентичність та взаємодію між етнічними групами Криму?

Які проекти з покращення інфраструктури були здійснені після передачі Криму і який їхній вплив?

Як передача Криму вписувалася в загальну політичну стратегію СРСР у 1950-х роках?

Як реагували на передачу місцеві органи влади та населення Криму?

Якою була реакція міжнародної спільноти на передачу Криму? Чи були офіційні заяви або протести?

Як передача Криму пов'язана з попередніми історичними подіями, зокрема Переяславською угодою 1654 року?

Які конкретні економічні зв'язки між Кримом та Україною були визначальними для прийняття цього рішення?

Як розвивався Крим після передачі до складу УРСР до розпаду СРСР у 1991 році?

Як історичне рішення 1954 року вплинуло на сучасні події та відносини між Україною і Росією, зокрема після анексії Криму Росією у 2014 році?

У 1967 р. з кримських татар як народу було знято звинувачення у зраді, однак без права повернення. За відсутності формального дозволу в 1967–1968 рр. більш ніж 10 тис. татар самовільно залишили Узбекистан і повернулися до Криму. Як місцеві чиновники чинили їм перепони?

Практичне завдання

Висловіть власне ставлення щодо тези «Крим – подарунок Хрущова».

Дослідіть причини обмеженості десталінізації. Порівняйте ставлення народу та партійної верхівки до лібералізації комуністичного режиму і політики реформ. Чому номенклатура вважала реформи розгортанням «українського буржуазного націоналізму»? Доведіть, що у національній політиці російські консервативні апаратники бачили небезпеку, які виношували плани зросійщення і звуження повноважень республік. Висвітліть повсякденне життя селян, робітників, інтелігенції.

Індивідуальне завдання

Опишіть день із життя тогочасного інтелігента (селянина, робітника, номенклатурника).

Запитання

- Якими мотивами керувався Хрущов, передаючи Кримську обл. УРСР?
- Чи правомірним є твердження, Хрущов «подарував» Крим Україні?
- Північно-Кримський канал.
- Економічні зміни в Криму у 50-60 рр. Порівняйте ставлення народу та партійної верхівки до лібералізації комуністичного режиму і політики реформ.
- Висвітліть повсякденне життя селян, робітників, інтелігенції.

Тема 8. Шістдесятництво і дисидентський рух в Україні.

1. Дискусійні проблеми української історії.
2. «Шістдесятництво». Клуби молодіжної творчості.
3. Розгортання дисидентського руху, дисидентські організації.
4. Репресії проти дисидентів.

Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі.

Література

- Україна в ХХ столітті: Збірник документів і матеріалів. (1900-1939 рр.) К., 1997.
- Мокрик Р. Бунт проти імперії: українські шістдесятники. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023. 416 с.: іл.
- Сверстюк Є. На полі чести: У 2-х книгах [Текст] : Літературно-художнє видання. Кн.1 : Невже то я? / Сверстюк, Євген Олександрович ; Упор. О.Сінченко; Худ. оф. Н.В.М'яковської. К. : Кліо, 2015. 368 с.
- Гель, Іван. Виклик системі: український визвольний рух другої половини ХХ століття [Текст]: науково-популярне видання / Гель, Іван ; Під ред., упоряд. І.Єзерської; Вступ. ст. М.Мариневич. Львів : Часопис, 2013. 392 с.
- Дзюба, Іван Михайлович. Гармонія крізь тугу дисонансів... [Текст]: науково-популярне видання / Дзюба, Іван Михайлович, Костенко, Ліна Василівна; Пахльовська, Оксана Єжі-Янівна. К.: Либідь, 2016. 584 с.
- Касьянов, Георгій. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-1980-х років [Текст]: науково-популярне видання / Касьянов, Георгій ; Вст. сл. авт. - Видання друге, випр. і доповн. К.: ТОВ "Видавництво "Кліо", 2019. 248 с.
- Молода нація [Текст]: альманах: Українська Гельсінкська Група: 30 років героїзму (1976-2006): Матеріали конференції / Ред. кол. І.Гирич, Р.Семків, П.Вознюк, О.Обертас . К. : Смолоскип, 2006. 228 с.

Сухоручко В.В. ПОЗАСУДОВІ РЕПРЕСИВНІ МЕТОДИ У БОРОТБІ ПРОТИ ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ (НА ПРИКЛАДІ РОДИНИ СІЧКІВ). Режим доступу: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/19.pdf.

Політичний терор і тероризм в Україні XIX-XX ст. Історичні нариси. К., 2002.

Ковпак Л.В. Соціально-побутові умови життя населення України в другій половині XX ст. (1945–2000 рр.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. 250 с.

Землюк В. Соціально-економічні чинники трансформації політичної ідентичності в Україні в роки "перебудови". Гілея (Науковий вісник): Збірник наук. праць. К., 2007. Вип. 9. С. 175-186.

Журавльов Я.О. Відображення радянської дійсності у зверненнях громадян до ЦК КП України (друга половина 1960-х – перша половина 1980-х рр.) [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01; НАН України, Ін-т історії України. Київ, 2019. 22 с.

Схід і Південь України: час, простір, соціум : у 2 т. Т. 2 : Матеріали до бібліографії / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т історії України ; уклад.: Т. В. Добко (керівник), О. Я. Дуднік, А. М. Колесніченко, Л. С. Новосолова, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна [та ін.] ; редкол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, Я. В. Верменич, Т. В. Добко, Л. А. Дубровіна [та ін.] ; наук. ред. В. І. Попик. Київ, 2016. 944 с.

Кульчицький С. Боротьба кримських татар за повернення на Батьківщину (1956–1989 рр.) *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 2.

Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років XX століття: ідеологія та практика . Львів: Добра справа, 2003.

Бондарук Л. В. Український рух опору в радянських концтаборах у 40-х – першій половині 50-х років XX ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2011. 20 с.

Кісь О. Релігійні практики українок-політв'язнів у Гулагу. Карпати: людина, етнос, цивілізація. 2016. № 6. С. 41-49.

Лисенко О. Типологія поведінки сільських активістів у контексті здійснення суцільної колективізації сільського господарства в Україні (початок 1930-х рр.). *Історія України: Маловідомі імена, події, факти*. 2010. Вип. 36. С. 189-203.

Онишко Л. Роль жінки в українському національно-визвольному русі середини XX ст. *Український визвольний рух*. Львів: ЦДВР, 2004. Зб. 3. С. 30-38.

Островський В. Самвидавна «Альтернатива» Дмитра Квецка. *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2016. Ч. 28. С. 90–101.

Островський В. Участь Зіновія Красівського у процесі легалізації та утвердження Української греко-католицької церкви. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. Вип. 40. С. 169–173.

Подрабинек А. Карательная медицина / А. Подрабинек; под ред. Людмилы Алексеевой. Нью-Йорк : Хроника, 1979. 194 с.

Галицька-Дідух Т. Дисидентський рух на Прикарпатті наприкінці 50-х – у середині 80-х рр. XX ст. *Історія України*. 2012. № 9–10. С. 13–17.

Кісь О. Жіночий досвід ГУЛАГу: стан досліджень та джерельні ресурси в українському контексті. *Український історичний журнал*. 2016. № 3. С. 125-138.

Воркутинське повстання в'язнів ГУЛАГу (липень – серпень 1953 р.). Режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=661>

Березніцька І., Коціра Х., Оксана Левантович О. Сила опору. Українці в радянських таборах. К., 2024.

42 дні Кенгірського повстання. Режим доступу: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/42-dni-kengirskogo-povstannia/>

«Нам сонце всміхалось крізь ржавії грати...». 65 років тому почалося Кенгірське повстання. Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/nam-sonce-vsmihalos-kriz-rzhaviyi-graty-65-rokiv-tomu-pochalosya-kengirskie-povstannya>

Ягунов Д. ПОЛІТИЧНІ ПОВСТАННЯ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ КРИЗИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РАДЯНСЬКОЮ В'ЯЗНИЧНОЮ СИСТЕМОЮ. Режим доступу: <https://dmytro-yagunov.at.ua/publ/2-1-0-5>

Секо Я. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ШІСТДЕСЯТНИЦТВА У 1965–1971 РР. Режим доступу:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Seko_Yaroslav/Rozvytok_ukrainskoho_shistdesiatnytstva_u_1965-1971_rr.pdf?

Гучко Г. ФЕНОМЕН ШІСТДЕСЯТНИЦТВА ЯК ВИЯВ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. 2013. Випуск 16. С. 177–185. . Режим доступу: http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/16_2013/ukr/22.pdf

Kryvenchuk, V. M. (2017). ВСЕОСЯЖНІСТЬ РЕНЕСАНСУ ШІСТДЕСЯТИХ РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ. Літературний процес: методологія, імена, тенденції, (7). вилучено із <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/290>

Поліщук, Я. (2022). Василь Стус, шістдесятники і українська ідея. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта, (VIII), 222–229. вилучено із <http://ohiienko.kpnu.edu.ua/article/view/255632>

Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР [Текст] : Суспільно-політичне видання / Уклад. В.Капіані; Гол. ред. О.С.Кандиба. Харків : Віват, 2020. 688 с.

Мельникова О. Особливості дисидентських комунікацій 1960 - початку 1990 рр. в Україні: монографія. К., 2020.

Вербицький Б. Участь Михайла і Богдана Горинів у створенні і розвитку Української Гельсінської Спілки. Гілея. 2018. Вип. 137. С. 303-307.

Політичні протести й інакодумство в Україні (1960–1990): Документи і матеріали / Упор. В. М. Даниленко; Ред.кол.: В. Баран, Д. Бурім, В. Даниленко, Я. Калакура (відп. ред.), О. Маврін, Н. Миронець. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ: Смолоскип, 2013. 736 с.

Чорновіл В. Твори: У 10-ти т. Т. 2. «Правосуддя чи рецидиви терору?». «Лихо з розуму». Матеріали та документи 1966 – 1969 рр. / упоряд. Валентина Чорновіл. передм. Лесь Танюк. Київ: Смолоскип, 2003. 906 с. Чорновіл В. Україна починається з тебе [вибр. ст. та матеріали; упоряд. та авт. передм. В. Деревінський] / В'ячеслав Чорновіл. Брустурів : Дискурсус, 2020. 304 с.

Шлях до незалежності: суспільні настрої в Україні кін. 80-х рр. ХХ ст. Документи і матеріали. До 20-ї річниці незалежності України / Національна академія наук України, Інститут історії України НАН України; Галузевий державний архів Служби безпеки України. Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. 626 с.

Шаповал Ю. Справа Івана Дзюби. З архівів ВЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2011. № 11 (36). С. 259-294.

Гель І. Виклик системі: український визвольний рух другої половини ХХ століття. / ред. та упор. І. Єзерська. Львів: Часопис, 2013. 390 с.

Секо Я. Арешти 1965 р. в УРСР як засіб боротьби комуністичної партії з інакодумством. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. 2015. Вип. 2, ч. 4. С. 57- 66

[Simone Attilio Bellezza. The Shore of Expectations: A Cultural Study of the Shistdesiatnyky. Edmonton; Toronto, Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2019. 352 pp.](https://www.scribd.com/document/451111111/Simone-Attilio-Bellezza-The-Shore-of-Expectations-A-Cultural-Study-of-the-Shistdesiatnyky-Edmonton-Toronto-Canadian-Institute-of-Ukrainian-Studies-Press-2019-352-pp)

Мельникова О. Особливості дисидентських комунікацій 1960 - початку 1990 рр. в Україні: монографія. К., 2020.

Вербицький Б. Участь Михайла і Богдана Горинів у створенні і розвитку Української Гельсінської Спілки. Гілея. 2018. Вип. 137. С. 303-307.

Антонюк Я. Протиборство спецслужб закордонних центрів ОУН із КДБ (1960-ті – початок 1990-х рр.) / Я. Антонюк, В. Трофимович // Український історичний журнал. - 2021. - Число 3. - С. 114-125. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.03.114>

Політичні протести й інакодумство в Україні (1960–1990): Документи і матеріали / Упор. В. М. Даниленко; Ред.кол.: В. Баран, Д. Бурім, В. Даниленко, Я. Калакура (відп. ред.), О. Маврін, Н. Миронець. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ: Смолоскип, 2013. 736 с.

Чорновіл В. Твори: У 10-ти т. Т. 2. «Правосуддя чи рецидиви терору?». «Лихо з розуму». Матеріали та документи 1966 – 1969 рр. / упоряд. Валентина Чорновіл. передм. Лесь Танюк. Київ: Смолоскип, 2003. 906 с.

Чорновіл В. Україна починається з тебе [вибр. ст. та матеріали; упоряд. та авт. передм. В. Деревінський] / В'ячеслав Чорновіл. Брустурів : Дискурсус, 2020. 304 с.

Шлях до незалежності: суспільні настрої в Україні кін. 80-х рр. ХХ ст. Документи і матеріали. До 20-ї річниці незалежності України / Національна академія наук України, Інститут історії України НАН України; Галузевий державний архів Служби безпеки України. Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. 626 с.

Шаповал Ю. Справа Івана Дзюби. З архівів ВЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2011. № 11 (36). С. 259-294.

Гель І. Виклик системі: український визвольний рух другої половини ХХ століття. / ред. та упор. І. Єзерська. Львів: Часопис, 2013. 390 с.

Секо Я. Арешти 1965 р. в УРСР як засіб боротьби комуністичної партії з інакодумством. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. 2015. Вип. 2, ч. 4. С. 57- 66.

Широкова І. В. Каральна психіатрія в СРСР: наука на службі у держави (1960–1980). Наукові записки НаУКМА. Історичні науки. 2012. Т. 130. С. 33–36.

Birch I. The Ukrainian National Movement in the USSR since 1956. London : Ukrainian Information Service, 1971.

Farmer Kenneth. Ukrainian Nationalism in the Post-Stalin Era: Myth, Symbols and Ideology in Soviet Nationalities Policy. The Hague-Boston: London, 1980

Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл: дух, що тіло рве до бою. Харків: Віват, 2016. 496 с.

Методичні рекомендації

Утіленням сталінського режиму був ГУАГ – система виправно-трудових таборів і трудових поселень у 1934– 1956 рр., яка знаходилася у віданні Наркомату (згодом Міністерства) вну- трішніх справ. На межі 1940–1950-х років чисельність в'язнів ГУАГу досягла максимальної кількості – 2,5 млн, з них кожен п'ятий був українцем. Чому така велика кількість? Покажіть місця заслання, розташування пенітенціарних установ (Владимирська тюрма, м. Владимир Російської РФСР; Дубравне управління виправно-трудових установ, Мордовська АРСР Російської РФСР; Скальнинське управління виправно-трудових установ, Пермська область Російської РФСР). Проаналізуйте форми і способи протестів українських політв'язнів у місцях карання.

Повстання у Гулазі.

Феномен українського шестидесятиництва на Прикарпатті.

Самвидав.

Індивідуальне завдання
Опишіть день політв'язня.

Виявом особливої суворості режиму утримання політв'язнів була заборона та обмежене листування.

Проаналізуйте Норильське і Воркутинське 1953 р. і Кенгірське 1954 р. повстання. Повстання як перемога духу політичних в'язнів над радянським тоталітаризмом.

Індивідуальне завдання
Реферат «Жіноче обличчя Норильського повстання»

Висвітліть жіночі способи протидії дегуманізуючому впливу ГУЛАГу через практики нормативної жіночності (підтримання жіночого зовнішнього вигляду, упорядкування житла). Встановлено, що жіноча взаємодопомога (етика турботи) та квазі-родинні стосунки поміж жінками (сестринство) були найефективнішою стратегією виживання. Водночас збереження фізичного і психічного здоров'я стало основним способом протидії режимові.

Індивідуальне завдання

Ідейне визрівання шістдесятників – літературно-мистецької та суспільно-політичної течії серед української інтелектуальної еліти на зламі 1950–1960-х рр. починалося з

			г										а
--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

Проаналізуйте Клуби молодіжної творчості. Вставте пропущені слова☺. КТМ «Сучасник» поєднував людей різних професій – не лише літераторів, художників, а й чимало ... «Сучасник» мав п'ять секцій: кіно, театру, ... Невдовзі він став популярним місцем зустрічі молоді. Театральна секція ставила напівзаборонені п'єси ... Художники влаштовували виставки, які одразу заборонялися, завдяки чому мали сенсаційний успіх. Літературно-художні вечори, присвячені ..., вечір пам'яті ..., який помер у 1963 р., були важливими громадськими подіями, у яких уже відчувалося відверте протистояння режиму. Діяльність клубу дедалі більше набувала громадського і соціального звучання. Комісія у складі ... відвідала Биківнянський ліс поблизу Києва, щоб перевірити відомості про поховання жертв сталінських масових репресій ... рр.

Львівський клуб «Пролісок» став своєрідним центром шістдесятників Західної України.

За результатами проводимо брейн-ринг

Дослідіть феномен "шістдесятництва" в українській культурі другої половини ХХ ст. Обґрунтовано необхідність вивчення зазначеного явища на основі залучення антропологічної парадигми як методологічного інструментарію культурологічного знання. Висвітліть напрями інтелектуальних та творчих пошуків українських філософів-шістдесятників, митців, представників національно-демократичних рухів, діяльність яких стала основою формування ціннісних засад та смислових орієнтирів української інтелігенції у період "хрущовської відлиги".

Причини зародження дисиденства			
Назва групи	Рік створення	учасники	Самостійницька течія характеристика
			Націонал-комуністична характеристика
			Правозахисна характеристика

		Націонал-культурницька характеристика
		Релігійна
		Соціальний опір

Індивідуальне завдання. Проаналізуйте дисидентські організації.

- Групи 1950 – початку 1960-х років**
- Український революційний центр (УРЦ)
 - Група "Об'єднання"
 - Українська національна партія
 - Об'єднана партія визволення України
 - Українська робітничо-селянська спілка (УРСС)
 - Молодіжна національна організація
 - Українська соціалістична демократична партія
 - Демократичний союз соціалістів
 - Український національний фронт (УНФ)
 - Український національний комітет
 - Інші групи: 1) група Проціва, 2) група Апостола, 3) організація Романа Кошелика, 4) Стрийська група, 5) Коломийська група, 6) група в Горлівці, 7) група в Привільному, 8) група журналістів Григорія Гайового, 9) група Володимира Савченка
- Рух "шістдесятників"**
- Клуб творчої молоді
 - Клуб "Пролісок"
 - Демократичний гурток робітничої молоді
 - Філософсько-літературний гурток
 - Група Бориса Мар'яна
 - Інші молодіжні та студентські групи
 - Науково-практична конференція з проблем культури української мови (лютий 1963 р.)
 - Центри дисидентського руху
 - Місця розповсюдження самвидаву
 - Виступи і страйки робітників: у 1960–1963 рр. у 1972–1975 рр.
- Групи 1970 – початку 80-х років**
- Українська Гельсінська група (УГГ)
 - Український національний фронт (УНФ)
 - Український національно-визвольний фронт
 - Район боротьби за відновлення Української Греко-Католицької Церкви
 - Інші групи: 1) Спілка української молоді Галичини, 2) молодіжна група в Россохачі, 3) група "Гомін", 4) молодіжна група в Кременці

Заповніть таблицю «Форми дисиденства»

форми	прояви	учасники

Проблемне питання Охарактеризуйте причини законодавчу базу і етапи репресій тоталітарного режиму до укр дисиденства

Самвидав, формування дисидентських організацій та груп. **Проблемне питання** «Самвидав»

Заповніть таблицю «Дисидентські праці»

<u>Назва</u>	<u>Рік і автор</u>	<u>Зміст</u>

Держава і Церква в роки лібералізації суспільно-політичного життя.

Проблемне питання Стиляги

Основні твори В.Чорновола, Л.Лук'яненка, В.Мороза, І.Дзюби, В.Симоненка, В.Марченка, І.Світличного, М.Горбалая та ін. дисидентів і шістдесятників. Українська Гельсінська група.

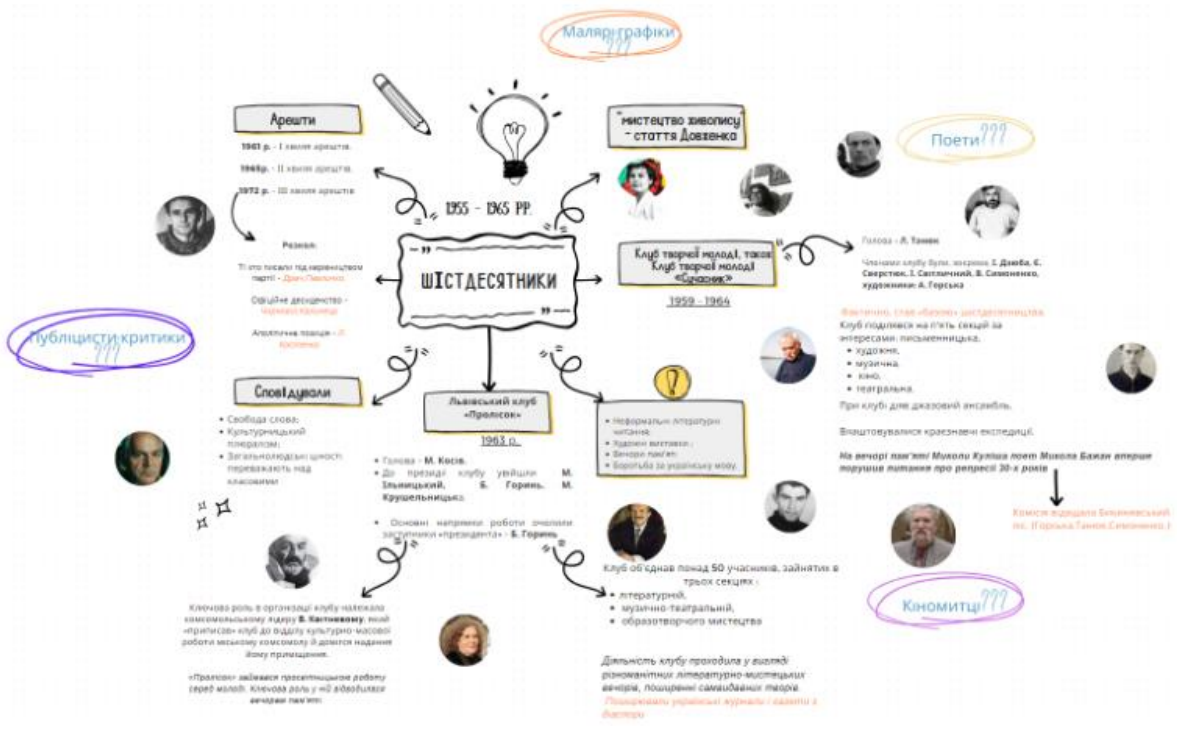
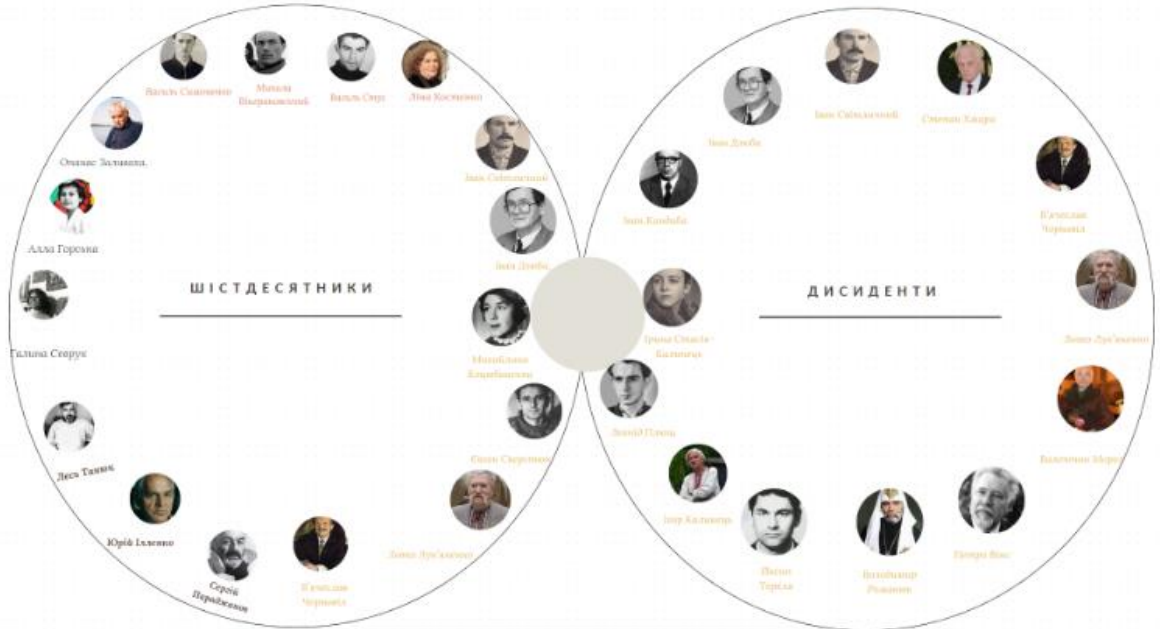
Соціальні виступи робітників. Індивідуальний спротив.

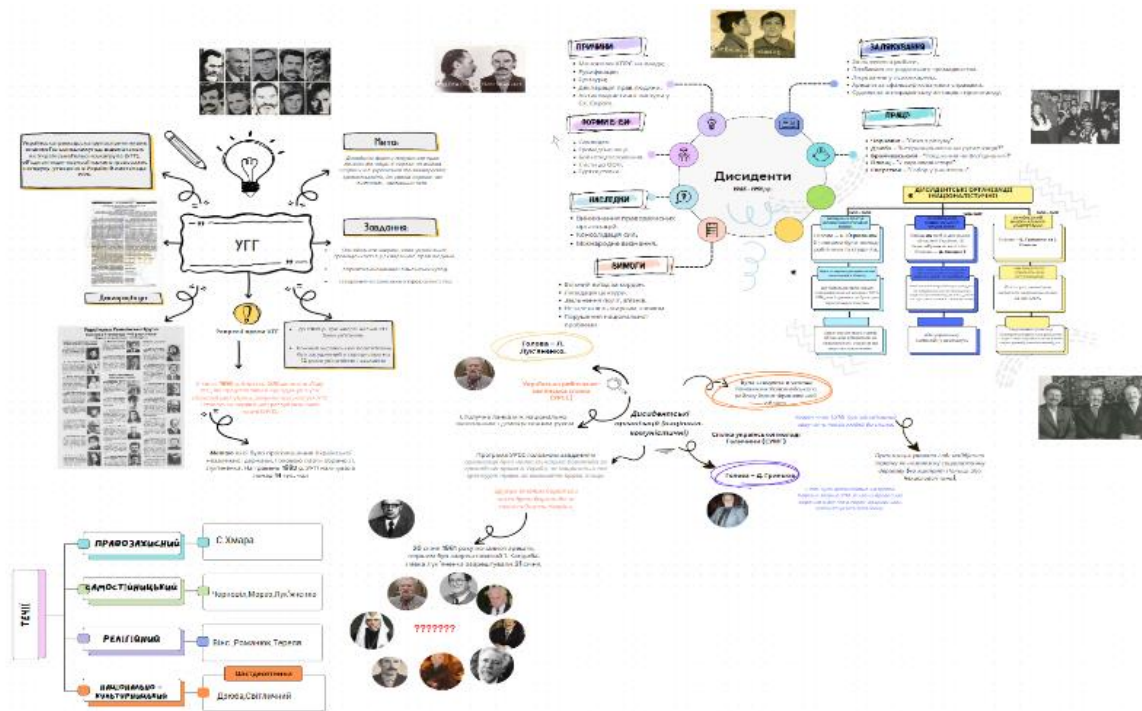
Висвітліть державно-церковні відносини. Науковий атеїзм. З осені 1955 р. в західні області почали повертатися із заслання репресовані священики. Населення стало вимагати відновлення легальної діяльності грекокатолицької церкви. Позиція РПЦ. Доведіть, що найбільш поширеним в Україні методом боротьби з релігією було закриття храмів і молитовних будинків. «Катакомбний період».

Запитання

- Чому амністія у ГУЛАГу після смерті Сталіна у 1953 р. обминула політичних в'язнів?
- В яких умовах жили політв'язні?
- Розгляньте перебіг Норильського і Воркутинського 1953 р. і Кенгірського 1954 р. повстань.
- Які були основні мотиви та цілі українських дисидентів? Як вони різнилися серед різних груп і осіб?
- Які методи використовувала радянська влада для придушення дисидентського руху? Наскільки жорстокими були ці репресії?
- Яку роль відігравала українська інтелігенція в дисидентському русі? Як їхня участь впливала на розвиток та легітимізацію руху?
- Як дисидентські організації вирішували питання національної ідентичності та культури? Які були їхні погляди на незалежність України?
- Взаємодія з іншими республіками**: Як українські дисиденти співпрацювали з дисидентами з інших радянських республік і країн Східної Європи?
- Наскільки єдиним був український дисидентський рух? Які внутрішні розбіжності та конфлікти існували?
- Яку роль відігравала міжнародна спільнота у підтримці українських дисидентів? Як це впливало на їхню діяльність та безпеку?
- Як функціонували системи самвидаву та поширення інформації серед дисидентів? Якими були їхні ризики та досягнення?
- Як економічні умови в УРСР впливали на діяльність дисидентських організацій? Чи могли вони самостійно фінансувати свою діяльність?
- Яке місце займали релігійні організації та релігійні переконання у дисидентському русі?
- Наскільки ефективно діяли радянські спецслужби у боротьбі з дисидентами? Якими методами вони проникали у дисидентські організації?

- Наскільки значним був вплив дисидентських організацій на широке українське суспільство? Чи змогли вони змінити громадську думку?
- Яка була роль жінок у дисидентських організаціях? Як вони впливали на рух та які мали труднощі?
- Які юридичні заходи вживала радянська влада для переслідування дисидентів? Які були юридичні наслідки для тих, хто брав участь у русі?
- Як вплинула діяльність дисидентів на політичну ситуацію в Україні після здобуття незалежності у 1991 році? Якою була їхня роль у формуванні нової держави?

Тема 9. Україна в умовах загострення системної кризи радянської системи (1965 – 1985)

1. Дискусійні проблеми української історії.
2. Суспільно-політичне життя. Міжнародне становище.
3. Наростання системної економічної кризи.
4. Опозиційний рух: форми, методи. Українські дисиденти – виклик системі. УГГ.
5. Розвиток культури в УРСР. Державно-культурні відносини. Суспільна атмосфера в Україні. Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі

Література

- Гусак Д.Г. Розвиток економіки Волинської області в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. Луцьк, 2015.
- Антонюк Я. Протиборство спецслужб закордонних центрів ОУН із КДБ (1960-ті – початок 1990-х рр.) Український історичний журнал. 2021. Число 3. С. 114-125. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.03.114>
- Каганов Ю. О. Конструювання "радянської людини" (1953–1991): українська версія / Наук. ред. Турченко Ф. Г. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с. Режим доступу: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/Kahanov_Maket_1.pdf
- Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції : матеріали круглого столу, 19 груд. 2013 р., м. Київ / [упоряд.: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур ; редкол.: В. А. Смолій та ін.]; Ін-т історії України НАН України, Голов. редкол. наук.-докум. серії кн. "Реабілітовані історією", Від. по розроб. архівів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. 469 с.
- Дисиденти. Уклад. і передмова В. Кіпіані ; худож. І. Кипібіда. Х. : Віват, 2021. 352 с.
- Баран В.К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. 667 с.
- Каганов Ю. О. Конструювання "радянської людини" (1953–1991): українська версія / Наук. ред. Турченко Ф. Г. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с. Режим доступу: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/Kahanov_Maket_1.pdf
- Шелеп Ю. Партійний працівник 1970-х – початку 1980-х років: світогляд, повсякденне життя та образ у суспільстві. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / [за заг. ред. проф. І. С. Зуляка]. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 1. Ч. 1. С. 106–115.

Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції : матеріали круглого столу, 19 груд. 2013 р., м. Київ / [упоряд.: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур ; редкол.: В. А. Смолій та ін.]; Ін-т історії України НАН України, Голов. редкол. наук.-докум. серії кн. "Реабілітовані історією", Від. по розроб. архівів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. 469 с.

Кіпіані Вахтанг «Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР. К., 2019.

Бегей І. ПЕТРО ШЕЛЕСТ І ВОЛОДИМИР ЩЕРБИЦЬКИЙ: компартійні брати – антиподи чи сіамські близнюки?// <http://social-science.com.ua/article/902>

Траверсе О. Політичне керівництво і політичне лідерство в Україні пізньої радянської доби . *Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць* / Гол. редактор В. М. Вашкевич. К., 2007. Вип. 8. С. 158–164.

Траверсе О. О. Політичне лідерство та керівництво доби «лібералізованого» тоталітаризму в СРСР: український контекст (60-і – початок 90-х рр. ХХ ст.): монографія. К. : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2010. 268 с.

Бердник О. Маніфест Українського правозахисного руху. Український правозахисний рух. Документи і матеріали. Торонто, Балтимор, 1978. С. 31 – 47.

Боровський В. ч.1/3 Психіатричні репресії в СРСР. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=n5DIk7oUjf8>

Відкритий лист Василя Стуса до Івана Дзюби надрукований у суспільнополітичному і науково-літературному місячнику «Визвольний шлях». URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/28127>

Відкритий лист урядам країн, які підписали Гельсінські Угоди (1977 р.). Український правозахисний рух. Документи і матеріали. Торонто, Балтимор, 1978. С. 133 – 135.

Генерал Петро Григоренко: Закінчення виступу з громадою в Монреалі, Канада ч. 3/3. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LxDx6NHMTCI&t=6s>

Декларація Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських Угод. Український правозахисний рух. Документи і матеріали. Торонто, Балтимор, 1978. С. 11 – 14.

Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? К.: Видавничий дім «КМ Academia», 1998. 276 с.

Лихо з розуму (портрети двадцяти «злочинців»): зб. матеріалів / уклад Вячеслав Чорновіл. Париж: Перша укр. друк. у Франції, 1967. 335 с.

Лісовий В.С. Спогади. URL: <http://museum.khpg.org/index.php?id=>

Лук'яненко Л. Г. Сповідь у камері смертників. К.: Журн. «Вітчизна»: Газ. «Ділова Україна», 1991. 124 с.

Лук'яненко Л.Г. Не дам загинуть Україні! К.: Софія, 1994. 512 с. 31

Меморандум № 3 Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод про переслідування християнина-католика Йосипа Терелі від 22 січня 1977 року. URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/27581> (дата звернення: 12.02.2023)

Надія Світлична: зустріч з Українською Громадою в м. Монреаль, Канада, 28 лютого 1979 р. URL: https://www.youtube.com/watch?v=kU3_D0r-w7A

Постанова про порушення кримінальної справи проти В'ячеслава Чорновола. URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/29603>

Протокол допиту обвинуваченого Стуса Василя Семеновича від 17 квітня 1972 р. URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/29617>

Протокол допиту підозрюваної Шабатури Стефанії Михайлівни. URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/29693>

Український вісник. Випуск 1. Від січня 1970 року. URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/25568>

Український вісник. Випуск 2. Від травня 1970 року. URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/25569>

Український вісник. Випуск 5. Від травня 1971 року. URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/25570>

Дисиденти. Локальна історія: спецпроект. URL: <https://dysydeny.localhistory.org.ua/> (дата звернення: 01.03.2023)

- Україна в ХХ столітті: Збірник документів і матеріалів. (1900-1939 рр.) К., 1997.
- Україна в ХХ столітті. 1900-2000: Зб. док. і матеріалів. -К., 2000.
- Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ – ХХ ст. Історичні нариси / авторський колектив Д.В. Архирейський, О.Д. Бажан, Т.Б. Бикова та ін. під керівництвом С.В. Кульчицького. К.: Наукова думка, 2002. 950 с.
- Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. К., 1999. Баран В. Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 1996. 260 с.
- Політична історія України ХХ століття: У 6 т. / Редкол.: І.Ф. Курас (голова) та ін. К.: Генеза, 2002 – 2003: Т. 6: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / О.М. Майборода, Ю.І. Шаповал, О.В. Гарань та ін. 2003. 440 с.
- Баран В.К., Даниленко В.М. Україна крізь віки. Т. 13: Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.). Київ: Альтернатива, 1999. 303 с.
- Баран В.К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. 667 с.
- Падалка С. С. Аграрна політика в Україні: формування, шляхи реалізації та соціально-економічні наслідки (друга половина 60-х - 80-ті роки ХХ ст.): дис... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Сергій Семенович Падалка. К., 2005. 420 с.
- Савицька І. С. Повсякденне життя населення України у 1964-1985 рр.: автореферат дис. канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України». Луцьк, 2015. 20 с.
- Бондарчук П. Особливості релігійної ситуації в Україні (друга половина 1960-х – середина 1980-х років) *Український історичний збірник*. Вип. 11. – 2008. – С. 294-316. Бажан О. Дисидентство в УРСР: спроба дефініції / О. Бажан. *Матеріум. Історичні студії*. К. : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2001. Вип. 7. С. 23–33.
- Бажан О. Міжнародні кампанії по дотриманню прав людини в Україні в 1960–80-х рр. і реакція на них з боку партійно-державного керівництва СРСР. *Історія України: маловідомі імена, події, факти: (зб. ст.)*. К., 2000. Вип. 10. С. 538–548
- Бажан О. Український національний рух: основні тенденції і етапи розвитку (кінець 1950-х – 1980-ті роки) / О. Г. Бажан, Ю. З. Данилюк; наук. ред. О. П. Реєнт; НАН України; Інститут історії України та ін. К. : Рідний край, 2000. 232 с.
- Данилюк Ю.З., Бажан О.Г. Опозиція в Україні (ІІ половини 50-х – 80-х років ХХ століття). Київ: Рідний край, 2000. 616 с.
- Батенко Т. Свіча Михайла Гориня. Штрихи до портрета / Тарас Батенко. – К. : Українська республіканська партія, 1995. 64 с.
- В'ятрович В. Україна. Історія з грифом «Секретно» / Володимир В'ятрович. Х. : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 512 с.
- Галицька-Дідух Т. Дисидентський рух на Прикарпатті наприкінці 50-х – у середині 80-х рр. ХХ ст. *Історія України*. 2012. № 9–10. С. 13–17.
- Зінчук Д. Громадсько-політична і релігійна діяльність Василя Романюка (1925– 1995 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Дмитро Сергійович Зінчук; Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2008. 243 арк
- Островський В. «Невольницькі» дієвіяви Зіновія Красівського в мемуарних та усноісторичних інтерпретаціях. *Мандрівець. Всеукраїнський науковий журнал*. 2011. № 3. С. 29–39.
- Островський В. Самвидавна «Альтернатива» Дмитра Квецка. *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2016. Ч. 28. С. 90–101.
- Паска Б. Громадсько-політична і наукова діяльність Валентина Мороза: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Богдан Валерійович Паска; Держ. ВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2017. 281 с
- Зайцев Ю. Ідея і чин Українського національного фронту. *Воля і Батьківщина*. 1997. Число 2 (7/23). С. 26–34.

Мельникова О. С. Методи впливу альтернативних медіа (на прикладі українського самвидаву 60–80-х рр. ХХ ст.). Наукові записки Інституту журналістики. 2014. Т. 57. С. 124–128

Хаялі Р.І. Кримськотатарська проблема й український правозахисний рух (кінець 50-х – 80-ті роки). URL: <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/692/659>

Бажан О. Українські дисиденти в умовах радянської кримінально-виконавчої системи // Наукові записки НаУКМА. Історичні науки. 2022. Т. 5. Режим доступу: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f7b52d9f-26c7-41c5-ad17-d0330bdc4ac6/content>

Відеотека

«Благословенні кольори. Художник Григорій Синиця» / режисер С. Дудка. – Україна : Кіностудія «Укртелефільм», 1990.

«Брати» / режисер В. Гузик. – Україна : Кіностудія «Укртелефільм», 1991.

«Василь Стус. Феномен суток» / режисер С. Ачинян. – Україна : Національна телекомпанія України, 2014.

«Виживання в таборах» / режисер Ю. Данкевич; автор і ведучий В. Кіпіані. – Україна : Телеканал ЗІК; ТзОВ ТРК «Міст ТБ», 2014. 5. «Відділ (шістдесятники)» / режисери О. Архангельський, О. Ласкарі. – Росія : Телеканал «Культура», 2010. 6. «Вячеслав Чорновіл – таємниці загибелі» / режисер Ю. Данкевич; автор і ведучий В. Кіпіані. – Україна : Телеканал ЗІК; ТзОВ ТРК «Міст ТБ», 2014. 7. «Вячеслав Чорновіл» / режисер Денис Сніжко // Великі українці. – Україна : Телеканал «Інтер», 2008. 8. «В'язні сумління. Арешт та ув'язнення Миколи та Раїси Руденків». – Україна : Телеканал «UA:Перший»; Музей шістдесятництва; Український інститут національної пам'яті; Харківська правозахисна група; Галузевий державний архів Служби безпеки України, 2016.

«В'язні сумління. Микола Руденко». – Україна : Телеканал «UA:Перший»; Музей шістдесятництва; Український інститут національної пам'яті; Харківська правозахисна група; Галузевий державний архів Служби безпеки України, 2016.

«В'язні сумління. Підписання Гельсінської угоди». – Україна : Телеканал «UA:Перший»; Музей шістдесятництва; Український інститут національної пам'яті; Харківська правозахисна група; Галузевий державний архів Служби безпеки України, 2016.

«В'язні сумління. Створення Української Гельсінської групи». – Україна : Телеканал «UA:Перший»; Музей шістдесятництва; Український інститут національної пам'яті; Харківська правозахисна група; Галузевий державний архів Служби безпеки України, 2016.

«Гра долі. Я на світі такий один» / режисер В. Образ. – Україна : Студія «ВІАТЕЛ», 2008.

«Дисиденти». Серії 1–7 / режисери О. Фролов, В. Шкурін. – Україна : Телеканал «1+1», 2006. 14. «Досвід закордонних дисидентів» / режисер О. Колодюк; автор і ведучий В. Кіпіані. – Україна : Телеканал ЗІК; ТзОВ ТРК «Міст ТБ»; ТзОВ ТРК «Нові комунікації», 2017. 15. «Загадка Норильського повстання» / автор і продюсер М. Ткачук. – Україна : Кіностудія «Заповіт», 2006. 16. «Зачарований Зеник» / режисер Ю. Данкевич; автор і ведучий В. Кіпіані. – Україна : Телеканал ЗІК; ТзОВ ТРК «Міст ТБ», 2014.

«Зустріч із Зіновієм Красівським у Лондоні. 21 лютого 1990 р.». [Електронний архів] // Архів ОУН. Українська інформаційна служба. Лондон. – Ф. 32, оп. 2, од. зб. 2, од. обл. 1. – Режим доступу: <http://ounuis.info/events/video/item/462-zustrich-z-zenoviiemkrasivskym-v-londoni.html>.

«Іван Миколайчук. Тризна» / режисер В. Вігер. – Україна : Кіностудія «Укртелефільм», 1989.

19. «Кам'яний живопис» / режисер Г. Кохан. – Україна : Студія «Київнаукфільм», 1967. 20. «Каральна психіатрія» / режисер Б. Ільчишин; автор і ведучий В. Кіпіані. – Україна : Телеканал ЗІК; ТзОВ ТРК «Міст ТБ», 2015

«Київські історії». [Дисидентський рух 1960-х – 1980-х рр. в Україні] / режисер і ведучий А. Загоруйко. – Україна : Телеканал «Київ», 2017.

«Люди Свободи. Василь Стус». – Україна : Телеканал «UA:Перший»; Український інститут національної пам'яті; Галузевий державний архів Служби безпеки України; Центр досліджень визвольного руху, 2016.

«Люди Свободи. Вячеслав Чорновіл». – Україна : Телеканал «UA:Перший»; Український інститут національної пам'яті; Галузевий державний архів Служби безпеки України; Центр досліджень визвольного руху, 2016.

«Люди Свободи. Йосип Сліпий». – Україна : Телеканал «UA:Перший»; Український інститут національної пам'яті; Галузевий державний архів Служби безпеки України; Центр досліджень визвольного руху, 2016.

«Люди Свободи. Михайло Сорока». – Україна : Телеканал «UA:Перший»; Український інститут національної пам'яті; Галузевий державний архів Служби безпеки України; Центр досліджень визвольного руху, 2016.

«Люди Свободи. Петро Григоренко». – Україна : Телеканал «UA:Перший»; Український інститут національної пам'яті; Галузевий державний архів Служби безпеки України; Центр досліджень визвольного руху, 2016.

«Микола Вінграновський» / режисер П. Марусик. – Україна : Студія «Укркінохроніка», 1993.
«Напам'ять: Левко Лук'яненко». Частина 1–2 / Левко Лук'яненко; [б. р.]. – Україна : Телеканал «UA:Перший», 2015.

«Наш злочин – спів» / режисер В. Шестопалова. – Україна : Студія «Укркінохроніка», 1991.
«Невідома Україна. Нариси нашої історії. Від дисидентства до незалежності». Фільми 106–107 / над фільмами працювали: С. Снежний, Є. Шаботенко, І. Стависький, В. Розтальний, В. Бровченко, І. Погон, О. Гарань, В. Самошина, А. Ігонін. Україна : Національна кінематика України; Київнаукафільм, 1993.

«Опанас Заливаха. Івано-Франківськ. 14 листопада 1990 року». [Електронний ресурс] / Режисер, ведучий, оператор З. Красівський. – Режим доступу: <https://youtube.com/watch?v=-2pPsoI0myM>.

«Панас Заливаха. Автопортрет» / режисер В. Шестопалова. – Україна : Студія «Укркінохроніка», 1992.

«Покинув світ мене» / режисер В. Шестопалова. – Україна : Студія «Укркінохроніка», 1992.

«Портрет» / режисер В. Василенко. – Україна : Кіностудія «Укртелефільм», 1990.

«Просвітлої дороги свічка чорна. Пам'яті Василя Стуса» / режисер С. Чернілевський. – Україна : Студія «Галичина-фільм», 1992.

«Резонансні вбивства. Симоненко» / режисер Б. Ільчишин; автор і ведучий В. Кіпіані. – Україна : Телеканал ЗІК; ТЗОВ ТРК «Міст ТБ», 2015.

«Резонансні вбивства. Стус» / режисер Б. Ільчишин; автор і ведучий В. Кіпіані. – Україна : Телеканал ЗІК; ТЗОВ ТРК «Міст ТБ», 2015.

«Сімдесятники». [Сергій Параджанов] / режисер Н. Калантарова. – Україна : Національна телекомпанія України, 2014. 39. «Смолоскип. [Олекса Гірник]» / режисер С. Цимбал. – Україна : Продюсерський центр «Закрита зона», 2007. 40. «Смолоскип. Василь Макух» / режисер О. Рябокрис. – Україна : Національна телекомпанія України, 2015.

«Таємна свобода» / режисер С. Лисенко. – Україна : Студія «Контакт», 2011.

«Українська Гельсінська спілка: вектор визначено». Фільми 1–2 / режисер С. Потапчук. – Україна : Національна телекомпанія України, 2013.

«Український вісник» / режисер Б. Ільчишин; автор і ведучий В. Кіпіані. Україна : Телеканал ЗІК; ТЗОВ ТРК «Міст ТБ», 2016.

«Українські дисиденти. Війна з системою» / сценарист І. Чмола; ведучий А. Романіді // Україна: забута історія. – Україна : ТОВ «Телеканал “Мега”», 2013. 45. «Українські шістдесятники. Ціна мистецтва» / режисер Ю. Данкевич; автор і ведучий В. Кіпіані. Україна : Телеканал ЗІК; ТЗОВ ТРК «Міст ТБ», 2015.

«Усім нам смерть судилася зарання. Пам'яті Алли Горської» / режисер С. Дудка. – Україна : Кіностудія «Укртелефільм», 1991.

«Хто вбив Аллу Горську?» / режисер Ю. Данкевич; автор і ведучий В. Кіпіані. Україна : Телеканал ЗІК; ТЗОВ ТРК «Міст ТБ», 2014. 48. «Шістдесятники». Ч. 1–8 / ведучий О. Криштопа // Машина часу. – Україна : ТРК «НБМ», «Експрес-інформ»; «5 канал», 2016.

«Шлях до незалежності. Дисиденти» / режисер С. Барич; автор і ведучий В. Кіпіані. – Україна : Телерадіокомпанія «Україна»; ТзОВ ТРК «Міст ТБ», 2016.
<http://incognita.day.kiev.ua/>. – «Україна Incognita». 6. <http://kyivhistorymuseum.org/muzey-shistidesyatnitstva/>. – Музей шістдесятництва.
<http://memory.gov.ua/>. – Український інститут національної пам'яті.
<http://museum.khpg.org/>. – Віртуальний музей «Дисидентський рух в Україні».
<http://ounuis.info/archive.html>. – Архів ОУН. Українська інформаційна служба. Лондон.
<http://radiosvoboda.org/>. – Радіо «Свобода».

Методичні рекомендації

У першому питанні визначте дискусійні теми вказаного періоду. У другому питанні охарактеризуйте суспільно-політичне життя. Висвітліть факти порушення законності, ігнорування особистих прав і свобод людини. Проголошення курсу на “розгорнуте будівництво комунізму” і згортання демократичних перетворень. Прийняття Конституції УРСР (1978 р.), суть документу. Україна в міжнародній політиці.

Висвітліть політичне життя України часів Шелеста і Щербицького. Увільнення П.Ю.Шелеста. Дальше обмеження прав України. В.В.Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Загострення політико-ідеологічної кризи радянського режиму.

Як змінювалася роль партійної еліти в УРСР у 1965-1985 рр.? Яким чином ці зміни впливали на внутрішню політику республіки? **Проблемне питання «Проаналізуйте партійну номенклатуру радянської України 1970-х – першої половини 1980-х рр., з'ясуйте її типові характеристики як управлінської та соціально-професійної групи, встановіть внутрішні правила і співвіднести їх з образом «політичної еліти» радянського суспільства, проаналізуйте зіткнення комуністичної ідеології з повсякденними практиками. Ціннісні орієнтири й моделі поведінки партійного функціонера».**

Ю.Андропов: кадровий аспект. Спроби економічних реформ. Черненко. Герантократія.

Як радянська влада вирішувала питання національної ідентичності та мовної політики в УРСР? Які конфлікти виникали на цьому ґрунті?

Яке місце займала Україна у зовнішньополітичній стратегії СРСР? Який вплив міжнародне становище СРСР мало на внутрішню політику УРСР? Як участь СРСР у війні в Афганістані вплинула на суспільно-політичне життя в УРСР? Якими були наслідки для українського суспільства?

Який вплив на суспільство мали економічні реформи, ініційовані Олексієм Косигініним у 1965 році? Чи сприяли вони покращенню економічної ситуації в УРСР?

Які були основні причини корупції та неефективності в управлінні УРСР? Як ці фактори впливали на суспільно-політичне життя?

Наскільки високою була соціальна мобільність у цей період? Як суспільно-політичні умови впливали на можливості кар'єрного зростання громадян? Проаналізуйте вияви депопуляції населення України. У 1979 р., вперше за тривалий період української історії, смертність сільських жителів перевищила народжуваність — розпочалася депопуляція. На початку 90-х років вона стала явищем, характерним для всієї республіки. Чим було викликане різке скорочення чисельності селян? Характерною рисою демографічних процесів були високі темпи росту чисельності мешканців міст. У 1964 р. міське населення у кількісному відношенні перевищило сільське, а на середину 80-х років воно становило вже більше 2/3 населення республіки. З 1959 по 1989 - частка українців у загальній кількості населення республіки скоротилась із 76,7 до 72,1%, в той час як відсоток росіян збільшився з 16 до 22%. При цьому варто врахувати, що вплив російської ментальності, мови, культури був значно вищим кількості етнічних росіян. Фактично повністю зрусифікованими були українські міста, за винятком західних областей. Все рідше звучала українська мова і в селах Сходу України та Криму.

Які методи репресій використовувала радянська влада для придушення дисидентського руху в УРСР? Як ці репресії вплинули на суспільно-політичну атмосферу?

Як здійснювався ідеологічний контроль над культурою, освітою та засобами масової інформації? Яким чином цей контроль впливав на суспільну свідомість? Які були основні порушення прав людини в УРСР у цей період? Як міжнародна спільнота реагувала на ці порушення?

У четвертому питанні установіть причини, сутність і наслідки найвідоміших протестів, виступів та рухів.

Індивідуальне завдання

Охарактеризуйте феномен українського дисидентства на Прикарпатті. ОПВУ. УНФ. (Іван Губка, Михайло Дяк, Богдан Германюк, Квецко, Красівський. Валентин Мороз. Проаналізуйте програмні документи підпільних груп та організацій. «Тактика Українського Національного Фронту», програма і статут УНФ, «Заява Українського Національного Фронту», «Меморандум ХХІІІ з'їздові КПРС», лист «Вищим урядовим чинникам в Україні», часопис «Воля і Батьківщина»; поетична збірка Зіновія Красівського «Месник». УНФ-2. Проаналізуйте Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», опрацюйте його текст і розповідає про роль підпільних груп і організацій кінця 1950-х – середини 1960-х рр. у боротьбі за незалежність України.

Поясніть причини надто суворих покарань лідерів організаційного спротиву кінця 1950-х – середини 1960-х рр. в УРСР. Висвітліть оперативні заходи та методи роботи КДБ (виявлення і документування, профілактування, локалізування / блокування) проти діячів українського спротиву, перебіг спецоперації колективної розробки «Блок», роль судової системи в переслідуванні інакодумців). Проаналізуйте гучні судові процеси кінця 1960-х рр. над представниками української опозиції. Опишіть заходи, яких уживали міжнародні інституції, держави західної демократії в обороні українського спротиву та його знакових постатей.

Індивідуальне завдання

Чи є в Україні ментальна риса непокірності, традицій, закономірностей протестних настроїв українців?

Індивідуальне завдання

Трагічна смерть Алли Горської, М. Сороки, В. Івасюка. Палаючий смолоскип Олекса Гірик.

Практичне завдання

Своріть логічно-структурні схеми: «Український рух опору другої половини ХХ ст.», «Етапи українського спротиву другої половини ХХ ст.».

Порівняйте основні ознаки найвідоміших протестів, виступів, рухів в Україні загалом і Прикарпатті зокрема.

Україна	Спільне	Прикарпаття

Становище кримських татар у місцях депортації та їхня боротьба за повернення на Батьківщину.

В останньому питанні проаналізуйте розвиток культури.

Яким чином радянська влада здійснювала ідеологічний контроль над культурою? Як цензура впливала на творчість митців та культурне життя в цілому?

Які конфлікти виникали навколо української мови, літератури та історії?

Як система освіти впливала на формування «рад людини»? Якими були основні проблеми та досягнення у цій сфері? Русифікація.

Як період "застою" (1970-ті - початок 1980-х років) вплинув на розвиток культури? Якими були основні тенденції та проблеми культурного життя в цей час?

Яку роль відігравала Спілка письменників України у розвитку літератури? Як співпраця з владою та внутрішні конфлікти впливали на літературний процес?

Який вплив мала цензура на розвиток кіно та театру в УРСР? Які були найзначніші досягнення та проблеми у цих сферах?

Як розвивалося образотворче мистецтво в умовах радянської системи? Які форми опору та експерименти використовували художники?

Як розвивалася музика, зокрема академічна, народна та популярна, в УРСР? Яким був вплив західної музики та як реагувала влада на її популярність?

Наскільки активно українські митці брали участь у міжнародних культурних заходах? Як це впливало на внутрішню культурну ситуацію?

Якою була релігійна політика радянської влади в УРСР? Як вона впливала на релігійні громади та релігійну свідомість населення?

Як змінювалася суспільна свідомість у 1965-1985 рр.? Які фактори найбільше впливали на ці зміни?

Заповніть таблицю

Освіта	
Початкова, середня	
Вища	
Мовна політика	

Природничі науки	

Гуманітарні науки	

Література	

Мистецтво, архітектура, скульптура	

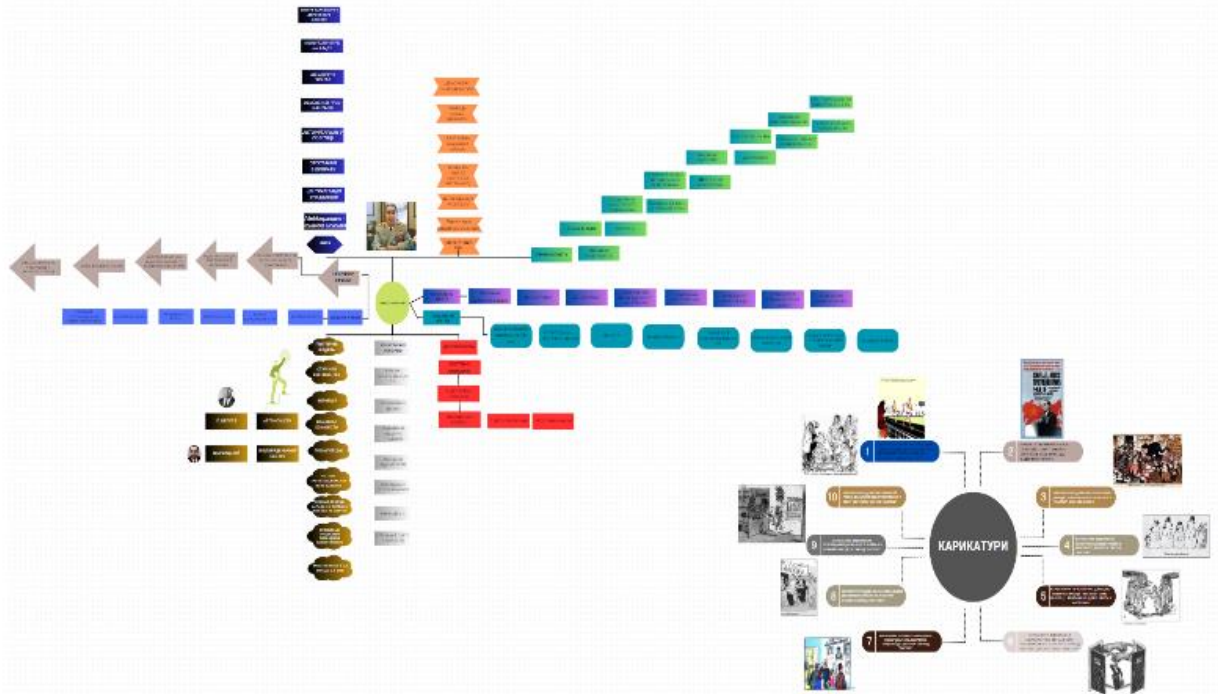
Музика, театр, кіно	

Запитання

- Які основні цілі мали економічні реформи 1960-х років у УРСР?
- Що заважало успішній реалізації економічних реформ в УРСР у 1960-х роках?
- Які були основні труднощі в процесі впровадження економічних реформ?
- Як змінилася структура економіки України внаслідок цих реформ?
- Які галузі економіки отримали найбільшу підтримку під час реформ 60-х років?
- Які основні завдання були поставлені в рамках Продовольчої програми 1982 року?
- Чому Продовольча програма 1982 року зазнала невдачі?
- Які основні проблеми були притаманні сільському господарству УРСР у 1980-х роках?
- Як держава намагалася вирішувати питання дефіциту продовольства?
- Які були основні недоліки в промисловому секторі УРСР у цей період?

- Як залишковий принцип фінансування соціальної сфери впливав на рівень життя населення?
- Які соціальні послуги були найбільше недофінансовані в УРСР у 1965-1985 рр.?
- Як занедбання природоохоронної справи вплинуло на екологічну ситуацію в Україні?
- Які були основні екологічні проблеми в УРСР у цей період?
- Як уряд намагався вирішити проблеми життєвого рівня населення?
- Як проголошення курсу на “розгорнуте будівництво комунізму” вплинуло на політичне життя в УРСР?
- Які демократичні перетворення були згорнуті після проголошення цього курсу?
- Які основні положення містила Конституція УРСР 1978 року?
- Як прийняття Конституції УРСР 1978 року вплинуло на суспільно-політичне життя в республіці?
- Яка була роль України в міжнародній політиці СРСР у цей період?
- Якими були основні напрямки політичної діяльності П.Ю. Шелеста на посаді першого секретаря ЦК КПУ?
- Чому П.Ю. Шелеста було усунуто від влади?
- Які основні політичні зміни відбулися за часів керівництва В.В. Щербицького?
- Як В.В. Щербицький сприяв русифікації в Україні?
- Якими були основні причини політико-ідеологічної кризи радянського режиму в цей період?
- Яким чином відбувалася абсолютизація категорій «радянський народ» і «зближення націй»?
- Як політика «перемішування народів» вплинула на національну ідентичність українців?
- Якими були основні методи витіснення української мови з різних сфер суспільного життя?
- Яку роль відігравав М. Суслів у політиці русифікації України?
- Які спотворення історії українського народу відбувалися у цей період?
- Як руйнування історико-архітектурних пам'яток вплинуло на культурну спадщину України?
- Які були основні форми русифікації в Україні у 1965-1985 рр.?
- Яким чином розвивалися гуманітарні науки в Україні в цей період?
- Яке було становище історичної науки в УРСР у 1965-1985 рр.?
- Які були основні досягнення в галузі природничих наук в Україні?
- Яку роль відігравала Львівська історична школа І.Крип'якевича у розвитку історичної науки?
- Якими були основні тенденції в українській літературі цього періоду?
- Як розвивалася українська музика в 1965-1985 рр.?
- Які були основні досягнення і проблеми в українському театрі?
- Як розвивалося українське кіно в цей період?
- Яку роль відігравала культурно-освітня робота у збереженні національної ідентичності?
- Які були основні цілі та діяльність Українського національного фронту?
- Яку роль відігравав самвидавний журнал «Воля й Батьківщина» у дисидентському русі?
- Які були причини та наслідки робітничих заворушень і страйків у Дніпропетровську і Дніпродзержинську?
- Які форми мала підпільна преса та література, і як вони розповсюджувалися?
- Яку роль відігравала Українська Гельсінська Група (УГГ) у правозахисному русі?
- Яким було життя та діяльність Миколи Руденка в контексті правозахисного руху?

- Якими методами радянська влада переслідувала правозахисників, включаючи тюремні ув'язнення та психушки?
- Якими були основні напрями релігійного дисидентства в УРСР?
- Що означає термін «Церква в катакомбах», і як вона функціонувала?
- «Український вісник». В'ячеслав Чорновіл.

Тема 11. Україна в умовах трансформації суспільно-політичного розвитку (друга половина 1980-х – 1991). Проголошення незалежності України 2 год.

1. Дискусійні проблеми української історії.
2. Початок «перебудови»
3. Соціально-економічне становище.
4. Зростання суспільно-політичної активності громадян. Релігійне відродження.
5. Суверенізація УРСР. Утвердження незалежності України.

Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі.

Література

- Баран В.К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: *Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*, 2003. 667 с.
- Кульчицький С. [Передумови, перебіг і підсумки "параду суверенітетів"](#). *Український історичний журнал*. 2018. №5. С. 163. Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/eiu/images/pdf.jpg>
- Кульчицький С. [Історичні передумови переростання перебудови в національну революцію \(1989 - 1991 рр.\)](#) *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2000. №5. С. 330-351. Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/eiu/images/pdf.jpg>
- Михальченко М.І., Журавський В.С., Танчер В.В. Соціально-політична трансформація України: реальність, міфологеми, проблеми вибору. К., 1997.

Русначенко А.М. Пробудження. Робітничий рух на Україні 1989 - 1993 роках: у 2 кн. К., 1995;
Його ж. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х - початок 1990 рр. К., 1998.
Українські ліві: між ленінізмом і соціал-демократією /За ред. О.Гараня, О.Майбороди. К., 2000.

Горбатенко В. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть.К., 1999.
Бойко О. Україна в 1985 – 1991 рр.: основні тенденції суспільно-політичного розвитку: Монографія. К.: ІПіЕНД, 2002. 306 с.

Україна на зламі тисячоліть: історичний екскурс, проблеми, тенденції та перспективи. К.: МАУП,2000. 384 с.

Каганов Ю. О. Конструювання "радянської людини" (1953–1991): українська версія / Наук. ред. Турченко Ф. Г. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с.Режим доступу: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/Kahanov_Maket_1.pdf

Адамович С. Соборність та регіональний розвиток у суспільнополітичному житті незалежної України. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. 884 с.

"Вільне Слово" - газета народного руху України №12 1990 року. Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/17098>

Інформаційне повідомлен. я КДБ УРСР до ЦК КПУ від 19.12.1988 р. "О спекуляциях по поводу украинской национальной символики". Електронний архів визвольного руху.Режим доступу: <https://avr.org.ua/viewDoc/11233>

Лісова В. Реалізація принципу гласності у діяльності Комітету держбезпеки УРСР у період горбачовської перебудови (1985–1987 рр.) *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2021. № 1 (55). С. 73. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/za_2021_1_6

Наконечна О. Сучасна вітчизняна історіографія про занепад комуністичної партії України у 1985–1991 рр. та причини розпаду СРСР як тоталітарної держави. Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/apvvi/article/download/674/466/>

Україна в ХХ столітті: Збірник документів і матеріалів. (1900-1939 рр.) К., 1997.

Політичний терор і тероризм в Україні ХІХ-ХХ ст. Історичні нариси. К., 2002.

Ковпак Л.В. Соціально-побутові умови життя населення України в другій половині ХХ ст. (1945–2000 рр.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. 250 с.

Землюк В. Соціально-економічні чинники трансформації політичної ідентичності в Україні в роки "перебудови". *Гілея (Науковий вісник): Збірник наук. праць*. К., 2007. Вип. 9. С. 175-186.

Журавльов Я.О. Відображення радянської дійсності у зверненнях громадян до ЦК КП України (друга половина 1960-х – перша половина 1980-х рр.) [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01; НАН України, Ін-т історії України. Київ, 2019. 22 с.

Схід і Південь України: час, простір, соціум : у 2 т. Т. 2 : Матеріали до бібліографії / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т історії України ; уклад.: Т. В. Добко (керівник), О. Я. Дуднік, А. М. Колесніченко, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна [та ін.] ; редкол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, Я. В. Верменич, Т. В. Добко, Л. А. Дубровіна [та ін.] ; наук. ред. В. І. Попик. Київ, 2016. 944 с.

Секо Я. Український національний рух середини 1980-х – початку 1990-х років у контексті відродження української державності: історіографія проблеми // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. – Серія: Історія / За заг. ред. М. М. Алексієвця. Вип. 2. Тернопіль: ТНПУ, 2004. С. 216–230.

Історія українського парламентаризму: від допарламентських форм організації політичного життя до сьогодення / голова ред. ради В. М. Литвин; кер. авт. кол. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Дніпро, 2010. 636 с.

Маковська Н. В. Декларація про державний суверенітет України. Архіви України. 2010. №3-4. С. 167-179.

Кузьменко Ю. В. Партійно-радянська номенклатура в умовах суверенізації УРСР (березень 1990 – серпень 1991 рр.) *Український історичний журнал*. 2013. №4. С. 26–39.

Кульчицький С. Боротьба кримських татар за повернення на Батьківщину (1956–1989 рр.) *Український історичний журнал*. Київ. 2018. Вип. 2.

- Касьянов Г. Past continuous: Історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. Київ: Laugus, *Антропос-Логос-Фільм*, 2018. 420 с.
- Бондарчук П. Відродження Української автокефальної православної церкви (1989-1991 рр.) Український історичний журнал. 2024. Число 5. С. 121-135. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.05.121>
- Камінський А. На перехідному етапі: «Гласність», «перебудова» і «демократизація» на Україні. Мюнхен, 1990.
- Андрющенко Е. Українські праворадикальні організації в контексті суспільно-політичних процесів (кінець 1980-х – 2015). Дис. ... канд. іст. наук. Запоріжжя, 2015.
- Потапенко Р. Науково-освітня інтелігенція в умовах ідеологічних трансформацій періоду "перебудови". Український історичний журнал. 2021. Число 2. С. 129-137. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.02.129>
- Каганов Ю. О. Конструювання "радянської людини" (1953–1991): українська версія / Наук. ред. Турченко Ф. Г. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с. Режим доступу: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/Kahanov_Maket_1.pdf
- Адамович С. Соборність та регіональний розвиток у суспільнополітичному житті незалежної України. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. 884 с.

Методичні рекомендації

Висвітліть контрверсійні проблеми в історії «перебудови» в Україні.

«Перебудова» була спробою подолати соціально-економічну кризу й модернізувати радянське суспільство реформою «згори», поєднати соціалізм і демократію. Інерція екстенсивного зростання з наголосом на сировинних галузях, яка опанувала радянську економіку, призвела до глибокої стагнації. Визначте причини. На зустрічі з партійним активом у енінградському міськкомі партії Горбачов сказав: «Мабуть, товариші, всім нам потрібно перебудовуватися». Відтоді підхоплене пресою слово «перебудова» стало символом часу.

Доведіть, що «Перебудова» передбачала перетворення радянського суспільства при непорушності комуністичного ладу й збереженні статусу СРСР як світової держави. Початок «перебудови». Її етапи. «Про боротьбу з пияцтвом і алкоголізмом». Результати антиалкогольної кампанії.

Соціально-економічне становище. Проаналізуйте закон «Про державне підприємство (об'єднання)». Що призвело до товарного дефіциту? У 1986 р. ухвалено закон про індивідуальну трудову діяльність, висвітліть його.

Індивідуальне завдання

На початку 1991 р. понад 7 млн осіб були зайняті в кооперативному секторі, а мільйон займалися індивідуальною трудовою діяльністю. чи свідчить про успіх ек реформи?

Оскільки головною метою було виконання плану, приписки стали нормою. Таким чином, з'явився особливий сегмент тіньової економіки – фіктивна економіка. Причинами активізації організованої злочинності були: - значні доходи в тіньовому секторі, які приваблювали кримінальні елементи; - діяльність суб'єктів тіньової економіки знаходилась за рамками правового поля, що ставило їх на рівень злочинців та позбавляло захисту правоохоронних структур від криміналу; - захист тіньової економічної діяльності кримінальними структурами від інших. Чому виробництво сільськогосподарської й промислової продукції падало? У 1990 р. розроблено одразу дві програми економічних реформ: урядову створено під керівництвом прем'єр-міністра Миколи Рижкова, а радикальнішу програму «500 днів» – групою еконо- містів на чолі зі Станіславом Шаталіним, Григорієм влінським, Андрієм Вавіловим. Що передбачали ці програми? Чому компромісну програму економічних реформ не вдалося? Падіння рівня життя населення.

! Індивідуальне завдання
«Макдональдс» в СРСР.

Прокоментуйте карикатуру.

Неспроможність правоохоронних структур до адекватних заходів вела до залякування населення, розчарування у діючому режимі та формування антидержавного типу мислення. Поняття «гласність». Проаналізуйте резолюцію «Про гласність». висвітліть процес повернення історичної пам'яті. «Доктор Живаго» Пастернака, «Життя і доля» Василя Гроссмана, «Реквієм» Анни Ахматової, «Архіпелаг ГУЛАГ» Солженіцина. У 1990 р. набув чинності закон про друк, яким відмінено цензуру. З'являлася неформальна преса (самвидав), виникали дискусійні клуби й об'єднання, у яких згодом сформувалася політична опозиція. Мета «нового мислення».

Практичне завдання

Зберіть додаткову інформацію про участь «обмеженого контингенту радянських військ» у війні в Афганістані.

Проблемне питання. Специфіка українського робітничого та профспілкового руху на тлі країн ЦСЄ.

Конфронтація мала дві фази (проаналізуйте): у вересні-жовтні розпочалась масована атака опозиції (організація всеукраїнського страйку, голодування студентів), а, починаючи з листопада, розгорнувся потужний контрнаступ консервативних сил (арешт С.Хмари; прийняття комуністичною більшістю Верховної Ради УРСР поправок до регламенту, які суттєво обмежили вплив опозиції; організована партійними структурами демонстрація трудящих Причорномор'я на підтримку оновленого Союзу тощо). Низка заяв, кадрових перестановок та дій у вищих ешелонах союзного керівництва наприкінці 1990 р. свідчили, що контрнаступ консерваторів є явищем загальносоюзним, адже курс «наведення порядку» використовувався консервативними силами СРСР по суті для збереження владних важелів у своїх руках.

Дослідіть тенденції соціально-економічного і політичного життя та зовнішньополітичні обставини, що сприяли розгортанню національно-демократичного руху, падінню авторитету КПУ і формуванню багатопартійності. У 1988 р. ухвалено постанову політбюро КПРС про додаткові заходи щодо реабілітації осіб, репресованих у сталінський період. У 1989 р. Верховна Рада СРСР схвалила декларацію про визнання незаконними й злочинними насильницьких переселень народів, у 1991 р. ухвалено й відповідний закон. «Політичні» статті виключили з Кримінального кодексу в 1989 р. Як це вплинуло на розгортання перебудови? У 1988 р. проголошено курс на розбудову правової держави. «Парад суверенітетів» і Новоогарьовський процес. Зростання суспільно-політичної активності громадян. Рух виник як масова політична організація, яка свою стію ротистоїть імперські ідеології, що сьогодні на озброєнні КПРС як імперської партії. Громадські орг і політ партії.

З осені 1986 р. московські суспільно-політичні журнали, на відміну від провінційних (зокрема, й українських), друкували документи, мемуари та художні твори, які викривали сталінські репресії, війну в Афганістані, економічні негаразди, номенклатурні привілеї тощо.

Гострополітична журнальна, газетна й телевізійна публіцистика привертала увагу мільйонів людей. Новий етап національно-визвольного демократичного руху. Зростання національної самосвідомості. Спілка письменників України – провісник українського національного відродження. Викриття злочинів тоталітарного режиму. Повернення забутих імен. Закон «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 р. (був чинним аж до 2012 р.) декларував українську мову як один з вирішальних чинників національної самобутності українського народу.

Створення і діяльність «неформальних» груп та організацій. Дискусійні політичні клуби. Український культурологічний клуб. Товариство Лева. «Меморіал». Відродження пам'яті про Голодомор 1932–1933 рр. Товариство української мови ім. Т.Шевченка. Поява незалежних українських видань. Перші несанкціоновані мітинги. Демонтаж пам'ятників Леніну. Відродження національної символіки. Звільнення політв'язнів (В.Чорновіл, М. Горинь. Л. Лук'яненко та ін.). Відновлення діяльності Української гелсінської групи. Святкування 1000-ліття хрещення Русі. "Народний рух України за перебудову" і його політична еволюція. Акції Руху: "живий ланцюг" між Києвом та Львовом, 500-річчя запорізького козацтва. Політизація українського населення сходу і півдня України. Закон "Про мови в УРСР" і надання українській мові статусу державної. Відродження етнічної самосвідомості.

Формування багатопартійної системи. Утворення, діяльність та платформи Української республіканської партії (УРП) та Демократичної партії України (ДемПУ), Партії демократичного відродження України (ПДВУ), Соціал-демократичної партії України. Платформи і діяльність громадських товариств, спілок та організацій, Партії зелених України.

Протистояння між «групою 239» та Народною радою. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Студентська революція на «граніті». Відродження української національної символіки, легалізація УАПЦ та УГКЦ. Утворення Кримської автономної республіки. Курс національно-демократичних сил на утвердження державної незалежності. Посилення соціальної напруги в суспільстві. Страйковий рух. Інспірування сепаратистських настроїв.

Ідеологічні орієнтири українців в період перебудови. Доведіть, що це національно-культурного відродження. Релігійне відродження. 1 грудня 1989 р. під час візиту до Ватикану Горбачов заявив про скасування заборони Української греко-католицької церкви.

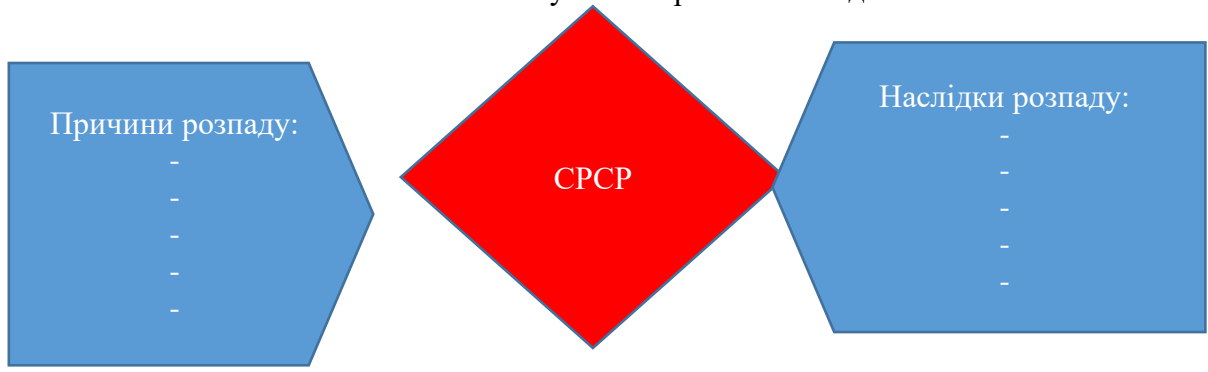
Відновлення Кримської АРСР. М. Джемільєв. Проаналізуйте організацію кримськотатарського національного руху (ОКНР). ОКНР висунула ідею скликання першого після 1917 р. загальнонаціонального Курултаю. Він відкрився у Сімферополі 26 червня 1991 р. 300 делегатів із Криму та республік Середньої Азії. 28 червня 1991 р. Курултай опублікував Декларацію про національний суверенітет кримськотатарського народу, ідентичну документам, оприлюдненим на рік раніше союзними й автономними республіками СРСР. Курултай представників кримськотатарського народу, будучи обраний демократичним шляхом на всій території СРСР і виступаючи від імені всього кримськотатарського народу, проголосив утворення Меджлісу – вищого повноважного представницького органу. Меджліс мав діяти згідно з волею народу, висловленою Курултаєм. Чому російськомовне населення півострова зустріло багнетами декларацію Курултаю? Чому вона не знайшла підтримки серед владних кіл ані в Києві, ані в Москві?

Конституційна реформа 1988 р. Перші вільні вибори до Верховної Ради УРСР. Зародження багатопартійності. Визначіть значення прийняття Декларації про державний суверенітет України й Акта проголошення незалежності України. Революція на граніті: настрої молоді. 17 березня 1991 р. Горбачов, який уважав незаконними референдуми про незалежність у балтійських республіках, організував на більшій частині СРСР референдум про збереження оновленого (як федерації рівноправних суверенних республік) Союзу. Суверенізація УРСР. Основні події в Україні відбулися 4 серпня 1991 р.

Утвердження незалежності України. *Референдум 1 грудня* як акт підтримки абсолютною більшістю населення України проголошення державної незалежності. *Виявіть послідовність*

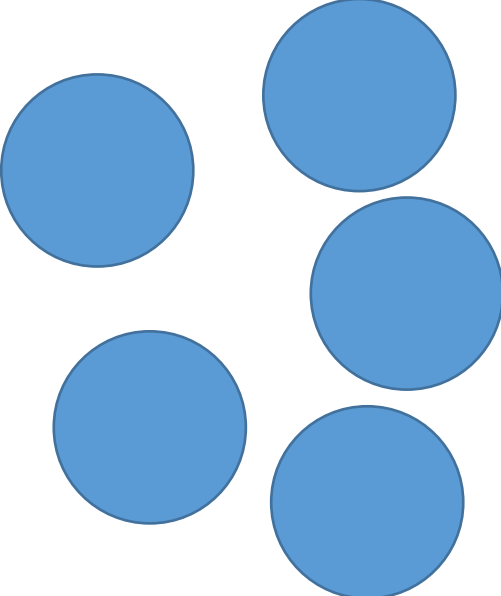
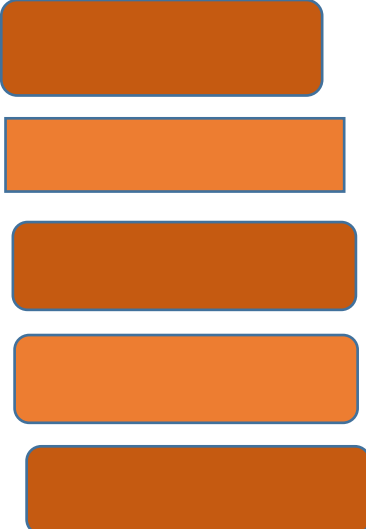
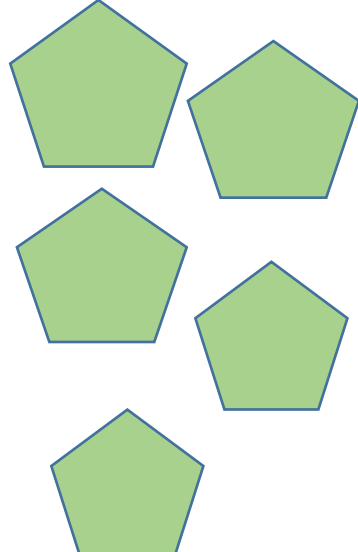
і суперечливість змін у політичному житті України. Розпад СРСР. Міжнародне визнання України. Чи погоджуєтеся Ви з твердженням, що події 1991 р. були незавершеною революцією?

Заповніть схему. Практичне завдання

Складіть навчально-методичний комплекс для використання в школі: робота з історичними термінами, історичними постатями, історичними джерелами.

Історичні терміни (встановіть взаємозв'язки)

Політична сфера	Економічна сфера	Військова сфера
		

Історичні постаті:

УРСР і СРСР		Німеччина	

Історичні джерела

Назва джерела і дата створення	Уривки з джерела	Позначки роздуми

Запитання

- Дайте визначення термінів: системна криза, перебудова, гласність, плюралізм, інфляція, андеграунд, неформальні організації, путч, національно-демократичний рух, суверенітет, Революція на граніті. Чому виникла потреба в перебудові, проаналізуйте наміри реформаторів?
- Розпитайте рідних про проблеми цього періоду.
- Чому провалився й план швидкої комп'ютеризації СРСР?
- Які результати антиалкогольної кампанії? проаналізуйте екон реформи.
- Висвітліть процес повернення історичної пам'яті.
- Процес формування політ опозиції.
- Реалізація політики «нового мислення».
- Порівняйте події в Україні і «Оксамитові революції»

Самостійна робота. Тема 11. Україна в умовах трансформації суспільно-політичного розвитку (друга половина 1980-х – 1991). Проголошення незалежності України 2 год.

Чорнобильська катастрофа
Література.

Національна доповідь «Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». К., 2008.

Про додаткові заходи з відродження територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, із соціального захисту постраждалих осіб, безпечного поводження з радіоактивними відходами [Електронний ресурс] : Указ Президента України

від 5 липня 2018 року № 196. Режим доступу:

<https://www.president.gov.ua/documents/1962018-24446>

Соціальний, медичний та протирадіаційний захист постраждалих в Україні внаслідок Чорнобильської катастрофи. *Збірник законодавчих актів та нормативних документів*. 1991–2000 роки. Офіційне видання. – 2-е вид., доп. і доопрац. ; за заг. ред. В. Дурдинця, Ю. Самойленка, В. Яценка, В. Яворівського. К. : Чорнобильінтерінформ, 2001. 624 с. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.

<http://oralhistory.org.ua>

Кельман М., Ортинський В. ЧОРНОБИЛЬСЬКА КАТАСТРОФА – ТРАГІЧНИЙ УРОК ДЛЯ ВСЬОГО ЛЮДСТВА. 35-ТА РІЧНИЦЯ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: “Юридичні науки” № 2 (30), 2021. Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/aug/24787/3.pdf>.

Чорнобильська катастрофа: дії, результати, уроки : рекомендаційний бібліографічний покажчик / Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету / упоряд. О. Б. Поліщук ; бібліогр. ред. О. А. Дікунова ; за ред. О. М. Кравченко. Кривий Ріг, 2019. 49 с. Режим доступу:

<https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3108/Чорнобильська%20катастрофа.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Варивода К. С. Чорнобильська катастрофа: історія і сучасність (до 30-річчя аварії на Чорнобильській АЕС)[Електронний ресурс]. *Переяславський літопис*.2017. Вип.12.С. 184-192. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perlit> .2017 12 26

В'ятрович В. Post-Чорнобиль: спершу інформація, а радіація потім Україна. Історія з грифом «Секретно»В'ятрович. Харків, 2014. С.457-460.

Сутков В. Чорнобильська катастрофа [інтегрований урок. 11 кл.] *Історія України*. 2017. № 5. С. 12–16.

Ларіонова А. М. «Чорнобиль – Фукусіма. У світі атомних ядер» [інтегрований урок] [Електронний ресурс] *Історія та правознавство*. 2019. № 9. С. 70–79. – Режим доступу : 34 <https://kdpu.edu.ua/private/library/data/127963/2019/%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%8C/9/15-541-72428.pdf>

Задорожна О. Вербалізація змін в українському довікеллі, спричинених Чорнобильською аварією. *Дивослово*. 2017. № 4. С. 46–48.

Зенкіна С. М. Чорнобильська катастрофа у призмі часу, її причини та наслідки [Електронний ресурс] / С. М. Зенкіна, І. В. Панасюк // *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. Серія «Технічні науки». – 2016. – № 2. – С. 11–17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutdtn_2016_2_3

Поглиблення диспропорцій рівня життя населення. Причини Чорн катастрофи. В.Щербицький і Чорн катастрофа. Чому аварія обернулася трагедією? Політика Кремля викликала наростаючий спротив укр національно інтел-ії та громадян. Глибока економічна криза викликала не тільки гострий спалах соціаль- ного невдоволення, а й перегляд традиційних ролей у сім'ях. Масова втрата роботи й засоби до існування. Особливо дошкульно це відчували чоловіки, які не могли утримувати родини. Нерідко це ставало причиною важких переживань, апатії й бездіяльності. У таких умовах масовими були рішення про виїзд когось із членів родини на заробітки за кордон. Потoki українських трудових мігрантів прямували до різних європейських країн – Іспанії, Італії, Португалії, Греції, Німеччини, Польщі. Точ- ну кількість трудових мігрантів встановити складно, однак йдеться про мільйони. Трудова міграція спричинила нове явище – дистантні сім'ї (оформлені юридично, але чоловік і дружина проживали окремо, у різних містах, а іноді – у різних країнах), у яких діти змалку залишалися без опіки когось із батьків. Які соціальні наслідки цього явища ?

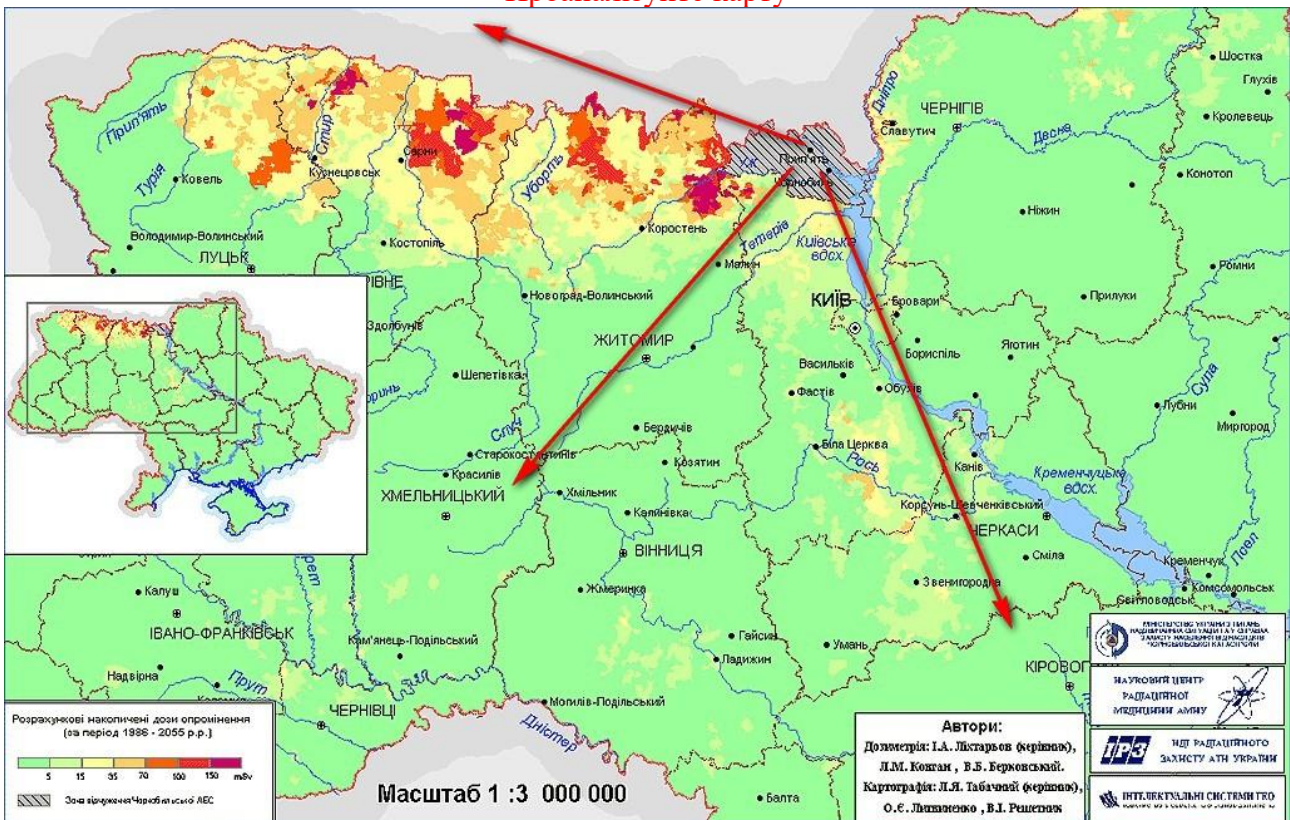

Практичне завдання

Прокоментуйте зображення

Проаналізуйте карту

Організований нашвидкуруч «Державний комітет з надзвичайного стану» (ГКЧП – російська аббревіатура) не лише не зміг усунути від влади президента СРСР Михайла Горбачова, проте і пришивдшив розпад Союзу. Тодішні республіки, серед них і Україна, не підтримали переворот та використали його як можливість позбутись домінування Москви.

Індивідуальне завдання

Історики називають це першим невтраченим шансом українців здобути Незалежність. Як Ви ставитесь до цього?

Порівняйте два інтерв'ю Кравчука.

1. У своєму виступі у головній новинній програмі СРСР «Время» Леонід Кравчук дуже нечітко коментував путч. За кілька хвилин виступу він так і не відповів, чи підтримує переворот: «Знаєте, як це не дивно, я скажу цю сакраментальну фразу. Те, що сталось, мало статись. Може, не у такій формі, може, інші дії...Але залишатись у ситуації безвладдя, коли центр не може управляти, а республікам владу не передавали – усе і мало перейти до такого плачевного стану», – говорив Леонід Кравчук 19 серпня 1991 року. 2.«Так, Кравчук не сідав на білого коня і не виймав шаблю наголо, чого дуже комусь хотілося. Але я знав, у якій країні ми живемо, і це зараз видно. Це країна, де є центр, захід і схід. І сьогодні, ви що, не бачите, що там відбувається, на сході? Не бачите, скажімо, державної мови? То вже минув 21 рік. А що було тоді, коли були 3 мільйони 500 тисяч комуністів? Коли мільйон 500 тисяч війська зі зброєю?» – запитує Леонід Кравчук.

Станом на 21 серпня наказам заколотників відмовилась підкорятись більшість представників місцевих влад. І провал путчу став очевидним навіть для організаторів. У Москву ввели війська та бойову техніку. Люди виходили на вулиці для святкової демонстрації. Борис Єльцин з танка оголосив створення ГКЧП державним переворотом, а його членів – державними злочинцями. У ніч на 22 серпня на літаку російської делегації, що летіла в Крим, повернувся Горбачов з сім'єю

«Перебудова» на Прикарпатті. Опитайте родичів. Опрацюйте джерела.

Практичне завдання

Релігійне відродження (на прикладі населеного пункту)

Запитання

- Дайте визначення термінам: Чорнобильська катастрофа, чорнобильський фактор.
- Які технічні та людські помилки призвели до вибуху на Чорнобильській АЕС?
- Як дії керівництва Чорнобильської АЕС вплинули на розвиток подій під час аварії? Які недоліки в системі безпеки Чорнобильської АЕС сприяли катастрофі?
 - Доведіть, що Чорнобильська катастрофа показала справжнє ставлення не лише радянської влади, а московського центру до України і українців.
 - Як радянська влада інформувала або дезінформувала населення та міжнародну спільноту про катастрофу?
 - Якими були основні проблеми та затримки в евакуації населення з забруднених територій?
 - Якою була роль ліквідаторів у подоланні наслідків аварії та які умови їхньої праці?
 - Як міжнародна спільнота відреагувала на Чорнобильську катастрофу?
- Які були безпосередні та довгострокові наслідки катастрофи для здоров'я людей, що постраждали від радіації?

Як радіоактивне забруднення вплинуло на довкілля в регіоні?

 - Які соціальні наслідки мала Чорнобильська катастрофа для населення України?
 - Дайте комплексну характеристику соціальних, демографічних, медико-психологічних наслідків Чорнобильської катастрофи.
 - Які правові питання виникли у зв'язку з катастрофою, зокрема стосовно компенсацій постраждалим?
 - Які були основні напрямки міграції населення після катастрофи та як це вплинуло на демографічну ситуацію в Україні?

Тема 12. Державотворчі процеси в Україні у 1991–2004 роках, стан культури 2 год.

1. Дискусійні проблеми української історії.
2. Державотворчі процеси на поч 90-х. Внутрішньополітична боротьба в Україні в 90-хрр. Л.Кравчук.
3. Президентство Л.Кучми.
4. Діяльність політичних партій в 90-х рр.
5. Розвиток освіти, науки і культури. Релігійне відродження.

Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі.

Література

Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с.

Кармазіна М. С. Президентство: український варіант. К. 2007. 365 с. Режим доступу:

https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/knyga_prez_42.pdf

ГОЛИБАРД Є. ЗЛОЧИННА РУКА РОСІЇ В УКРАЇНІ Фрагмент сучасного літопису (1994 – початок 2015 рр.) Події, особи, коментарі. К., 2015. Режим доступу: https://dbc.wroc.pl/Content/115927/globyard_zlocinna_ruka.pdf

Гриневич В.А., Даниленко В.М., Кульчицький СВ., Лисенко О.Є. Україна Росія в історичній ретроспективі. Нариси в 3-х томах. К., 2004.

Касьянов Г. В. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2008. 432 с.

Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014): монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с.

Медицький І.Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави [Текст]: монографія. Ів.-Франківськ, 2007. 222 с.

Баскакова А. Історіографічний аспект кримськотатарської проблеми в українсько-російських відносинах (1991–2014). *Гілея*. 2015. № 6. С. 109–114.

Бжезінський З. Велика шахівниця. Львів – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 236 с.

Крим в історичних реаліях України [Текст]: матеріали наукової конференції "Крим в історичних реаліях України: До 50-річчя входження Криму до складу УРСР". (Київ, 19 лютого 2004 року). К.: Ін-т історії України НАН України, 2004. С.335-346.

Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці. К., 1994

Луканов Ю.В. Третій Президент: Політичний портрет Леоніда Кучми. К., 1996

Земні шляхи і зоряні дороги: Штрих до портрета Леоніда Кучми. К., 1998.

Бокоч В.М. Президент України Л. Кравчук: формування та реалізація державної релігійної політики. *Регіональні студії*. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 20. 2020. С.85-89.

Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/39644>

Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. К., 2000

Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці. К., 1994

Короткова О. В. ВНЕСОК ПРЕЗИДЕНТА ЛЕОНІДА КРАВЧУКА У СТВОРЕННЯ

ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В СВІТІ. Режим доступу:

<https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/2065abe0-596f-4926-9078-cee54f99e51a/content>

Бокоч В.М. ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ Л. КРАВЧУК: ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ. Режим доступу:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39644/1/16.pdf>

Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991 – 2018 рр.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 352с.

Адамович С.В. Всеукраїнські з'їзди депутатів всіх рівнів у 1991, 2004, 2008, 2014 рр. як засіб збереження влади проросійських панівних верств. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. – 2016. Вип. 28. С.45-53.

Чорновіл В. Україна починається з тебе [вибр. ст. та матеріали; упоряд. та авт. передм. В. Деревінський] / В'ячеслав Чорновіл. Брустурів : Дискурсус, 2020. 304 с.

Інформаційна війна Росії проти України в 1990-х рр. *Чорноволівські читання: Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції (Київ, 14 березня 2020) / упоряд. В. Ф. Деревінський.* Київ: «Бескиди», 2020. С. 28-31.

Шейко В. Історія української культури: навч. посібник. К. : Знання, 2009. 413 с.

Алексієвець М. Постмодернізм і українська культура. *Україна-Європа-Світ: міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини.* 2016. Вип. 18. С. 210–214.
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2016_18_29

КРАСНОДЕМСЬКА І. РОЛЬ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСАХ В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ 80-х – СЕРЕДИНА 90-х РОКІВ ХХ СТ.) Режим доступу: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/145376>

Культура України. Серія: Мистецтвознавство : зб. наук. пр. / М-во культури України, Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків : ХДАК, 2019. Вип. 63. 288 с. Режим доступу: http://rio-khsac.in.ua/culture_files/cu63.pdf

Касьянов Г. Past continuous: Історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. Київ: Laugus, *Антропос-Логос-Фільм*, 2018. 420 с.

Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991 – 2018 рр.). Київ: ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 352с.

Головко В. Взаємовідносини державної влади та великого капіталу в Україні (від початку 1990-х до 2013 р.) *Український історичний журнал.* 2024. Число 5. С. 136-155. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.05.136>

Адамович С.В. Всеукраїнські з'їзди депутатів всіх рівнів у 1991, 2004, 2008, 2014 рр. як засіб збереження влади проросійських панівних верств. *Вісник Прикарпатського університету. Історія.* 2016. Вип. 28. С.45-53.

Чорновіл В. Україна починається з тебе [вибр. ст. та матеріали; упоряд. та авт. передм. В. Деревінський] / В'ячеслав Чорновіл. Брустурів : Дискурсус, 2020. 304 с.

Інформаційна війна Росії проти України в 1990-х рр. *Чорноволівські читання: Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції (Київ, 14 березня 2020) / упоряд. В. Ф. Деревінський.* Київ: «Бескиди», 2020. С. 28-31.

Головко В. Владу створюють... Політична біографія Леоніда Кучми. Київ, 2018.

Луканов Ю. Третій Президент: Політичний портрет Леоніда Кучми. Київ, 1996.

Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990-2019). Київ, 2021.

Методичні рекомендації

Обміркуйте в першому питанні ключові питання та події, що викликають дискусії серед істориків. Порівняйте різні точки зору на одні й ті самі історичні події. Аналізуйте вплив політичної ситуації на історичні оцінки. Використовуйте методи критичного мислення для оцінки історичних фактів.

З'ясуйте внутрішні і зовнішні факторів постсоціалістичного розвитку України через розкриття їх передумов і суспільної реальності, котра виступала об'єктом цілеспрямованих політичних перетворень.

Практичне завдання

Висвітлення доленосних для західної цивілізації аспектів "повернення України в Європу" Державотворчі процеси в умовах незалежності України. Аналізуйте політичну ситуацію в Україні під час правління Л.Кравчука. Обговорюйте внутрішньополітичну боротьбу між різними політичними силами. Вивчайте роль Л.Кравчука. Досліджуйте основні виклики, з якими стикалася молода держава. Розглядайте міжнародний контекст та його вплив на внутрішню політику України. Обміркуйте тему успіхів і невдач перших років незалежності.

Синхронізуйте їх з відповідними подіями регіональної історії і світової. Повернення

кримських татар на історичну батьківщину. Питання адміністративно-політичного статусу Криму.

Формування Збройних сил і Військово-морського флоту, Національної гвардії, Служби безпеки, митної служби. Воєнна доктрина незалежної України (90-і рр.) Проблема ядерного роззброєння. Військове будівництво в незалежній Україні і проблема реформування армії. **Проблеми Чорноморського флоту. Кольчужний скандал. Закриття ЧАЕС. Відносини з Європейським співтовариством. Україна та НАТО. Проблема міжнародного визнання державних кордонів України.**

Суспільно-політичне життя. Визначте особливості діяльності українських політичних партій, їх класифікація, становлення та розвиток політичної та партійної систем. Причини зростання електорального впливу лівих партій. Вивчайте вплив партій на формування урядів і парламенту. Проводьте порівняльний аналіз діяльності провідних партій. Досліджуйте випадки співпраці та коаліцій між партіями. Аналіз становлення громадянського суспільства в Україні та місця й ролі у цьому процесі громадських організацій. Охарактеризуйте особливості українського жіноч. Руху.

Проблемне питання. Форми і методи практичної діяльності Народного Руху України в державотворчих процесах України.

Активізація суспільно-політичного життя. Заборона діяльності КПУ. Проблемне питання: «Комуністична мімікрія». Участь інтелігенції, студентської молоді, засобів масової інформації в демократизації суспільства, відродженні національних традицій, розширенні сфери вжитку української мови. Пробудження релігійного життя. Участь української діаспори в державно-творчому процесі.

Конституція України 1996 р. Визначте іст значення прийняття Конституції України, запровадження національної валюти

Політична криза періоду Кравчука. «Червоні директори». Реорганізація органів влади. Вибори до Верховної Ради 1994 р. Суперечності між парламентом і президентом. Протистояння Кравчук-Кучма. Президентські вибори 1994 р. і їх наслідки. Розкол еліт, формування опозиції. Постколоніальний синдром на пострадянському просторі.

Л. Кучма – новий Президент України. Кучма і «кучмізм». Описуйте основні етапи президентства Л.Кучми. Аналізуйте внутрішню і зовнішню політику Л.Кучми. Вивчайте конфлікти та політичні кризи цього періоду. Оцінюйте вплив президентства Л.Кучми на розвиток демократії в Україні. Досліджуйте випадки корупції та політичних скандалів, що мали місце. Оцініть суспільні настрої та політичну культуру того часу.

Протиборство у Верховній Раді. **Прийняття Закону «Про Представника Президента України».** О. Мороз. Діяльність політичних партій. Наступ реакційних антидержавних сил. Консолідація національно-демократичних сил. Конгрес української інтелігенції. Народно-демократична партія. Загострення політичної боротьби в ході конституційного процесу. "Конституційна ніч". Прийняття нової Конституції України 28 червня 1996 р. Реорганізація державно-політичних структур. **Проблемне питання. Лазаренківщина (1996–1997) та її міжнародний відгомін.** Трикутник Марчук–Лазаренко–Кучма.

Проблемне питання. Правління Л.Кучми як приклад "повзучого авторитарного режиму".

Вибори до Верховної Ради 1998 р. – змішана мажоритарно-пропорційна система. Вибори Президента 1999 р. Референдум 2000 року. Політична криза 2000–2001 рр. Справа Лазаренка. Смерть Черновола. «Касетний скандал». Війна експертиз. Вбивство Георгія Гонгадзе. «Україна без Кучми». Події "кривавої п'ятниці" 9 березня.

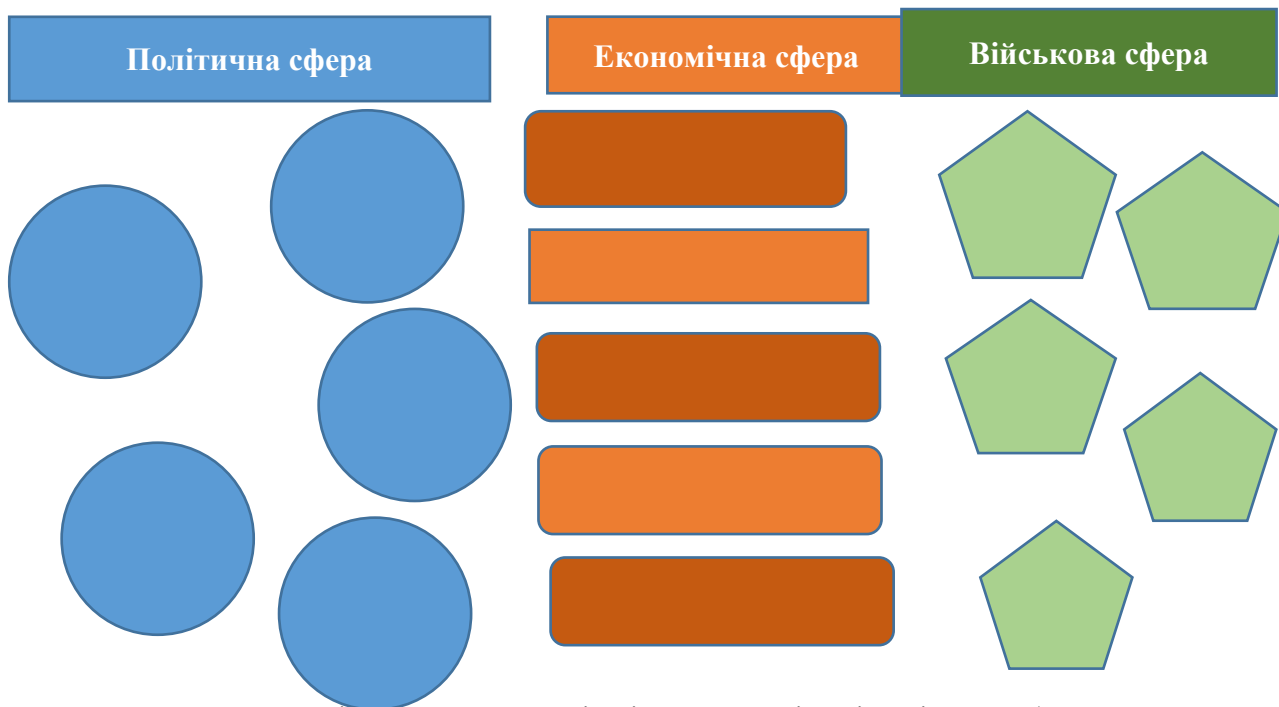
Референдум 2000 р. Інтернет-видання. Візит в Україну Папи Римського. Скнулівська трагедія. Тузла 2003 р. Акція «Повстань Україно!» «Конституційна реформа» – спроба Кучми зтягнути вихід з влади. В.Медведчук – «сірий кардинал». Ліквідація смертної кари. Скнулівська трагедія. Кольчужний скандал. Тузла. Євроатлантичний вектор зовнішньополітичного курсу. Укладення Хартії про особливе партнерство між Україною та

НАТО Економічні, наукові та культурні зв'язки з країнами ЄС і Північної Америки . Укр миротворці в Іраці.Новобогданівка.Скандальні вбори у Мукачевому.

Внутрішня криза 2002-2004 рр. Вибори до Верховної Ради 2002 р. Розпад президентського блоку «За єдину Україну!» Визначіть основні тенденції та протиріччя соціально-економічного розвитку України в 1991–1998, 1998–2004 роках.

Висвітліть пошуки Україною зовнішньополітичних орієнтирів у перше десятиліття незалежності.

Історичні терміни (встановіть взаємозв'язки)

В останньому питанні опишіть основні зміни в системі освіти після здобуття незалежності. Аналізуйте розвиток науки в Україні у 90-х роках. Обговорюйте ключові культурні події та їх вплив на суспільство. Русифікація.

Приватне телебачення.Нова література. Ю.Андрухович. ВВ. «Територія А». Океан Ельзи. «Київська пектораль». В.Писарев. Гапчинська. Чичкан, Поярков. Б.Ступка. М.Слабошпицький. В.Шкляр. І.Вітовська. «Плем'я». «Джаз-Коктебель». «Мистецький арсенал». Ліна Костенко: повернення. Українська космонавтика. Л.Каденюк. Укр театр і кіно. Укр балет. Архітектура і скульптура. Зародження укр спорту. С.Бубка. В.Лобановський. О.Баюл.В.Петренко.Подкопаєва , Серебрянська. Брати Клички. Я.Клочкова. Вірастюк. Силантьєв. Гончаров, Грушина.Шахтар – чемпіон. Олімпійський рух.

Вивчайте процеси відродження релігійних інституцій. Досліджуйте роль церкви в суспільному житті. Порівнюйте стан культури та науки до і після здобуття незалежності. Оцінюйте вплив державної політики на культурний розвиток.

Історичні постаті:дайте характеристику головним історичним діячам

Заповніть таблиці

Політ сфера	Екон сфера	Культура	Релігія

Історичні джерела

Назва джерела і дата створення	Уривки з джерела	Позначки роздуми

Запитання

- Які ключові питання викликають дискусії серед істориків щодо української історії?
 - - Які різні точки зору існують на одні й ті самі історичні події?
 - - Як політична ситуація вплинула на історичні оцінки подій?
 - - Які найбільш обговорювані спірні історичні події в українській історії?
 - - Які основні етапи державотворення на початку 90-х років?
 - - Якою була політична ситуація в Україні під час правління Л.Кравчука?
 - - Які політичні сили брали участь у внутрішньополітичній боротьбі в 90-х роках?
 - - Яку роль відіграв Л.Кравчук у формуванні незалежної України?
 - - Які політичні програми пропонували різні партії та їхній вплив на державотворчі процеси?
 - - Які основні виклики стикалася молода держава в 90-х роках?
 - - Який був міжнародний контекст і як він впливав на внутрішню політику України?
 - - Які були успіхи і невдачі перших років незалежності України?
 - - Які основні етапи президентства Л.Кучми?
 - - Якою була внутрішня і зовнішня політика Л.Кучми?
 - - Які економічні реформи були проведені під час його президентства?
 - - Які конфлікти та політичні кризи мали місце під час його правління?
 - - Який був вплив президентства Л.Кучми на розвиток демократії в Україні?
 - - Які випадки корупції та політичних скандалів були зафіксовані під час його правління?
 - - Як результати правління Л.Кучми порівнюються з іншими президентами?
 - - Якими були суспільні настрої та політична культура того часу?
 - - Які основні політичні партії діяли в Україні у 90-х роках і які були їхні програми?
 - - Яку роль відігравали партії у державотворчих процесах?
 - - Як партії впливали на формування урядів і парламенту?
 - - Яка була політична конкуренція між провідними партіями?
 - - Які випадки співпраці та коаліцій між партіями мали місце?
 - - Як еволюціонувала партійна система протягом 90-х років?
 - - Який був вплив політичних партій на суспільні зміни в Україні?
 - - Якими були головні виклики і успіхи політичних партій у цей період?
 - - Які основні зміни відбулися в системі освіти після здобуття незалежності?
 - - Які були ключові досягнення в науці в Україні у 90-х роках?
 - - Які культурні події мали значний вплив на суспільство у цей період?
 - Проаналізуйте літературу, мистецтво, архітектуру, театр, кіно, балет.
 - Успіхи і невдачі українського спорту.
 - - Яким був процес відродження релігійних інституцій в Україні?
 - - Яку роль відігравала церква в суспільному житті 90-х років?
 - - Як порівнюється стан культури та науки до і після здобуття незалежності?
 - - Який вплив мала державна політика на культурний розвиток у цей період?

- - Якими були міжнародні зв'язки у сфері освіти, науки і культури?

Тема 31. Соціально-економічне життя України 1991-2004 рр. Зовнішня політика.

1. Соціально-економічні реформи : успіхи і втрати. Гривня. Банківська система.
 2. Фінансово-промислові групи. Корупція.
 3. Рівень життя населення України. Проблеми соціального захисту населення. Проблеми охорони здоров'я та екології.
 4. Становлення зовнішньої політики України. Українсько-російські відносини.
 5. Україна і Європа. Україна і США. Азійський вектор.
- Практичне завдання: НМК

Головко В. Українські фінансово-промислові групи в модернізаційних процесах 1991–2009 рр. : монографія. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2012. С. 277–285.

Дорошко, М. Неоголошені війни Росії проти України у ХХ – на початку ХХІ ст.: причини і наслідки / Микола Дорошко. Київ : Ніка-Центр, 2018. 192 с.

Венгер, В. В. Теоретичні засади формування фінансово-промислових груп [Текст] / Віталій Васильович Венгер // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Том 14. №1. С.46-53.

Кармазіна М. С. Президентство: український варіант. К. 2007. 365 с. Режим доступу: https://ripiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/knyga_prez_42.pdf

Уманців, Г. В. Холдингові компанії та фінансово-промислові групи [Текст]/ Г. В. Уманців. Київ: ВІРАР «Альтерпрес», 2002. 429 с.

Євроінтеграційна політика незалежної України//Євроінтеграційна проблематика на уроках історії[Текст]: навчально-метод. посібник / за ред.І.Є.Цепенди.-Ів.-Франківськ:ЛІК,2007
Земельні відносини і землеустрій незалежної України (1991-2004)//Сільське господарство України - від минулого до сьогодні [Текст]: монографія: у чотирьох томах / Зубець М.В., Власов В.І., та інші. К.:Аграрна наука,2005. Том 2.

ГОЛИБАРД Є. ЗЛОЧИННА РУКА РОСІЇ В УКРАЇНІ Фрагмент сучасного літопису (1994 – початок 2015 рр.) Події, особи, коментарі. К., 2015. Режим доступу: https://dbc.wroc.pl/Content/115927/globyard_zlocinna_ruka.pdf

Гриневич В.А., Даниленко В.М., Кульчицький СВ., Лисенко О.Є. Україна Росія в історичній ретроспективі. Нариси в 3-х томах. К., 2004.

Волошенюк, В. В. Сучасна організація ФПГ в Україні та перспективи її розвитку / В. В.

Волошенюк, Н. І. Литвиненко. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

Касьянов Г. В. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2008. 432 с.

Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014): монографія. Чернівці: Книги – ХХІ, 2016. 552 с.

Медицький І.Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави [Текст]: монографія. Ів.-Франківськ,2007. 222 с.

Ігнатенко М. М. Наслідки надходження у сучасне виробництво України іноземних інвестицій

та технологій. *Гілея (науковий вісник): збірник наукових праць*. К., 2009. Вип. 28. С. 121–131.

Гай-Нижник П. Кримський вузол і питання Чорноморського флоту РФ у російсько-українських воєнно-політичних взаєминах (1991–2013рр.). *Гілея*. 2017. № 2. С. 77–90.

Ігнатенко М. М. Проблеми реформування аграрного виробництва України в умовах Незалежності. *Сіверянський літопис*. Чернівці. 2009. № 5. С. 115–120.

Прилипко, Ю. Моніторинг стану тіньового сектора економіки України та його впливу на основні макроекономічні показники [Текст] *Економ. часоп.* -ХХІ. 2002. №5. С. 16-18.

Тарасевич В. Чверть століття незалежності України: актуальні контексти та імперативи соціально-економічних реформ. *Економіка України*. 2017. № 8. С. 14–28.

Крим в історичних реаліях України [Текст]: матеріали наукової конференції "Крим в історичних реаліях України: До 50-річчя входження Криму до складу УРСР". (Київ, 19 лютого 2004 року). К.: Ін-т історії України НАН України, 2004. С. 335-346.

Клімкін П. Зовнішньополітичні пріоритети України в контексті зміцнення національної безпеки / П. Клімкін // Незалежність України в глобалізованому світі: вектори ХХІ століття : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (22 серпня 2011 р., м. Київ): до 20-річчя незалежності України / упоряд. Я. А. Жаліло, С. О. Янішевський. Київ, 2011. С. 141–144.

Буркут, І. Фантом «русского міра»: політологічні статті про російсько-українську війну й не тільки / Ігор Буркут. Чернівці : Друк Арт, 2019. 255 с.

Верменич, Я. Феномен пограниччя: Крим і Донбас в долі України : монографія. Київ : Інститут історії України НАН України, 2018. 368 с. – Режим доступу : <http://resource.history.org.ua/item/0013745>

Борковський К. Польща у зовнішній політиці України : [польською мовою. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія : 165 Історія. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 23-24 : до 20-ліття утворення каф-ри історії слов'ян і 80-річчя проф. П. Федорчака. С. 236–251.

Вовканич С. Аксіологія державотворчих концептів в умовах соціально-економічних змін, нових викликів і загроз національній безпеці. *Стратегічна панорама*. 2015. № 1. С. 76–82.

Вовканич С. Соціогуманістичні засади модернізації економіки в системі реалізації української національної ідеї. *Регіональна економіка*. 2012. № 2. С. 7–22.

Матушенко О. Вплив політичної та бізнес-еліти на еволюцію ролі та місця політичних партій у політичній системі України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2011. Вип. 3 (53) : Травень–червень. С. 137–147.

Падалка С. С. Українське село 1990-2000-х рр. : тенденції соціально-економічних змін. *Український історичний журнал*. 2008. №4. С. 169-184.

Віднянський С. В., Мартинов А. Ю. Зовнішня політика України: еволюція концептуальних засад та проблеми реалізації. *Український історичний журнал*. 2011. №4. С. 55–76.

Бжезінський З. Велика шахівниця. Львів – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 236 с.

Приймак, О. В. Соціально-економічні причини виникнення тіньової економіки в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Приймак. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Staptp/2009_42/files/42_20Priymak.pdf.

Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і розвитку на сучасному етапі. *Економіка України*. 2004. С. 14–22.

ЄС-Україна: економічні наслідки та перспективи Європейської Політики Сусідства (ЄПС). Аналітична доповідь / за заг. ред. Ігоря Бурковського. К., 2012. 86 с.

Якубова Л., Головка В., Примаченко Я. «Русский мир» на Донбасі та в Криму: історичні витоки, політична технологія, інструмент агресії (аналітична доповідь). Київ, 2018. 227 с.

Якубова Л. Суспільно-політичний простір Криму на периферії «русского мира». Регіональна історія України. Збірник наукових статей / головний редактор В. Смолій; відповідальний редактор Я. Верменич. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. Вип. 12. С. 9 – 31.

Україна та проект «русского мира» : Аналітична доповідь, за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. Київ : НІСД, 2014.

Крим від античності до сьогодення: історичні студії / від. ред. : В. Смолій; Інститут історії України НАН України. Київ, 2014. 707 с. Режим доступу : <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7435-8/978-966-02-7435-8.pdf>

Крим: шлях крізь віки. Історія у запитаннях і відповідях / відп. ред. : В. Смолій ; Інститут історії України НАН України. Київ, 2014. 456 с. – Режим доступу : <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7228-6/978-966-02-7228-6.pdf>

Луканов, Ю. Пресувальна машина: як Росія знищувала свободу слова в Криму : монографія / Юрій Луканов. Київ : КВІЦ, 2018. 175 с. Режим доступу : <https://is.gd/bkd31J>

Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці. К., 1994

Луканов Ю. В. Третій Президент: Політичний портрет Леоніда Кучми. К., 1996

Земні шляхи і зоряні дороги: Штрих до портрета Леоніда Кучми. К., 1998.

Бокоч В.М. Президент України Л. Кравчук: формування та реалізація державної релігійної політики. *Регіональні студії*. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 20. 2020. С.85-89. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/39644>

Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. К., 2000

Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці. К., 1994

Короткова О. В. ВНЕСОК ПРЕЗИДЕНТА ЛЕОНІДА КРАВЧУКА У СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В СВІТІ. Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/2065abe0-596f-4926-9078-cee54f99e51a/content>

Бокоч В.М.ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ Л. КРАВЧУК: ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39644/1/16.pdf>

Ткач Д. РОЛЬ СУБ'ЕКТИВНОГО ЧИННИКА У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ ЗА ЧАСІВ ПРЕЗИДЕНТА Л.М. КРАВЧУКА. Режим доступу: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1395>

Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991 – 2018 рр.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 352с.

Адамович С.В. Всеукраїнські з'їзди депутатів всіх рівнів у 1991, 2004, 2008, 2014 рр. як засіб збереження влади проросійських панівних верств. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. – 2016. Вип. 28. С.45-53.

Чорновіл В. Україна починається з тебе [вибр. ст. та матеріали; упоряд. та авт. передм. В. Деревінський] / В'ячеслав Чорновіл. Брустурів : Дискурсус, 2020. 304 с.

Інформаційна війна Росії проти України в 1990-х рр. *Чорноволівські читання: Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції (Київ, 14 березня 2020)* / упоряд. В. Ф. Деревінський. Київ: «Бескиди», 2020. С. 28-31.

Методичні рекомендації

Економіка України в 1991–1998 рр. На початку 1992 р. замість радянських рублів введено українські купоно-карбованці, які були в обігу п'ять років і прийняли на себе інфляційний удар. Запровадження гривні. Демографічні процеси. Трудова еміграція.

Економіка України в 1998–2004 рр. Олігархічна система. Початок інтеграції української економіки в європейський і світовий економічний простір.

Впровадження купонів. «Чорний ринок». Перерозподіл власності.

Індивідуальне завдання

Човники. Гральний бізнес. «Малинові піджаки».

Соц-економічна криза. Гіперінфляція. Біле братство. Дикий капіталізм. Прихватизація. Фінансово-промислові групи легалізували великий капітал і водночас розвинули тіньову економіку. Олігархічна економіка. Клани. Рейдерство. На початку 2000-х років нову спробу реформ здійснив уряд Віктора щенка. Хоча закон України «Про селянське (фермерське) господарство» ухвалили ще в 1991 р., поступальних змін у аграрному секторі не було. У 1999 р. президент підписав указ «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки». Уряд енергійно впроваджував поділ колгоспних і радгоспних земель на паї, що переходили до селян. Сільськогосподарське виробництво почало зростати, з'явилися фермерські господарства, однак швидкі темпи відчуження паїв у селян змусли парламент увести мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення. У паливно-енергетичному комплексі й промисловості уряд чинив тиск для припинення взаємозаліків і бартеру, що збільшило надходження до бюджету. Запрацювало спрощене оподаткування для малого бізнесу і приватних підприємців. Приватне телебачення. Нова література. Ю.Андрухович. ВВ. «Територія А». Океан Ельзи. «Київська пектораль». В.Писарєв. Гапчинська. Чичкан, Поярков. Б.Ступка. М.Слабошпицький. В.Шкляр. І.Вітовська. «Плем'я». «Джаз-Коктебель». «Мистецький арсенал». Ліна Костенко: повернення. Українська космонавтика. Л.Каденюк. Зарадження укр спорту. С.Бубка.

В.Лобановський. О.Баюл.В.Петренко.Подкопаєва, Серебрянська. Динамо-Барселона 4:0.Брати Клички. Я.Клочкова. Вірастюк. Силантьєв. Гончаров, Грушина.Шахтар – чемпіон. Євро-2012.

Формування Збройних сил і Військово-морського флоту, Національної гвардії, Служби безпеки, митної служби. Воєнна доктрина незалежної України (90-і рр.) Проблема ядерного роззброєння. Військове будівництво в незалежній Україні і проблема реформування армії. **Проблеми Чорноморського флоту. Кольчужний скандал. Закриття ЧАЕС. Відносини з Європейським співтовариством. Україна та НАТО. Проблема міжнародного визнання державних кордонів України.**

Економічна криза періоду Кравчука. **Проблемне питання «Червоні директори».** Постколоніальний синдром на пострадянському просторі. Аналізуйте успіхи та втрати соціально-економічних реформ в Україні з моменту здобуття незалежності. Вивчайте етапи введення гривні та її вплив на економіку України. Досліджуйте роль Національного банку України у регулюванні банківської системи. Аналізуйте розвиток банківської системи в Україні з моменту її створення. Аналізуйте роль фінансово-промислових груп в економіці України. **Проблемне питання Досліджуйте вплив фінансово-промислових груп на політику та економіку України.** Вивчайте масштаби та форми корупції в Україні. Оцінюйте наслідки корупції для економічного та соціального розвитку України. Аналізуйте ефективність антикорупційних реформ в Україні. Досліджуйте взаємозв'язок між корупцією та соціально-економічними проблемами в Україні.

Аналізуйте динаміку рівня життя населення України з моменту здобуття незалежності. Оцінюйте вплив економічних криз на рівень життя населення. Досліджуйте ефективність соціального захисту населення в Україні. Визначайте основні проблеми у системі соціального захисту населення. Розглядайте заходи, вжиті урядом для покращення соціального захисту населення. Аналізуйте стан системи охорони здоров'я в Україні. Вивчайте проблеми та виклики, з якими стикається система охорони здоров'я в Україні. Оцінюйте вплив реформ у сфері охорони здоров'я на доступність та якість медичних послуг.

Досліджуйте екологічні проблеми в Україні та їх вплив на здоров'я населення. Розглядайте заходи, спрямовані на покращення екологічної ситуації в Україні. Аналізуйте взаємозв'язок між екологічними проблемами та економічним розвитком. Вивчайте роль громадянського суспільства у вирішенні соціальних та екологічних проблем. Досліджуйте ефективність екологічної політики в Україні. Визначайте перспективи покращення рівня життя населення в контексті соціально-економічних та екологічних реформ.

Причини невдач економічної політики в перехідний період. **Проблемне питання Економічний фаворитизм.** Вітчизняний виробник і зовнішній ринок. Проблеми енергоносіїв. Демографічна ситуація. Активізація міграційних процесів. Соціальне розшарування. Становище соціально незахищених верств населення. Вплив "тінізації" економіки на здійснення соціальної політики в Україні у 90-х роках ХХ ст. Проблеми охорони здоров'я.

В останньому питанні аналізуйте вплив анексії Криму Росією на зовнішню політику України. Вивчайте ключові етапи формування зовнішньої політики України після здобуття незалежності в 1991 році. Досліджуйте заходи, здійснені Україною для забезпечення своєї територіальної цілісності в умовах російської агресії на Донбасі. Розглядайте вплив газових конфліктів з Росією на енергетичну політику України. Оцінюйте роль України в міжнародних організаціях (ООН, ОБСЄ, Рада Європи) у контексті конфлікту з Росією. Визначайте методи реалізації політики санкцій України проти Росії та її вплив на економіку обох країн. Ідентифікуйте основні виклики у двосторонніх відносинах між Україною та Росією на сучасному етапі. Досліджуйте використання міжнародного права Україною у врегулюванні конфліктів з Росією. Аналізуйте наслідки підписання Будапештського меморандуму для зовнішньої політики України.

www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/8.pdf

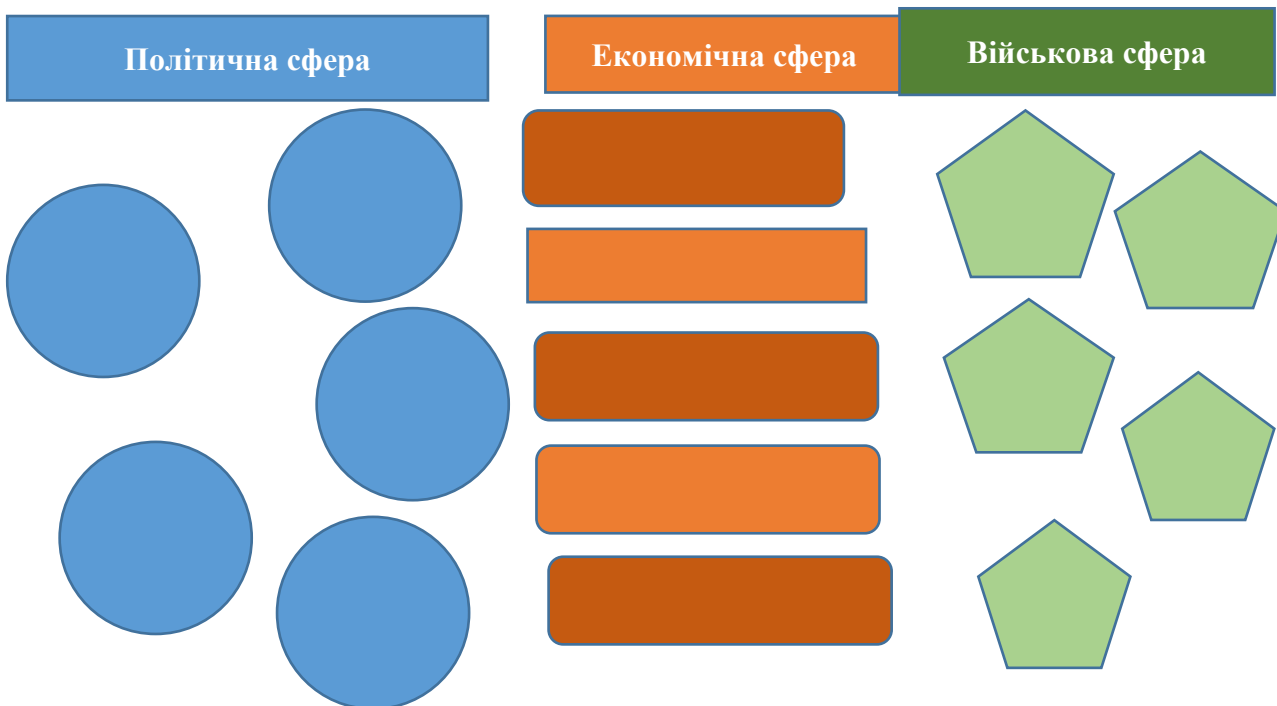
Чи погоджуєтесь з тезою Дж. Гудбі, який вказує, що ядерна політика України формувалася як результат впливу декількох політичних угруповань у керівництві держави

Висвітлення деталей успадкування Україною ядерної зброї після розпаду СРСР, обговорення ролі стратегічної ядерної зброї пострадянськими лідерами та лідерами інших європейських держав, а також відтворення етапів ліквідації української ядерної зброї дозволяє підвести загальні підсумки набуття Україною без'ядерного статусу.

Доведіть, що у результаті політики «без'ядерності» України значно знизився інтерес до неї з боку Заходу, вона стала вразливою перед Росією і сьогодні, перебуваючи у стані війни з одним із гарантів її безпеки, змушена живою силою успішно протистояти агресору, не маючи навіть достатньої кількості зброї й елементарного спорядження та техніки.

Оцінюйте вплив Угоди про асоціацію з ЄС на політичний і економічний розвиток України. Досліджуйте наслідки безвізового режиму з ЄС для громадян України та взаємини з європейськими країнами. Визначайте головні перешкоди на шляху повноправного членства України в ЄС. Розглядайте роль Сполучених Штатів у підтримці України на міжнародній арені. Аналізуйте основні напрямки стратегічного партнерства між Україною та США. Вивчайте розвиток співпраці України з азійськими країнами, такими як Китай, Японія та Південна Корея. Досліджуйте інтеграцію України в систему європейської безпеки. Оцінюйте результати співпраці України з ЄС у сфері енергетики та енергетичної безпеки. Аналізуйте вплив допомоги США на проведення реформ в Україні. Досліджуйте перспективи розвитку торгівлі між Україною та країнами Азії. Визначайте виклики перед Україною у зміцненні своїх позицій у Східній Європі. Оцінюйте вплив міжнародної допомоги на внутрішню політику та економіку України. Досліджуйте розвиток культурних та освітніх обмінів між Україною та Європейським Союзом. Розглядайте роль України у регіональних організаціях в Азії. Визначайте основні напрямки розвитку зовнішньої політики України на найближчі роки.

Історичні терміни (встановіть взаємозв'язки)

Історичні постаті:

Політ сфера	Екон сфера	Культура	Релігія

Історичні джерела

Назва джерела і дата створення	Уривки з джерела	Позначки роздуми

Запитання

Які соціально-економічні реформи були успішно впроваджені в Україні в період з 1991 по 2004 роки?

Які були основні виклики та успіхи при впровадженні гривні як національної валюти у 1996 році?

Як впливали економічні кризи на стабільність банківської системи України у 1990-х та на початку 2000-х років?

Які були основні причини незавершеності або невдач деяких соціально-економічних реформ у цей період?

Яким чином соціально-економічні реформи вплинули на рівень життя та добробут населення України?

Як формувалися та яку роль відігравали фінансово-промислові групи в економіці України?

Який вплив мали олігархи на політику та економіку України в період з 1991 по 2004 роки?

Які основні корупційні схеми були виявлені у фінансово-промислових групах за цей період?

Які заходи приймалися для боротьби з корупцією і чому вони були недостатньо ефективними?

Як корупція впливала на економічний розвиток та інвестиційний клімат в Україні?

Як змінювався рівень життя населення України в період з 1991 по 2004 роки?

Які були основні проблеми у сфері соціального захисту населення в цей період?

Який був стан системи охорони здоров'я в Україні і які були основні виклики?

Які основні екологічні проблеми існували в Україні і як вони впливали на здоров'я населення?

Як вплинула анексія Криму Росією на зовнішню політику України?

Які були ключові етапи формування зовнішньої політики України після здобуття незалежності в 1991 році?

Які заходи здійснила Україна для забезпечення своєї територіальної цілісності в умовах російської агресії на Донбасі?

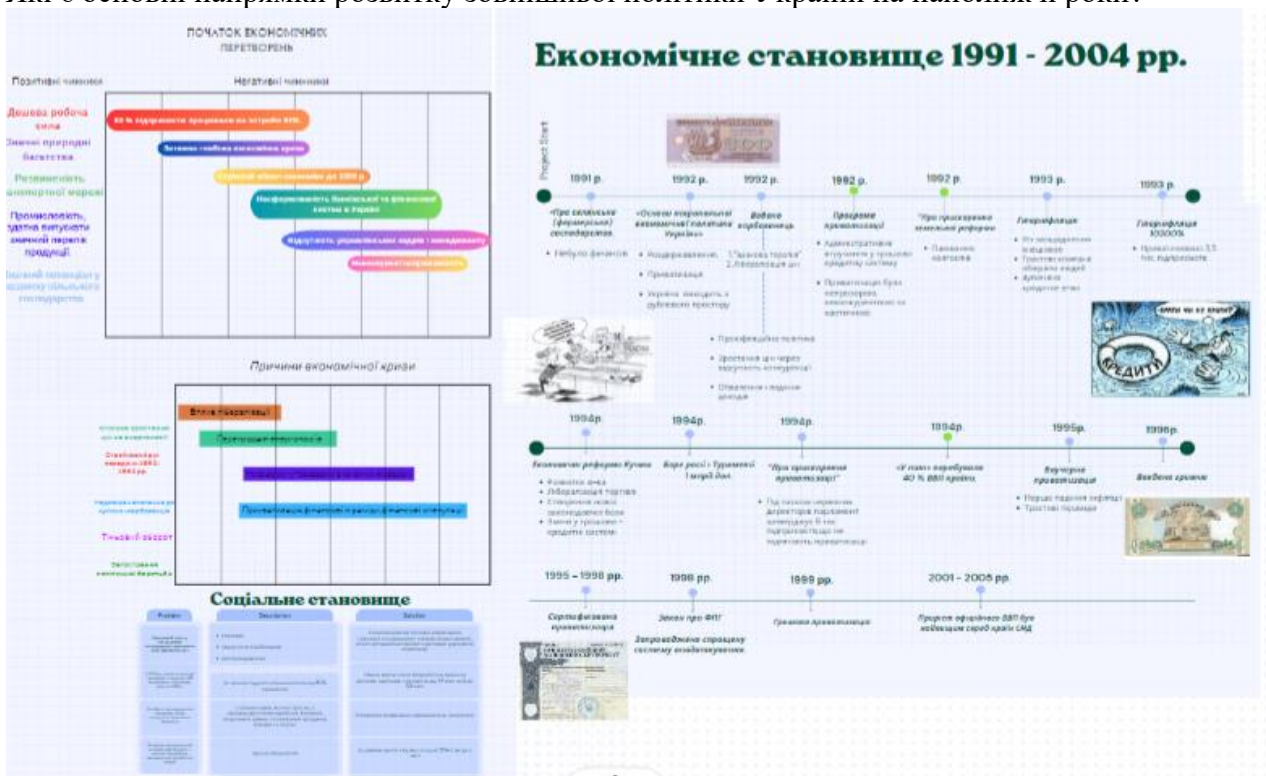
Як вплинули газові конфлікти з Росією на енергетичну політику України?

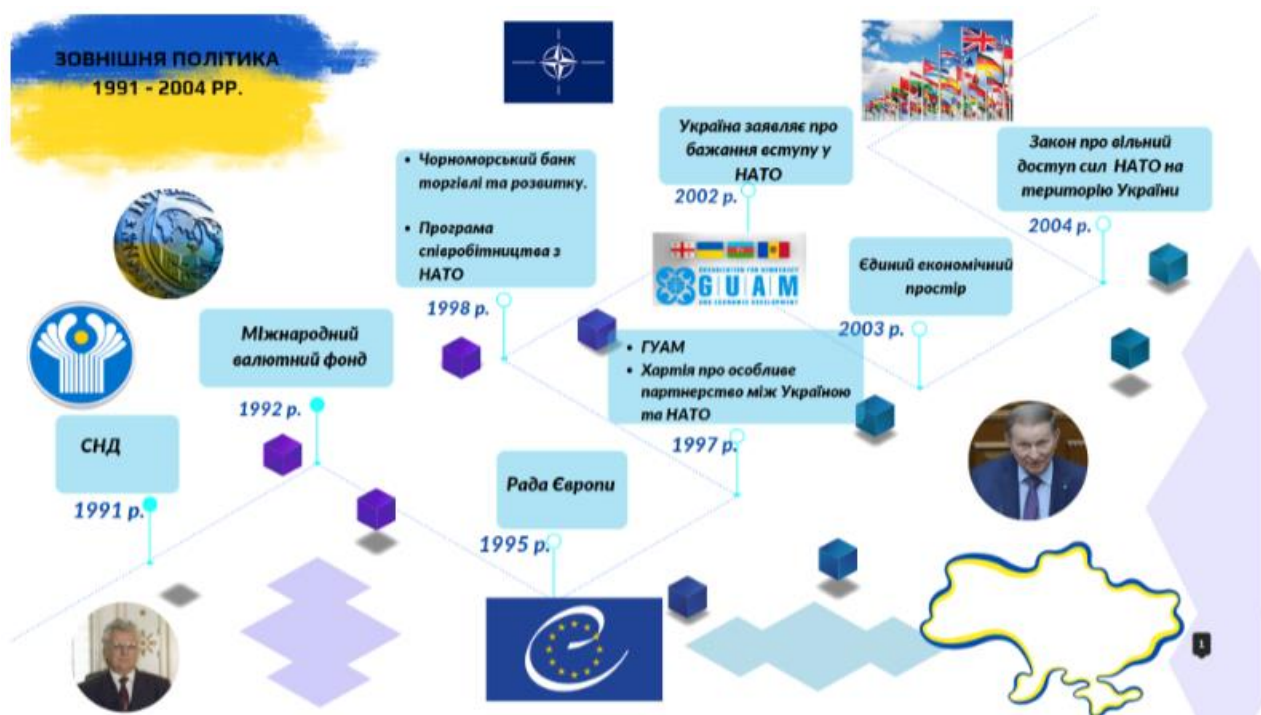
Яку роль відіграє Україна в міжнародних організаціях (ООН, ОБСЄ, Рада Європи) у контексті конфлікту з Росією?

Яким чином Україна реалізує свою політику санкцій проти Росії і як це впливає на економіку обох країн?

Які є основні виклики у двосторонніх відносинах між Україною та Росією на сучасному етапі?

- Як Україна використовує міжнародне право у врегулюванні конфліктів з Росією?
- Які були наслідки підписання Будапештського меморандуму для зовнішньої політики України?
- Як розвивається військово-технічна співпраця України з країнами НАТО в умовах російської агресії?
- Яким чином Угода про асоціацію з ЄС вплинула на політичний і економічний розвиток України?
- Як безвізовий режим з ЄС вплинув на громадян України та взаємини з європейськими країнами?
- Які головні перешкоди стоять на шляху повноправного членства України в ЄС?
- Яку роль відіграють Сполучені Штати у підтримці України на міжнародній арені?
- Які є основні напрямки стратегічного партнерства між Україною та США?
- Як розвивається співпраця України з азійськими країнами, такими як Китай, Японія та Південна Корея?
- Яким чином Україна інтегрується в систему європейської безпеки?
- Які результати співпраці України з ЄС у сфері енергетики та енергетичної безпеки?
- Як вплинула допомога США на проведення реформ в Україні?
- Які перспективи розвитку торгівлі між Україною та країнами Азії?
- Які виклики стоять перед Україною у зміцненні своїх позицій у Східній Європі?
- Яким чином міжнародна допомога впливає на внутрішню політику та економіку України?
- Як розвиваються культурні та освітні обміни між Україною та Європейським Союзом?
- Яку роль відіграє Україна у регіональних організаціях в Азії?
- Які є основні напрямки розвитку зовнішньої політики України на найближчі роки?

Самостійна робота. Тема 12. Державотворчі процеси в Україні у 1991–2004 роках, стан економіки і культури 3 год.

Література

Політичні скандали Кучми.

Касьянов Г. Past continuous: Історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. Київ: Laugus, *Антропос-Логос-Фільм*, 2018. 420 с.

Висоцький О. Ю. В 53 Політична влада в Україні: проблеми легітимації та модернізації [Текст] : монографія. Дніпропетровськ : Інновація, 2012. 132 с Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vysotskyi_Oleksandr/Politychna_vlada_v_Ukraini_problemy_lehityum_atsii_ta_modernizatsii.pdf

Головко В. Українські фінансово-промислові групи в модернізаційних процесах 1991–2009 рр. / Відп. ред. С. В. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України К. : Інститут історії України, 2012. 416 с.

Політичні трансформації сучасного суспільства: колективна монографія / за наук. редакцією Т. Шаравари. Київ : Видавництво Ліра. К, 2021. 216 с. Режим доступу:

<https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/6509/politychnitranformaciyi.pdf>

Черніков А. НА ШЛЯХУ ДО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: АКЦІЯ «УКРАЇНА БЕЗ КУЧМИ» (2001 Р.). Режим доступу:

https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2017/pdf/10.pdf

ГОЛИБАРД Є. ЗЛОЧИННА РУКА РОСІЇ В УКРАЇНІ Фрагмент сучасного літопису (1994 – початок 2015 рр.) Події, особи, коментарі. К., 2015. Режим доступу:

https://dbc.wroc.pl/Content/115927/globyard_zlocinna_ruka.pdf

Василенко В. Суд іде... Касетний скандал: геополітичний і національний виміри // День. – 2011. – №№ 155-159.

Омелянюк С. Політико-правові акти, що визначили без'ядерний статус України // Віче, 2010. № 9. – URL: <http://www.viche.info/journal/1985/> (Дата звернення 8.08.2017)

Дудко І. Д. Нестационарність постбіполярної системи міжнародних відносин. – URL: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gile... (Дата звернення 8.08.2017)

Москва осудила решение украинского парламента – URL: <http://www.kommersant.ru/65420> (Дата звернення 8.08.2017) Під без'ядерною парасолькою: Україна та її ядерні можливості –

ілюзії і реальність – URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=19 (Дата звернення 8.08.2017)

- Островський В. В. Історія Прикарпаття. Посібник для загальноосвітніх навчальних закладів / Валерій Островський. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008.
- Прийдун С. Особливості та проблеми становлення України як суб'єкта нової системи міжнародних відносин // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2018. Вип. 51. С. 65–73.
- Прийдун С. Історико-геополітичні передумови та основні етапи формування зовнішньополітичної діяльності України // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2017. Вип. 19. С. 79–90
- Лакішик Д. ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН У 1991-2004 РР. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ahp_2018_5_7.pdf.
- Возняк Т. Стосунки Україна–ЕС: перезавантаження // Ретроспективна політологія. Епоха Ющенка. Довга прелюдія. Львів "І", 2010. 264 с.
- Жихарцева О. (2016). ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВІ ГРУПИ: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ТИПИ. Scientific Bulletin of UNFU, 26(6), 235-242. <https://doi.org/10.15421/40260636>
- Головко В. Взаємовідносини державної влади та великого капіталу в Україні (від початку 1990-х до 2013 р.) Український історичний журнал. 2024. Число 5. С. 136-155. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.05.136>
- [Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. European Commission. 2022. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en)
- Ковалевський В. Україна у режимі «capturestate»: причини, політична сутність, перспективи. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні. Київ, 2021. С. 273-303.
- Henry, E. Hale. Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective. New York, 2015.
- Lingelbach, D., Rodriguez Guerra, V. The Oligarchs' Grip: Fusing Wealth and Power. Boston; Berlin, 2023. doi: <https://doi.org/10.1515/9783111028255>
- Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991 – 2018 рр.). Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 352с.

Методичні рекомендації

Досліджуйте визначення терміна "кучмізм" та його основні характеристики. Розглядайте роль фінансово-промислових груп у політиці Кучми. Аналізуйте політичні скандали, що супроводжували президентство Кучми. Оцінюйте результати боротьби з корупцією в часи Кучми. Лазаренко П. Досліджуйте наслідки кучмізму для українського громадянського суспільства.

Досліджуйте випадок вбивства Георгія Гонгадзе (2000 рік) та обставини, що його оточують. Аналізуйте реакцію суспільства та медіа на вбивство Гонгадзе. Оцінюйте вплив цього вбивства на політичну ситуацію в Україні. Розглядайте роль касетного скандалу в контексті вбивства Гонгадзе. Досліджуйте слідчі дії та їх ефективність у справі про вбивство журналіста. Вивчайте взаємозв'язок між вбивствами журналістів та свободою слова в Україні.

Аналізуйте міжнародну реакцію на вбивство Гонгадзе та інші напади на журналістів. Оцінюйте довгострокові наслідки вбивства Гонгадзе для журналістської спільноти. Розглядайте роль журналістських організацій у захисті прав журналістів. Досліджуйте інші випадки вбивств та нападів на журналістів в Україні під час президентства Кучми. Аналізуйте вплив вбивств журналістів на демократичні процеси в Україні. Вивчайте зміни в законодавстві України щодо захисту журналістів після вбивства Гонгадзе. Оцінюйте значення вбивств журналістів для формування громадської думки. Розглядайте роль правоохоронних органів у розслідуванні вбивств журналістів. Досліджуйте як вбивства журналістів вплинули на міжнародні відносини України.

Практичне завдання

«Касетний скандал» призвів до організованих опозицією протестів «Україна без Кучми». Їхні учасники встановлювали намети на майдані Незалежності й Хрещатику, проводили масові демонстрації. У лютому 2001 р. активісти створили громадську ініціативу «Форум національного відр». Прикладом для підручників політології може послужити ситуація з «касетним скандалом», коли завдяки спільним зусиллям і діям політичних сил правої орієнтації Україна зі швидкістю локомотива, який мчить, почала зближення з Росією. Безвідповідальності та політичній обмеженості опозиції може відповідати хіба що слабкість і повний непрофесіоналізм влади щодо виходу з кризової ситуації. Це нагадувало сюжет про кролика, який рухається у бік спокійного й розумного удава. А заохочувальна морквина була названа роком України в Росії.

Що там із нашим іміджем на Заході? Чи сумнівається хтось з приводу того, який імідж ми маємо в Росії?

Індивідуальне завдання

Чи є підстави вважати, що «касетний скандал», що в 2000 році спричинив політичну ізоляцію Леоніда Кучми на Заході, був ініційований в Москві, де з побоюванням сприйняли обіцянку Леоніда Даниловича під час інавгурації «стати іншим президентом»?

Запитання

- Дайте визначення понять: депопуляція, прожитковий мінімум, вплив умів, ядерний статус, українська політика «без'ядерності», стратегічні озброєння, національна безпека; державна безпека; воєнна безпека; державне управління; лобізм; лобіювання; Збройні Сили України; обороноздатність; державне управління лобізм.
- Проаналізуйте основні ідеї та положення Конституції України.
- Відновлення «історичної пам'яті»: прикарпатський аспект. Преса, громадські і політ партії.
- ПНУ – центр відновлення «історичної пам'яті». Наук конференції і видання.
- «Касетний скандал».

Тема. Помаранчева революція. Президентство Ющенко.

1. Причини, хід, наслідки Помаранчевої революції.
2. Внутрішня політика 2015-2010 рр.: успіхи і невдачі.
3. Розвал «помаранчевої коаліції». Економічна криза і її наслідки для України.
4. Зовнішньополітичні зміни в період Ющенко.

Практичне завдання: НМК

Джерела

- Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с.
- Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991 – 2018 рр.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 352с.
- АРТИМИШИН П. ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ В УКРАЇНІ ТА РОСІЯ (ДО ПИТАННЯ НАЯВНОСТІ РОСІЙСЬКОГО ЧИННИКА ПІД ЧАС УКРАЇНСЬКИХ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2004 року). Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Artymyshyn_Pavlo/Pomarancheva_revoliutsiia_v_Ukraini_ta_Rosii_a_do_pytannia_naiavnosti_rosiiskoho_chynnyka_pid_chas_uk.pdf
- Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада: монографія / А. Гальчинський. Київ: Либідь, 2005.
- Кульчицький С. Українська революція 2004 р.: монографія / С. Кульчицький. Київ: Генеза, 2005
- Висоцький О. Ю. Політична влада в Україні: проблеми легітимації та модернізації: монографія / О. Ю. Висоцький. Дніпропетровськ: Інновація, 2012. 132 с
- Касьянов Г. В. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2008. 432 с.
- Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014): монографія. Чернівці: Книги – ХХІ, 2016. 552 с.
- Хижняк І. "Держава всупереч", або Альтернативний погляд на генезу державності України (1991-2014 рр.) / І. Хижняк // Історія в школі. – 2014. – № 8-9. – С. 16–29.
- 25 років : заповіти незалежності України / за ред. О. Савченка. – Київ : Самміт-Книга, 2017. – 184 с.
- Горак В. "Помаранчева революція" в Україні: концепції, інтерпретації, оцінки. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2016. Вип. 26. С. 439. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Idvu_2016_26_24
- Балабан Р.Майдан як політичний інститут. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України*. К., 2015. Вип. 2 (76) : Березень–квітень. – С. 113–131.
- Рудніченко Н. Формування нового суспільно-політичного національномаркованого концепту "ПОМАРАНЧЕВИЙ" у концептуальній картині світу сучасних українців : [на прикладі матеріалів Інтернет-видання "Українська правда"] *Молода нація : альманах*. Київ, 2011. № 52 (спецвип.). С. 216–238
- Федоренко О. Феномен "Помаранчевої революції" *Молода нація : альманах*. Київ, 2011. № 529 (спецвип.). С. 144–147
- Гиря Г.Нові форми революцій в сучасному глобалізованому світі: суть та особливості вияву.*Вісник Львівського університету : збірник наукових праць*. Серія : Філософсько-політологічні студії. Львів, 2014. Вип. 5. С. 164–169.
- Єкельчик С."Помаранчева революція" і епоха Ющенко. Повернення Януковича. *Історія України. Народження модерної нації* / С. Єкельчик. Київ, 2011. С. 297–314.
- Белашко О.Дослідження партійної системи України / О. Белашко, В. Якушик // Політична наука в Україні, 1991–2016 : у 2-х томах / упор. О. Майборода. Київ, 2016. Т.2 : Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних досліджень. С. 248–280.
- Воронянський О. Застосування концепції неопатримоналізму для аналізу еволюції політичної системи України: проблеми методології. *Гілея*. 2012. № 3. С. 647–651.

Кармазіна М.Кланова конкуренція у "післяпомаранчевий" період / М. Кармазіна // Між історією і політикою / М. Кармазіна. Київ, 2015. С. 153–169.

Кульчицький С. Величини радості і розчарувань : [про здобутки та розчарування України за роки її Незалежності (до 25-ї річниці)] *Світгляд*. 2016. № 4. С. 2–14.

Хижняк І. "Держава всупереч", або Альтернативний погляд на генезу державності України (1991-2014 рр.) *Історія в школі*. 2014. № 8-9. С. 16–29.

25 років : заповіти незалежності України / за ред. О. Савченка. Київ : Самміт-Книга, 2017. 184 с.

Адамович С. Проблема державного устрою України в програмових засадах і діяльності лівих партій (1991–2010 рр.) *Вісник Прикарпатського університету. Серія : Історія*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 20. С. 119–126.

Головко В. Українські фінансово-промислові групи в модернізаційних процесах 1991–2009 рр. : монографія. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2012. С. 277–285.

Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991 – 2018 рр.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 352с.

Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990-2019). Київ, 2021

Методичні рекомендації

Вивчайте основні причини Помаранчевої революції. Аналізуйте соціально-економічні умови, що призвели до протестів. Досліджуйте ключові події революції та їх хронологію. Оцінюйте роль політичних лідерів у русі протесту. Розглядайте вплив ЗМІ на формування громадської думки.

Проблемне питання ! Знайдіть «рос слід» в Помаранчевій рев-ції

Аналізуйте участь громадян у протестах. Визначайте основні вимоги протестуючих. Досліджуйте реакцію влади на протестні акції. Вивчайте міжнародну реакцію на Помаранчеву революцію. Оцінюйте наслідки революції для української політики. Розглядайте зміни в суспільному устрої після революції. Аналізуйте вплив Помаранчевої революції на наступні вибори. Вивчайте культурні аспекти протестного руху. Оцінюйте перспективи реалізації реформ після революції. Досліджуйте критичні оцінки Помаранчевої революції в Україні та за кордоном. Інформаційно-культурний авангард. Акції українців світу. Ю.Тимошенко: історичний портрет. Пісуар. Соборність України та дезінтеграційний потенціал регіонів.

Внутрішня політика 2010-2015 рр.: успіхи і невдачі. Аналізуйте основні політичні рішення, прийняті в цей період. Оцінюйте успіхи уряду в проведенні реформ. Досліджуйте економічні показники та їх динаміку. Вивчайте соціальні програми, впроваджені в Україні. Розглядайте реакцію суспільства на внутрішню політику. Аналізуйте політичні скандали та їх вплив на стабільність. Оцінюйте рівень корупції у владі та її наслідки. Досліджуйте відносини між різними політичними силами. Вивчайте участь громадян у політичному житті. Розглядайте роль ЗМІ у формуванні політичної атмосфери. Аналізуйте зміни в законодавстві та їх наслідки. Оцінюйте вплив міжнародної політики на внутрішні справи. Вивчайте соціальні конфлікти та їх розв'язання. Аналізуйте розвиток регіональної політики.

Досліджуйте результати виборів. **Проблемне питання ! Чому президентство Віктора Ющенка не виправдало очікувань?**

Досліджуйте причини розвалу «помаранчевої коаліції». Аналізуйте основні політичні рішення, що призвели до кризи. Оцінюйте роль лідерів коаліції в її розвалі. Вивчайте реакцію суспільства на політичні зміни. Розглядайте вплив економічної кризи на політичну ситуацію. Досліджуйте зміни в економічній політиці під час кризи. Оцінюйте наслідки кризи для соціального забезпечення. Аналізуйте економічні показники до і після кризи. «Ручний

режим» в економічному управлінні, використання адміністративних методів. Реприватизація. Ревальвація гривні. Паливна криза. Продовольча криза 2005 р. Вереснева відставка Порошенка і Тимошенко. «Пташиний грип». Газові, нафтові, молочні війни з Росією.

Проблемне питання • Клієнтизм. «Дефектна демократія». Тріумф реваншу опозиційних сил у 2006 р. Криза уряду Єханурова. Особливості передвиборчої кампанії. «Антикризова коаліція». В.Балога. Політична криза в Україні в 2006-2007 рр. Позачергові вибори до Верховної Ради 2007 р. Фінансова та економічна криза кінця 2008 р.

Вивчайте міжнародну реакцію на українську економічну ситуацію. Розглядайте шляхи подолання економічної кризи. Аналізуйте вплив кризових явищ на підприємства. Оцінюйте політичні наслідки для наступних виборів. Вивчайте роль медіа у висвітленні економічних проблем. Аналізуйте зміни в настроях населення під час кризи. Досліджуйте вплив розвалу коаліції на міжнародні відносини України.

Досліджуйте основні зовнішньополітичні ініціативи Віктора Ющенка. Аналізуйте зміни у відносинах з Європейським Союзом. Оцінюйте розвиток співпраці з НАТО. Вивчайте вплив Ющенка на відносини з Росією. Розглядайте участь України в міжнародних організаціях. Аналізуйте зовнішньополітичні виклики, з якими зіткнулася Україна. Оцінюйте роль України в регіональних безпекових питаннях. Досліджуйте реакцію міжнародної спільноти на зовнішню політику Ющенка. Вивчайте економічні інтереси України у зовнішній політиці. Розглядайте вплив внутрішньої політики на зовнішні відносини. **Проблемне**

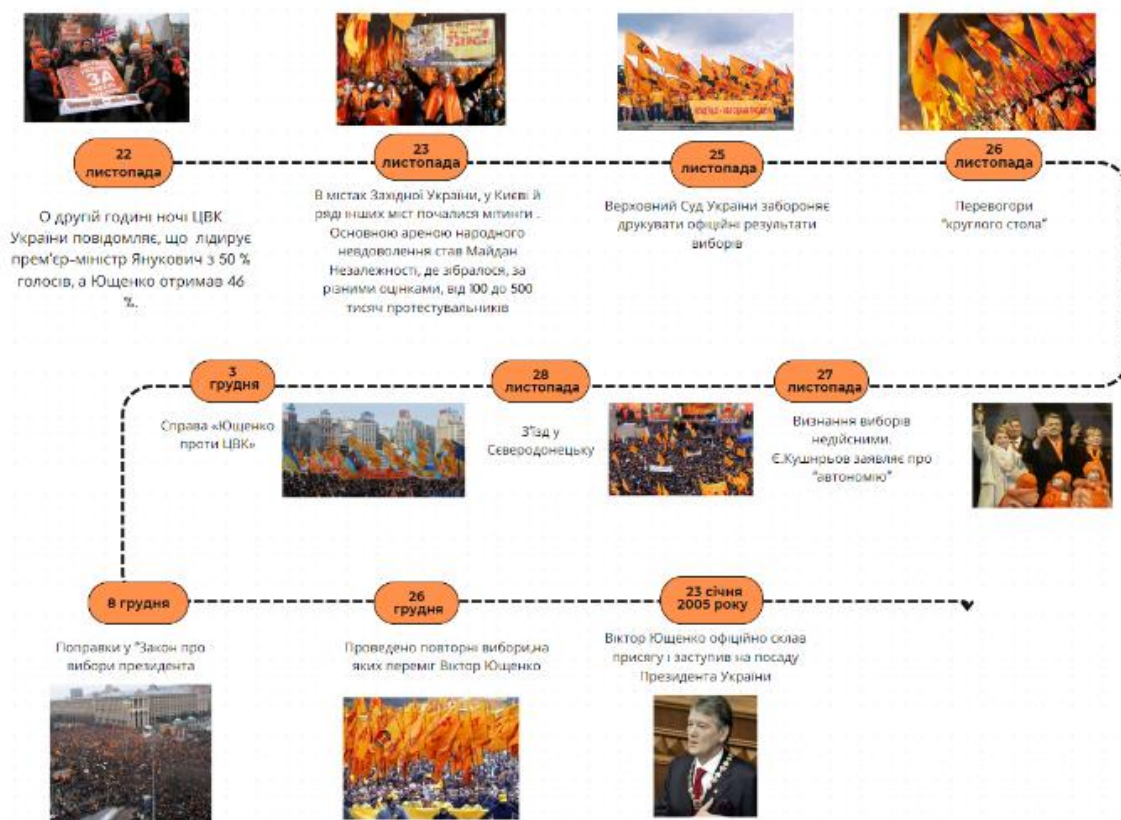
питання • Аналізуйте зміни в іміджі України на міжнародній арені. Оцінюйте наслідки зовнішньополітичних рішень для внутрішнього розвитку. Вивчайте роль дипломатії в зовнішній політиці Ющенка. Аналізуйте вплив економічних криз на зовнішню політику. Досліджуйте перспективи розвитку зовнішньої політики після Ющенка.

• Запитання

- Які були основні причини Помаранчевої революції?
- Які ключові події відбулися під час революції?
- Яка роль політичних лідерів у формуванні протестного руху?
- Як протестувальники організували свою діяльність?
- Яким чином міжнародна спільнота реагувала на події в Україні?
- Які наслідки Помаранчевої революції для української політики?
- Які соціально-економічні зміни відбулися після революції?
- Як вплинула Помаранчева революція на наступні вибори?
- Яке значення мали медіа у висвітленні подій?
- Як відзначалися святкування перемоги революції?
- Які були критичні оцінки Помаранчевої революції?
- Які реформи були реалізовані внаслідок революції?
- Які проблеми залишилися невирішеними після революції?
- Як змінилася політична культура в Україні після 2004 року?
- Які уроки можна винести з Помаранчевої революції для майбутнього?
- Які основні досягнення урядів у цей період?
- Які ключові політичні рішення були прийняті в 2010-2015 рр.?
- Як змінилася економічна ситуація в Україні під час цього періоду?
- Яка роль опозиції у внутрішній політиці?
- Як вплинула корупція на розвиток країни в цей час?
- Які соціальні програми були реалізовані?
- Як суспільство реагувало на політичні зміни?
- Які кризи відбулися у сфері охорони здоров'я та освіти?
- Як відзначалися вибори у цей період?

- Яка роль медіа у формуванні суспільної думки?
- Які міжнародні зобов'язання були виконані?
- Як змінювалася політика стосовно національних меншин?
- Які соціальні рухи виникли в цей період?
- Як вплинули світові економічні кризи на Україну?
- Які перспективи розвитку внутрішньої політики після 2015 року?
- Які основні причини розвалу «помаранчевої коаліції»?
- Які фактори сприяли економічній кризі в Україні?
- Як розвал коаліції вплинув на політичну ситуацію?
- Які соціальні наслідки мала економічна криза?
- Як реагували міжнародні організації на економічні проблеми України?
- Які антикризові заходи були запроваджені?
- Як вплинула криза на підприємства та бізнес?
- Яка роль політичних партій у вирішенні кризових ситуацій?
- Які соціальні програми постраждали внаслідок кризи?
- Як змінилися настрої населення в період кризи?
- Які міжнародні інвестиції були втрачено?
- Як відзначалися вибори під час економічної кризи?
- Які зміни відбулися у зовнішньоекономічних зв'язках?
- Які уроки винесли політики з розвалу коаліції?
- Які перспективи виходу з кризи мали місце у суспільстві?
- Які основні зовнішньополітичні ініціативи були реалізовані Віктором Ющенком?
- Як змінилися відносини України з Європейським Союзом?
- Яка роль України в програмах НАТО під час його президентства?
- Як Ющенко вплинув на відносини з Росією?
- Які були ключові угоди з міжнародними партнерами?
- Як реагували сусідні країни на зовнішню політику Ющенка?
- Які економічні інтереси переслідувала Україна у зовнішній політиці?
- Як відзначалася участь України в міжнародних організаціях?
- Які виклики стояли перед зовнішньою політикою України в цей період?
- Як міжнародна спільнота оцінювала зовнішню політику Ющенка?
- Які зміни відбулися в іміджі України на міжнародній арені?
- Як внутрішня політика вплинула на зовнішньоекономічні зв'язки?
- Яка роль дипломатичних представництв у формуванні зовнішньої політики?
- Як кризові явища вплинули на зовнішню політику України?
- Які перспективи розвитку зовнішньої політики після Ющенка?

Помаранчева революція

Президенство Януковича. Революція гідності

1. Внутрішньополітичний розвиток України 2010-2013 рр.
 2. Сповзання до автократичного режиму. Переслідвання інакодумців та опозиції. Кланова структура влади.
 3. Зовнішня політика 2010-2013 рр.
 4. Причини і перший етап Революції Гідності.
 5. Феномен «Євромайдану» , «Автомайдану». Хронологія подій зими 2014 рр.
 6. Небесна Сотня.
- Практичне завдання: НМК

Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991 – 2018 рр.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 352с.

Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с.

Денисенко В. І. Формування та функціонування в Україні політичного режиму Віктора Януковича (2010–2014 рр.) : монографія. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 878 с. Режим доступу: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/01_2021/Denisenko_monogr.pdf

Головко В. Українські фінансово-промислові групи в модернізаційних процесах 1991–2009 рр. : монографія. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2012. С. 277–285

Лещенко С. Межигірський синдром. Діагноз владі Віктора Януковича. Київ : Брайст Стар Паблішинг, 2014. 247 с

Лавренова К. О. Особливості розвитку гібридного політичного режиму в умовах демократизації : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 21 с

Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014): монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с.

Кульчицький С. Суспільно-політичне й соціально-економічне становище України в 2010 – першій половині 2015 рр. *Український історичний журнал*. 2015. № 3. С. 154–175.

Політична інтеграція України: загальнодержавний і регіональний контексти // Політичні проблеми сучасної України аналітичні доповіді Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф.Кураса НАН України. Київ, 2012. С. 5–40

Тихонюк С. Політична реформа в Україні: протиріччя і конфлікти. *Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щокв. зб.* Київ, 2012. № 3 (24). С. 87–93.

Цимбал Д. Перспективи розвитку інституту опозиції в Україні. *Гілея*. 2014. № 12. С. 348–353. Революція Гідності 2013-2014 рр. та агресія Росії проти України : наук.-метод. матеріали / Володимир Головко, Олександр Палій, Оксана Черевко, Сергій Янішевський ; за ред. Павла Полянського. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 34 с.

Стражний, О. С. Менталітет Майдану : хроніка подій – свідчення очевидців / О. С. Стражний. Нове вид. – Київ : Дніпро, 2016. – 252 с.

Павленко В. Медіарепрезентація Євромайдану : дискурсивний аналіз (на матеріалах якісних видань Великої Британії) *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*. – Львів, 2014. Вип. 39, ч. 2. С. 7–76.

Пояркова Т. Руйнація режиму Януковича крізь призму " кризового синдрому модернізації". *Прикарпатський вісник НТШ. Серія : Думка / гол. ред. В. М. Мойсишин*. Івано-Франківськ, 2014. Вип. 3(27). С. 22–33

Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / За заг. ред. д. філос. н. Л. О. Филипovich і канд. філос. н. О. В. Горкуші. Київ : Самміт-Книга, 2014. 656 с

Український Євромайдан. Прикарпатський вимір / за ред. М.Кугутяка. Івано-Франківськ, 2016.

Потапенко Я. Рецепція Євромайдану в сучасному українському соцікультурному дискурсі. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса НАН України*. Київ, 2015. Вип. 4 (78) : Липень–серпень. С. 4–22.

- Паламарчук М. Суперечності між безпекою владного режиму та безпекою особи в Україні як рушійна сила внутрішньополітичного конфлікту (листопад 2013–лютий 2014 рр.). *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2. С. 5–10.
- Барабаш К. Люмпени без Майдану : [чим відрізняється російська протестна свідомість від української] *Український тиждень*. 2015. № 24. С. 26–27.
- Суший О. Проблема колективної травми в українському соціумі та пошук стратегії її опанування : [на основі аналізу подій кінця 2013–2014 рр.] *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень*. Київ, 2014. Т. 6(74) : Листопад–грудень. С. 18–32.
- Ткаченко В. Україна – не Росія: випробування Майданом // Росія: ідентичність агресора : монографія. Київ, 2016. С. 19–84.
- Балабан Р. Майдан як політичний інститут. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України*. Київ, 2015. Вип. 2 (76) : Березень–квітень. С. 113–131.
- Брехаря С. Український бізнес: цивілізаційний вибір і реакція на події Євромайдану. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2014. Вип. 2(70) : Березень–квітень. С. 135–149.
- Гон М. Маніпулювання "іншістю" в політичному конфлікті (на прикладі революції честі і гідності в Україні) *Прикарпатський вісник НТШ. Серія Думка* / гол. ред. В. М. Мойсишин. Івано-Франківськ, 2014. Вип. 3(27). С. 9–21.
- Горкуша О. Євромайдан як індикатор трансформації релігійної функціональності або Революція Гідності як ситуація сповіді перед Богом, Україною та Людиною. Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / За заг. ред. д. філос. н. Филипович Л. О. і канд. філос. н. О. В. Горкуші. Київ, 2014. С. 61–75.
- Дацишин Х. Концепт "чужий" у політичному дискурсі періоду Євромайдану (на матеріалі газети "День") *Вісник Львівського університету. Серія журналістика: збірник наукових праць*. Львів, 2014. Вип. 39, Ч. 2. С. 296 – 303.
- Зеленько Г. Політичний протест зими 2013-2014 років в Україні: зміст, форми, наслідки. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2014. Вип. 2 (70) : Березень–квітень. С. 34–55.
- Кочубей Л. Влада та опозиція в Україні у період Євромайдану (листопад 2013 – лютий 2014 рр.): аспекти взаємодії. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2014. Вип. 2(70) : Березень–квітень. С. 55–75.
- Сич О. Революція гідності : контекст перманентного революційного процесу та періодизація. *Гілея*. 2018. № 8. С. 359–364.
- Снайдер Т. Україна : нова диктатура : [про прийняття Верховною Радою України диктаторських законів у січні 2014 р.] *Українська історія, російська політика, європейське майбутнє* / Т. Снайдер. Київ, 2014. С. 68–71.
- Шайгородський Ю. Роль громадянського суспільства у становленні нової політичної реальності : [в Україні після подій осені-зими 2014 р.] *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф.Кураса НАН України*. Київ, 2014. Вип. 3(71) : Травень–червень. С. 136–152.
- Дзюба І. Україна в пошуках нової ідентичності. Нагнітання мороку: від чорносотенців початку ХХ століття до українофобів початку століття ХХІ / І. Дзюба. Київ, 2011. С. 17–48.
- Ясна І. Дискурс Революції Гідності: зміст, структура, методологія дослідження. *Філософська думка*. 2016. № 4. С. 6–57
- Хижняк І. Історичні алгоритми революційності в соціальному просторі України: від передумов до незавершеності підсумкової оптимальності. *Історія в школі*. 2014. № 12. С. 16–29.
- Палінчак М., Остапець Ю., Лешанич М. Особливості процесу інституціалізації політичних партій і партійної системи України
- Dragneva R., Wolczuk K. The EU and the Yanukovich Regime. Ukraine Between the EU and Russia: The Integration Challenge. London, 2015. P. 51–62.

Havrylyshyn O. Reforms and Performance under Yanukovich: 2010–2014. Political economy of independent Ukraine: slow starts, false starts, and a last chance? London, 2017. P. 141–165

Ambrosio T. The fall of Yanukovich: structural and political constraints to implementing authoritarian learning. East European Politics. 2017. Vol. 33, Issue 2. P. 184–209.

Moser M. Language policy and the discourse on languages in Ukraine under President Viktor Yanukovich (25 February 2010 – 28 October 2012). Stuttgart : Ibidem-Verl., 2013. 495 p.

Herron E. How Viktor Yanukovich Won. Reassessing the Dominant Narratives of Ukraine's 2010 Presidential Election. East European Politics and Societies. 2011. Vol. 25, Issue 1. P. 47–67.

Zimmer K. Machteliten im ukrainischen Donbass. Bedingungen und Konsequenzen der Transformation einer alten Industrieregion. Münster : LIT, 2006. 237 s.e

Методичні рекомендації

Визначайте ключові політичні події цього періоду. Аналізуйте зміни в уряді та їх вплив на державну політику. Оцінюйте результати економічних реформ. Досліджуйте вплив політичних рішень на соціально-економічний стан населення. Розглядайте роль опозиційних партій і їхню реакцію на урядові дії. Порівнюйте політичну ситуацію в Україні з іншими країнами регіону. Досліджуйте вплив медіа на політичні процеси. Обговорюйте основні політичні конфлікти та їхнє розв'язання.

Перерозподіл влади. Створення нової коаліції. Зміна політичного вектору в країні. Уряд Миколи Азарова. Проблеми внутрішньої політики 2010-2013 рр. У 2012 р. за новим виборчим законом, який передбачав змішану систему й 5-відсотковий бар'єр для політичних партій і блоків, відбулися вибори до Верховної Ради України. Оцініть.

Державна влада вдавалася до жорстких бюджетно-фіскальних дій. Кількість перевірок підприємців зростала. «Тотальна корупція вбиває чесний бізнес в Україні», – такими невтішними були висновки міжнародної організації «І» у 2013 р. Причиною цього названо корупцію, хабарництво, злиття політичних і бізнес-інтересів, перерозподіл ресурсів між олігархіч структурами.

Описуйте ознаки автократичного режиму в Україні 2010-2013 рр. Аналізуйте випадки переслідування інакодумців. Досліджуйте конкретні приклади тиску на опозицію. Розглядайте структуру влади та її клановий характер. Оцінюйте вплив автократичних тенденцій на суспільство. Порівнюйте з іншими прикладами автократичних режимів у світі. Вивчайте реакцію міжнародної спільноти на політичні події в Україні. Обговорюйте наслідки кланової структури влади для політичної стабільності. Суд присяжних. Тітушки. Врадіївка. **Проблемне питання. Квазі режим, гібридизація політ влади. «Сім'я». Непотизм. «Безпредел».** Убивства журналістів у незалежній Україні. Наростання спротиву.

Описуйте основні напрями зовнішньої політики України. Аналізуйте відносини з Європейським Союзом. Досліджуйте стосунки з Росією та їхню еволюцію. Розглядайте дипломатичні ініціативи та угоди цього періоду. Визначайте ключові зовнішньополітичні виклики. Порівнюйте зовнішню політику України з іншими пострадянськими країнами. Обговорюйте вплив зовнішньої політики на внутрішньополітичні процеси.

Описуйте передумови Революції Гідності. Аналізуйте соціально-економічні та політичні причини протестів. Досліджуйте роль студентських рухів у початковому етапі революції. Оцінюйте вплив відмови від підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Розглядайте реакцію уряду на початкові протести. Визначайте ключові події першого етапу революції. Порівнюйте з іншими революційними рухами в світі. **Проблемне питання. «Роль медіа та соціальних мереж у мобілізації протестувальників.**

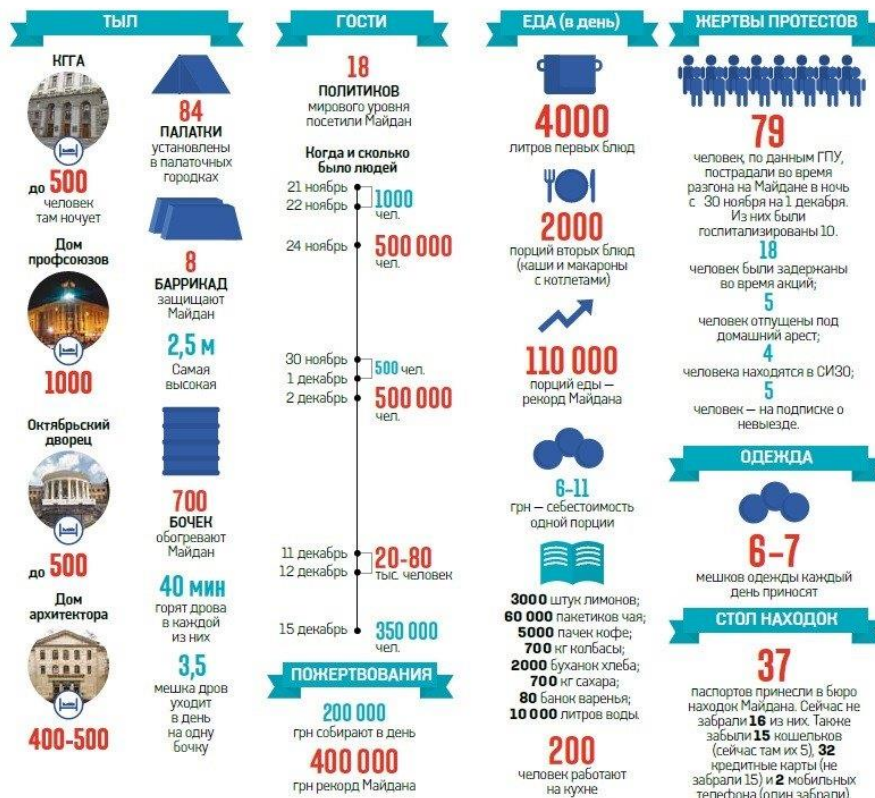
Проблемне питання. Феномен «Євромайдану» та його значення. Феноменом Євромайдану став високий рівень самоорганізації людей, яка виникла не через вертикальні, а горизонтальні зв'язки. Network society називають мережевим суспільством. Наприкінці 2013 р. журнал «Фокус» уперше назвав найвпливовішою людиною року не когось конкретного, а збірний образ «Людина Майдану».

Внутрішня структура. Самооборона. Волонтерство. Аналізуйте організацію та діяльність «Автомайдану». Політичні партії в революції. Структурованість Майдану як самоорганізованої соціальної мережі. Реакція релігійних організацій України та їх лідерів на мирні протестні народні акції та спроби силового придушення волевиявлення народу.

Закони 16 січня. Антимайдан. Тітушки. Досліджуйте хронологію ключових подій зими 2014 р. Оцінюйте вплив «Євромайдану» на суспільну свідомість. Розглядайте роль громадянського суспільства у подіях революції. Вивчайте стратегії та тактики протестувальників. Порівнюйте «Євромайдан» з іншими масовими протестами у світі. Обговорюйте міжнародну підтримку та реакцію на події в Україні.

Кривавий лютий 2014 р. Небесна Сотня. Аналізуйте обставини та причини загибелі учасників протесту. **Проблемне питання. Оцінюйте реакцію влади та міжнародної спільноти на цю трагедію.** Обговорюйте роль Небесної Сотні у формуванні національної ідентичності. Розглядайте способи вшанування пам'яті загиблих. **Проблемне питання. «Юридичні аспекти розслідування та покарання винних».**

Найдраматичнішими

днями Революції гідності були у лютому 2014 р. Небесна сотня. У ніч на 22 лютого Янукович утік з України. Межигір'я.

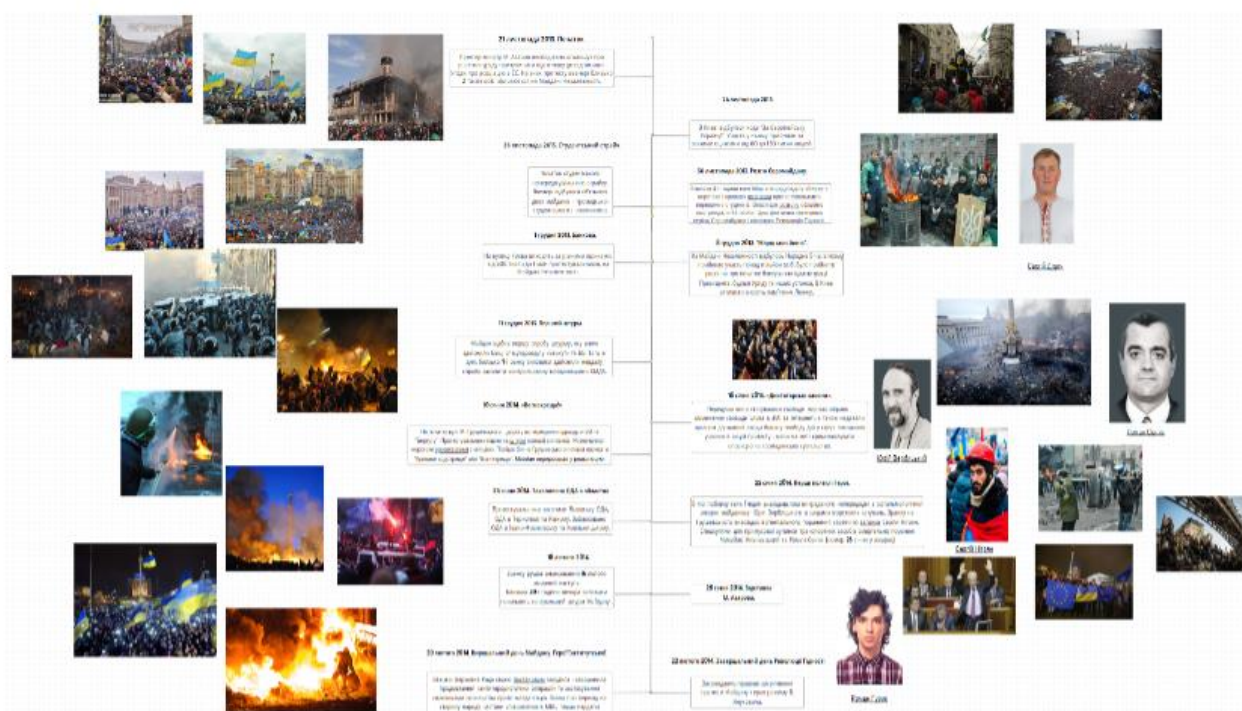
Практичне завдання

Чи завершена спроба завершити «незавершену» революцію 1991 року у 2014 р.?

Запитання

- Які ключові політичні події сталися в Україні у цей період?
- Як зміни в уряді вплинули на державну політику?
- Які економічні реформи були проведені та які їхні результати?
- Як політичні рішення вплинули на соціально-економічний стан населення?
- Яку роль відігравали опозиційні партії та як вони реагували на урядові дії?
- Як політична ситуація в Україні порівнюється з іншими країнами регіону?
- Який вплив медіа мав на політичні процеси?
- Які основні політичні конфлікти мали місце і як вони були розв'язані?
- Які ознаки автократичного режиму можна спостерігати в Україні 2010-2013 рр.?
- Які приклади переслідування інакодумців мали місце?
- Як здійснювався тиск на опозицію та які були його наслідки?
- Якою була структура влади та її клановий характер у цей період?
- Який вплив мали автократичні тенденції на суспільство?
- Як ситуація в Україні порівнюється з іншими автократичними режимами у світі?
- Як міжнародна спільнота реагувала на політичні події в Україні?
- Які наслідки мала кланова структура влади для політичної стабільності?
- Якими були основні напрями зовнішньої політики України в цей період?
- Як розвивалися відносини України з Європейським Союзом?
- Якою була еволюція стосунків з Росією?
- Яку участь брала Україна у міжнародних організаціях?

- Які дипломатичні ініціативи та угоди були укладені у цей період?
- Які ключові зовнішньополітичні виклики стояли перед Україною?
- Як зовнішня політика України порівнювалася з іншими пострадянськими країнами?
- Який вплив мала зовнішня політика на внутрішньополітичні процеси?
- Які були основні передумови Революції Гідності?
- Які соціально-економічні та політичні причини викликали протести?
- Яку роль відіграли студентські рухи на початковому етапі революції?
- Як відмова від підписання Угоди про асоціацію з ЄС вплинула на ситуацію?
- Якою була реакція уряду на початкові протести?
- Які ключові події відбулися на першому етапі революції?
- Як Революція Гідності порівнюється з іншими революційними рухами в світі?
- Яку роль відіграли медіа та соціальні мережі в мобілізації протестувальників?
- У чому полягає феномен «Євромайдану» і яке його значення?
- Як організовувався та діяв «Автомайдан»?
- Якою була хронологія ключових подій зими 2014 року?
- Який вплив «Євромайдану» мав на суспільну свідомість?
- Яку роль відіграло громадянське суспільство у подіях революції?
- Які стратегії та тактики використовували протестувальники?
- Як «Євромайдан» порівнюється з іншими масовими протестами у світі?
- Яку підтримку та реакцію міжнародної спільноти викликали події в Україні?
- Хто такі Небесна Сотня і яка їхня роль у Революції Гідності?
- За яких обставин і чому загинули учасники протесту?
- Який вплив мали ці події на суспільство і пам'ять про Небесну Сотню?
- Якою була реакція влади та міжнародної спільноти на ці трагедії?
- Як вшановується пам'ять загиблих учасників Небесної Сотні?
- Якими були юридичні аспекти розслідування та покарання винних?
- Як Небесна Сотня порівнюється з іншими подібними явищами в історії?
- Яку роль відіграє Небесна Сотня у формуванні національної ідентичності?

Самостійна робота. Тема 13. Суспільно-політичне, економічне і культурне життя (2004-2014 рр.) 5 год.

Література

Денисенко, В. (2021). Віктор Янукович: початок політичної кар'єри. *Старожитності Лукомор'я*, (3), 116-127. <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.3.82>

Олійник О. Актуальні проблеми кадрового добору політико-управлінської еліти в Україні: теоретичний аспект. *Демократичне врядування. Науковий вісник*. 2014. Вип. 14. Режим доступу:

http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnyk14/fail/olijnyk.pdf.

Сахань О. М. ПРОБЛЕМА НЕПОТИЗМУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ. Режим доступу: <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/109797/104828>

Який статус займають діти політиків у нашій країні [Електронний ресурс] *Суспільство*. 04.12.2016, Інформаційне агентство «Єдність». Режим доступу:

<http://www.ednist.info/news/52740>.

Хрустик, Н. (2023). СУСПІЛЬНИЙ ВЕРБАЛЬНИЙ ІМІДЖ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПРЕЗИДЕНТА В. ЯНУКОВИЧА: СЕМАНТИКО-СЛОВОВІРНИЙ АСПЕКТ. *Вісник Одеського національного університету. Філологія*, 28(1(27)), 93–99. [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2023.1\(27\).297884](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2023.1(27).297884)

Взаємовідносини влади та опозиції в Україні у 2010–2013 рр. Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, 6/48, 408–434. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228528>.

Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с.

етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с.

Денисенко В. І. Формування та функціонування в Україні політичного режиму Віктора Януковича (2010–2014 рр.) : монографія. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 878 с. Режим доступу: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/01_2021/Denisenko_monogr.pdf

Методичні рекомендації

Ручне управління». «Сім'я». Непотизм. Висвітліть проблему непотизму в сучасному соціально-політичному просторі України. Доведіть тезу про те, що непотизм є одним із негативних проявів та потужних джерел корупції.

Індивідуальне завдання

Яким чином кадрова політика непотизму впливає на усі сфери суспільного життя, несе загрозу розвитку держави?

Визначте, як проявлявся непотизм у політичних і адміністративних структурах за часів правління Януковича. Наведіть приклади призначень на ключові посади за принципом родинних або близьких зв'язків. Оцініть вплив непотизму на ефективність державного управління. Вивчіть, як непотизм вплинув на суспільну довіру до влади. Досліджуйте, які сфери державної діяльності найбільше постраждали від непотизму. Проаналізуйте корупційні схеми, реалізовані через практику непотизму. Розгляньте вплив непотизму на економічну ситуацію в країні. Вивчіть міжнародні реакції та оцінки, які отримала Україна за часів Януковича через практику непотизму. Порівняйте непотизм за часів Януковича з іншими періодами української історії або з іншими країнами.

Визначте, що таке кланова система управління і як вона проявлялася в Україні за часів Януковича. Наведіть приклади основних кланів у політичній і економічній сфері.

Проаналізуйте вплив кланів на прийняття політичних і економічних рішень. Досліджуйте, як клани контролювали ресурси і фінансові потоки в державі. Визначте вплив кланів на судову та правоохоронну системи. Вивчіть конфлікти між кланами і способи їх вирішення.

Проаналізуйте вплив кланової системи на демократичні процеси в країні. Вивчіть міжнародні оцінки та реакції на існування кланової системи в Україні. Досліджуйте соціально-економічні наслідки діяльності кланів для звичайних громадян. Порівняйте ситуацію з кланами до та після завершення правління Януковича.

Визначте випадки порушень прав людини з боку міліції за часів Януковича. Вивчіть основні причини безпределу в правоохоронних органах. Проаналізуйте використання міліції для придушення політичних опонентів та інакодумців. Наведіть приклади репресивних методів,

які застосовувалися міліцією проти активістів та журналістів. Оцініть наслідки міліційного безпределу для суспільства та правової системи. Оцініть вплив міліційного безпределу на суспільну довіру до правоохоронних органів. Досліджуйте зусилля щодо реформування міліції та причини їхньої невдачі. Порівняйте ситуацію в правоохоронних органах до та після завершення правління Януковича. Як змінилася ситуація в правоохоронних органах після завершення правління Януковича?

Тема. Президентство П.Порошенка і В.Зеленського

1. Внутрішня політика 2014-2019 рр.: успіхи і невдачі.
2. Внутрішня політика 2019-2023 рр.: успіхи і невдачі.
3. Соціальна, етнокультурна і релігійна політика.
4. Зовнішньополітичні вектори 2014- поч. 2022 рр.: порівняльний аналіз.

Практичне завдання: НМК

Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991 – 2018 рр.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 352с.

Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с.

Бойко, О. Новітня історія України, 2014–2019 рр. : навчальний посібник. Київ : Академія, 2023. 160 с.

Реформи в Україні 2016-2019: Незворотність змін. Режим доступу:

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/reform%20office/ukraine-reform-conference-2019-09-ukr.pdf>

Шевченко Б. Г. Україна в міжнародних відносинах 2014–2019. Режим доступу: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/248140>

Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова КМУ від 25 жовтня 2017 р. № 1106/ Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF> .

Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1678-18>

Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Official EN Journal of the European Union. 2014. URL : https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf

European integration portal. Report on implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union 2015–2020. 2020. URL : https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/aa_implementation_report_2015-2020_eng_final.pdf

Integration within Association: Dynamics of the EU-Ukraine Agreement Implementation. “Civic Synergy” Project. International Renaissance Foundation with support of the EU. 2019. URL : <https://www.civicsynergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Integratsiya-u-ramkah-asotsiatsiyi-dynamikavykonannya-Ugody-mizh-Ukrayinoyu-i-YES-3-e-vydannya-1.pdf>

Ukrainian Prism: Foreign Policy 2015. Analytical study. Foreign Policy Council “Ukrainian Prism” / editors: Maksak H., Shelest H., Koval N., Koval M. Friedrich Ebert Foundation, Office in Ukraine. Kyiv, 2016. 172 p.

Ukrainian Prism: Foreign Policy 2016. Analytical study. Foreign Policy Council “Ukrainian Prism” / editors: Maksak H., Shelest H., Koval N., Koval M. Friedrich Ebert Foundation, Office in Ukraine. Kyiv, 2017. 202 p.

Ukrainian Prism: Foreign Policy 2017. Analytical study. Foreign Policy Council “Ukrainian Prism” / editors: Maksak H., Shelest H., Bureiko N., Koval N., Koval M. Friedrich Ebert Foundation, Office in Ukraine. Kyiv, 2018. 224 p.

Ukrainian Prism: Foreign Policy 2018. Analytical study. Foreign Policy Council “Ukrainian Prism” / editors: Bureiko N., Koval M., Maksak H., Shelest H. Friedrich Ebert Foundation, Office in Ukraine. Kyiv, 2019. 250 p.

Ukrainian Prism: Foreign Policy 2019. Analytical study. Foreign Policy Council “Ukrainian Prism” / editors: Bureiko N., Maksak H., Shelest H. Friedrich Ebert Foundation, Office in Ukraine. Kyiv, 2020. 382 p.

- Кулик В. Мова й ідентичність в Україні після Євромайдану. *Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досліджень імені І. Кураса НАН України*. Київ, 2016. Т. 2(82) : Березень–квітень. С. 90–104.
- Вишняк О. Майдан та постмайданна Україна : регіональний вимір. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 4. С. 12–17.
- Майборода О. Ностальгійна пам'ять російської імперської системи: історичне запізнення : [про невідповідність сучасних спроб Росії з відновлення свого імперського статусу принципам, за якими функціонує міжнародна система] *Наукові записки Інституту політичних і 105 етнонаціональних досліджень імені І. Кураса НАН України*. Київ, 2015. Вип. 1 (75) : Січень–лютий. С. 13–24.
- Гаюк В. Зіткнення на перехресті розлому двох релігійних цивілізацій в Україні: 2013 р. (феномен протистояння й зіткнення Західної та Православної цивілізації на перехресті розлому – Євромайдан. *Історія релігій в Україні : наук. щорічник / упоряд. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич*. Львів, 2014. Кн. 2. С. 157–172.
- Кулик В. Мова й ідентичність в Україні після Євромайдану. *Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досліджень імені І. Кураса НАН України*. Київ, 2016. Т. 2(82) : Березень–квітень. С. 90–104.
- Мир в Україні: внутрішні та зовнішні виміри // Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році". Київ, 2015. С. 29– 101.
- Свідлов Ю. Проблема національної безпеки України в контексті військового протистояння (методологічні аспекти) / Ю. Свідлов // *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса НАН України*. Київ, 2015. Вип. 1(75) : Січень–лютий. С. 138–149
- Киридон А. Декомунізація в Україні : перерозподіл символічного ресурсу. *Зовнішні справи*. – 2020. № 7–8. С. 35–41.
- Палінчак М., Остапець Ю., Лешанич М. Особливості процесу інституціалізації політичних партій і партійної системи України в умовах демократичного транзиту: монографія / М. Палінчак, Ю. Остапець, М. Лешанич. – Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2021. 240 с. Режим доступу: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/34996>
- Піляєв І. Збройний конфлікт на Донбасі як прояв фрактального дуалізму пострадянського розвитку / І. Піляєв // *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України*. К., 2015. Вип. 1(75) : січень–лютий. С. 129–138.
- Киридон А. Декомунізація в Україні: нормативна база і практична реалізація. *Історія в рідній школі*. 2020. № 4. С. 17–22.
- Киридон А. Церква як складова громадянського суспільства (2013–2014) *Історія релігій в Україні : науковий щорічник 2015 рік / Упоряд. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич*. – Львів, 2015. Кн. 1. С. 576– 593.
- Снайдер Т. Величезні ставки битви в Україні. Фашизм повертається на континент, який він колись зруйнував / Т. Снайдер // *Українська історія, російська політика, європейське майбутнє* / Т. Снайдер. Київ, 2014. С. 177– 194.
- Снайдер Т. Проект Путіна / Т. Снайдер // *Українська історія, російська політика, європейське майбутнє* / Т. Снайдер. Київ, 2014. С. 151–171.
- Jekaterynczuk A. Pamięć zbiorowa i patriotyzm Ukrainców w sytuacji wojny z Rosją / A. Jekaterynczuk // *Над Бугом і Нарвою*. – 2015. – № 6. – С. 25–28.
- Jekaterynczuk A. Wojna Rosji z Ukrainą: rosyjska propaganda a ukraińskie realia / A. Jekaterynczuk // *Над Бугом і Нарвою*. 2014. № 2. С. 20–22.
- Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці, О. В. Потехіна. К.: ВД «Стилос», 2015. 326 с.
- Щербак С. Популізм з погляду політичної філософії. *Філософська думка*. 2020. № 3. С. 61–79.

The Accommodation of Regional and Ethno-cultural Diversity in Ukraine» під редакцією Aadne Aasland та Sabine Kropp. Режим доступу: <https://www.ideopol.org/wp-content/uploads/2023/04/3.-Fedorenko-Umland.pdf>.

Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с. Режим доступу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/politychnyi_protsees_u_nezalezni_ukraini.pdf

Визначайте ключові реформи, проведені в цей період 2014-2019 рр. Визначіть основні тенденції та протиріччя соціально-економічного розвитку України. Оцініть, які антикорупційні інституції були створені за часів правління Порошенка. Проаналізуйте ефективність роботи Національного антикорупційного бюро України (НАБУ). Визначте роль Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) у боротьбі з корупцією. Дослідіть створення та роботу Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). Вивчіть вплив антикорупційних реформ на зменшення корупції в державному секторі. Розгляньте реакцію суспільства та міжнародної спільноти на антикорупційні реформи. Оцініть вплив електронного декларування майна державних службовців на боротьбу з корупцією. Проаналізуйте результати впровадження системи ProZorro для державних закупівель.

Визначте основні етапи судової реформи, проведеної за часів Порошенка. Проаналізуйте зміни в структурі та функціонуванні судової системи України. Оцініть вплив реформи на незалежність судової влади. Розгляньте результати атестації та переатестації суддів. Вивчіть вплив створення Вищого антикорупційного суду на судову систему. Проаналізуйте зміни у складі та роботі Конституційного Суду України. Дослідіть реакцію міжнародних організацій та експертів на судову реформу. Оцініть вплив судової реформи на довіру громадян до судової системи.

Визначте основні економічні реформи, проведені за часів Порошенка. Проаналізуйте вплив реформ на економічне зростання та стабільність. Оцініть результати податкової реформи та її вплив на бізнес-середовище. Дослідіть зміни в банківській системі та реформування Національного банку України. Розгляньте вплив реформи енергетичного сектору на економіку. Вивчіть результати приватизації державних підприємств. Оцініть ефективність впровадження децентралізації та її вплив на місцеві бюджети. Проаналізуйте реакцію міжнародних фінансових інституцій на економічні реформи.

Визначте основні етапи реформування Збройних Сил України. Проаналізуйте зміни в структурі та функціонуванні армії. Оцініть вплив реформ на бойову готовність та оснащення ЗСУ. Дослідіть створення та роль нових підрозділів, таких як Сили спеціальних операцій. Розгляньте вплив реформ на професіоналізацію армії та покращення умов служби військовослужбовців. Вивчіть взаємодію ЗСУ з міжнародними військовими структурами, такими як НАТО. Оцініть результати впровадження нових стандартів і технологій у Збройних Силах. Проаналізуйте реакцію суспільства та військових експертів на реформи в армії.

Визначте основні етапи реформування правоохоронних органів. Проаналізуйте створення та роботу Національної поліції України. Оцініть вплив реформи на рівень довіри громадян до правоохоронних органів. Дослідіть результати атестації та переатестації поліцейських. Розгляньте зміни у структурі та функціонуванні Міністерства внутрішніх справ. Вивчіть вплив реформ на боротьбу зі злочинністю та забезпечення громадської безпеки. Оцініть результати створення та роботи Державного бюро розслідувань (ДБР). Проаналізуйте реакцію міжнародних організацій на реформу правоохоронних органів.

Визначте основні етапи децентралізації, проведеної за часів Порошенка. Проаналізуйте вплив децентралізації на управління місцевими громадами. Оцініть результати фінансової децентралізації та її вплив на місцеві бюджети. Дослідіть зміни у системі місцевого самоврядування та адмініструванні. Розгляньте вплив децентралізації на розвиток

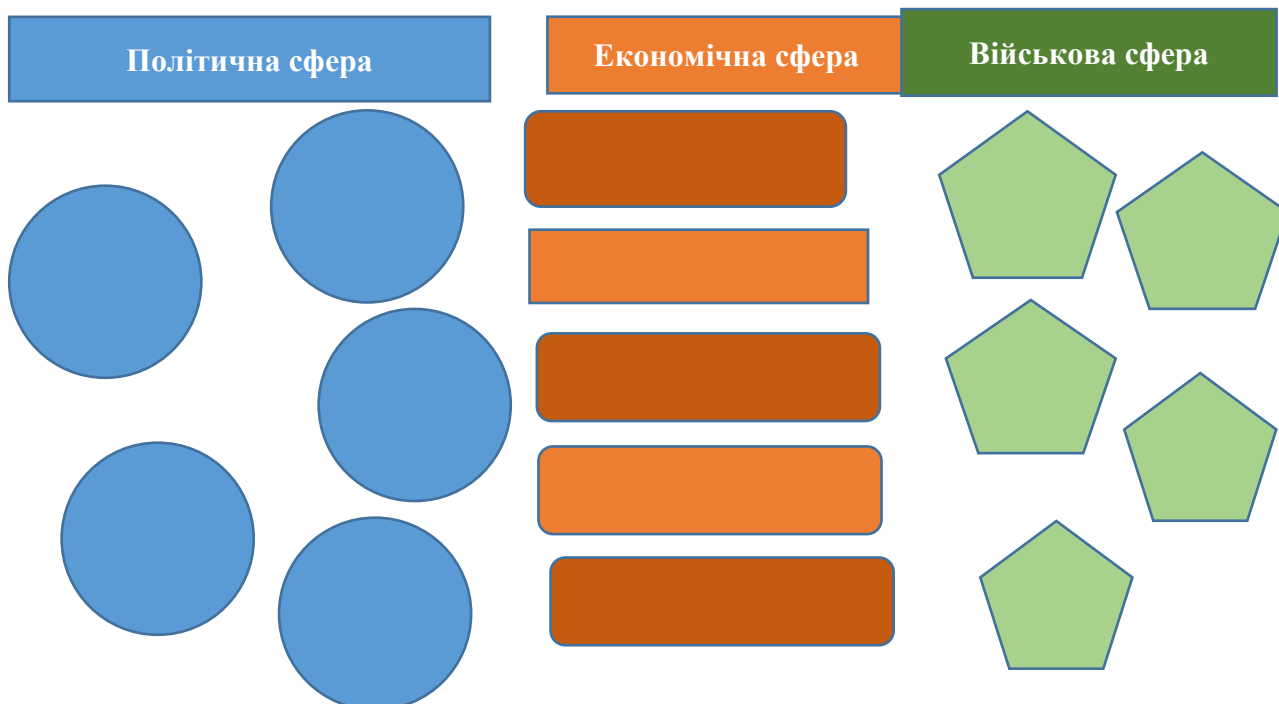
інфраструктури в регіонах. Вивчіть роль міжнародної допомоги у проведенні децентралізації. Оцініть вплив децентралізації на покращення якості надання послуг місцевим громадам. Проаналізуйте виклики та труднощі, з якими зіткнулася реформа децентралізації. Реформи в освіті. Медична реформа. Розглядайте причини невдач у реалізації певних політик. Досліджуйте вплив політичних рішень на суспільну стабільність. Вивчайте роль медіа в формуванні громадської думки про внутрішню політику. Обговорюйте основні політичні конфлікти та їхнє розв'язання. Політичні скандали.

Внутрішня політика 2019-2023 рр.: успіхи і невдачі. Визначайте основні політичні події цього періоду. Аналізуйте зміни в уряді та їхній вплив на державну політику. Слуга народу. Визначіть основні тенденції та протиріччя соціально-економічного розвитку України. Оцінюйте успішність реалізації нових реформ. Боротьба з корупцією. Велике будівництво. Розглядайте причини невдач у різних сферах політики. Порівнюйте внутрішню політику з попередніми періодами. Досліджуйте вплив пандемії COVID-19 на політичні рішення. Вивчайте роль громадських організацій у політичному житті. Обговорюйте основні виклики, з якими стикалася країна в цей період. Політичні скандали.

Визначайте основні напрями соціальної політики. Аналізуйте успішність програм соціального захисту. Оцінюйте вплив етнокультурної політики на міжетнічні відносини. Розглядайте роль релігійних організацій у суспільному житті. Томос. Порівнюйте політику України з іншими багатонаціональними країнами. Досліджуйте вплив культурної політики на національну ідентичність. Вивчайте випадки міжрелігійного діалогу та співпраці.

Зовнішньополітичні вектори 2014 - поч. 2022 рр.: порівняльний аналіз. Аналізуйте відносини з Європейським Союзом та НАТО. Оцінюйте стосунки з Росією та їхню динаміку. Розглядайте співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями. Порівнюйте зовнішню політику України з іншими пострадянськими країнами. Досліджуйте участь України в міжнародних організаціях та форумах. Вивчайте вплив зовнішньополітичних рішень на внутрішню політику.

Історичні терміни (встановіть взаємозв'язки)

Історичні постаті:

Політика	Економіка	Культура	Релігія
----------	-----------	----------	---------

Історичні джерела

Назва джерела і дата створення	Уривки з джерела	Позначки роздуми

Тема. Війна росії проти України

1. Причини війни. Анексія Криму. Окупація східних українських регіонів (лютий-травень 2014 р.). Реакція міжнародної спільноти.
2. Воєнні дії 2014-2016: хронологія подій, стан армії, добробати, волонтери, внутрішньопереміщені особи.
3. Воєнні дії 2017- поч. 2022 рр. Реакція світових держав.
4. Широкомасштабна агресія росії 2022 р.: хронологія, стан армії, добробати, волонтери, внутрішньопереміщені особи, стан армії, добробати, волонтери, внутрішньопереміщені особи. Реакція світу на події в Україні.
5. Війна 2023 року. Міжнародна підтримка. Корупційні скандали. Майбутнє України.

Практичне завдання: НМК

Усна історія російсько-української війни (2014– 2015 роки) / за ред. : В. Мороко ; Український інститут національної пам'яті, Запорізький національний університет, Запорізька обласна державна адміністрація. Київ : К.І.С., 2015. Вип. 1. 176 с. Режим доступу : <https://bit.ly/3zvCiUI>

Усна історія російсько-української війни (2014– 2016 роки) / ред. : Г. Васильчук, В. Мороко ; Український інститут національної пам'яті, Запорізький національний університет, Запорізька обласна державна адміністрація, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ : К.І.С., 2016. Вип. 2. 464 с. Режим доступу : <https://bit.ly/3PIuaVQ>

Усна історія російсько-української війни (2014– 2016 роки) / за ред. : В. Мільчева, В. Мороко ; Український інститут національної пам'яті, Запорізький національний університет, Запорізька обласна державна адміністрація, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ : К.І.С., 2017. Вип. 3. 200 с. Режим доступу : <https://bit.ly/3RVkyJc>

Усна історія російсько-української війни (2014– 2018 роки) / за ред. : В. В. Мороко ; Український інститут національної пам'яті, Запорізький національний університет,

Запорізька обласна державна адміністрація, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ : К.І.С., 2018. Вип. 4. 383 с. Режим доступу : <https://bit.ly/3POLahW>

Усна історія російсько-української війни (2014– 2019 роки) / за ред. : В. В. Мороко ; Український інститут національної пам'яті, Запорізький національний університет, Запорізька обласна державна адміністрація, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ : К.І.С., 2019. Вип. 5. 432 с. – Режим доступу : <https://is.gd/pGL1fK>

Шляхи боротьби з «руським миром» в Україні : аналітична записка / Станіслав Шулімов, Олена Литвин; Школа політичної аналітики Національного університету «Києво-Могилянська академія». Київ, 2019. 25 с. Режим доступу : <https://sra.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/Countering-Russian-World.pdf>

Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / Донецький національний університет імені Агафонова Н. Міжнародний тероризм як фактор впливу на стан безпеки України. *Зовнішні справи*. 2017. № 5. С. 24–28.

Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики : монографія / упор. П. П. Гай-Нижник. Київ : МП Леся, 2016. 586 с.

Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки» / редкол. : В. П. Горбулін, О. С. Власюк, О. В. Литовченко ; Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : НІСД, 2014. 148 с. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/Dopovid_Prezudentps-0ab72.pdf (дата звернення: 25.07.2022)

Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції : збірник наукових праць / за заг. ред. : В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман. Старобільськ : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2017. 432 с. Режим доступу : <http://surl.li/chxqy>

Геополітичні наслідки української кризи : монографія / О. В. Дашевська, Р. М. Ключник, Ю. Й. Семчук, Д. В. Прошин, І. А. Єремєєва, за заг. ред. : О. В. Дашевської. Дніпропетровськ : Університет імені Альфреда Нобеля, 2015. 192 с. – Режим доступу : https://biblios.school19.dp.ua/images/PDF/polit/polit_1.pdf

Воєнні аспекти протидії «гібридній» агресії: досвід України : монографія / за заг. ред. : А. М. Сиротенка. – Київ : Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 2020. – 176 с. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/monography/mono_gibr_viin.pdf

Гібридна війна Росії проти України після Революції гідності : монографія / наук. ред. : М. Дорошка, В. Балюка ; Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Центр Східної Європи і факультет політології Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні. – Київ : Ніка-Центр, 2018. 279 с.

Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. : Володимира Павловича Горбуліна, Олександра Степановича Власюка, Елли Марленівни Лібанової, Олександри Миколаївни Ляшенко. Київ : НІСД, 2015. 474 с. Режим доступу : <https://bit.ly/3ve4XKX>

Ямельницький О. Я. Політична мобілізація населення України: умови та чинники (на прикладі суспільно-політичних подій 2013–2014 рр.) *Панорама політичних студій : наук. вісн. РДГУ. Рівне* : РДГУ, 2014. С. 145–153.

Головко В. Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.) *Український історичний журнал*. 2015. № 3. С. 176–193.

Березовенко, А. Російсько-українська війна в українському політичному дискурсі. *Політичні дослідження* 2021. № 2. С. 97–110. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Politst_2021_2_7

Усна історія російсько-української війни (2014– 2019 роки) / за ред. : В. В. Мороко ; Український інститут національної пам'яті, Запорізький національний університет, Запорізька обласна державна адміністрація, Інститут української археографії та

джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ : К.І.С., 2019. Вип. 5. 432 с.
Режим доступу : <https://is.gd/pGL1fK>

Борисенко, М. В. Формування образу українського військовослужбовця в контексті україно-російського збройного конфлікту. Від віктимності до героїзації. *Гілея*. 2020. Вип. 159, № 11-12, Ч. 1. С. 7–14. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2020_159%281%29__3

Інтерпретація російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях / за ред. : Володимира Кулика. Київ : ППЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 328 с. Режим доступу : <https://bit.ly/3Pwy1pp>

Лазарович М. Російсько-українська війна (2014– 2017 роки): короткий нарис / Микола Лазарович. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2017. 239 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000014508>

Гребенюк, М. В. Історична періодизація антитерористичної операції на сході України (14 квітня 2014 – 30 квітня 2018 рр.) *Український історичний журнал*. 2020. № 4. С. 176–191. – Режим доступу : <https://is.gd/kKuDLH> (

Головченко В. "Новоросія" чи Україна? (Українсько-російський державний кордон у ретроспективі) *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса НАН України*. Київ, 2015. Вип. 1(75) : Січень–лютий. С. 231–243.

Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

Гай-Нижник П. Окупація та анексія Криму Російською Федерацією у 2014 р. як акт агресії проти України: перебіг вторгнення і свідчення міжнародного злочину. *Гілея*. 2017. № 3. С. 110–125.

Карпучіна Т. Законодавче забезпечення національної безпеки і оборони України у новітній період. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуман. ун-ту*. Рівне, 2011. Вип. 21. С. 207–232

Стасюк Ю. М. Історичні джерела про участь добровольчих батальйонів в антитерористичній операції. *Гілея*. 2017. Вип. 118. С. 125–130. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2017_118_29

Филипчук, С. В. Досвід капеланства в умовах АТО / С. В. Филипчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичне релігієзнавство. – 2015. – Вип. 12. – С. 161–169. – Режим доступу :

http://nbuv.gov.ua/UJRN/NznuoairD2009_2015_12_16

Волнович О. Реанімація Новоросії як прояв імперського синдрому Кремля. *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 16. С. 220–228. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2014_16_46

Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор : монографія / відп. ред. : Микола Литвин; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2017. 452 с. Режим доступу : <http://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/publications/books/book/?newsid=793>

Бевз Т. Українці і росіяни під прицілом російської пропаганди. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України*. Київ, 2015. Вип. 1(75) : Січень–лютий. С. 150–163.

Ре-візія історії. Російська історична пропаганда та Україна / Ярослав Грицак, Кирило Галушко, Яна Примаченко, Геннадій Єфіменко, Сергій Громенко, Іван Гоменюк, Оксана Ілюк, Олена Сорочинська, за ред. Володимира Єрмоленка ; Громадська організація «Інтерньюз-Україна», Міжнародний фонд «Відродження». Київ : К.І.С., 2019. 98 с. Режим доступу : <https://bit.ly/3PQXTfd>

Уроки збройної агресії Росії проти України – воєнностратегічні аспекти : збірник матеріалів міжвідомчої науково-практичної конференції (Київ, 29 квітня 2021 р.) / за заг. ред. : П. М.

- Грица, відп. за вип. : В. В. Шевчук. Київ : Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 2021. 296 с. Режим доступу : [https://nuou.org.ua/assets /documents/nrc-zbr-agr-rs-pr-ukr-29-04-2021.pdf](https://nuou.org.ua/assets/documents/nrc-zbr-agr-rs-pr-ukr-29-04-2021.pdf)
- Грищенко А. Міжнародні економічні санкції як фактор зупинення російської експансії щодо України. *Економіка України*. 2017. № 2. С. 74–85.
- Асланов С. Невизнані квазідержавні утворення як фактор етнополітичної нестабільності в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса НАН України*. Київ, 2015. Вип. 1(75) : Січень–лютий. С. 207–216.
- Горбулін В. Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна / В. Горбулін, О. Власюк, С. Кононенко. Київ : НІСД, 2015. 64 с.
- Баскакова А. Історіографічний аспект кримськотатарської проблеми в українсько-російських відносинах (1991–2014). *Гілея*. 2015. № 6. С. 109–114.
- Алещенко В. Ретроспективний аналіз досвіду проведення Російською Федерацією інформаційно-психологічних війн: виклики для. *Імперативи розвитку цивілізації : матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції "Інформаційна безпека у воєнній сфері. Сучасний стан та перспективи розвитку"*. Київ, 2015. № 2. С. 153–158.
- Якубова Л., Головка В., Примаченко Я. «Русский мир» на Донбасі та в Криму: історичні витоки, політична технологія, інструмент агресії (аналітична доповідь). Київ, 2018. 227 с.
- Якубова Л. Суспільно-політичний простір Криму на периферії «русского мира». Регіональна історія України. Збірник наукових статей / головний редактор В. Смолій; відповідальний редактор Я. Верменич. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. Вип. 12. С. 9 – 31.
- Україна та проект «русского мира» : Аналітична доповідь, за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. – Київ : НІСД, 2014.
- Бурлакова В. Субкультура війни : [АТО у традиціях, забобонах і піснях] *Український тиждень*. 2015. № 33–34. С. 42–43.
- Певцов Г.В. Основні особливості ознак проведення інформаційно-психологічної операції Російської Федерації в АР Крим. *Наука і техніка Повітряних Сил*. Х.: ХУПС. 2014. № 1(14). С. 37-39.
- Віднянський С. Як формувалися позиції ООН, ОБСЄ, Європейського Союзу, Ради Європи, СНД, НАТО щодо кримської проблеми? Історія Криму в запитаннях та відповідях. Київ, 2015. С. 484– 486.
- Бушанський В. Уявлений Севастополь: естетика російського соліпсизму. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень*. Київ, 2014. Т. 4–5 (72–73) : Липень–жовтень. С. 340–361.
- Васильчук Є. Політико-правові аспекти загроз і викликів українській державності з боку російських екстремістських об'єднань. *Гілея*. 2015. № 5. С. 427–432.
- Певцов Г.В. Реалізація підходів інформаційної війни Російською Федерацією в сучасному інформаційному просторі України. *Наука і техніка Повітряних Сил*. Х.: ХУПС. 2014. № 2(15). С. 10-13.
- Кривонос Р. Зміни в європейській системі міжнародних відносин унаслідок "української кризи" 2014–2015рр. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософсько-політологічні студії*. Львів, 2015. Вип. 7. С. 202–211.
- Певцов Г.В. Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації в Україні: моделі впливу та напрями протидії. *Наука і оборона*. К. : Видавничий дім “Стилос”. 2015. Вип. 2. С. 28-32.
- Поченцов І. Сучасні інформаційні війни. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.
- Каліновська О., Криштопа О., Назаренко Є., Трохимчук В., Феденко Д. Неоголошена війна. Невідомі факти і хроніки АТО. Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2015. 512 с.
- Рущенко І.П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога. Х.: ФОП Павленко О.І., 2015. 268 с.
- Березовець Т. Анексія: Острів Крим. Хроніки “гібридної війни”. К.: Брайт Стар паблішинг,

2015. 392 с.

Задорожній О. Агресія Російської Федерації проти України й основні принципи міжнародного права. *Юридический вестник*. 2015. № 2. С. 233–242.

Петруньок, Б. Маркери ідентичності у контексті політично мотивованого переслідування українців і кримських татар на тимчасово окупованій території Кримського півострова.

Українознавчий альманах. 2021. Вип. 28. С. 86–93. – Режим доступу :

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2021_28_16

Добробати / Катерина Гладка, Дмитро Громаков, Вероніка Миронова, Ольга Плужник, Олег Покальчук, Ігор Рудич, Васіліса Трофимович, Артем Шевченко, кер. проекту : Іван Рябчій, передм. : Арсен Аваков. Харків: Фоліо, 2016. 574 с. Режим доступу : <https://is.gd/QX8yQO>

Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки : монографія / Т. Ф. Алексєєнко, Л. В. Гончар, Т. Ю. Куниця, Д. Д. Бирик ; за ред. : Т. Ф. Алексєєнко ;

Інститут проблеми виховання Національної академії педагогічних наук України. –

Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 240 с. Режим доступу : <https://is.gd/ZI4Oan>

Басова, І. С. Внутрішньо переміщені особи в Україні: історико-правовий аспект. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 296–301. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2017_8_73

Позняк-Хоменко, Н. Волонтери: сила небайдужих / Наталка Позняк-Хоменко ; Український інститут національної пам'яті. Тернопіль : Джура, 2020. 360 с. Режим доступу :

<https://uinp.gov.ua/elektronnyvydannya/volontery-syla-nebayduzhyh>

Про гідність. Волонтерський рух в Україні 2013–2017 років / ред. : Олена Аркуша, Микола Литвин, упоряд. : Галина Боднар, Олена Лукачук, Леся Хлипавка ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2018. 816 с. Режим доступу :

http://eprints.cdu.edu.ua/4533/1/volont2018_17.02.pdf

Баковецька, О. О. Волонтерський рух в Україні на сучасному етапі розвитку. *Літопис*

Волині. 2020. Чис. 23. С. 36–41. – Режим доступу : <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/190/142>

Горбачевський, Т. С. Мережа волонтерських організацій допомоги АТО (2014–2017 роки)

Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Гуманітарні науки. 2019. Вип.

16. С. 124–131. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_Gum_2019_16_16

Ананьїн О. Дії Державної прикордонної служби України проти військ РФ у Криму на

початку російської агресії 2014 р. *Український історичний журнал*. 2024. Число 3. С. 29. -

Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_3_3

Верменич Я. [Виклики конфліктів ідентичностей у контексті загроз інформаційно-культурній безпеці України](#). *Український історичний журнал*. 2024. № 2. С. 5.

Конорка V. Countermeasures of the Defence Forces of Ukraine against Means of Air Attack of the Russian Federation (February 24, 2022 — February 28, 2023) *Український історичний журнал*.

2024. Число 3. С. 5. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_3_2

Запобігання колабораційній діяльності : метод. рекомендації / О. С. Юнін, В. С. Березняк, В. В. Шаблістий, А. В. Макашов та ін.; Дніпро : ДДУВС, 2024. 72 с. Режим доступу:

https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/13076/1/макет_методичні%20рекомендації%20запобіг.%20колаборац.%20діяльності.pdf

КАТОРКІН Р. ДЕТЕРМІНАНТИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. *Науковий вісник*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2024. № 1. С.44-51. Режим доступу: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2024/05/1/NV_1-2024-44-51.pdf.

Шаблістий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. Режим доступу:

<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/451/12176/25445-1?inline=1>

Бенчук В. Урегулювання збройного конфлікту на сході України крізь призму масової свідомості донеччан на підконтрольній території (2014–2021 рр. *Український історичний журнал*. 2022. Число 4. Режим доступу:

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/187256/08-Benchuk.pdf?sequence=1>

Грицюк В., Лисенко О. Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. *Український історичний журнал*. 2023. Число 2. С. 5. - Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_2_2

Ільницький В. та н. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України / В. Ільницький, В. Старка, М. Галів. *Український історичний журнал*. 2022. Число 5. С. 43-55. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/188120>

Коваль М. Стратегічний характер Київської оборонної операції (24 лютого — 2 квітня 2022 р.) / М. Коваль, П. Щипанський, В. Кидонь, В. Грицюк. *Український історичний журнал*. 2023. Число 3. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Koval_Mykhailo/Stratehichnyi_kharakter_Kyivskoi_oboronnoi_operatsii_24_liutoho_2_kvitnia_2022_r/

Харук А. Слобожанська наступальна операція: передумови і перший етап (6—12 вересня 2022 р.) *Український історичний журнал*. 2023. Число 1. С. 5. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_1_2

Харук А. Харківська оборонна операція (24 лютого — 14 травня 2022 р.). *Український історичний журнал*. 2023. Число 5. С. 23. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_5_3

Ясь О. Росія як Мордор: фентезійні алюзії у сучасних воєнних наративах. *Український історичний журнал*. 2023. Число 5. С. 5. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_5_2

Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця : ТОВ «НіланЛТД», 2017. 412 с.

Ананьїн О. Дії Державної прикордонної служби України проти військ РФ у Криму на початку російської агресії 2014 р. *Український історичний журнал*. 2024. Число 3. С. 29. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_3_3

Верменич Я. [Виклики конфліктів ідентичностей у контексті загроз інформаційно-культурній безпеці України](#). *Український історичний журнал*. 2024. № 2. С. 5.

Конопка V. Countermeasures of the Defence Forces of Ukraine against Means of Air Attack of the Russian Federation (February 24, 2022 — February 28, 2023) *Український історичний журнал*. 2024. Число 3. С. 5. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_3_2

Запобігання колабораційній діяльності : метод. рекомендації / О. С. Юнін, В. С. Березняк, В. В. Шаблистий, А. В. Макашов та ін.; – Дніпро : ДДУВС, 2024. – 72 с. Режим доступу: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/13076/1/макет_методичні%20рекомендації%20запобіг.%20колаборац.%20діяльності.pdf

КАТОРКІН Р. ДЕТЕРМІНАНТИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2024. № 1. С.44-51. Режим доступу: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2024/05/1/NV_1-2024-44-51.pdf.

Шаблистий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. Режим доступу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/451/12176/25445-1?inline=1>

Конопка V. Countermeasures of the Defence Forces of Ukraine against Means of Air Attack of the Russian Federation (February 24, 2022 — February 28, 2023) / V. Конопка, S. Taranets // *Український історичний журнал*. - 2024. - Число 3. - С. 5-28. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.005>

Зброя російсько-української війни 2022—2023 років: Довідник-каталог основних зразків озброєння та військової техніки які застосовувалися протидіями сторонами під час відсічі широкомасштабного вторгнення рф в Україну (24.02.2022-30.06.2023). Київ: Ліра-К, 2023.

[Україна: російський касетний боєприпас влучив у лікарню. Human Rights Watch. 16.03.2022. URL: https://www.hrw.org/uk/news/2022/03/16/381265](#)

[Smith, J. Analysis: Russia's missiles see mixed results in Ukraine war as world watches. Reuters. 28.02.2022. URL: https://www.reuters.com/world/europe/russias-missiles-seemixed-results-ukraine-war-world-watches-2022-02-28/](#)

- Якубова Л. Рашизм: звір з безодні. Київ: Академперіодика, 2023.
- Грицюк В., Лисенко О. Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. Український історичний журнал. 2023. № 2. С. 19-20.
- Cielma, M. Bitwa o Donbas i upadek Mariupola. Nowa Technika Wojskowa. 2022, 5: 10-14.
- [Stepanenko K., Hird K., Howard A., Clark, M. Russian Offensive Campaign Assessment, Sep. 5. URL: https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-5](https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-5)
- [Stepanenko, K., Mappes, G., Barros, G., Philipson, L., Clark, M. Russian Offensive Campaign Assessment. Sep. 9. URL: https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-9](https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-9)
- Коваль М. Стратегічний характер Київської оборонної операції (24 лютого — 2 квітня 2022 р.) / М. Коваль, П. Щипанський, В. Кидонь, В. Грицюк // Український історичний журнал. - 2023. - Число 3. - С. 5-29. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.03.005>
- Воєнно-історичний опис російсько-української війни (лютий—березень 2022 року). Київ: ГШ ЗС України, 2022.
- [Ukraine Conflict Updates. Institute for the Study of War. 2022. Aug. 15. URL: https://www.understandingwar.org/backgrounder/ukraine-conflict-updates](https://www.understandingwar.org/backgrounder/ukraine-conflict-updates)
- Хроніки війни, частина 1 (російсько-українська війна), інформаційний бюлетень / колектив авторів. Київ, 2022.
- Місяць війни. Хроніка подій. Промови та звернення Президента Володимира Зеленського. Упоряд. О.В. Красовицький. Харків, 2022.
- [Війна. Документи. Свідчення. Інститут історії України НАНУ. 2022. 31 березня URL: http://history.org.ua/uk/post/46831](http://history.org.ua/uk/post/46831)
- [Кравець Р., Романюк Р. Два плана Кремля. Кто должен был управлять Украиной, если бы упал Киев. Украинская правда. 5 марта 2023. URL: https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2023/03/5/7391273](https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2023/03/5/7391273)
- Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: Зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. 23 листопада 2022 р. Київ, 2023.
- Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та шляхи вирішення в умовах воєнного стану: зб. тез доповідей IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 жовтня 2022 року). Одеса, 2022.
- Сегеда С., Машталір В. Територіальна оборона України як феномен національної військової історії. Український історичний журнал. 2022. № 4. С. 148-158. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.048>
- Макаров В., Резнік В. Боротьба в повітряному просторі під час війни Росії проти України: узагальнення перших місяців. Український історичний журнал. 2022. № 6. С. 17-30. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.06.017>
- Харук А. Оборона Гостомельського та Васильківського аеродромів: спроба реконструкції подій. Український історичний журнал. 2022. № 4. С. 139-147. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.139>
- [Jack, Watling., Nick, Reynolds. Operation Z. The Death Throes of an Imperial Delusion. Special Report. London, 2022. URL: https://static.rusi.org/special-report-202204-operation-z-web.pdf](https://static.rusi.org/special-report-202204-operation-z-web.pdf)
- Хроніка війни. Частина I (перші 30 днів російсько-української війни 24.02 — 26.03.2022). Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022.
- Хроніка війни. Частина II (російсько-українська війна 27.03 — 25.04.2022). Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022.
- Хроніка війни. Частина III (російсько-українська війна 26.04 — 26.05.2022). Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022.
- Воєнно-історичний опис російсько-української війни. Лютий — березень 2022 р. Київ, 2022.
- Воєнно-історичний опис російсько-української війни. Квітень 2022 р. Київ, 2022.
- Воєнно-історичний опис російсько-української війни. Травень 2022 р. Київ, 2022.

Cielma, M. Przed bitwą wszystkich bitw. Wojna w Ukrainie. Nowa Technika Wojskowa, 2022. 4: 8-13.

Cielma, M. Bitwa o Donbas i upadek Mariupola. Nowa Technika Wojskowa, 2022. 5: 10-14.

Gawęda, M. Wojna rosyjsko-ukraińska. Cz. 1. Wojsko i Technika, 2022. 3: 16-24.

Gawęda, M. Wojna rosyjsko-ukraińska. Cz. 2. Wojsko i Technika, 2022. 4: 12-20.

Gawęda, M. Wojna rosyjsko-ukraińska. Cz. 3. Wojsko i Technika, 2022. 5: 32-41.

Герасимчук Т. Гуманітарний вимір солідарності Європейського Союзу з Україною в повномасштабній російсько-українській війні / Т. Герасимчук // Український історичний журнал. - 2023. - Число 6. - С. 5-28. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.06.005>

Панельна дискусія «Війна Росії проти України 2014—2022 рр.: історична ретроспектива і спроби наукової рефлексії» (19—20 травня 2022 р.) (уклали: О. Лисенко, О. Маєвський, В. Нахманович). Український історичний журнал. 2022. № 4. С. 4-54.

Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини: Діалоги з істориками: У 3 кн. Відпов. ред. В. Смолій. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2022. Кн. 1.

Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини: Діалоги з істориками: У 3 кн. Відпов. ред. В. Смолій. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2022. Кн. 2.

Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини: Діалоги з істориками: У 3 кн. Відпов. ред. В. Смолій. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2023. Кн. 3.

Горюнова Є. Зовнішня політика ЄС щодо російсько-української війни (2014-2022 рр.). Politicus. 2022. № 4-2. С. 45-51. doi: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-spec.7>

Хома Н. Співфінансування в системі технологій миробудівництва: на прикладі допомоги Україні під час російської військової агресії. Politicus. 2022. № 3. С. 52-59. doi: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.8>

[Generators of Hope: European Parliament donates generator to Ukraine. Press Releases 08.12.2022. URL: https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20221208IPR63301/generators-of-hope-european-parliament-donates-generator-toukraine](https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20221208IPR63301/generators-of-hope-european-parliament-donates-generator-toukraine)

[EU opens new rescEU energy hub in Poland. 26.01.2023. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-opens-new-resceeu-energy-hub-poland_en](https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-opens-new-resceeu-energy-hub-poland_en)

[Emergency Response Coordination Centre. ECHO Daily Map of 16 May 2023. URL: https://erccportal.jrc.ec.europa.eu/ECHO-Products/Maps#/maps/4492](https://erccportal.jrc.ec.europa.eu/ECHO-Products/Maps#/maps/4492)

[EU solidarity with Ukraine — meeting between the College of Commissioners and the Ukrainian government. 2 February 2023. Brussels. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/FS_23_524](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/FS_23_524)

[Commission welcomes Enel's donation of 3Sun solar PV panels to Ukraine. 3 March 2023. Brussels. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1361](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1361)

[Stand Up for Ukraine campaign raises €9.1 billion. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/stand-ukraine-global-campaign_en](https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/stand-ukraine-global-campaign_en)

[Press statement by President von der Leyen with Ukrainian President Zelenskyy. Kyiv. 9 May 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_2661](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_2661)

Якубова Л. Онтологія рашизму: Україна як alter ego Росії. Український історичний журнал. 2022. Число 4. С. 78-92. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.078>

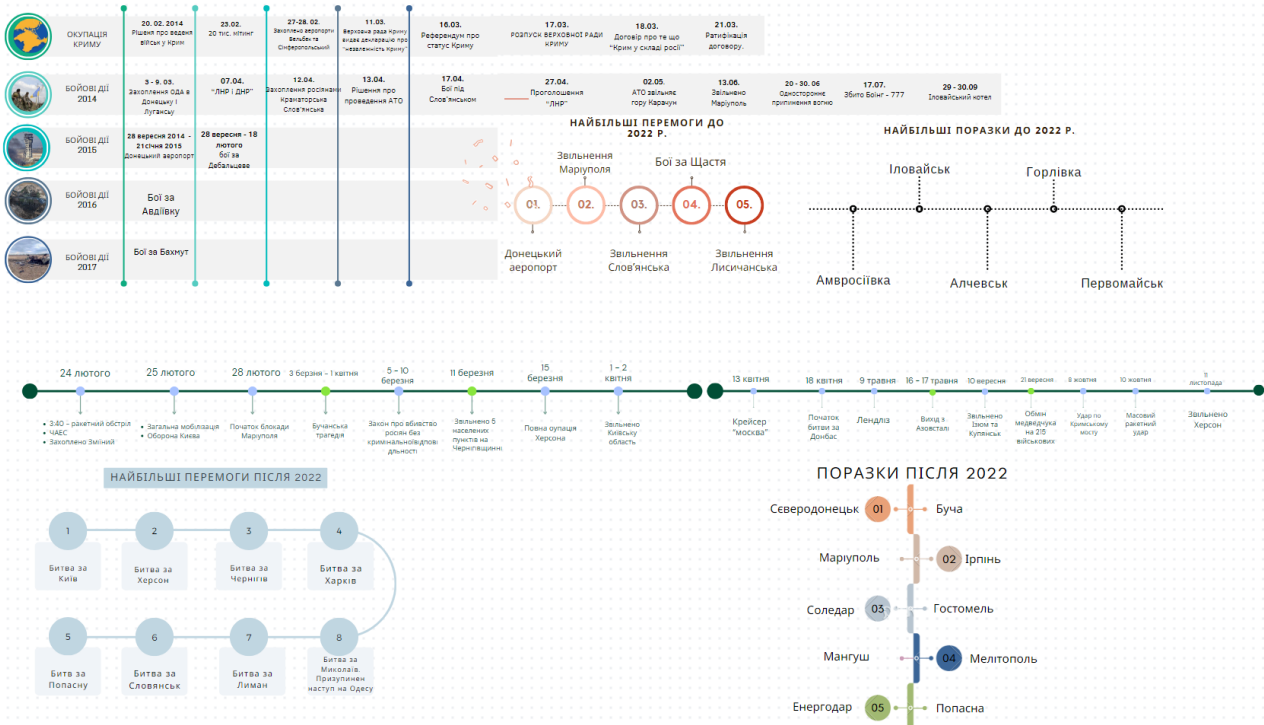
Гула Р. Трансформація процесів морально-психологічного забезпечення російської армії в контексті підготовки до збройного вторгнення в Україну (2013 – початок 2022 рр.) Український історичний журнал. 2022. Число 4. С. 116-128. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.116>

Гула Р.В., Голота А.А. «Доктрина Герасимова»: «керований хаос» у воєнній теорії епохи постмодерну. Воєнно-історичний вісник. Вип.1(39). К., 2021. С.143.

- Гула Р.В., Передерій І.Г. Російський фашизм: ідеологічні основи, історія становлення та сучасні модифікації. Український історичний журнал. 2017. №2. С.181. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2017.02.160>
- Бенчук В. Урегулювання збройного конфлікту на сході України крізь призму масової свідомості донеччан на підконтрольній території (2014–2021 рр.) Український історичний журнал. - 2022. - Число 4. - С. 109-115. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.109>
- Сегеда С. Територіальна оборона України як феномен національної військової історії . Український історичний журнал. 2022. Число 4. С. 148-158. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.148>
- Макаров В. Боротьба в повітряному просторі під час війни Росії проти України: узагальнення перших місяців. Український історичний журнал. 2022. Число 6. С. 17-29. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.06.017>

ХРОНОЛОГІЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Методичні рекомендації

Визначте основні причини війни між Росією та Україною. Проаналізуйте процес анексії Криму Росією в 2014 році. Оцініть причини та наслідки окупації східних українських регіонів у 2014 році. **Проблемне питання. Дослідіть роль місцевих сепаратистів та їхню підтримку Росією. ДНР і ЛНР.** Ознайомтеся з реакцією міжнародної спільноти на анексію Криму. Вивчіть санкції, запроваджені проти Росії за її агресивні дії. Проаналізуйте резолюції та заяви міжнародних організацій щодо українсько-російського конфлікту. Оцініть вплив міжнародної реакції на подальший розвиток конфлікту.

Визначте основні події воєнних дій у 2014-2016 роках. Проаналізуйте стан української армії на початку конфлікту. **Проблемне питання. Ознайомтеся з роллю добровольчих батальйонів у захисті України.** Дослідіть роль волонтерів у підтримці українських військових. бої травня-серпня 2014 р. Іловайський котел. Боротьба за Маріуполь. Донецький аеропорт Вивчіть проблеми, з якими зіткнулися внутрішньоопереміщені особи. Проаналізуйте основні бойові операції та їх наслідки. Оцініть вплив війни на економіку та соціальну сферу України. **Визначте роль міжнародної допомоги у підтримці України під час конфлікту. Проблемне питання. Мінськ 1. Мінськ 2.** Зовнішні та внутрішні загрози суверенітету України в умовах гібридної війни.

Визначте основні події воєнних дій у 2017 - на початку 2022 років. Проаналізуйте зміни у стратегії та тактиці української армії. Ознайомтеся з реакцією світових держав на продовження конфлікту. Дослідіть вплив санкцій на Росію та її економіку. Вивчіть міжнародні ініціативи з мирного врегулювання конфлікту. Проаналізуйте роль ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організацій у вирішенні конфлікту. **Проблемне питання. Оцініть ефективність дипломатичних зусиль України на міжнародній арені.** **Визначте основні проблеми та виклики, з якими зіткнулася Україна під час конфлікту.**

Визначте основні події широкомасштабної агресії Росії у 2022 році. Київська та ін операції. Проаналізуйте стан української армії та її готовність до відсічі агресії. Ознайомтеся з роллю добровольчих батальйонів у захисті України у 2022 році. **Проблемне питання. Дослідіть внесок волонтерів у підтримку українських військових та цивільних.** Вивчіть проблеми внутрішньоопереміщених осіб та заходи їх підтримки. Воєнні злочини росії. Проаналізуйте реакцію світових держав на широкомасштабну агресію Росії. Оцініть ефективність санкцій та інших міжнародних заходів проти Росії. **Визначте основні міжнародні ініціативи щодо підтримки України під час агресії. Проблемне питання. Герої війни**

Визначте основні події війни у 2023-24 рр. Проаналізуйте зміни у стратегії та тактиці воєнних дій. Ознайомтеся з рівнем міжнародної підтримки України. Дослідіть конкретні приклади військової та гуманітарної допомоги від міжнародної спільноти. Вивчіть корупційні скандали, пов'язані з використанням міжнародної допомоги. Проаналізуйте заходи українського уряду щодо боротьби з корупцією під час війни. Оцініть вплив корупційних скандалів на міжнародну підтримку України. Кадрові скандали в армії. Громадянське суспільство і війна.

Проблемне питання. Визначте можливі сценарії розвитку ситуації в Україні після завершення війни.

Запитання

- Які основні причини війни між Росією та Україною?
 - Як відбувалася анексія Криму Росією в 2014 році?
 - Які наслідки окупації східних українських регіонів у 2014 році?
 - Яку роль відіграли місцеві сепаратисти у конфлікті?
 - Яка реакція міжнародної спільноти на анексію Криму?
 - Які санкції були запроваджені проти Росії за її агресивні дії?
 - Які резолюції та заяви міжнародних організацій були прийняті щодо конфлікту?
 - Як міжнародна реакція вплинула на подальший розвиток конфлікту?
 - Які основні події воєнних дій у 2014-2016 роках?
 - Яким був стан української армії на початку конфлікту?
 - Яку роль відігравали добровольчі батальйони у захисті України?
 - Яка роль волонтерів у підтримці українських військових?
 - Які проблеми виникли у внутрішньоопереміщених осіб?
 - Які основні бойові операції відбулися в цей період і які їх наслідки?
 - Як війна вплинула на економіку та соціальну сферу України?
 - Яку роль відіграла міжнародна допомога у підтримці України під час конфлікту?
 - Які основні події воєнних дій у 2017 - на початку 2022 років?
 - Які зміни відбулися у стратегії та тактиці української армії?
 - Яка реакція світових держав на продовження конфлікту?
 - Який вплив мали санкції на Росію та її економіку?
 - Які міжнародні ініціативи були спрямовані на мирне врегулювання конфлікту?
 - Як діяли ООН, ОБСЄ та інші міжнародні організації в цьому контексті?
 - Як ефективність дипломатичних зусиль України змінилася в часі?
 - Які проблеми та виклики постали перед Україною під час конфлікту?
 - Які основні події широкомасштабної агресії Росії у 2022 році?
 - Яким був стан української армії на момент агресії?
 - Яку роль відігравали добровольчі батальйони у 2022 році?
 - Як волонтери підтримували українських військових та цивільних?
 - Які проблеми виникли у внутрішньоопереміщених осіб під час агресії?
 - Яка реакція світових держав на події в Україні у 2022 році?
 - Якою була ефективність санкцій та інших міжнародних заходів проти Росії?
 - Які міжнародні ініціативи були запропоновані для підтримки України?
 - Які основні події війни у 2023-24 рр?
 - Які зміни відбулися у стратегії та тактиці воєнних дій?
 - Яка рівень міжнародної підтримки України у 2023-24 році?
 - Які приклади військової та гуманітарної допомоги від міжнародної спільноти ви знаєте?
 - Які корупційні скандали виникли у зв'язку з використанням міжнародної допомоги?
 - Які заходи вживав український уряд для боротьби з корупцією під час війни?
 - Який вплив мали корупційні скандали на міжнародну підтримку України?
- Вибори в США і Україна
- Які можливі сценарії розвитку ситуації в Україні після завершення війни?

Самостійна робота. Тема. Війна росії проти України

Добробати

1. Причини створення українських добробатів.
2. Джерела фінансування, вишкіл, рекрутинг.
3. Участь добробатів у бойових діях у 2014-2021 рр.
4. Полк Азов під час широкомасштабного російського вторгнення у 2022 р.
5. Оборона Азовсталі. Трагедія в Оленівці.

б. Діяльність Азову у бойових діях у 2022-2024 рр. Міжнародна оцінка Азову.

Richard Sakwa **Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands. London, 2014.** Читайте критично! Добробати / Катерина Гладка, Дмитро Громаков, Вероніка Миронова, Ольга Плужник, Олег Покальчук, Ігор Рудич, Васіліса Трофимович, Артем Шевченко, кер. проекту : Іван Рябчій, передм. : Арсен Аваков. Харків: Фоліо, 2016. 574 с. Режим доступу : <https://is.gd/QX8yQQ>
Азізова М. 15 місяців пекла: захисник Маріуполя розповів усю правду про тортури і вбивства в Оленівці. URL: <https://tsn.ua/exclusive/15-misyaciv-pekla-zahisnik-mariupolya-rozpoviv-vsyu-pravdu-pro-torturi-i-vbivstva-v-olenivci-2408371.html> (дата звернення: 13.01.2024).

Більше ніж два тижні ніхто не піднімає слухавки. Заступник командира «Азову» Калина розповів про оборону Маріуполя. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/ponad-dva-tizhni-niht-ne-bere-trubku-zamkomandira-azova-kalina-rozpoviv-pro-oboronu-mariupolja-1604055.html> (дата звернення 10.04.2024).

Стасюк Ю. М. Історичні джерела про участь добровольчих батальйонів в антитерористичній операції. *Гілея*. 2017. Вип. 118. С. 125–130. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2017_118_29

Блажко Л. Країна змінилася: звільнений з полону парамедик «Азовстали» поділився надихаючим посланням до українців. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/lime/learn/2023-01-19/strana-izmenilas-osvobodennyiy-iz-plena-paramedik-azovstali-podelilsya-vdohnovlyayuschim-poslaniem-k-ukraintsam/49993> (дата звернення 19.01.2024).

Гаврилюк Х. Азовсталь: історія оборони Свідчення учасників подій, їхніх рідних та очевидців. URL: <https://suspilne.media/azovstal-story-of-defense/> (дата звернення: 27.01.2024).

Гринцевич Назарій «ГРІНКА» частина 2 / вихід з Азовстали / допомога блогерів рф / повага до Арестовича / обмін / Оленівка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gluC-WpFG5E> (дата звернення 10.12.2023).

Гринцевич Назарій «ГРІНКА» / Наймолодший з АЗОВСТАЛИ / Бої за Маріуполь Чого хотілося в ПОЛОНІ? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KA8JMDFWlxE> (дата звернення 06.12.2023).

Лачен Дід Шинобі – легенда мілітарі ком'юніті. Як не бути ботом, кріпом. Як нестати юнітом. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mnmJNbsUnVw&t=2s> (дата звернення 30.12.2024).

Потапенко А. Було розуміння, що домовленості можуть порушити, й Оленівка – приклад цього – дружина азовця Дениса Прокопенка. URL: <https://suspilne.media/270668-bulo-rozuminna-so-domovlenosti-mozut-porusiti-j-olenivka-priklad-cogo-druzina-azovca-denisa-prokopenka/> (дата звернення 14.02.2024).

Рагуцька Л. Нас називають героями, але ми робимо свою роботу: захисники Маріуполя дали прес-конференцію. Головні тези. URL: <https://war.obozrevatel.com/ukr/nas-nazivayut-geroyami-ale-mi-robimo-svoyu-robotu-zahisniki-mariupolya-dali-preskonferentsiyu-golovni-tezi.htm> (дата звернення 8.05.2024).

Тавр Кротевич Богдан: Немає такого сценарію, де Україна програє. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pVQHAFY4xN0> (дата звернення 24.01.2024) .

25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / Відп. ред. В. Смолій; Кер. авт. кол. Г. Боряк; Авт. кол.: В. Головка (коорд. проекту), В. Даниленко, С. Кульчицький, О. Майборода, В. Смолій, Л. Якубова, С. Янішевський. НАН України. Інститут історії України. К.: Ніка-Центр, 2016. 796 с.

Азовський легіонер, який до останнього подиху давав відсіч ворогові. Пам'яті «Брата». URL: <https://azov.org.ua/azovskii-legioner-pamiati-brata/>

Головка В. Збройна агресія російської федерації проти України.

URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTER

[MS=0&S21STR=zbroyna agresija rosijskoji federatsiji proty ukrajiny](#) (дата звернення 15.04.2024).

Гончарук Л. Ми не знаємо, чому наших рідних завели в ту будівлю стратити. Рік теракту в Оленівці – що з розслідуванням URL:<https://suspilne.media/538605-mi-ne-znaemo-comu-nasih-ridnih-zaveli-v-tu-budivlu-stratiti-rik-teraktu-v-olenivci-so-z-rozsliduvannam/>(дата звернення 22.05.2024).

Ісак О. Експурсія в «Азов». Один день із українським полком спецпризначення. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29311168.html>(дата звернення 21.03.2024).

Командир бригади «Азов», підполковник Денис «Редіс» Прокопенко зустрівся з особовим складом. URL: https://t.me/azov_media/4840 (дата звернення 16.02.2024).

Кондрат А. «Азову» дев'ять років: як російська пропаганда дискредитувала підрозділ і які це мало наслідки під час оборони Маріуполя. URL: <https://svidomi.in.ua/page/azovu-devyat-rokiv-iak-rosiiska-propahanda-dyskredytuvala-pidrozdil-i-iaki-tse-malo-naslidyk-pid-chas-oborony-mariupolia> (дата звернення: 06.04.2024).

Лихогляд К. Мужність, яка межувала з божевільям: інструктор полку «Азов», який вирвався із «Азовстали». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/azov-azovstal-poraneni-evakuatsiya-heroyizm/31875516.html>(дата звернення 31.05.2024).

Ліскович М.У. Незламні, нескорені, неспинні – легендарні : «Азову» - 9 років.

URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3705388-nezlamni-neskoreni-nespinni-legendarni-azovu-9-rokiv.html> (дата звернення: 05.05.2024).

Миколайчук О. Полк «Азов» відкріє мобілізаційний центр у Миколаєві.

URL:https://ipress.ua/news/polk_azov_vidkryie_bazu_mobilizatsiynny_tsentru_u_mykolaievi_8695_1.html(дата звернення:25.04.2024).

Мусаєва С. Командир «Азова» Денис Прокопенко (Редіс): Ми зробили все можливе та неможливе, аби відтягнути на себе переважаючі сили противника. URL:

<https://www.pravda.com.ua/articles/2022/05/8/7344860/>(дата звернення 08.05.2024).

Павлопіль-Широкінська наступальна операція. URL: <https://azov.org.ua/pavlopol-shyrokynska-nastupalna-operatsiya/> (дата звернення 25.04.2024).

Петиція за розблокування передання американської зброї за день набрала понад 25 тис.

голосів. URL: https://war.gordonua.com/ukr/petitsiya-za-rozblokuvannja-peredannja-amerikanskoji-zbroji-za-den-nabrала-ponad-25-tis-holosiv-1706516.html?_gl=1*_11do4x6*_ga*ODYwNjcwOTAzLjE3MTU0NDQ5MzQ.*_ga_LLKXF6867N*MTcxNTk1NDMwOC4yLjAuMTcxNTk1NDMwOC42MC4wLjA (дата звернення

09.05.2024).

Пилицьук Р. Андрій Білецький: Наші хлопці – українофіли, а не ксенофоби. URL:

<https://konkurent.ua/publication/29175/andrij-bileckij-nashi-hlopci-ukrayinofili-a-ne-ksenofobi/> (дата звернення 07.02.2024).

Про «Азов» <https://azov.org.ua/pro-nas/> (дата звернення 19.02.2024).

Хронологія подій окупаційних з 2014 року. URL:<https://rusaggression.gov.ua/ua/events.html> (дата звернення 21.04.2024).

Як трансформувалися фейки російської пропаганди щодо українського полку «Азов». URL: <https://cpd.gov.ua/articles/istoriya-dyskredytacziyi-polku-azov/>(дата звернення: 18.05.2024).

Шторгін І. Хто нацист? Особливості українських праворадикалів. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/28512571.html> (дата звернення 28.05.2024).

Naidonova A. V. Intelligence-maps as a means of effective work with information: handbook for educators and students. Dnipropetrovsk, 2016.

Розгляньте причини створення українських добровольчих батальйонів. З'ясуйте, як розпочалась російська агресія проти України у 2014 році, що спричинило активізацію добровольчого руху. З'ясуйте, як державна армія не могла впоратися з викликами, що виникли, і чому добровольчі батальйони стали необхідністю для захисту державного суверенітету та територіальної цілісності.

Дослідіть джерела фінансування, вишкіл та рекрутинг українських добробатів. Встановіть, як українські добровольчі батальйони отримували матеріальну підтримку від українського населення, діаспори та благодійних організацій. Вивчіть, як організовувався військовий вишкіл новобранців, включаючи тренування, тактику ведення бойових дій та взаємодію з регулярними військами. Дослідіть процес рекрутингу, де добровольці залучались через особисті зв'язки, соціальні мережі та громадські організації.

Вивчіть участь добробатів у бойових діях у 2014-2021 роках. Проаналізуйте ключові битви та операції, в яких брали участь добровольчі батальйони, такі як бої за Іловайськ, Дебальцеве та Маріуполь. Визначте внесок добробатів у стримуванні російської агресії та стабілізації лінії фронту на Донбасі.

Досліджуйте роль полку "Азов" під час широкомасштабного російського вторгнення у 2022 році. Розгляньте його участь у обороні ключових міст та стратегічно важливих об'єктів. Визначте, як "Азов" допомагав українським силам тримати оборону та організовувати контратаки проти російських окупаційних військ.

Аналізуйте оборону Азовсталі та трагедію в Оленівці. Вивчіть хронологію подій, що призвели до облоги металургійного комбінату Азовсталь, який став останнім оплотом оборони Маріуполя. Розгляньте умови, в яких перебували захисники, їхні героїчні дії та кінцеве оточення та захоплення. Визначте наслідки для полонених, зокрема трагічну подію в Оленівці, де багато з них загинули.

Оцініть діяльність полку "Азов" у бойових діях у 2022-2024 роках. З'ясуйте, які бойові операції проводив "Азов", їхні успіхи та втрати. Вивчіть, як "Азов" адаптувався до нових умов війни та які нові тактики використовував для боротьби з противником.

Досліджуйте міжнародну оцінку полку "Азов". Розгляньте, як світова спільнота, включаючи уряди, міжнародні організації та медіа, оцінюють діяльність "Азову". Визначте, які були позитивні та негативні реакції, та як це впливає на імідж України на міжнародній арені.

Запитання

- Які ключові події 2014 року спричинили активізацію добровольчого руху в Україні?
- Як вплинуло неспроможність регулярної армії реагувати на загрози на створення добробатів?
- Які соціальні та політичні чинники сприяли появі добровольчих батальйонів?
- Як мобілізація громадянського суспільства вплинула на створення добробатів?
- Які були основні мотиви добровольців приєднатися до батальйонів?
- Яким чином фінансувалися добровольчі батальйони на початкових етапах їхнього існування?
- Які організації та індивідуальні донори найбільше сприяли фінансовій підтримці добробатів?
- Які були основні джерела матеріально-технічного забезпечення для добробатів?
- Як організовувався військовий вишкіл новобранців у добровольчих батальйонах?
- Які методи рекрутингу використовувалися для залучення нових добровольців?
- Які ключові битви та операції провели українські добробати у період з 2014 по 2021 рік?

- Як добробати взаємодіяли з регулярними військами та іншими силовими структурами під час бойових дій?
 - Яким був вплив участі добробатів на хід конфлікту на сході України?
 - Які були основні успіхи та невдачі добробатів у бойових діях?
 - Яку роль відігравав полк "Азов" під час оборони Маріуполя у 2022 році?
 - Як "Азов" організував оборону стратегічних об'єктів та інфраструктури під час широкомасштабного вторгнення?
 - Які тактичні нововведення та стратегії застосовував "Азов" у боях проти російських військ?
-
- Які були основні етапи оборони комбінату Азовсталь у 2022 році?
 - Як захисники Азовсталі організували свій опір в умовах облоги?
 - Які були наслідки для захисників після захоплення Азовсталі російськими військами?
 - Що спричинило трагедію в Оленівці, де загинули полонені захисники Азовсталі?
 - Які ключові операції проводив полк "Азов" у період з 2022 по 2024 рік?
 - Як змінилася тактика і стратегія "Азову" після початку широкомасштабної війни?
 - Які успіхи та виклики зустрів "Азов" у бойових діях протягом цього періоду?
 - Як світова спільнота реагувала на діяльність полку "Азов" під час війни?
 - Які міжнародні організації та уряди висловлювали підтримку або критику "Азову"?
 - Як міжнародна оцінка "Азову" вплинула на загальне сприйняття України на світовій арені?
 - Які були основні аргументи прихильників і критиків "Азову" на міжнародному рівні?

Тематика контрольних робіт

Модуль 1

Історіографія проблеми «Україна в період II світової війни».

Українське питання у міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни.

Західноукраїнські землі в політичних концепціях Німеччини та Радянс. Союзу.

Приєднання західноукраїнських земель, Північної Буковини, Бессарабії до складу УРСР, встановлення радянського режиму.

Становище українського населення у Генеральній губернії і радянській Україні: порівняльний аналіз.

Роль німецького фактора у планах бандерівського і мельниківського керівництва. Еволюція поглядів ОУН (б) щодо нацистської Німеччини.

Створіть хронологію українсько-німецьких стосунків 1939-1942 рр.

Расистська теорія та місце в ній слов'ян загалом та українців, зокрема (до початку II радянсько-німецької війни). Порівняйте концепції Розенберга і Коха щодо українського питання.

Позиція ОУН до Німеччини напередодні німецько-радянської війни. Діяльність ОУН у 1939-41 рр.

Акт відновлення державності України: причини, зміст наслідки.

Українські військові формування у складі німецької армії: причини, хронологія, наслідки.

Початок німецької окупації України. Причини поразок радянських військ у 1941р. Створіть хронологічну таблицю наступу німецьких військ на території України в 1941 р.

Воєнні дії на території України в 1942 рр. Перші радянські перемоги. Радянський патріотизм як система тоталітарної ідеології.

Державно-адміністративний устрій на Україні та особливості окупаційної адміністрації на українській території. Органи управління. Ставлення укр населення до нім. окупації.

Економічна та соціальна політика нацистів. Культурно-духовне життя га окупованій території.

Репресії нацистів проти українського населення. Проблеми колабораціонізму в Україні. Колобораційні структури в Україні.

Партизанський рух на Україні в 1941- сер. 1942 рр. Партизанські рейди: завдання, методи проведення, наслідки. Лідери партизанського руху.

Поліська Січ: історія.

Рішення III Надзвичайного великого збору ОУН-б.

Діяльність ОУН (б) і УПА в 1943-1944 рр.

Діяльність ОУН-м в період II світової війни.

Історіографія українсько-польського протистояння в період II світової війни.

Українсько-польське протистояння в 1942-1943 рр. Волинська трагедія: причини, хронологія, наслідки. Укр.-польські відносини. Рад, німецький чинники у конфлікті.

ОУН-УПА та Армія Крайова на Закерзонні 1945-1947 рр. Операція "Вісла".

Хронологія воєнних подій на Україні в 1943-1944 рр. Складіть хронологічну таблицю

"Основні наступальні операції Червоної армії на Україні в 1944 р." Герої Радянського Союзу

Встановлення радянського тоталітарного режиму. Боротьба ОУН і УПА порти рад. режиму.

Мобілізаційні заходи радянського керівництва. Настрої українського населення в умовах відновлення радянського режиму. Труднощі радянської влади в Україні й спроби їх подо- лання.

Виселення татарів, греків, вірменів. Репресії в Західній Україні.

Людські та матеріальні втрати України в II світовій війні. Наслідки, історичне значення II світової для України.

Розвиток української культури в період війни.

Модуль 2

Економічний та соціальний розвиток України 1944 – 1953 рр. (порівняйте з 20 – 30 рр. XX ст.).

Стан економіки республіки. Відбудова промисловості та комунального господарства в УРСР. Грошова реформа.

Роль праці ув'язнених системи ГУЛАГУ у відбудові народного господарства УРСР.

Політичний розвиток України в повоєнні роки. Система репресій.

Україна і радянська політика депортацій в повоєнний період.
Тоталітаризм у сфері культури. Ліквідація УГКЦ. Чому політика репресій з боку радянського режиму щоразу була спрямована на духовну сферу життя республіки?
Національно – визвольна боротьба українського народу проти сталінського режиму. Етапи зміни стратегії УПА.
Лібералізація суспільно – політичного життя в Україні: прояви, суперечності.
Процес десталінізації: закономірність проведення (існування альтернатив), суть (політична, ідеологічна), наслідки. Чи правомірним є поняття “відлиги” в період 1954 – 1964 рр.?
Реорганізація управління промисловістю і утворення раднаргоспів. Україна в роки хрущовської семирічки.
Реформування сільського господарства в період Хрущова.
Опозиційний рух. Шістдесятники.
Українська культура за часів Хрущова: освіта, наука, література, мистецтво.
Державно – релігійні відносини (1955 – 1964 рр.).
Стан української культури (освіта, наука, література, театр, музика).
Русифікація: причини, прояви, наслідки.
Зародження дисидентського руху в Україні: причини, факти, оцінки. Історіографія проблеми.
Релігійне дисидентство в Україні.
Криза суспільно – політичного життя в Україні.
Формування радянської партноменклатури, удосконалення партійної піраміди.
Порівняльний аналіз діяльності перших секретарів ЦК Компартії України П.Шелеста та В.Щербицького,
Конституція СРСР та УРСР 1977 р.
УРСР у руслі зовнішньої політики СРСР: наростання ядерного протистояння, спроби розрядки, вплив подій у соціалістичному таборі (Угорщина, Чехословаччина, Польща) на ситуацію в Україні, війна в Афганістані та українські громадяни.
Економічний розвиток УРСР в 1965 – 1984 рр.: промисловий розвиток України: пріоритети й галузева нерівномірність, “командні методи”, криза у сільському господарстві.
Соціальна сфера: демографічна ситуація, статус українського громадянина в СРСР, рівень життя населення в Україні.
Екологічна ситуація в Україні.
Прискорена русифікація народної освіти, книговидавничої справи та кінематографії. Курс на нівеляцію національних відмінностей громадян СРСР і створення “нової історичної спільності – радянського народу”.
Історіографія проблеми “Україна в 1964 – 1984 рр.”.
Перебудова: дефініція, етапи, особливості. Теорії щодо оцінки перебудови як явища.
Економічна криза та спроби її подолання в 1985 – 1989 рр.
Заходи радянського керівництва щодо політичного реформування суспільства та їх наслідки в Україні.
Чорнобильська катастрофа і активізація громадського руху в Україні.
Спроба здійснення економічної реформи та її провал. Стан промисловості УРСР в 1980-х рр.
Стан сільського господарства УРСР в 1980-х рр.
Розвиток і відродження української культури в епоху “перебудови”. Закон “Про мови в УРСР”, його значення.
Активізація національно – визвольного руху в Україні 1986 – 1989 рр.
Діяльність українських громадських і громадсько – політичних організацій (2 – а пол. 80 – х рр.).
Політичні партії України на початковому етапі незалежності: дата утворення, діячі, платформа.
Зміни в організації компартійно – радянського центру. СУВЕРЕНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
Декларація про Державний суверенітет України.
Законотворча діяльність Верховної Ради УРСР кін. 1990 р.

Союзний договір як спроба воскресіння Союзу.
Путч та Акт проголошення незалежної України.

Модуль 3.

Затвердження державної символіки.

Воєнна доктрина незалежної України (90 – і рр.)

Зовнішня політика України (1991 – 1994 рр.)

Законотворча діяльність Верховної Ради України 1991 – 1994 рр. Конфлікт між гілками влади.

Вибори 1994 р. і законотворча діяльність українського парламенту.

Зміна системи виборів зразка 1997 р.

Партійне будівництво 1991 – 1994 рр.

Боротьба в українському суспільстві навколо питань про державну владу і місцеве самоврядування (1995 р.)

Конституція України: причини, привід, зміст, оцінки.

Вибори 1998 р. і розподіл політичних сил в парламенті.

Криза партійної системи у кін. 90 – х рр. Політичні скандали в період незалежної України.

Вибори 1999 р. передвиборча програма Л. Кучми.

Протистояння Кучма – Ющенко кін. 90 – х рр.

Вибори 2002 р.

Соціально – економічне становище України 1994 – 2004 рр.: промисловість, ціноутворення, приватизація (на основі документів)

Соціально – економічне становище України 1994 – 2004 рр.: сільське господарство (на основі документів).

Міжнародні відносини в незалежній Україні.

Культура України: освіта, наука, мистецтво, література (1991 – 2004 рр.).

Зовнішня політика України: європейський вектор.

«Помаранчева революція»: проблеми ідентифікації. Проблеми соборності в незалежній Україні.

Суспільно – політичний розвиток України у 2005 – 2009 рр.

Парламентські вибори 2006 р. Внутрішньо – політичні проблеми поступу України на сучасному етапі.

Соціально – економічний розвиток України у 2005 – 2009 рр.

Розвиток української культури в 2005 – 2009 рр.

Зовнішня політика України у 2005 – 2009 рр.

Президентські вибори 2010 р.

Внутрішня і зовнішня політика України в 2010 – 2013 р.

Внутрішня і зовнішня політика України в 2014 – 2019 р.

Революція гідності. Небесна сотня

Внутрішня і зовнішня політика України в 2019 – 2021 р.

Коронавірус і Україна.

Розвиток української культури у 2000-х рр.

Російська агресія на півдні і сході України 2014-2021 рр.

Повномасштабне вторгнення 2022-2024 рр.

Волонтерство.

Добробати.

Вмклики на міжнародній арені 2022-2024 р.

Внутрішня політика України 2022-2024 рр.

Державно – церковні відносини в незалежній Україні.

Проблеми екології та демографії у незалежній Україні.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ до екзамену «Історія України II пол. XX – поч. XXI ст.» (для студентів спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)»)

1. Дискусійні питання історії Другої світової війни.
2. Українське питання у міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни. Західноукраїнські землі в політичних концепціях Німеччини та Радянського Союзу.
3. Пакт Молотова – Ріббентропа, причини, зміст, наслідки. Ваша оцінка.
4. Вступ радянських військ на західноукраїнські землі. Чи можна погодитися із трактуванням радянською історіографією походу Червоної армії на початку війни як «золотого вересня»? Радянізація.
5. Становище українського населення у Генеральній губернії і радянській Україні. Українські демократичні сили в 1939–1941 рр. Пробоєві групи.
6. Акт відновлення державності України: причини, зміст наслідки. Відновлення української державності 1941 р: підходи в оцінках.
7. Напад Німеччини на СРСР. Причини невдачі радянської армії. Воєнні дії на Україні у 1941 р.
8. Мобілізаційні заходи радянського уряду. Репресивні заходи сталінського режиму.
9. Бойові дії навесні і влітку 1942 р.
10. Державно-адміністративний устрій на Україні та особливості окупаційної адміністрації на українській території. Органи управління.
11. «Новий порядок на Україні»: соціально-економічна політика нацистів, репресії проти українського цивільного населення військовополонених та остарбайтерів.
12. Прикарпаття в добу «нового порядку».
13. Гето, концтабори, табори смерті. Голокост в Україні.
14. Проблеми колабораціонізму в Україні.
15. Розвиток української культури в період війни
16. Діяльність ОУН у 1941–1942 рр. Українська повстанська армія.
17. ОУН (б) і ОУН (м) у 1943 р.
18. Поліська Січ.
19. Особливості розгортання радянського руху опору.
20. Українсько-польські відносини в період Другої світової війни.
21. Воєнні операції (кін. 1942-кін. 1943 рр.).
22. Структура УПА. Командний склад. Військові Округи (ВО). Сотні. Вишкіл повстанців. Старшинські і підстаршинські школи УПА. Вишкіл на Прикарпатті.
23. Воєнні операції 1944 р. Львівсько-Сандомирська та Ясько-Кишинівська наступальні операції.
24. Перші кроки радянської влади на звільнених українських територіях.
25. Воєнні операції (кін. 1942 – кін. 1943 рр.).
26. Воєнні операції 1944 р. Львівсько-Сандомирська та Ясько-Кишинівська наступальні операції.
27. Наслідки Другої світової війни, історичне значення Другої світової війни для України.
28. Встановлення західного і південно-західного кордону України. Возз'єднання Закарпаття з Україною. Кримська конференція і Україна. Вихід УРСР на міжнародну арену. Угоди України з її сусідами про мир і кордони (Польща, Румунія, Чехословаччина, Угорщина).
29. Економічний та соціальний розвиток України 1944–1953 рр. (порівняйте з 1920–1930 рр.). Відбудова і розвиток промисловості. Проблеми і складнощі пов'язані з відбудовою. Грошова реформа 1947 р. Скасування карткової системи.
30. Голод 1946–1947 рр.
31. Політичний розвиток України в повоєнні роки. Система репресій. Україна і радянська політика депортацій в повоєнний період.
32. Тоталітаризм у сфері культури. Чому політика репресій з боку радянського режиму щоразу була спрямована на духовну сферу життя республіки?

33. Соціально-економічні перетворення в західних областях України, їх наслідки. Повоєнні умови життя та праці населення.
34. Ліквідація УГКЦ. Львівський собор.
35. Національно-визвольна боротьба українського народу проти сталінського режиму. Етапи зміни стратегії УПА. Тактика радянських органів держбезпеки у боротьбі з українським визвольним рухом.
36. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті.
37. Жінка в УПА.
38. Ідеолого-пропагандистська діяльність УПА.
39. Повсякденне життя та побут повстанців і підпільників
40. Дискусійні питання історії України періоду «еволюційного тоталітаризму».
41. Суспільно-політичне становище республіки. Десталінізація. Реабілітація. Нові кордони.
42. Стан промисловості та сільського господарства.
43. Соціальна політика за доби «відлиги». Повсякденне життя.
44. Культура в УРСР. Державно-церковні відносини.
45. «Шістдесятництво». Клуби молодіжної творчості. Феномен українського шістдесятництва на Прикарпатті.
46. Повстання у Гулазі.
47. Розгортання дисидентського руху, дисидентські організації. Репресії проти дисидентів.
48. Дискусійні питання історії України періоду неосталінізму.
49. Суспільно-політичне життя епохи «неосталінізму». Міжнародне становище.
50. Наростання системної економічної кризи в УРСР (1965–1985 рр.).
51. Опозиційний рух: форми, методи. Українські дисиденти – виклик системі. УГГ. Феномен українського дисидентства на Прикарпатті.
52. Розвиток культури в УРСР. Державно-культурні відносини. Суспільна атмосфера в Україні.
53. Дискусійні питання історії України в період «перебудови».
54. Початок «перебудови». Соціально-економічне становище. Причини провалу.
55. Чорнобильська катастрофа, її роль у наростанні опору системі.
56. Україна – «заповідник застою»?
57. Українське суспільство в період «перебудови». Громадські, культурні організації. Релігійне відродження.
58. Зростання суспільно-політичної та соціальної активності громадян в період «перебудови». Порівняйте.
59. Суверенізація УРСР. Утвердження незалежності України. Порівняйте із загальноєвропейськими подіями.
60. Державотворчі процеси на початку 1990-х рр. Внутрішньополітична боротьба в Україні в 1990-х рр. Діяльність політичних партій.
61. Соціально-економічне становище України в 1990-х рр. Соціальне розшарування. Становище соціально незахищених верств населення. Проблеми охорони здоров'я. Проблеми в освіті. «Відтік мозку».
62. Основні принципи і напрямки зовнішньої політики України в 1990-х рр. Збройні сили України.
63. Розвиток освіти, науки і культури 1990-х рр. Релігійне відродження. Спорт.
64. Проблема ядерного роззброєння на поч. 1990-х рр.
65. Тіньова економіка – клани – відсутність свободи слова. Кучмізм. Політичні скандали.
66. «Помаранчева революція».
67. Внутрішня і зовнішня політика у 2005–2013 рр.
68. Стан економіки у 2005–2013 рр.
69. «Ручне управління». «Сім'я». Непотизм. Наростання опору режиму Януковича.
70. Революція Гідності. Інформаційно-культурний авангард в період Помаранчевої революції і Революції гідності. Акції українців світу.
71. Революція Гідності на Прикарпатті.

72. Внутрішньо-політичне і економічне життя в 2014–2019 рр. Спроба реформ. Політичні скандали.
73. Міжнародні відносини України 2000-х рр.
74. Культура, освіта, наука першої чверті ХХ ст. Релігійне життя. Спорт.
75. Причини «гібридної війни». Окупація Криму.
76. Проблема сепаратизму в незалежній Україні. ПiСуАР. ДНР і ЛНР.
77. Декомунізація: добутки і прорахунки.
78. Початок військової агресії Росії і її розгортання. Втрати. Проблема переселенців.
79. Добробати. Волонтерство під час війни. Волонтерство на Прикарпатті.
80. «Мінські домовленості».
81. Президентські і парламентські вибори 2019 р. «Слуга народу»: причини перемоги, перші кроки. Внутрішні проблеми України. Дайте оцінку реформам.
82. Соціальні проблеми в Україні періоду незалежності.
Коронавірус і Україна.
83. Повномасштабне вторгнення 2022-2024 рр.
84. Волонтерство.
85. Добробати.
86. Виклики на міжнародній арені 2022-2024 р.
87. Внутрішня політика України 2022-2024 рр.
88. Екологічні проблеми в незалежній Україні.
89. Здобутки України періоду незалежності у спорті і культурі.
90. Українці у світі. Проблеми еміграції. Діти заробітчан.
91. Україна в умовах «багатополярного світу» на сучасному етапі.
92. Дайте оцінку реформам у сфері середньої і вищої освіти. Чи здатні вони виховати покоління, здатне побудувати модерну Україну?

❖ Рекомендована література.

- ❖ Національні відносини в Україні у ХХ столітті. Збірник документів і матеріалів. К., 1994.
- ❖ Україна в ХХ столітті. 1900-2000: Зб. док. і матеріалів. К., 2000.
- ❖ Українська суспільно-політична думка в ХХ ст. Документи і матеріали. Мюнхен, 1983. Т.1.
- ❖ Рубльов О. С., Черченко Ю. А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції, 20–50-ті роки ХХ ст. К.: Наук. думка, 1994. 350 с.
- ❖ Нікольський В. М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х — 1950-ті рр.). Історико-статистичне дослідження. Донецьк, 2003.
- ❖ Політична історія України ХХ ст. : У 6 т. / редкол. І. Ф. Курас (голова) та ін. К. : Генеза, 2002-2003.
- ❖ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ-ХХ ст. К.: «Генеза», 2000. 360 с.
- ❖ Політичний терор і тероризм в Україні ХІХ-ХХ ст.: Історичні нариси / відп. ред. В. Смолій. К. : Наук. думка, 2002. 952 с.
- ❖ Баран В.К., Даниленко В.М. Україна крізь віки. Т. 13: Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.). Київ: Альтернатива, 1999. 303 с.
- ❖ Касьянов Г. Україна 1991 – 2007. Нариси новітньої історії. Київ: Наш час, 2007. 428 с.
- ❖ Баран В.К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. 667 с.
- ❖ Данилюк Ю.З., Бажан О.Г. Опозиція в Україні (II половини 50-х – 80-х років ХХ століття). Київ: Рідний край, 2000. 616 с.
- ❖ Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця : ТОВ «НіланЛТД», 2017. 412 с.
- ❖ Касьянов Г. Past continuous: Історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. Київ: Laurus, Антропос-Логос-Фільм, 2018. 420 с.
- ❖ Шаповал Ю. Людина і система (Штрихи до портрета тоталітарної доби в Україні). Київ: НАН України, Інститут національних відносин і політології, 1994. 270 с.
- ❖ В'ятрович В. Історія з грифом “Секретно”. Львів: Центр дослідження визвольного руху, 2011. 204 с.
- ❖ Патриляк І. К. “Встань і борись слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): Монографія. Центр дослідження визвольного руху. Львів : Часопис, 2012. 592 с.
- ❖ Русначенко А. М. Народ збурений: Нац.-визвол. в Україні й нац. Рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–1950-х роках. К. : Унів. Вид-во “Пульсари”, 2002. 519 с.
- ❖ Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945). К., 1999.
- ❖ Косик В. Україна під час Другої світової війни 1939-1945 рр. К., 1992.
- ❖ Шаповал Ю. Людина і система (Штрихи до портрета тоталітарної доби в Україні). Київ: НАН України, Інститут національних відносин і політології, 1994. 270 с.
- ❖ В'ятрович В. Історія з грифом “Секретно”. Львів: Центр дослідження визв., 2011. 204 с.
- ❖ Український Євромайдан. Прикарпатський вимір. Івано-Франківськ, 2016. 704 с.
- ❖ Патриляк І. К. “Встань і борись слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): Монографія. Центр дослідження визвольного руху. Львів : Часопис, 2012. 592 с.
- ❖ Русначенко А. М. Народ збурений: Нац.-визвол. в Україні й нац. Рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–1950-х роках. К. : Унів. Вид-во “Пульсари”, 2002. 519 с.
- ❖ Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945). К., 1999.
- ❖ Косик В. Україна під час Другої світової війни 1939-1945 рр. К., 1992.
- ❖ Касьянов Г. В. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2008. 432 с.
- ❖ Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014): монографія. Чернівці: Книги – ХХІ, 2016. 552 с.
- ❖ Посівнич М.Р. Військово-політична діяльність ОУН в 1929–1939 роках: монографія / М. Посівнич. – Львів, Афша, 2010. – 368 с.
- ❖ Ільюшин, 2009 – Ільюшин І. Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939 – 1945 рр.). К.: Вид-дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 399 с.
- ❖ Херпен Марсель Х. Ван. Війни Путіна. Чечня, Грузія, Україна: незасвоєні уроки минулого / Х. Ван Херпен Марсель. Харків : Віват, 2016.
- ❖ Перепелиця Г. М. Україна – Росія: війна в умовах співіснування. К. : Видавничий дім «Стилос», 2015. 880 с.
- ❖ Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. – 496 с.
- ❖ Власюк О. С. Кремлівська агресія проти України : монографія / О. С. Власюк, С. В. Кононенко. К. : НІСД, 2017. 304 с.
- ❖ Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця : ТОВ «НіланЛТД», 2017. 412 с.
- ❖ «Щасливчики 60-х» / режисер Г. Долматовська. – Росія : Кінокомпанія «Мірабель», 2012. Інтернет-сторінки 1. <http://avt.org.ua/>. – Електронний архів українського визвольного руху.

- <http://cdvr.org.ua/>. – Центр досліджень визвольного руху. 3. <http://diasporiana.org.ua/>. – Електронна бібліотека «Diasporiana».
- ❖ <http://history.org.ua/uk>. – Інститут історії України Національної академії наук України. 5. <http://incognita.day.kiev.ua/>. – «Україна Incognita». 6. <http://kyivhistorymuseum.org/muzeu-shistidesyatnitstva/>. – Музей шістдесятництва. 7. <http://memory.gov.ua/>. – Український інститут національної пам'яті. 8. <http://museum.khpg.org/>. – Віртуальний музей «Дисидентський рух в Україні». 9. <http://ounuis.info/archive.html>. – Архів ОУН. Українська інформаційна служба. Лондон. 10. <http://radiosvoboda.org/>. – Радіо «Свобода». 11. <http://smoloskurp.org.ua/>. – Українське незалежне видавництво «Смолоскип». 12. https://uk.wikipedia.org/wiki/Дисидентський_рух_у_СРСР. – Вікіпедія.
 - ❖ «Опанас Заливаха. Івано-Франківськ. 14 листопада 1990 року». [Електронний ресурс] / Режисер, ведучий, оператор З. Красівський. – Режим доступу: <https://youtube.com/watch?v=-2pPsol0myM>.
 - ❖ «Зустріч із Зіновієм Красівським у Лондоні. 21 лютого 1990 р.». [Електронний архів] // Архів ОУН. Українська інформаційна служба. Лондон. – Ф. 32, оп. 2, од. зб. 2, од. обл. 1. – Режим доступу: <http://ounuis.info/events/video/item/462-zustrich-z-zenoviiemkrasivskym-v-londoni.html>.
 - ❖ Тенденції тіньової економіки в Україні. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua
 - ❖ Більше третини української економіки – в "тіні" . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2009/07/31/202187/>
 - ❖ Shadow Economies all over the World: New Estimates for Countries from 1999 to 2007 this version as of June 8, 2010. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://corruptionresearchnetwork.org/datasets/shadow-economies-all-over-the-world-newestimates-for-162-countries-from-1999-to-2007>
 - ❖ Doing Business 2012 data for the Ukraine. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/>
 - ❖ Corruption Perceptions Index 2011. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org/content/download/64565/1032845/>
 - ❖ 2012 Index of Economic Freedom. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://heritage.org/index/country/ukraine>
 - ❖ Ананьїн О. Дії Державної прикордонної служби України проти військ РФ у Криму на початку російської агресії 2014 р. Український історичний журнал. 2024. Число 3. С. 29. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2024_3_3
 - ❖ Головка В. Взаємовідносини державної влади та великого капіталу в Україні (від початку 1990-х до 2013 р.) Український історичний журнал. 2024. Число 5. С. 136-155. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.05.136>
 - ❖ Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл: дух, що тіло рве до бою. Харків: Віват, 2016. 496 с.
 - ❖ Березніцька І., Коціра Х., Оксана Левантович О. Сила опору. Українці в радянських таборах. К., 2024.
 - ❖ Грицюк В. Друга світова в контексті російсько-української війни: основні наративи й перспективи дослідження. Український історичний журнал. 2024. Число 4. С. 5–23. doi: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.04.005>
 - ❖

Рекомендації до навчання

Удосконалюй українську мову!!! Володіння рідною мовою – не заслуга, а обов'язок патріота. Мова – то серце народу: гине мова – гине народ.

Обдумано читай джерела і наукову літературу! Бійся механічного запам'ятовування тексту.

Обмірковуй!

Роби висновки!

Засвоюй категоріально-понятійний апарат.

Навчися скорочувати матеріал для написання тез або опорного конспекту.

Привчай себе до самоконтролю.

Як працює наш мозок?

Те, що не має сенсу, ми забуваємо. Мозок за день сприймає нескінченно багато всього, проте може згадати тільки те, що вважає за потрібне. Переконати себе в тому, що певні дані тобі знадобляться, надати засвоєнню інформації сенс - значить змусити мозок повірити в те, що це потрібно неодмінно запам'ятати.

Емоції. Якщо вивчення чогось для тебе каторга, то й засвоювати інформацію непросто. Корисно створити позитивний настрій, приступаючи до підготовки до іспитів. Наприклад, налаштуйся на те, як ти прекрасно відпочинеш увечері після іспиту- це підніме тобі настрій.

Об'єднуй. Факти й дані, зв'язані між собою, краще запам'ятовуються й як би витягають один одного. Таким чином пов'язаний з окремим «ниток» «канат» дає більше шансів нормально скласти іспити.

Ресурсам потрібно відновлюватися. Знову-таки на рівні фізіології мозку: щоб імпульси передавалися між нервовими закінченнями, потрібні певні речовини-медіатори. Їм властиво вичерпуватися та через якийсь час відновлюватися. Тому в один момент ми просто перестаємо щось запам'ятовувати. Щоби скоріше поповнити сили (і свої, і свого мозку), відпочинь. Корисно, до речі, з'їсти шоколадку - вона допоможе відновитися ще швидше.

Навчіться писати і виконувати інші дії лівою рукою, якщо ви правша і правою — якщо лівша. Так ви активізуєте роботу обох півкуль мозку.

Наш мозок пам'ятає дуже багато чого, але доступ до цієї інформації обмежений. Інформація звалена в купу, а внутрішній бібліотекар лінується її шукати. **Правильно організовуючи роботу мозку (пам'яті) ми полегшуємо собі майбутнє.**

Використання парних асоціацій - через паралелі, символи або співзвуччя.

Метод Цицерона – розстановка фактів або понять усередині певного приміщення, розташування їх у просторі (як на полицях) і зв'язування з розставленими в приміщенні предметами. Згадуємо обстановку разом із вивченим матеріалом.

Ейдотехніка (з грец. - «образ») більше спирається на створення яскравих візуалізацій, перетворення інформації в цілісні образи. Головний інструмент ейдотехніки – це створення візуального конспекту (шпаргалки). Це те, що людина сама виробляє на основі почутого або прочитаного - перетворений, «переварений» матеріал, утілений у чомусь: конспекті, схемі, малюнку тощо.

Для ефективного навчання:

- ✚ провітрюй кімнату (18-20 градусів),

- ✚ поїж (не переїдай), Харчування відіграє важливу роль у нормальному функціонуванні мозку. Їжа, багата вітамінами, А, С, Е, К, В, а також фолієвою кислотою, залізом і поліненасиченими жирними кислотами омега-3 допоможе подолати швидку стомлюваність, підвищить швидкість реакції й концентрацію уваги, дозволить зберегти гостру пам'ять.

Раціон: м'ясо (яловича печінка, нежирне червоне м'ясо), риба (лосось, сардина, тунець), картопля, житній хліб, вівсянка, яблука, волоські горіхи, лляне масло, рис.

Є інший вегетаріанський варіант: червоні, сині і фіолетові ягоди, такі як чорниця і журавлина, яблука, груші, сливи, персики, банани, цитрусові, горіхи і боби, червоне вино, чай, нефільтровані фруктові соки (особливо виноградний), перець, помідори, цибуля і баклажани, шпинат – кращі продукти для пам'яті.

Напої, що містять кофеїн, здатні акумулювати здібності мозку. Але це тимчасова реакція. Замініть каву і чай трав'яними чаями, які поліпшують кровоток до мозку. Також не забувайте пити достатню кількість чистої води.

Пам'ятайте, що алкоголь не тільки знижує розумові здібності, але й перешкоджає відновленню клітин мозку.

- ✚ заборони з робочого столу зайве, виключи музику, телевізор, все, що відволікає увагу,
- ✚ подбай про хороше освітлення, сиди прямо,
- ✚ відпочивай кожні 45 хв (пройдись, зроби розминку, заплющ очі...),
- ✚ фізична активність зміцнить не тільки ваші м'язи, але й пам'ять. Учені з Інституту біологічних досліджень «Salk» (Каліфорнія, США) провели дослідження на мишах. Виявилось, що більш активні миші мали удвічі більше клітин в області мозку, що відповідають за вивчення і пам'ять. Гімнастика, силові вправи, фітнес або йога — виберіть що вам до душі. Навіть виконання вправ 2–3 рази в тиждень допоможе поліпшити кровообіг у мозку і зміцнити пам'ять. Крім цього, фізичні вправи стимулюють ріст нервових закінчень, які запобігають ослабленню пам'яті та покращують процес запам'ятовування.
- ✚ працюй рівномірно, спочатку виконуй важчі завдання, потім – легші, якщо нне все виходить – не нервуй (кубики пресу також не відразу виникають☺).
- ✚ вправи для розвитку мислення: загадки, головоломки, гра в шахи або інші настільні ігри. Ігри, як і арифметичні розрахунки в розумі, відмінно розвивають логіку.
- ✚ додаткові навички: програмування на комп'ютері або гра на музичному інструменті.
- ✚ фантазуйте! Уявляєте, що ви – кіт. Опишіть своє бачення навколишніх предметів. Або ви – дурень. Як в цьому випадку виглядає світ? А може ви прилетіли з іншої планети? Опишіть і такі відчуття. Розвиток логіки та розширення світогляду в цій грі гарантовані
- ✚ легкий спосіб тренувати свою пам'ять - це згадувати події, які відбувалися з вами сьогодні. Подумки пробіжіться від початку дня та згадайте важливі події, які в ньому були. Спробуйте згадати, як змога більше деталей. Ця вправа допоможе вам більш ефективно використовувати свою пам'ять.
- ✚ щоб запам'ятати інформацію якісно, буде корисно передати її іншій людині. Коли ви вчите іншу людину, то ви починаєте систематизувати свої знання в єдину структуру. У момент подачі матеріалу ви починаєте виділяти основні речі та звертати увагу на важливі деталі. Бути в ролі вчителя не тільки цікаво, а й корисно для тренування пам'яті.
- ✚ вивчення іноземної мови впливає на структуру нашого мислення. Для мозку вивчення нової мови - це важкий, але корисний процес. Коли ми запам'ятовуємо нові слова, то нашому мозку доводиться створювати нові зв'язки всередині голови. Чим більше таких зв'язків має наш мозок тим ефективніше показники його продуктивності та запам'ятовування різної інформації.
- ✚ замініть щоденний перегляд телепередач або соц мереж на заняття медитацією.
- ✚ Поганий сон – погана пам'ять! Хороший нічний сон може бути як раз тим засобом для пам'яті, що вам потрібно. Коли ви купуєте нову порцію інформації, вона повинна бути стабілізована і закріплена в вашому мозку, а потім закріпитися як довгострокова. Цей процес в основному відбувається під час сну. Однак, гормон стресу кортизол найбільш активний вночі. Так що, якщо вам не вдалося отримати цих 8 годин сну, можуть виникнути проблеми з пам'яттю.

✚ Щоденна праця принесе результат, головне, щоб навчання приносило задоволення☺.

Відповідь повинна складатися з:

- ✓ аналізу джерел та історичних праць (вітчизняних й іноземних);
- ✓ причинно-наслідкових зв'язків,
- ✓ логічного і структурованого викладу матеріалу із наведенням конкретних фактів (основних і другорядних),
- ✓ характеристики історичних постатей (основних і другорядних),
- ✓ розумної пропорції усіх сфер суспільного життя;
- ✓ цілісного бачення історії;
- ✓ усвідомлення важливості краєзнавчого матеріалу (історії села, міста ін.);
- ✓ вмінням співвідносити факти з просторовими знаннями і вміннями;
- ✓ не забувайте про оцінювання на основі конкретного матеріалу!
- ✓ проміжних і прикінцевих висновків, підкріплених аргументацією;
- ✓ визначення історичного значення.

Поради до курсу

При підготовці семінарського заняття важливу роль відіграє правильне конспектування тексту. Процес конспектування є одним із ефективних способів передачі інформації у довготермінову пам'ять. Головна проблема конспектування – бажання скопіювати друковану інформацію. Це важка і невдячна праця, оскільки задіяні руки і очі, а не мозок.

Головне в мистецтві конспектування – це активний процес аналізу інформації, виділення головного, визначення взаємозв'язків і логіки викладу основних положень, і короткий запис, який дозволяє у достатньо повній формі відтворити зміст прочитаного матеріалу. Це вимагає поруч із навичками критичного мислення і певних технічних навичок конспектування, ряд з яких вам пропонується:

- конспекти мають бути адаптовані до вашої індивідуальності, тому пишіть їх “своїми” словами;
- структуруйте текст заголовками і підзаголовками;
- визначіть структуру аналізу фактів, подій, явищ: причини, подія, наслідки, аналогія, значення тощо;
- більш складна інформація деталізується, в іншому випадку, записи мають бути короткими;
- сприяють процесу запам'ятовування скорочення (Українська Центральна Рада – УЦР, В.Винниченко – Вин-ко ін.), а також опорні конспекти (це взаємозалежний набір умовних позначок, знаків (символів), що містять у собі закодовану інформацію.
- ключові ідеї, внутрі і міжпредметні зв'язки, терміни і висновки позначте маркером;
- після проведення семінарського заняття відзначте і опрацюйте ті питання, з якими ви не впоралися.

Історичний факт – основа історичних знань. Він непотворний, як неповторні простір і час, де він протікає, оскільки перебувають у постійному русі.

Історична подія – сукупність логічно завершених та обмежених у просторі й часі історичних фактів.

Історичне явище – комплекс аналогічних історичних фактів або їх ознак, які зберігалися чи зберігаються протягом певного часу та в певному просторі (території).

Історичний процес – ланцюг взаємопов'язаних у часі й просторі причинно-наслідковими зв'язками історичних подій і явищ:

- коли відбувалися чи проходили ці факти, події, явища чи процеси;
- де вони проходили;
- за яких історичних обставин вони проходили; які події пройшли напередодні;
- який розвиток вони отримали надалі;
- яка соціальна верства чи верстви були основними учасниками події;
- яку роль відіграли тут історичні особи та чий інтереси вони відображали;

- який слід залишили ці факти, події чи процеси в історії регіону, країни чи світу;
- випадковим чи закономірним був саме такий перебіг подій та які вони мали наслідки;
- які альтернативи розвитку існували за тих історичних умов; а як би повелися Ви за таких умов?

Пам'ятка роботи з історичним джерелом

Документ первинний (запис очевидця або учасника події) чи вторинний (коментар чи переказ про подію з уст дослідника).

Походження тексту:

- хто написав цей текст? Коли він був написаний?
- до якого виду джерел він відноситься? Це повний текст чи фрагмент?
- якщо це фрагмент тексту, хто і чому вибрав саме цю частину тексту?

Зміст тексту:

- яким є зміст тексту?
- які факти описуються?
- як автор пояснює причини, викладає хід і визначає значення історичних подій?

Достовірність інформації тексту:

- чи був присутній автор під час події, яку описує, чи взяв інформацію з первинних джерел?
- коли написано документ: відразу чи багато пізніше самої події?
- Якими є погляди автора? До чого він закликає і що засуджує? Чиї інтереси він виражає?
- Чи є автор представником певної точки зору чи він пропонує свій погляд на події?
- Як автор ставиться до описуваних подій та їхніх учасників? Чи є в автора особливі симпатії, переваги?
- Якою мовою пише автор?
- Чи є дане джерело єдиним свідченням про цю подію? Чи є інші джерела, як вони описують подію? Яке з джерел більш достовірне і чому?
- Кому співчуває автор? Як він ставиться до описуваних подій?
- Чи можна вважати документ достовірним і неупередженим?
- Як цей документ кореспондується з іншими свідченнями про ці факти, подію, явище чи процес?

Схема аналізу подій

(з хронологічної точки зору локалізація подій у часі)

- ✓ коли пройшли ці події, як довго вони тривали, в якій послідовності проходили
- ✓ на який період історії людства вони припадають;
- ✓ як ця подія співвідноситься з іншими подіями чи процесами;
- ✓ як ця подія кореспондується з однотипними подіями чи процесами вітчизняної та регіональної історії;
- ✓ складання хронологічних чи синхроністичних простих чи складних таблиць.

Визначення місця історичних подій у просторі

(використання карти як історичного джерела)

правильно займіть позицію біля карти (так, щоб не заступати природне освітлення карти); запам'ятайте, що коли ви стоїте навпроти карти, наверху буде північ (південь – унизу), а зліва – захід (відповідно, справа – схід);

навчіться читати легенду карти – її умовні позначення. При всій різноманітності карт однотипні факти, події та явища – кордони та столиці, райони повстань, напрями головних ударів і місця битв тощо – зображуються на них схожими позначками;

зверніть увагу на написи, діаграми, таблиці, портрети, рисунки, які є на карті; працюючи з контурною картою, користуйтеся кольоровими олівцями, робіть умовні позначення;

на дрібномасштабних картах окремі позначки робіть цифрами, які включайте в умовні позначення.

Схема характеристики історичної особи

(складання історичного портрету)

- ✓ Історичні умови, виклики та вплив оточуючого суспільного середовища на формування особистості історичної постаті. Особистісні якості історичного діяча та умови їх становлення та формування.
- ✓ Цілі діяльності та можливості їх досягнення. Чиї соціальні інтереси відстоює?
- ✓ Якими засобами та шляхами досягається поставлена мета.
- ✓ Основні результати діяльності історичної особи для регіону, країни чи світу.
- ✓ Оцінка сучасниками та істориками.
- ✓ У чому значення діяльності цієї особистості.
- ✓ Яке Ваше ставлення до цієї особи як людини та як історичного діяча?

Поради до складання плану

- Уважно прочитайте назву теми плану, текст джерел.
- Спробуйте засвоїти зміст матеріалу в цілому. Структурно план поділяється на вступ, основну частину та висновки.
- Запишіть головні, на Ваш погляд, думки тексту, що і будуть орієнтовними пунктами плану.
- Добре продумайте, сформулюйте й запишіть ці головні думки. Це буде простий план теми.
- Якщо план складний, виділіть провідні (дві-три) ідеї та спробуйте перегрупувати матеріал таким чином, щоб він відповідав цим ідеям.
- Знайдіть дані, які розкривають кожну з виділених вами головних ідей, і запишіть їх у вигляді підпунктів плану.
- Перевірте, чи розкриває план тему, чи є у ньому своя логіка й завершеність, яка дозволить Вам краще засвоїти матеріал.

Конспектування – це стислий виклад основного змісту прочитаного (почутого).

- Кілька разів прочитайте текст, постарайтеся засвоїти його зміст в цілому.
- Розділіть текст на окремі блоки (відносно самостійні частини).
- Зробіть аналіз кожної із частин, виділивши в ній головне.
- Сформулюйте тези і випишіть вислови, які їх аргументують.
- Запишіть основні положення та ідеї тексту або почутої інформації. Найвдаліше інтелект-карти.

Узагальнення – визначення загальних, суттєвих ознак історичного явища чи процесу, формулювання провідних понять чи ідей того, що опрацьовано чи вивчено; узагальнення ґрунтується на аналізі та синтезі та йде від простого до складного (від конкретного до абстрактного).

- Виділіть головне поняття.
- Перевірте, як Ви зрозуміли його зміст.
- Відберіть основні, типові факти з опрацьованого матеріалу.
- Проаналізувавши їх, виділіть спільні риси.
- Сформулюйте провідну ідею, вектор розвитку явища чи процесу.

Порівняння – це розумова операція, спрямована на встановлення рис схожості та відмінності між певними історичними подіями, явищами чи процесами.

Етапи порівняння:

- засвоєння об'єктів порівняння та їх запис;
- виділення критеріїв – споріднених суттєвих ознак об'єктів, які порівнюються; це – найскладніша частина порівняння. Критерії порівняння – це своєрідний план спільних ознак тих чи інших подій, явищ чи процесів.
- чітке формулювання й короткий запис змісту порівняння;

- порівняння об'єктів за кожним з критеріїв;
- стисле узагальнення та його запис.

Структура семінарського заняття.

Першим питанням фактично кожного семінарського заняття є аналіз дискусійних проблем у сучасній історії. Дослідіть повноту і достовірність відображення в історіографії основних подій, явищ і процесів української історії у конкретний період. Виокреміть персональний внесок наукових шкіл і учених. Окресліть на основі наявних праць недостатньо вивчені аспекти, спотворені або сфальсифіковані події, явища та процеси. Сучасний учитель повинен бути інформований у сучасних тенденціях історіографії і джерелознавства.

Наступні завдання відображають зміст теми. Аналізуйте їх відповідно до запропонованої структури.

Практичне завдання передбачає створення навчально-методичного комплексу для використання в школі – це система дидактичних засобів навчання з конкретної дисципліни, метою якої є повна реалізація освітніх і виховних завдань, сформульованих навчальною програмою предмету: таблиці, презентації, опорні конспекти, логічно-структурні схеми ін.

НМК – сукупність матеріалів на паперовій та / або в електронній формах, необхідних і достатніх для ефективного використання студентами на практиці і у своїй професійній діяльності.

Для підготовки майбутніх учителів історії і суспільствознавчих предметів є важливим навчання їх різних форм і методів візуалізації, систематизації навчального матеріалу. Процес візуалізації матеріалу, а також розкодування його людиною завжди породжує проблемну ситуацію, вирішення якої пов'язане з аналізом, синтезом, узагальненням, розгортанням і згортанням інформації, тобто з операціями активної розумової діяльності. Використання різних форм візуалізації навчального матеріалу є важливим засобом навчання, сприяє актуалізації системних характеристик навчального знання, успішному набуттю вмінь та навичок на всіх рівнях пізнавальної діяльності: репродуктивному, пошуково-виконавчому та творчому. У процесі візуалізації навчального матеріалу використовуються різні форми та методи – від традиційних діаграм, графіків, таблиць, структурно-логічних схем до інтелектуальних карт (mind map), стратегічних карт (roadmaps), казуальних ланцюгів (causal chains), інфографіки, навчальних презентацій та ін.

Алгоритм складання схеми

1. Сформулювати мету.
2. Визначити специфіку досліджуваного об'єкта.
3. Підібрати матеріал із кількох навчальних джерел.
4. Проаналізувати текст, виділити головні та другорядні поняття, категорії, основні ідеї та смислові блоки, зв'язки між поняттями й категоріями, інформаційними блоками.
5. Виокремити найбільш загальні поняття й категорії.
6. Підібрати тип структурно-логічної схеми з урахуванням специфіки змісту та вимог форматування тексту.
7. Обрати тип графічних елементів (коло, овал, прямокутник і т.п.), тип ліній та стрілочок як позначення зв'язків, а також колір, шрифт ін.
8. Створити проект схеми на папері або електронний, оцінити його.
9. Перевірити адекватність вибору типу схеми, зв'язків між її елементами. При потребі доповнити.

Які критерії оцінювання?

самостійність виконання завдання,

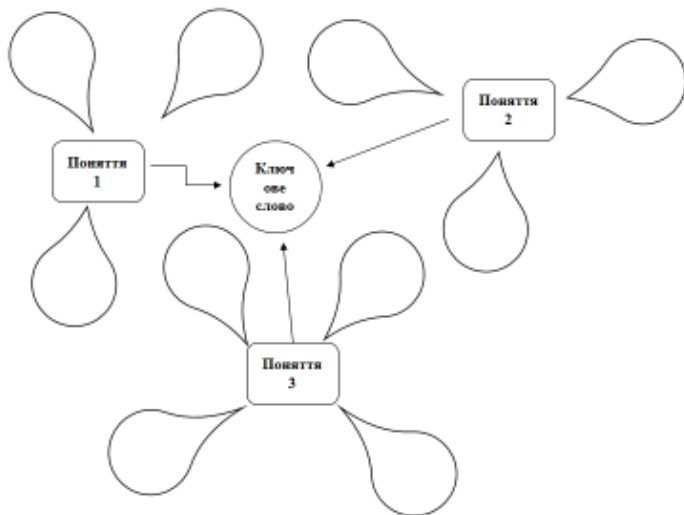
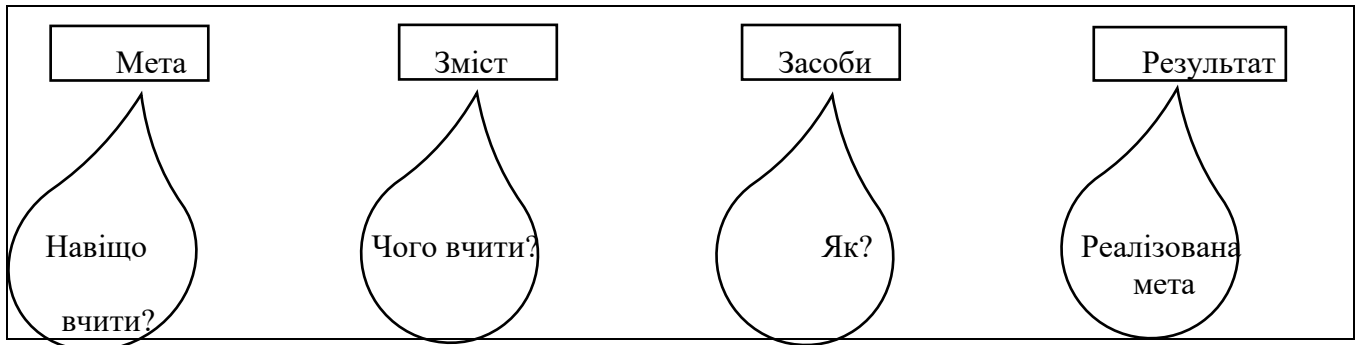
адекватність вибору типу схеми,

зображення усіх головних питань та понять окремої теми (поняття та інформаційні блоки мають бути розташовані так, щоб була зрозуміла їхня ієрархія: родові та видові поняття і категорії, загальні й конкретні – у центрі, збоку – другорядні);

правильність виявлення зв'язків між елементами логічно-структурної схеми,

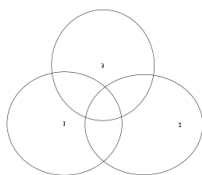
знаходження аргументів та знаків-символів у межах кожної смислової частини тексту, акуратність і грамотність оформлення.

Логічно-структурні зв'язки – схеми, які вказують конкретну залежність кожного наступного поняття від попереднього, тобто послідовність процесів.

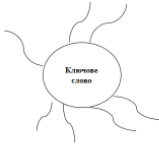
Кластер графічно відображає міркування.

Важливо! Посередині є ключове слово – основа теми. Навколо поняття або речення, що відображають ідеї, факти. Елементи кластеру поєднують стрілками з ключовим поняттям. У кожного із «супутників» є свої «супутники», завдяки чому встановлюються нові логічні зв'язки.

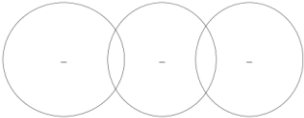

Діаграма Венна дозволяє показати можливі логічні відношення в межах множин. Перекриті частини відображають подібності між поняттями, ідеями, категоріями та групами, а частини, що не перекриваються, – відмінності.

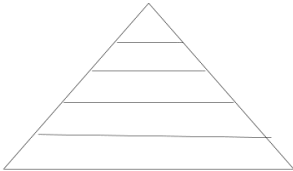
«Павучки» вживаються для роботи над поняттями, коли записуються назви поняття, обводячи його овалом, потім, підбираються ключові слова – так створюються «ніжки».

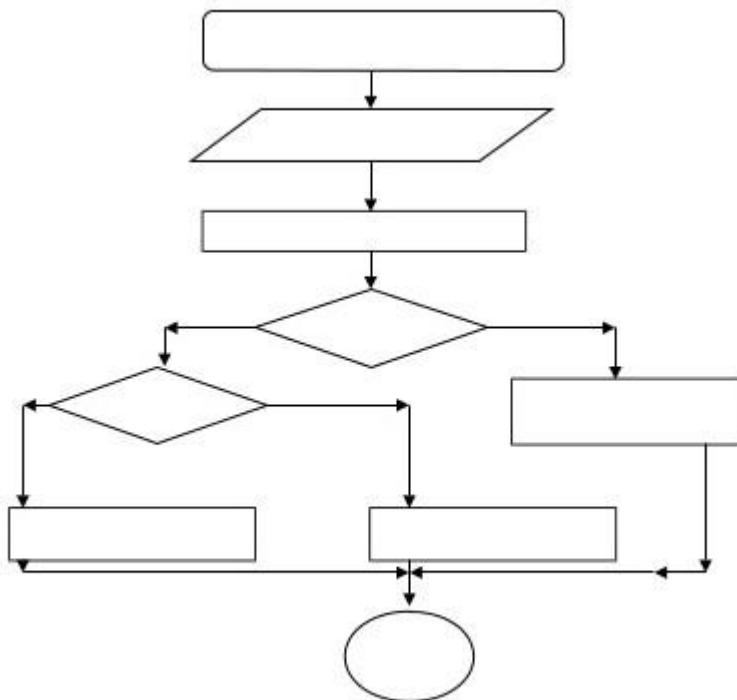
Лінійна діаграма Венна використовується для перекриття зв'язків у послідовності.

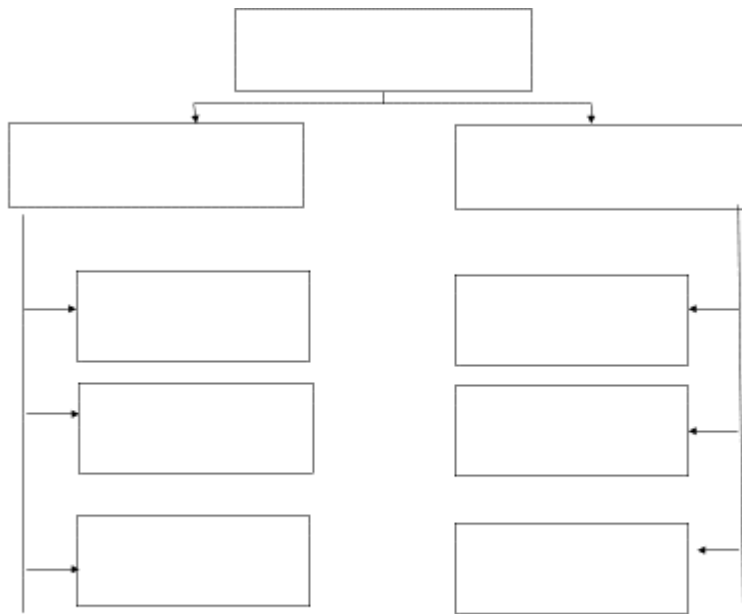
Піраміда відображає ієрархічне втілення ідей, позицій.

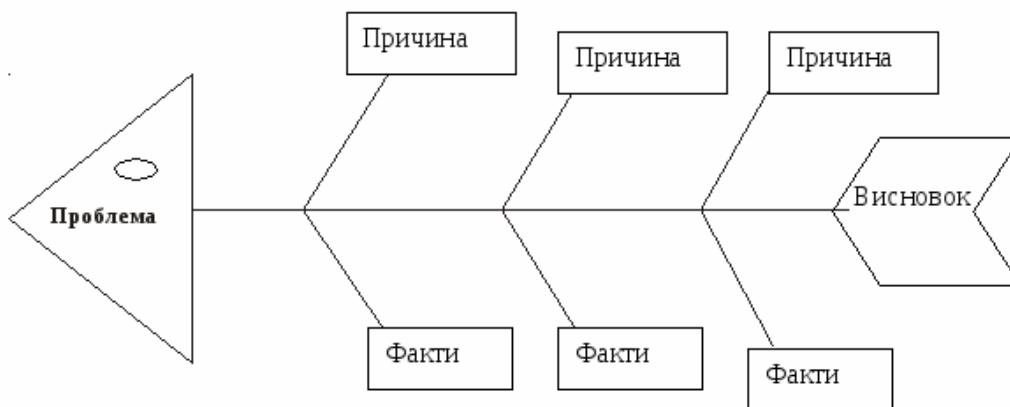
Складноструктурні таблиці.

Класифікація – це схема, у якій виділяється основне поняття, що об'єднує інші за певним принципом або певною ознакою. Може бути горизонтальна, вертикальна, кругова і т.д.

Фішбоун відображає найбільш суттєві причинно-наслідкові взаємозв'язки між чинниками та наслідками.

Інтелект-карта — це зручна і ефективна техніка візуалізації мислення і альтернативного запису, використовуються для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей, а також як засіб для навчання, вирішення завдань, ухвалення рішень, при написанні статей. Реалізується як діаграма, на якій зображені слова, ідеї, завдання ін., зв'язані гілками, що відходять від центрального поняття. У основі цієї техніки лежить принцип «радіантного мислення», що відноситься до асоціативних розумових процесів, відправною точкою яких є центральний об'єкт. Це демонструє чисельну різноманітність можливих асоціацій і отже, невичерпність можливостей мозку. Подібний спосіб запису дозволяє карті пам'яті необмежено рости і доповнюватися.

Поради Тоні Бьюзена з техніки створення ментальних карт

- Важливо розміщувати слова на гілках, а не в ромбах і паралелепіпедах тощо.
- Важливо, що гілки повинні бути живими, гнучкими, загалом, органічними.
- Малювання ментальної карти в стилі традиційної схеми повністю заперечує ідеї майндмепінгу. Це сильно ускладнює рух погляду по гілках і вносить багато зайвих однакових, а отже монотонних, об'єктів.

- Писати на кожній лінії тільки одне ключове слово. Кожне слово містить тисячі можливих асоціацій, тому склеювання слів зменшує свободу мислення. Роздільне написання слів може привести до нових ідей.
- Довжина лінії повинна дорівнювати довжині слова. Це простіше і економніше.
- Пишіть друкованими літерами, якомога ясно і чітко.
- Варіювати розмір літер і товщину ліній залежно від ступеня важливості ключового слова.
- Обов'язково використовуйте різні кольори для основних гілок. Це допомагає цілісному і структурованому сприйняттю.
- Часто використовувати малюнки і символи (для центральної теми малюнок обов'язковий). Іноді ментальна карта взагалі може цілком складатися з малюнків.
- Прагнути такої організації простору, щоб не залишалось порожнього місця а гілки не розміщувалися дуже щільно. Для невеликої ментальної карти використовуйте аркуш паперу формату А4, для великої теми – А3.
- Гілки, що розрослися, можна укладати в контури, щоб вони не змішувалися з сусідніми гілками.
- Розташовувати лист горизонтально. Таку карту зручніше читати.

Інструменти для побудови карт знань

[FreeMind](#) – вільна програма для створення карт знань.

[Bubbl.us](#) – один із сервісів Веб 2.0 для створення карт знань.

Графвіз – розширення Вікі.

[Graphsy](#)

[Webbing tools](#)

[Bookvar.net](#)

[Text2mindmap](#)

[Mindomo](#) – інструмент для створення карт пам'яті на основі інтернету, надає можливість створення карт пам'яті робочого стола в програмі перегляду інтернету – без складного програмного забезпечення, вимагає встановлення або обслуговування.

[Mindmeister](#)

[Саура](#)

[Dabbleboard](#)

[Gnletting](#)

[Сmap.ihmc.us](#)

[Flowchart](#)

[Vue.tufts.edu](#)

[Mind42](#) – колективне створення, можливість обговорювати карту на сервісі

[Сmappers](#)

Схема цілісного процесу це складно структурована схема.

Таблиці дозволяють показати текстовий матеріал в лаконічній, ущільненій формі.

Важливо!

- Визначити мету складання таблиці, її назву.
- Вибрати тип таблиці.
- Створити структуру таблиці.
- Визначити заголовки рядків та стовпчиків таблиці.
- За необхідністю можна ввести підзаголовки.
- Виокремити суттєві ознаки досліджуваного явища, події чи процесу, за якими доцільно провести порівняння, узагальнення і т.п.
- Згідно із типом таблиці включити до відповідних граф результати узагальнювального, аналізу матеріалу, який вивчається.

Які критерії оцінювання таблиці?

- ✓ Відповідність темі.
- ✓ Адекватність вибору типу.
- ✓ Логічність структури.
- ✓ Змістовність, правильний відбір інформації, адаптованість тексту для таблиці.
- ✓ Грамотність і лаконічність, науковість.

Таблиці поділяють на:

текстові; змішані (у яких одна частина колонок текстова, а інша – цифрова);

таблиці із зображеннями (хоча б в одній графі є ілюстрації).

За функційним призначенням є таблиці: роз'яснювальні (полегшують розуміння теоретичного матеріалу, що вивчається, сприяють його запам'ятовуванню); порівняльні (для зіставлення, протиставлення та порівняння); узагальнювальні (для підсумкового аналізу матеріалу, у логічній послідовності демонструють основні риси подій, явищ, процесів).

Назва історичної постаті, події чи явища	
Позитивні сторони	Негативні сторони

Синхроністична таблиця дозволяє показати події, явища чи процеси, що відбувалися одночасно.

Питання, які виносяться на порівняння	Часовий проміжок в Україні	Часовий проміжок в Європі і Америці	Часовий проміжок в Азії

Порівняльна таблиця дає можливість порівняти кілька об'єктів за певними характеристиками.

Лінія порівняння	Критерії порівняння			
	1 історична особа	2 історична особа	3 історична особа	4 історична особа
Мета				
Засоби здійснення				
...				

Зведена таблиця дає можливість систематизувати інформацію, провести паралелі між явищами, подіями та фактами.

Тема 1	Тема 2	Лінія порівняння	Тема 3	Тема 4

Діахронійна таблиця дає можливість якісні зміни під час розвитку подій та явищ, їх форми й змісту на певних етапах історичного розвитку.

Роки діяльності	Змістовна характеристика	Основні праці

Інфографіка – графічний спосіб подання інформації, візуальне відображення даних, змістом якого є невелика за обсягом, але значуща й лаконічно оформлена інформація.

Удачі у навчанні!!! За порадою можете звернутися за електронною адресою: tamara.halytska@pnu.edu.ua або в соціальних мережах:)